

A REVÍZIÓS GONDOLAT A VILÁGPOLITIKÁBAN

*„I trattati internazionali
non possono durare e tenni;
i trattati di pace non pos-
sono essere tombe ” ...*

Mussolini

APPONYI ALBERT GRÓF

ELŐSZAVÁVAL

ÍRTA

HALMAY ELEMÉR DR.

HARMADIK BŐVÍTETT KIADÁS

BUDAPEST, 1929. A REVÍZIÓ – KELET NÉPE KIADÁSA

*„Csapd mögéd a múltat
Megöl az téged, -
A jövőt nézd és készítsd
Míg test köti a lelked,
A jelen ha rossz, ha jó: -
Csak átmenet ...”*

TARTALOM.

	<i>Oldal</i>
Apponyi Albert gróf előszava a harmadik bővített kiadáshoz	7
Apponyi Albert gróf előszava az első kiadáshoz.....	9
Szerző előszava a második bővített kiadáshoz	11
I. Prológus	13
II. Miért kellett Magyarországnak „lakolni”?	15
III. A háborúért való felelőssé« kérdése	19
IV. Háborús célok	24
V. President Wilson, a békeszerző (A 14 pont.)	29
VI. Béke, mely nem béke, – szerződés, mely parancs	36
VII. „Nemzetek szövetsége”	45
VIII. Hódit a revíziós gondolat	89
IX. Wilson – Lenin – Mussolini.....	117
X. A „Daily Mail” június 21-iki száma. Megszólal lord Rothermere	132
XI. Magyarok Világszövetsége A Revízióért	168
XII. Evolutió a revíziós probléma körül.....	176
XIII. Delendam esse	228
Névmutató	231

*Mindenkinék, ki velem sír Trianonért
– és minden harcos bajtársamnak.*

ELŐSZÓ A III. KIADÁSHOZ.

Örömmel írok előszót e könyv III. kiadásához, úgy mint az elsőhöz írtam volt. Akkor azt olyannak minősítettem, mely alkalmas az egészséges revíziós mozgalom alátámasztására; őszinte meglepedésemre szolgál, hogy a közönség ezt az ítéletet ratifikálta.

A revíziós mozgalom körül támadt ködfellegek oszladoznak; közeledünk ahhoz az egyértelműséghez, amelynek a szent ügy tekintetében uralkodnia kell. Elvben megállapodtunk, hogy ennél a nagy tűznél senkinek sem szabad a maga külön pecsenyéjét sütni, hogy nem szabad belekeverni bármely más olyan kérdést, közjogit vagy politikait, ami a közvéleményt megosztja. Ez nem azt jelenti, hogy lemondjunk meggyőződésünk érvényesítéséről, hanem azt, hogy a revízió lobogóját ne akarjuk azok előmozdítására felhasználni, revíziós akcióba ne akarjunk mást becsempészni. Ezt elvileg mindnyájan elhatároztuk; majd ha ehhez az elhatározáshoz alkalmi kilengésektől mentesen ragaszkodnak, teljesen biztosítva lesz az egységes front. Ma, sajnos, ez még nincs így, és a folytonos provokációkkal szemben én se mondhatok le a védekezés jogáról, ha célszerűnek látom azzal élni.

Definíciókba, részletes megállapításokba, a revízió céljaira vonatkozó találgatásokba nem bocsátkozom; elegendőnek tartom azt az általános meghatározást, hogy revízió alatt a mai állapotoknak olyan módosítását értjük, mely a magyar nemzetet az önálló, fejlődésképes, egészséges nemzeti lét összes feltételeinek birtokába helyezi. Ez a gondolat helytálló nemcsak befelé, hanem kifelé is; mert csak így szűnik meg a magyar nemzetnek az a helyzete, amely elemi erővel tör változásra, mely tehát – ha akarjuk, ha nem – a világ békéjét bizonytalanná teszi. A külföld előtt csak ennek a bizonytalanságnak megszüntetése a döntő motívum; a békés revízió reálpolitikai kilátásainak ez a leghatékonyabb rugója, melyet erősen alátámasztanak az igazságosság elveiből levezetett követelmények is. Mindkét fajta meggondolás együttműködése szüli a műveit világ közvéleményének azt a fejlődését, mely idővel a hatalmak vezetőire is kényszerítő nyomást

összejöveleteknél kiejteni, ahol az, kevéssel ezelőtt, még vihart váltott volna ki. És nem is csoda, hogy így van. Hiszen a békeszerződések egy abnormis lelkiállapotból nőttek ki: a háboru győztesének olyan hatalmi tudatából, mely már nem volt kénytelen számolni az ellentállásnak legkisebb lehetőségével sem a legyőzött ellenfél részéről. Egy ilyen túltengő hatalmi érzés, ameddig emberek vagyunk, mindig mámorba, caesari örületbe csap át, amely lelkiállapotban pedig lehetetlen valami észszerűt létrehozni. Az évek múltával azonban elpárolog a mámor és helyreáll a józan mérlegelési képesség; akkor pedig a legtermészetesebb dolog, hogy «revideáljuk» azt, amit mámorban cselekedtünk. Amikor üt az észszerűség és igazságosság órája, akkor üt a miénk is. Ezt az órát tehát nemcsak be kell várnunk, de minden erőnkől siettetnünk is kell.

Íme egy könyv, mely a siettetés munkáját viszi előbbre. Jobb ajánlással nem kísérhetném azt az olvasóközönség elé.

Budapest, 1927 március havában.

APPONYI ALBERT.

ELŐSZÓ

A KÖNYV MÁSODIK BŐVÍTETT KIADÁSÁHOZ.

A második bővített kiadást – az első márciusban került a közönség elé – *világesemények* indokolják:

Rothermere lordnak június havában a revízió érdekében a «Daily Mail»ben indult világraszóló akciója s *Apponyi Albert* grófnak hatalmas munkája a «Nemzetek Szövetsége» szeptemberi Assemblée-ján s a szövetségi Tanács előtt.

A revíziós gondolat benne van a világpolitikában.

Ez a munka csak parányi láncszem a revízióra való törekvés immár hatalmas folyamatában, a mozgalom hálterének és múltjának egyik szerény mécsese, – semmi egyéb.

«Et si fractus illabatur orbis . . . »

Budapest, 1927 szeptember havában.

SZERZŐ.

I.

PROLÓGUS.

„A békeszerződések politikája teljes bomlásban van; mert ellene a valóság. Nyugodtan mondhatjuk, hogy az idő előbb lerombolta, mint bárki is számíthatott volna rá. A bomlási állapot már annyira előrehaladt, hogy nem lehet tovább rejtteni azt, amit tegnap még leplezni lehetett. Előre látom, hogy Magyarország új háború és új rombolás nélkül vissza tudja venni elvesztett területeit. Ennek a kilátásnak biztosítása végett meg kell azonban őriznie jelenlegi józanságát és össze kell szednie magát. A nagy fájdalmak lesújtanak, de gyakran a feltámadás okai.”

FRANCESCO NITTI.

Akik «világháború»-nak nevezték négy esztendő gyilkos öldöklését és tengernyi javak pusztulását, «világbéké»-t hirdettek Versaillesben; a Magas Szerződő Felek megalkották a maguk képeire a Nemzetek Szövetségét, hogy a nemzetek együttműködését előmozdítsák és a nemzetközi békét s biztonságot megvalósítsák, mégpedig:

azzal, hogy egyes esetekben kötelezettséget vállalnak a háború elkerülésére, -

azzal, hogy nyílt igazságos és becsületes nemzetközi összeköttetéseket tartanak fenn, -

azzal, hogy a nemzetközi jog szabályait ezentúl a Kormányok kölcsönös magatartásának valóságos zsinórmértékéül határozottan elismerik és -

azzal, hogy a szervezett népeknek egymásközi érintkezésében az igazság uralmát és mindennemű szerződés kötelezettségnek lelkiismeretes tiszteletbentartását biztosítják» . . .

A Magas Szerződő Felek, a – győzők szoltak ilykép a világhoz 1920-ban; ma pedig a *legyőzöttek* kiáltják világgá: nem béke az a béke, melyet rólunk alkottatok nélkülünk, a mi véreink azért haltak, hogy mi megélhessünk.

Azért, hogy nécert, gurkát, hindut dobott az Entente az európai harcterekre, még nem lett világháborúvá az a különben gigantikus mérkőzés, melyben két hatalmas nemzetnek: a világimperium birtokában levő britnek s az arra még csak törekvő germánnak gyilkos versengése tombolta ki magát, - valamiképp csak az akkori győzők önteltsége és nagyzólása keresztelte «*Völkerschlacht*»-n\k azt a száznéhány esztendeje *Lipcse* körül vívott csatát, melyben mindkét fél katonáit számítva, mintegy 500.000 ember részvételével Napoleon felett győztek a szövetséges (orosz, osztrák, porosz) fejedelmek.

Logikus viszont, hogy *világbékét* hirdettek a győzők, *kik békéi nem alkottak*, a világbékét hirdették: rajongók álmát, politikai szélhámosok üres frázisát, – nem világpolitikai nézőpontok, érvényesülésével lettek meg a békediktátumok.

Béke tehát nincs, ami van, az *Hume-han* olvasható: «A modern népek háborúskodása olyan, mintha egy porcellánboltban verekednének. A sebeket nem is veszik számba, de a porceMnt okvetlenül meg kell fizetni. A háború olyan vállalkozás, melyben nincs győző és nincsen legyőzött, csak vért és pénzt ontott, két letört rokkant vánszorog a kórházba, hogy úgy, ahogy, valahogy talpraálltassanak.»

Azon a sziklán, melyet joggal diktátumnak tud és nevez a világ, nem épülhet a tartós béke egyháza, melyben az Egyístenet imádja győző és legyőzött, – a napra kívánczunk mi is, kik a világegést nem okoztuk, nem akadályozhattuk.

Tehát?

Lássuk a múltat, vázoljuk a jelent, hogy a jövőben *igazság legyen osztályrészünk*, mert az Igazság, az Eszme örökkévaló, emberi gyarlóság, emberi gonoszság útját örökké nem állhatja, - nem meddő a kor méhe... ha elnyomják, ha megölik: *az Eszme csak feltámad halottaiból.*

II.

MIÉRT KELLETT MAGYARORSZÁGNAK „LAKOLNI”.

A Versaillesben összeült nemzetközi büntető tárgyaláshoz, melyen a vád látta el a védelmet, – az ouverturet *Franchet d'Espérey* tábornok szolgáltatta, szólván Károlyiékhoz következőképpen: «önöknek együtt kell lakolni a németekkel.»

Jóslata bevált; lakoltunk, még pedig: *ezeréves államiságunk teljes összeomlásával.*

Miért kellett lakolnunk? Mert álltuk a szövetségi hűséget? Mert a háborúban tündöklően érvényesültek a magyarság katonai erényei: mert élelemmel segítettük azokat, kikkel válllvetve küzdöttünk? Avagy mert miénk a háborúért való felelősség? Háborús céljainkért? Avagy azért, mert nemzetiségeink ezeréves «elnyomatásban sínylődtek»?

Nem és százszor nem.

Nekünk azért kellett lakolni, Krisztus köpenyét széthasítani azért kellett, Magyarországot, «Európának ezt a legtökéletesebb geopolitikai egységét, ezt a szerencsés geográfiai fekvés és geniális szervezőtehetség alkotta mesterművét»¹ azért kellett feldarabolni, *mert rablókat kellett jutalmazni, hogy bennök jövőbeni háborúk szövetségeseit szerezzék meg,* – és mivelhogy jutalmazni a máséból szokás, agyonönrendelkezve kellett elpusztulnia Szent Isván birodalmának, hogy Csonka-Magyarország konsruáltassék annak helyébe.

Ha Magyarország egységes magyar nemzeti állammá lett volna kovácsolható, minek az osztrák császárok «-*divide et impera*»-ja állta mindenkor útját, ha egységes magyar nemzeti államot ér itt a háború, – nemzeti katasztrófánk be nem következik.

Bánffy Dezső, Magyarország millenáris miniszterelnöke pró-

¹ Carlo Antonio Ferrario művéből ifj. *Wlassics Gyula* ismertetésében. (Pester Lloyd.)

pajzsát, a magyarok teremtették és senki más, csak a magyarok tarthatják fenn. Európának, vagy Angliának nincsen haszna Magyarországból, ha az nem magyar.”¹

Az is bizonyos, hogy a mi „lakoltatásunk” azzal a helyzettel van szoros összefüggésben, melyet II. Vilmos császár „Welt-politik”-ja teremtett. „Az igazságtalan zsarnoki béke teljesen lehetetlen lett volna, ha vannak olyan neutrális hatalmak, amelyeknek érdekeivel és pártatlanságával számolni kell, mint eddig 1815 óta minden békekötésnél. Csak Napoleon legyőzése után lehettek volna a győzők olyan kegyetlenek, mint a mostaniak, mert akkor is csaknem minden számottevő hatalom részt vett a küzdelemben. Akkor azonban a Bourbonoknak sikerült Franciaországot megmenteni, amennyiben ők országukat az uralkodók szolidáris érzéseinek védelme alá birták állítani. Most a legyőzött államok a köztársasági és demokratikus közérzületben keresték azt a védelmet, amelyet a múltban a legitimizmus adott meg. De hiába. Az ellentét érzete, a gyűlölet nagyobb volt a demokráciában, mint a régi világban, és gyerekes számításnak bizonyult azoké, akik azt hitték, hogy kegyelmet kapnak és megmentetnek, ha a demokrácia zászlója alá menekülnek. Csak így keletkezhetett az a beteg helyzet, amelyet ma látunk és amely teljesjogú és féljogú, hivatalosan hibátlanoknak és bűnösöknek kijelentett, felfegyverzett és lefegyverzett nemzeteket ismer és az igazság korát a legigazságtalanabb büntetés jegyében kialakított határok és gazdasági viszonyokra kívánja alapítani.”²

Lakoltunk tehát, ahogy már jobban nem lakolhattunk, de azért a trianoni békeszerzők kevesebb hipokrizissal is célt értek volna, ha egyszerűen kijelentik, hogy velünk szemben az ókori Róma hadvezéreinek és államférfiainak kegyetlen bölcsességével élnek: „*Vae Victis*”.

¹ Knalchbull-Hugessen írása, Szádeczky K. Lajos: „A békerevízió kérdése” című munkájából.

² Andrásy Gyula gróf: „A világháború előzményei” című művéből.

III.

A HÁBORÚÉRT VALÓ FELELŐSSÉG KÉRDÉSE.

Magyarország a félszázados dualisztikus monarchia külpolitikájáért csak annyiban és csak oly mértékben felelős, mint amennyiben és mint aminő mértékben *materialiter* érvényesíthette törvényadta *formális* jogát és befolyását a monarchia külpolitikájára, gyakorta *szemben* a monarchia másik felének és a dinasztianak szándékaival és akaratával. Elégge ismert, hogy egyebet ne említsünk, a háború kitörtkori magyar miniszterelnöknek, Tisza István grófnak ma már tisztázott szerepe, ki egyéniségének teljes latbavetésével tett kísérletet a háború kitörtének megakadályozására, – eredménytelenül.

Ezeket annyival is inkább kell legnyomatékosabban hangsúlyoznunk, mert a magyar tragikum nem csekély részben éppen abban a körülményben jut kifejezésre s találja magyarázatát, hogy *az összeomlott monarchia egész számláját velünk fizettette meg* a tájékozatlan s ellenséges oldalról felőlünk informált külföld, – holott Magyarország nem volt a maga külön önálló akaratának és független elhatározóképességének szuverén birtokában. *Magyar érdekből* nem volt mit remélnünk még a győztes háborútól sem, a mi háborús célunk nem lehetett s nem is volt egyéb, mint országunk ezeréves területi integritásának védelme; minden újabb területszerzés csak súlyosbította volna nem éppen barátságos indulatú nemzetiségektől amúgy is szaturált országunk helyzetét, – ami bizonyításra alig szorul.

Ha azonban a *monarchikus politika nagyhatalmi érdeke* – hányszor nem hangzott el a „nagyhatalmi hóbort” szó a magyar országgyűlésen – nézőpontjából és a *monarchia fenmaradhatásának* nézőszögéből vizsgáljuk azt a kérdést, vajjon kénytelenültünk-e háborút viselni, avagy az el lett-e volna kerülhető – mindenesetre más eredményre jutunk.

A világháborúvá fejlett európai konflagrációnak eredendő okát én a keleti kérdésnek a világpolitikába való belekapcsoló-

dúsában vélem felismerni. A keleti kérdésnek az 1878. évi berlini kongresszuson megkísérelt rendezése nyomán indult meg ugyanis az európai hatalmak szelekciója, majd szövetségi elhelyezkedése.

Oroszországnak a san-stefanói békeszerződés révén szerzett jogait a kongresszus megnyirbálta; a monarchia európai mandátumot szerzett Bosznia és Hercegovina megszállására; a Balkán pedig továbbra is Európa tűzfészke maradt, színtere az európai hatalmak versengésének s színtere az önállósított kis államok, hol az egyik, hol a másik nagyhatalom által protezsált egymás-közi küzdelmének, rimába hivatkozott utóbb Bismarck arra, hogy ő a kongresszuson úgy viselkedett, mintha Oroszország negyedik delegátusa lett volna, hogy nem egyszer csikart ki éj idején a betegen fekvő Beaconsfield lordtól engedményeket Oroszország érdekében, Oroszország keveselte a San-Stefanóért kongresszusilag kapott rekompenciákat, nem tudta sehogy sem lenyelni az osztrák-magyar monarchiának a Balkánon európai mandátum révén való térfoglalását s *tradíciót temetve* közeledett – Franciaországhoz. Gortsakoffi már néhány hónappal azután, hogy résztvett a kongresszuson, 1879 július havában Baden-Badenben alapozza a későbbi orosz-francia szövetséget külsőleg is sértő körülmények között, mert Berlinen való átutaztában Bismarckot még csak fel sem keresi.

A Németország és Oroszország közti, valamikor „torony-magasságú” barátságunk vége szakadt; Bismarck Gasteinben Andrásyval tanácskozott; ezen tanácskozások folyamányaképp lett meg I. Vilmos császár aggályai, sőt ellenzése dacára 1879 október hó 7.-én Bécsben az a német-osztrák-magyar szövetségi szerződés, mely a szerződés kifejezett szándéka szerint „alkalmas arra, hogy a berlini szerződés alkotta európai békét megszilárdítsa” s a szerződő feleket egy esetleges orosz támadás ellen megvédje, szólván a szerződésnek I. cikkelye következőképpen: „Ha a magas szerződő felek várakozása s őszinte óhajta ellenére, a két birodalom valamelyike Oroszország részéről megtámadtatnék, a magas szerződő felek kötelesek egymást birodalmaik összes hadi erejével támogatni s ehhez képest a békét csak közösen és megegyezőleg kötni meg.”

A szerződésnek 1888. év február havában történt közzétételét csak megnyugvás követte a magyar politikai világban, mert ezen politika az akkor még életben volt nagy Kossuth Lajos

vélekedésével is alá volt támasztható – „Iratai”-ban következő foglaltatván: „Köztünk és az orosz között a keleti kérdésben oly kiegyenlíthetetlen érdekellentét kérdése forog fenn, melyet csak karddal lehet s hozzá teszem karddal kell eldönteni.” Ugyanott jelenti ki Kossuth Lajos, hogy a szerződő feleket nem nagylelkűség, hanem érdekközösség köti egymáshoz, az általa alapított szövetség tehát okszerű és természetes, és folytatja eképpen: „a német-osztrák-magyar *kettős* szövetségnek én szívvel-lélekkel barátja voltam s vagyok.”

Olaszországnak a kettős szövetséghez való csatlakozásáról *Tunis után* értesült az ámuló világ; a szerződés szövegét azonban máig sem ismerjük, nem tette azt közzé egyik fél sem; beteljesült Bismarck jóslata: „Szövege még a szövetség felbomlása után sem fog kitudódni.” Ha bluffnek tervezte az olasz csatlakozást Németország s a monarchia, úgy az visszafelé sült el, mert károsan in peius befolyásolta a német-francia s az osztrák-magyar-osz viszony alakulását s a hatalmaknak a szövetségesek elleni intenzivebb csoportosulását idézte elő. Az olasz néplélek e szövetséget soha nem támogatta. Véghetetlenül érdekes és egyúttal jellemző Grispi-nek egy 1877-ben Andrássy Gyulával, az akkori külügyminiszterrel szemben tett, szinte klasszikusnak mondható nyilatkozata: „a hivatalos Itália azt óhajtja, hogy az ország magatartása mindenkoron csupán a felelős tényezők nyilatkozataiból és hivatalos aktákból ítéltesék meg – a közvélemény interpretálására csupán a parlament és a kormány illetékes.” Nem óhajtjuk e helyütt, részletekbe menve, kutatás tárgyává tenni a két szövetséges hatalomnak a harmadikhoz – Olaszországhoz – való viszonyát, noha szinte csábító lenne az utóbb megnyilvánult „*sacro egoismo*” gyökereit a múltba visszamenőleg kutatni, mint azt mások mellett például annak idején megtette egy újságcikkben Chiari viceadmirális: „A hármasszövetségnek Achilles-sarka, tengeri inferioritása az Entente hajóállományával szemben s hogy ennek folytán számolnunk kell azon körülménnyel, hogy Olaszország előbb-utóbb megnagyobbodott tengerpartjának védelme érdekében az Entente-hatalmaknak barátságát fokozottabb mértékben lesz kénytelen a jövőben keresni.” Íme egy példa a sok közül, mely azt bizonyítja, hogy az olasz „neutralitás” s Olaszországnak utóbb éilenségi volta nem éppen volt túlságosan meglepő a monarchia diplomatáira nézve, az olasz szövetségi hűségben

csak a német diplomácia hitt – végre is: az olaszok a mieinknél – jobb diplomatáknak bizonyultak.

Egyet azonban leszögezni kívánnék: a *kettős* szövetség védelmi jellege nem volt kétséges; az sem volt kétséges, hogy *ki ellen* kereste a védelmet; a *Hármaszövetséggé* tágult kettős szövetség ellenben elhomályosította a védelmi célzatot s imperialisztikus szándékok gyanúját keltette Európában. Nem a „német politika” okozta vesztünket, hanem okozta azt a Hármaszövetség fiktív értéke és Európa által provokatívnak ítélt jellege.

Magyarország, mely, miként kimutattuk, nem állhatta útját a háború kitörésének, áldozata lett a monarchia nagyhatalmi politikájának, mely, akár a végzet, vesztünk felé sodort bennünket. A bosnyák okkupáció még csak Oroszországot bőszítette ellenünk, az *annexióval* ellenben, mely az egész Balkán-problémát, annak minden kisugárzásával aktualizálta, nemcsak Ausztria házi ellenségét: Itáliát, hanem az összes hatalmakat sorakoztatta ellenünk; *szerb ultimátumunk* pedig *hadüzenet* volt *mindazok címére*, kik elérkezettnek látták az időt arra, hogy végezve Németország világhatalmi törekvéseivel s a monarchia keleti aspirációival, a maguk világpolitikai szándékaikat és terveiket likvidálják, valóra váltsák. Diplomáciailag a háborút ellenségeink úgy alapozták meg, hogy a fizika és matematika örökérvényű törvényei szerint vesztesékké csak mi lehettünk.

Mégsem következett volna be a teljes összeomlás, ha diplomatáink, a németeket is ideszámítva, kellő időben észbekapva, hadi babérajainkon nem kótyagosodnak meg. Angliának és Japánnak a háború kitörtekori, azonnali, *általuk nem várt* beavatkozása kitaníthatta volna a diplomáciát a jövőben 'még várható' veszedelmekre, de a diplomaták nem tanultak, nem okultak *s az amerikai beavatkozásnak általuk kellőképpen nem értékelt súlya és hordereje, kiindulási pontja lett annak a folyamatnak, mely utolsó eredményben a középeurópai hatalmaknak végső letörésére vezetett.* A mi diplomatáink a „német békét” hirdető scharfnaeherek járszalagjára kerültek s a békére való törekvésüknek végső konzekvenciáitól visszariadtak, holott a monarchiának gazdasági és katonai, *általuk s csakis általuk* kellőképpen ismert helyzete őket *imperative* kötelezte a konzekvenciák levonására: a *különbékére*, melyet még Bulgária fegyverleiétele előtt kellett volna megkötnünk, *mert öngyilkosságra nem kötelez a szövetségi hűség.* „Keine Grossmacht kann auf

die Dauer in Widerspruch mit den Interessen des eigenen Volkes an dem Wortlaute irgend eines Vertrages kleben, sie ist schliesslich genötigt, ganz offen zu erklären: die Zeiten haben sich geändert, ich kann das nicht mehr – und muss das vor ihrem Volke und vor dem Vertrage schliessenden Teil nach Möglichkeit rechtfertigen. Aber das eigene Volk in das Verderben zu führen, an den Buchstaben eines unter anderem Umständen unterschriebenen Vertrages kleben, das wird keine Grossmacht guthessen.” *Így Bismarck. Tőle az olaszok tanultak, nem a németek, nem a mi diplomatáink.* Pedig ha kellő időben kötünk békét, *különbékét*, Németországnak is szolgálatot tettünk volna, *a végsőt és legnagyobbat*, mert Németország általunk magára hagyatva, 1917-ben korántsem kénytelenült volna oly megalázó békekötésre, mint aminőt utóbb ráerőszakolt a *győztes*, az Amerika által támogatott *Entente*.

Felelősség a háborúért, *csak a magunk népevel szemben terhel bennünket*, mert az minden élni akarása mellett is ki tudja meddig fogja még sanyalni a háborúnak és az azt követő „békének” pusztító következményeit.

Hálával óhajtunk e helyütt még arról a tényről megemlékezni, hogy az európai vezető államférfiak közül *Mussolini* volt az, aki elsőként ismerte el *nyíltan* Magyarországnak *a háborúért való felelőtlenségét*, magyar nemzetgyűlési képviselőknél Rómában vagy másfél esztendővel ezelőtt tett látogatása alkalmával.

Én egyébként a háborús felelősség kérdésének feszegetésél gyakorlati szempontból ma már teljesen meddőnek tartom, nem ezen a ponton épül a revízió, melyet az élet és a történelem sodra érlel, – ám mindazoknak a diplomatáknak és nem-diplomatáknak, kiknek bölcsesége abban merül ki, hogy még ma is a legyőzötteken keresik mindenáron a felelősséget, *Wilsont* idézem, ki 1916-ban *Cincinnati-ban* tartott elnökjelölti programbeszédében ezeket mondotta:

„Hallotta-e valaha valaki, hogy miből keletkezett a jelenlegi háború? Ha igen, szeretném, ha ezt velem közölné. Mert amennyire én látom, senki sem tudja. *Nem egyes körülmény idézte elő a háborút, hanem minden együtt.* Európában az államok között kölcsönös gyanú kerekedett felül. *Szövetségek és ententek jöttek létre, az intrikák és kémkedések bonyolult összevisszasága*, amely teljesen behálózta az Óceánon túl lakó népcsaládokat.”

IV.

HÁBORÚS CÉLOK.

Bismarck mondotta 1888-ban: „Ha Európa Moszkvától a Pyreneusokig és az Északi-tengertől Palermóig háborúba sodródik, úgy nincs ember, ki ennek a háborúnak kimenetelét előre láthatná; a háború után a hadviselt felek végül maguk sem tudnák, hogy tulajdonképpen milyen érdekből és mivégett verekedtek”. A nagy zsenik jövőbelátása nyilvánul a vaskancellár szavaiban, mert ha most retrospective tesszük a háborús célokat vizsgálódás tárgyává, úgy azt látjuk, hogy azok már a háború folyamán bizonyos eltolódást mutattak, aszerint, hogy a célkitűzők részéről elérhetőnek, avagy elérhetetlennek mutatkoztak és ilykép nagy mértékben voltak befolyással a háború tartamára. Ha pedig a háború utáni, közelebről a mai helyzetet tesszük vizsgálódás tárgyává és megállapítjuk azt, hogy a hadviselt felek közül kik értek célt, kik közelítették azt meg és kik tévesztettek célt – a jövőre következtethetünk, különösképpen arra, *hogy a revíziós gondolat honnan találhat támogatásra, honnan késhegyig menő ellenzésre.*

A háborús célok között elsősorban aszerint kell különböztetnünk, hogy azok világpolitikai és gazdaságpolitikai természetűek voltak-e, mint Anglia, Oroszország és Németországnak csak utóbb védelmi jellegűvé lett háborús céljai.

Anglia, melyet *Napóleon* gúnyosan „boltos nemzet”-nek nevezett, gazdaggá és hatalmassá a „*Sea Power*” révén lett, – világimpériumának alapja a tengerek felett való feltétlen uralma és féltékenyen és gondosan őrzött szupremáciája a konkurrens tengeri hatalmak felett. Trafalgar előtt és Trafalgar után napjainkig tengeri hadereje, flottája volt és maradt a világ feletti hatalmának bázisa. Ezt tartván szem előtt, egészen természetes, hogy Anglia Németország ellen küzdött a világháborúban, kevésbé természetes és szinte mosolyogni való ellenben az, hogy Oroszország, melynek végső imperialisztikus és gazdaságpolitikai

háborús célja: *Konstantinápoly birtoka volt* – viszont Anglia mellett küzdött. *Napoleon* rámutatott arra, hogy Konstantinápoly lenne Oroszország viláгурalmának centruma, ha annak birtokába kerülne. *Pitt* kijelentette az angol parlamentben, hogy Konstantinápolyt inkább elsűlyesztené, semminthogy azt áten gedné az oroszoknak. *Palmerston* pedig ugyanott a következőket mondotta: „Oroszország azért akarja Konstantinápolyt meghódítani, hogy északon a világot a Keleti-tenger felől, délen pedig Konstantinápoly felől bekerítse. Ha ez sikerülne, úgy az európai kontinens Oroszország rabszolgájává válna, Anglia pedig harmadrangú hatalommá lenne”. Oroszországnak megengedettett szövetségesei részéről, hogy háborús célján: Konstantinápoly bír fokbavételén ittasuljon, – hogy azon tönkremenjen.

II. Vilmos császár, aki Napóleon és a Szigetország világraszóló duellumból tanulságkép vonta le azt, hogy biztatóbb „boh;”-on, mintsem kaszárnján építeni fel viláგimpériumot, -tengeri uralomra vágyott és misem logikusabb, hogy ennek folytán sorsdöntő érdekellentétbe került Angliával. Mert Németország militarizmusa hasznosnak bizonyult Angliára nézve a koloniális célokat követő Franciaország sakkbantartására, de gyilkos ellentété lett attólfogva, hogy Németország a tengereken való konkurensévé fejlődhetett; II. Vilmos császár későn jutott annak tudomására, hogy viláгурalmak csak „vér és vas”-on épülnek, nem pedig sikeres, vagy kevésbé sikeres diplomáciai játékon. *Bismarck* az ősmert mondásával: „*Ich bin kein Kolonial-mensch*”, kitért a császár tervei elől, ki később *Bülowban* és *Tirpitzben* talált készséges támogatókat. A két fajrokon nagy nép között a versengés ezen a ponton az éleslátást elhomályosító elfogultsággá és gyilkos gyűlölséggé lett – itt idézem *Tirpitz* nagyadmirálisnak egy 1917. esztendő április havában hozzám intézett leveléből a következőket: . . . „Es wird jetzt endlich bei uns voll erkannt, dass die Interessen der Staaten des europäischen Kontinents vom Weltstandpunkt aus gesehen, im letzten Ende solidarisch sind. Im Beieinanderleben der verschiedenartigen nationalen Kulturen auf verhältnissmässig engem, von der See umflossenen Gebiet, liegt, wenn richtig nutzbar gemacht, die Stärke Europas. Historisch, geographisch und seiner politischen Psyche nach ist die Stellung Englands grundverschieden von der des europäischen Gebildes und seit 350 Jahren stehen seine Interessen denen des europäischen Kontinents direkt entgegen. Nie-

mand hat diese Tatsache, in welcher zugleich die tiefste Ursache dieses kulturwidrigsten aller Kriege liegt, besser begriffen und ausgedrückt als der Gelehrte Alexander v. Peez mit den Worten: „Britannia sagt: Ich bin dein Herr Zebaoth und dulde keine Götter neben mir.“ Mögen die Völker Europas die Wahrheit dieses Satzes nicht nur begreifen, sondern danach handeln.“

A Monarchia hódító lehetőségei mint háborús célok inkább csak tulmerész agyak fantáziájában éltek, míg Magyarországnak háborús célja kezdettől fogva nem lehetett és nem is volt más, mint védelmi: területi integritásának védelme.

Védelmi jellegű volt Törökország háborús célja is, a franciákat és bolgárokat (közvetlenül a két Balkán-háború után) a reváns gondolata fütötte, az olasz és román hadicélok irredentisztikus jellegűek voltak.

Szerbiának háborús céljai, – melyek tápot nyertek a Monarchiának velük szemben követett kétfalkezes politikájában is, – *Garasanin Illésnek* a múlt század egyik legnagyobb szerb államférfiának még 1844-ben készült memorandumából hámozhatók ki. Nagyszerbia kontúrjai itt vannak megrajzolva. Hogy az meg is valósulhasson, szerinte Törökországot fel kell osztani, a délszláv népeket egyesíteni kell, a nemzeti egység érdekében propagandát kell folytatni Horvát-Szlavon- és Dalmátországban – nemkülönbén Dél-Magyarországon. Végül kikötöt kér az Adrián, melynek megszerzése nemcsak gazdasági érdekből életbevágó szerinte, hanem azért is, mert egy adriai kikötőnek a szerbek részéről való megszerzését „*az egész szláv világ politikai fontosságú lépésnek* deklarálná”.¹

Amerika háborús célja Wilson szerint: „Az Unió katonái a Nemzetek Szövetsége létesíthetésének érdekében, tehát egyetemes emberi érdekből szállottak harcba.” – Csak azért? Nem hiszem. Valószínűleg azért sem egyedül, hogy Európa bankárjává váljék, mert ez sem fenéki tejfel állapot, miként azt Európa háborús tartozásai körül esztendők óta folytatói és máig be nem fejezett tárgyalások tanúsítják.

És Japán? A sárga faj ezen reprezentatív képviselőjének hadbaszállása vajjon minő háborús célt szolgált? Bizonyára a távolibb jövőnek céljait, bizonyára csak a távolibb jövőben aktualizálható célokat, melyek azonban fokozott mértékben nyugta-

¹ „Kelet Népe”: „A nagyszerb politika oklevele.” 1912.

lanítják azokat a hatalmakat, melyek ma világpolitikai és imperialisztikus célokat követnek és arra hivatottnak érzik, vélik és vallják magukat.

A múltban felismert háborús célok a távolibb jövő világpolitikai lehetőségeit tekintve, hatalmasan bővülnek és a hatalmak háború utáni csoportulásának kontúrjai bizonyos fokig már felismerhetők. Ezen kontúrokat vizsgálva, *Andrássy Gyula* grófnak azzal a tanácsával óhajtok élni, mellyel ő a nemzetek sorsát intéző államférfiaknak szolgál: „A politika nem dolgozik mindig ismert tényezőkkel, számokkal, a tudomány bonckése alá eső adatokkal. A politikus nem csinálhat kísérleteket, mint a természettudós. Neki gyakran kell az ismertről az ismeretlenre következtetni. Az ismert adatok között tátongó ürt nála gyakran csak a képzelőtehetség, az intuíció tölti ki. Az államférfit gyakran csak a fantázia szárnyacsapása emelheti ki a bizonytalanság ködéből a világosság régióiba. De legfőbb tulajdonsága az államférfi szellemi fegyverzetének mégis mindig az egyszerű józan ész, a világos ítélőtehetség. Ahol nincsen meg a kellő arány a hideg ész és a fantázia között és az utóbbinak képzeleti világa zavarja meg a tisztalátást, ott könnyen fordulhat elő olyan tévedés, hamis következtetés, amelyekkel a nemzetek vérükkel és létükkel fizetnek . . .”

Mintha Európa jövőbeni sorsa a Távól-Keleten volna fejlődőben, – elsősorban azzal, hogy Kínában oly megmozdulás, helyesebben kirobbanás észlelhető, melynek tendenciája lapidárisan abban foglalható össze: Kína – a kínaiaké. Kína, melynek területe lényegesen nagyobb, lakossága pedig lényegtelenül kisebb Európáénál, Kína, melynek kultúrája az egyiptominál is régibb, úgy látszik elérkezettnek látja az időt arra, hogy idegen hatalmak civilizatórikus szándékait nélkülözhesse. Kína ébredésében Szovjetország keze, melyhez viszont Franciaország látszik közeledni, désintéressement mutatva Kínában. Itália pedig a fehér fajnak érdekszolidaritását is hangoztatva, rokonszenven *túlmenő* megértést mutat Anglia érdekei iránt. Úgy látszik, Németország is előbb-utóbb aktív szerephez fog juthatni, erre enged legalább következtetni *Mussolininak* felfogása, mely nem lát veszedelmet Németország megerősödésében s annak érdekében esetleg *nem* ellenezné Ausztriának Németországhoz való csatlakozását sem.

Hogy hol keresendő itt Magyarország bekapcsolódása a világpolitikába, hogy érdeke hova utalja, alig lehet kétséges, valamint az sem, hogy Magyarország valeurt mely hatalmaknak jelenthetne és hogy a békeszerződések revízióját, a múltak tanulságát is hasznosítva, Magyarország mely oldalról remélheti.

Kína! India! Japán! ... itt át nem látható perspektívák nyílnak, világok harca világok ellen, szinte kozmikus változások. A „világháborúdnak nevezett világháborúnál nagyobb világháború majd csak akkor lesz véres valósággá.

Távoli jövőnek lehetőségei ezek, – de nekünk nyomorúságos magyaroknak mintha Keletről virradna: „*Ex Oriente Lux.*”

V.

PRESIDENT WILSON, A BÉKESZERZŐ.

- A 14 pont. -

Karácsony táján volt, 1920-ban, a newyorki Waldorf-Astoria egy különtermében, éjfél felé, amikor az amerikai is már időt vél szentelhetni a politikának. Akkor *Harding* volt már az Unió elnöke, misem gátolta a szivarozó, kávézó társaságot a Wilsonról való fesztelen véleménynyilvánításban. Az amerikai tudvalevőleg gyakorlati észjárású ember, nem színezi kritikáját annyi megkapó poézissel, mint Itália koszorús költője, *Gabriele d'Annunzio*: „Wilson, ez a lóporfajú hamis próféta, a legnagyobb világcsaló, akit a föld valaha a hátán hordott”. Amit és ahogy beszéltek odakint Wilson szerepéről, azt reprodukálni neveltségem és józtlenségem tiltja, – néhány esztendő pergett csak le azóta; hogy Wilson nemcsak hipokrizis, hanem jószándék is vezethette, – elfogulatlanul úgy gondolom, – csak történelmi távlatból lesz vitatható. Gondolataim elkalandoztak, három meetingen voltam túl aznap, rajtam bizonyos fásultság vett már erőt, mikor az urak egyike „dear doctor, maga örültek vagy szentnek tartja-e Wilson?” – kérdéssel fordult felém. Efelől még nem igen meditáltam, választam ocsúdva – azonban úgy vélem, hogy sem az örültek, sem a szentek, sem a professzorok nem alkalmasak a békeszerzésre.

Ma is azt tartom.

Nem teszem vizsgálódás tárgyává, hogy Wilsonnak, ennek a kenetteljes modern prófétának 14 pontja „bluff”-nek készült-e, avagy csak utóbb bizonyult annak, – hogy a famókus 14 pont rajongónak arkánuma-e, avagy mézesmadzag politikai szélhámos kezében, – annyi azonban bizonyos, hogy csakis a győzők és legyőzöttek minden ízében egyaránt kimerült és elvérzett táborra tekinthette a 14 pontot a békeszerzés reális bázisául, – hogy Wilson koncepciója nem tud az erősebb joga-

ról, – pedig az erősebb joga örökéletű, mely szabályozásnak lehet ugyan tárgya, mely a fizikaiból szellemivé és anyagiból hovatovább lelkivé kultiválódhatik, de azért csak örökéletű és meg nem másítható, akár a természeti jelenség, mely változó, de vissza-visszatér és nem marad el soha.

A konkrét 14 pontot megelőzte Wilsonnak 1917. évi januári üzenete a kongresszushoz. A „konkrét” 14 pont abból a theoretikumból déri valódik, amely ebből az üzenetből kihámozható:

„Azok a szerződések és megállapodások, amelyek a háborút majdan befejezik, olyan feltételeket kell, hogy tartalmazzanak, amelyek alkalmasak arra, hogy a békét biztosítsák és fenntartsák, oly békét, amelyet az emberiség elfogadhat és nem csupán olyat, amely az érdekelt államok külön érdekeit és pillanatnyi céljait szolgálná.”

„Pusztá békemegállapodások még magukat a hadviselőket sem elégítenék ki, az ilyen megállapodások nem biztosíthatják a békét. Feltétlenül szükséges lesz, hogy oly erő teremtsék, amely képes biztosítani a megállapodások tartósságát, oly erő, amely sokkal nagyobb, mint most a háborúban részes nemzetek bármelyikének ereje, vagy az eddig alkotott vagy tervezett szövetségek ereje, úgy hogy külön egy nemzet se, se nemzetek semmiféle látszólagos egyesülése azzal ne dacolhasson.”

„A kérdés, melytől egészében függ a világ jövőbeni békéje és boldogsága, a következő: a jelenlegi háború egy igazságos és biztos békéért, avagy csak az erők új egyensúlyáért való harc-e? Ha csak egy új egyensúlyért való küzdelem, úgy ki akarja, ki tudja az ily megállapodás stabilitását biztosítani? Csak egy nyugodt Európa lehet tartós Európa. Nemcsak a hatalmak egyensúlyára van szükség, hanem a megszervezett hatalom intézményeire és nemcsak a megszervezett vetélkedésre, hanem a közösen megszervezett békére.”

„Oly békének kell következnie, amely győzelem nélkül jött létre. Nem kellemes dolog ezt megmondani nekik. Engedjék meg, hogy ezt a magam módja szerint magyarázzam és jól értsük meg, hogy nem gondoltam semminő más értelmezésre. Kizárólag a valóságot akarom figyelembe venni, a valóságot, minden utógondolat és titkolódzás nélkül, ami nem volna helyénvaló. A győzelem oly békére vezetne, amelyet rákényszerítenek a legyőzöttre, amely a győző akaratát a legyőzött törvényévé tenné. E béke megalázás, gyötrelem, elviselhetetlen áldozat volna és

fulánkot, bosszúvágyat, keserűséget idézne elő. Az ilyen béke csak futóhomokon épülne és nem lenne tartós. Csak az a béke lehet maradandó, amelynek alapja az egyenlőség és közös részesedés a közös áldásokban. A maradandó béke szempontjából a nemzetek helyes gondolkodása, helyes eszmeiránya ugyanoly fontos, mint a vitás területi kérdések, avagy a fajok kérdésének, a nemzetiséghez való tartozás kérdéseinek helyes megoldása.”

„A nemzetek egyenlőségének, amelyen a maradandó békének alapulnia kell, a jogok egyenlőségének kell lennie. A kölcsönös biztosítékoknak nem szabad különbséget tenniök nagy és kis, hatalmas és gyöngé népek között, nem szabad kifejezetten, sem hallgatólagosan e különbséget magukban foglalniuk. A jogot a közös erőre kell alapítani, nem a nemzetek egyéni erejére és ez olyanoknak a megállapodása lesz, akiktől a béke függ.”

„A világ nem élhet olyan békében, amely nem biztosítja az élet nyugalmát és nem fogadhat el állandónak oly békét, amely ellen egyes népek akarata lázadozik, amelyben a lélek, a jog, az igazság és a szabadságérzés nem tud megnyugodni. Amennyire lehetséges, minden nagy népnek, amely most segítő eszközei és segítő erői teljes kifejlesztésére törekszik, kell, hogy biztosítsák az egyenes összeköttetés a világtenger nagy útjaira.”

Az üzenet végén az elnök a következőket javasolja:

„Valamennyi nép egyöntetűen tegye a magáévá Monroe elnök tanát, mint az egész világ eszméjét, melynek értelmében ne törekedjék egy nép sem arra, hogy a maga kormányzatát egy másik népre, vagy más nemzetre kiterjessze és hogy minden népnek, a kicsinynek csakúgy, mint a nagynak, teljes mértékben szabadságában álljon az, hogy a maga kormányformáját és a maga fejlődési menetét zavartalanul, menten minden veszélyeztetéstől és fenyegetéstől, önmaga határozza meg.”

„Javaslom: a jövőben a népek ne bonyolódjanak szövetségekbe, amelyek a hatalomért való versenybe kergetik őket és behálózzák az intrikák és önző versengések szövevényébe és legsajátosabb ügyeiket oly befolyásoknak vetik alá, amelyeket kívülről vittek közéjük. A hatalmak koncertjében nincsenek szövvényes szövetségek. Ha mindnyájan egyesülnek, hogy ugyanabban a szellemben és ugyanarra a célra cselekedjenek, vala-

mennyien a közös érdek szolgálatában működnek és mindegyik élheti a maga életét a közös védelem alatt.”

„javaslom: csak oly kormányok legyenek, melyek a kormányzottak helyeslésével rendelkeznek. Javaslom a tengerek azon szabadságát, amelyet az Egyesült-Államok népének képviselői egyik nemzetközi konferencián a másik után a szabadság meggyőződéses híveinek ékesszólásával dicsőítettek és ajánlottak. Javaslom a fegyverkezések oly arányú korlátozását, amely a hadseregekben és a flottákban kizárólag a rend fentartására szolgáló eszközt, nem pedig a támadás avagy az önző erőszakosság eszközét látja.”

Végül kategorikus imperativusnak teszi meg üzenetét, emphásissal szólván következőképpen:

„Ezek amerikai irányeszmék, ezek az amerikai politika céljai. Más eszméket és más elveket nem támogathatunk. Ezek előrelátó férfiak és nők elvei és eszméi, tulajdonai minden modern népnek, minden felvilágosodott társadalomnak. Alapelvei, eszméi ezek az emberiségnek, amelyeknek érvényre kell jutniok”.

Wilsonnak ebben az üzenetében már éles körvonalakban bontakozik ki ismert vesszőparipájának képe, az utóbb „*Nemzetek Szövetsége*”-nek keresztelt organizáció. A piramisokat építő Fáraók nagyzási hóbortja szállja meg itt Wilsont. Eddig soha nem létezett erőről álmodik, amely a világon eddig soha nem létezett hatalmat volna alkalmas alátámasztani. Konceptiója itt amerikai stílusnak jellegét ölti, eddig soha nem létezett felhőkarcoló körvonalait rajzolja meg s midőn annak építkezését felülről kezdi meg, elrűg a lába alól minden realitást, a professzor mellőzi a történelem minden tanulságát.

A 14 pontba sűrített programját 1918 január 18-iki üzenetében viszi *Wilson*, mint a béke feltételeit, a világ elé.

Az 1. pont az, hogy minden békeszerződés nyilvános legyen és nyilvánosan jöjjön létre és hogy ne legyenek többé titkos nemzetközi szerződések, ne legyenek titkos nemzetközi megállapodások, hanem a diplomácia mindig nyíltan és az egész világ színe előtt dolgozzék.

A 2. pont a tengeri hajózás szabadsága, a területi vizeken kívül béke idején és háborúban is, ama tengerek kivételével, amelyek nemzetközi szerződések végrehajtása végett egészben vagy részben elzárattak.

A 3. pont minden gazdasági korlátozás lehetőleg gyors megszüntetése és minden nemzet kereskedelmi viszonyának egyenlősége, amely nemzetek csatlakoznak a békéhez és egyesülnek annak a fentartására.

A 4-ik feltétel az, hogy megfelelő biztosítékot adjanak és fogadjanak el arra nézve, hogy a népek fegyverkezését leszállítsák a belső biztonsággal megegyező mérték legkisebb fokára.

Az 5. pont az összes gyarmati követelések szabad, őszinte és teljesen pártatlan rendezése, amely azon alapul, hogy szigorúan követték azt az alapelvet, hogy az összes szuverenitási kérdések eldöntésénél az érdekelt lakosság érdekeinek kell, hogy ugyanannyi súlya legyen, mint a kormányok jogos követeléseinek, amely kormányok jogainak határt kell szabni.

A 6. pont az egész orosz terület kiürítésére és az Oroszországot illető összes kérdések oly módon való szabályozására vonatkozik, amely a világ többi nemzetének legjobb és legszabadabb együttműködését biztosítja arra nézve, hogy Oroszországnak akadálytalan alkalmat nyíljkék, hogy függetlenül dönthessen saját politikai fejlődése és nemzeti politikája dolgában és biztosítsa azt, hogy Oroszország őszinte, barátságos fogadtatásra találjon a szabad nemzetek társaságában. Oly törvények mellett, mint aminőket ő maga kíván, sőt még ennél többet, hogy támogatást kapjon mindazokban a dolgokban, amelyekre Oroszországnak szüksége van és amelyeket maga kíván. Az a bánásmód, amelyben Oroszország testvérmemzetei részéről az elkövetkezendő hónapokban részesülni fog, világos próbája lesz az utóbbiak jóakarátának és annak, hogy saját érdekeik megkülönböztetésével tudnak-e megértést tanúsítani Oroszország szorongatott helyzete iránt.

7. pont. Az egész világ helyeselni fogja, hogy Belgiumot ki kell üríteni és ismét helyreállítani anélkül, hogy kísérlet történék arra nézve, hogy korlátozzák azt a szuverenitását, amelynek az összes más szabad nemzetek társaságában örvend. Nincs cselekedet, amely alkalmasabb volna arra, hogy ismét helyreállítsa a nemzetek közti bizalmat ama törvények iránt, amelyeket maguk egymás közt való viszonyaik szabályozására megállapítottak, mint ez. E kiengesztelő magatartás nélkül a nemzetközi jog egész szervezete és ereje örök időre csorbát szenvedne.

8. pont. Az egész francia területet fel kell szabadítani és a megszállott részeket helyreállítani. Jóvá kell tenni azt az igaz-

ságtalanságot, amely Franciaországot érte Proszország részéről az 1871. évben az elszász-lotharingiai kérdésben és amely a világbékét közel ötven év óta nyugtalanította, hogy a béke mindenkinek érdekében biztosítsák.

9. pont. Az olasz határok kiigazításának világosan felismerhető nemzeti vonalak szerint kell megtörténnie.

10. pont. Ausztria-Magyarország népeinek, melyeknek helyét a nemzetek között megoltalmazni és biztosítani kívánjuk, a legelső alkalommal lehetővé kell tenni autonóm fejlődésüket.

11. pont. Romániát, Szerbiát és Montenegrót ki kell üríteni és a megszállt területeket helyreállítani. Szerbiának szabad és biztos kijáratot kell adni a tengerhez. A különböző Balkán-államok egymás közt való viszonyait barátságos megbeszélések útján nemzetiségi hovatartozásuk történelmileg megadott vonalainak értelmében kell megállapítani. A különböző Balkán-államok politikai és gazdasági függetlenségét és területi sértetlenségét garanciák útján kell megteremteni.

12. pont. A mostani orosz birodalom török részének biztosítani kell a szuverenitás biztos élvezetét, de a többi nemzetiségeknek, amelyek most török uralom alatt állanak, épp oly módon kétségtelen biztosítékokat kell adni autonóm fejlődésük feltétlen zavartalansága tekintetében. A Dardanellákat mint szabad átjáró utat az összes nemzetek hajói s kereskedelme számára nemzetközi garanciák mellett meg kell nyitni.

13. pont. Független lengyel államot kell létesíteni, amelyhez a kétségtelenül lengyel lakosság-lakta terület is csatolandó. Lengyelországnak szabad kijáratot kell adni a tengerhez és gazdasági függetlenségét és területi integritását nemzetközi szerződés által kell garantálni.

14. pont. Meg kell teremteni a népek általános szövetségét. Külön szerződésekkel kell gondoskodni arról, hogy a nagy és kis államok politikai függetlensége és területi integritása kölcsönös garanciák által biztosítsák.

Hogy mi lett mindezekből, hogy a 14 pontból konkrétummá mi lett, hogy mi valósult meg a világ hasznára s hogy azt –

ami konkrétummá lett – miként hajtja végre a Nemzetek Szövetsége, mely genfi épületének falába illesztett emléktáblán Wilsont vallja „*fondateur*”-jének, azt a Nemzetek Szövetségéről szóló fejezetben óhajtjuk kutatás tárgyává tenni.

Wilson dicsőségét csak *Genf* hirdeti, – csak *Paris* fogadta riadó ujjongással az 1918 december 14.-én bevonuló Wilsont, nem *Washington* a béketárgyalásról hazaérkezett elnököt, – szerepének emlékére szobrot *Amerika* nem fog emelni. Attila az emberiségnek csak afféle fiók „*Isten ostora*” lett Wilsonhoz képest.

VI

BÉKE, MELYNEMBÉKE, - SZERZŐDÉS, MELYPARANCS.

Az 1920-ik esztendő január havának egyik ködös reggelén dübörögve indul meg az a különvonat, mely Paris felé viszi a magyar békedelegációt, élén Apponyi Alberttel.

Köd előttük – köd mögöttük, – *Szob* és *Hegyeshalom* akkor nem jelezték még Nyugat felé az országhatárt, odáig még *négy óra* a gyors, mire hazatértek, Budapesttől az országhatárig az ut *félórára* rövidült.

Hogy az Idő betelt, hogy a magyar Végzet beteljesült, – hogy Dante poklának „Lasciate ogni speranza”-ja *akkor már* készen várta a delegátusokat a Quai d'Orsay ama földszinti díszterme felett, melynek küszöbét csak napok – hetek múltán – február hó 16-án volt módjukban átléphetni, – *akkor* még nem sejtette senki, sem a békedelegátusok, – sem Nagymagyarországnak akkor még lélegző – úgy-ahogy – reménykedő népe, noha baljós jeleknek éppen nem voltunk hijján, azok nap-nap újai szaporodtak, sokasodtak.

Hetekig tartó Golgotha-járás ...

Kint a Chateau Madrid közvetlen környékén től detektív-kíséret, – *otthon* aggasztó destrukció, mely Apponyit végül is ismert levelének megírására készteni.

A levelet Simonyi-Semadam Sándor minisztereülök felolvasta a nemzetgyűlésen:

„Mindegyre sűrűbben érkeznek hozzánk hírek, amelyek arról számolnak be, hogy hazánkban egyéni vállalkozások felekezeti szempontból a polgároknak a köztörvények által biztosított szabadságát és az egyének életét veszedelmezhető módon erőszakoskodnak. A törvény által létesített bírói és rendőri hatóságok hatáskörébe való ez a beavatkozás, mint minden, a jogrendet veszedelmezhető cselekmény, megingatja azt az erkölcsi alapot, amelyen a polgárosult társadalomnak nyugodnia kell.

Az anarchia felé vezető ez az eljárás általában kárhoztató, ámde sokszoros súllyal esik latba azokban a vonatkozásokban is, amelyek gondozása a magyar béke delegációnak egyik feladatát képezi. A béke delegáció kötelességszerű figyelemmel kíséri a világsajtóban a közállapotokat illető közléseket s ezekből mély sajnálkozással majdnem nap-nap után képes megállapítani azt a felette hátrányos megítélést, amellyel az általuk jelzett törvénytelen cselekmények találkoznak. *Annál aggasztóbb érzésekkel kell kísérnünk országunk színvonalának süllyedését-*

Kint a szokatlan internáltság – valamely fogdefektus orvoslása végett detektív kíséretében rándul Apponyi Parisba fogorvoshoz, – otthon tevékenységének oly rezonanciája, mely mindennek, csak éppen kedvezőnek nem mondható, – s mivel tehetetlenként érzi politikai múltjának egyik-másik kidomborodó jelenségét, nem szűnő tételődés a maga hivatottsága felett, – ezek azok a mozzanatok, melyekből Apponyi lelki diszpozíciója alakul, mikor nemzetének nem is bírái, hanem vádlói elé lép, hogy azzal a fenomenális vértezettél, mellyel kívülről senki fia közöttünk nem rendelkezik, védje ki a világ élő lelkiismeretére való hivatkozással nemzetének igazát, hogy mint tragikus hős útjában állítsa meg a Végzetei.

Az elnöki székben: *Clemenceau*, a „száraz öreg”, úgy is mint a világ élő lelkiismeretének letéteményese, úgy is mint a bosszúálló Jehova földi helytartója. Körülötte a többi „békeszerző”. Az angolok körében a hagyományos „fair play” és „common sense” szelleme még alig éledőben, Amerika pedig akkor már visszavonult a béketárgyalásokról.

Az areopag előtt karosszék, melyet Apponyi megköszönve nem vesz igénybe. Parlamenti megszokottságára való hivatkozással állva beszél, – franciául, angolul, utóbb olaszul, – mint mindig, tolmács mellőzéseivel, *szabadon*, mert a „pátriárkát” szónoki készsége és ismert nyelvismerete mellett páratlan memóriája is támogatja tragikusan hálátlan szerepében; mögötte azok a magyar delegátusok ülnek, kiknek a február 16-iki nevezetes ülésre való megjelenését az Entente engedélyezte: gróf *Bethlen István*, gróf *Teleki Pál*, *Popovics Sándor*, *Lers Vilmos* báró, gróf *Somssich László*, *Csáky Imre* gróf és *Praznovszky Iván*, a magyar delegáció főtitkára.

Ezeknek az uraknak s a delegáció körében jónéhány hétig működött többi urnák jelentős munkásságára, itt óhajtok ki-

térni. *Bethlen István, Teleki Pál és Csáky Imre* gróf, amennyire a körülmények egyáltalán engedték, a franciákkal fennállott politikai összeköttetéseiket igyekeztek hasznosítani, és pedig tul azon az időponon is, hogy a békeszerződés már véglegesítettett, – egész a Millerand-féle Kísérőlevél kiszolgáltatásáig. *Popovics Sándor* a maga széles látókörével nemcsak pénzügyi téren, hanem minden felmerült kérdésben, a problémák teljes komplexuma körül értékesítette profundus tudását, két kézzel mérítve tapasztalafainak dus tárházából. Pénzügyi téren bőséges szaktudásukkal mellette *Walkó Lajos* és *Kállay Tibor* működtek. Agrár kérdésekben *Somssich László*, jogi kérdésekben a kitűnő *Bartha Richárd* – utóbb a kormányzói kabinetiroda nemrég, fájdalom, oly korán elhunyt főnöke és *Zoltán Béla* volt igazságügyminiszter, szolgáltak tanáccsal, katonai ügyekben *Konek* ellentengernagy s *Láng Boldizsár*. *Nemeskéri Kiss Pál*, későbbi szófiai követünk, párisi ismeretségét kultiválta, míg *Apponyi Albertet* minden látogatástól Parisban a franciák eltiltottak. *Praznovszky Iván* a főttkári adminisztráció mellett diplomáciai tanácsadó volt. Szándékkal említem meg utolsónak *Lers Vilmost*, a kitűnő nemzetgazdát, kinek korai elhunytát oly szászámo-s barátja siratja, ő ipari és kereskedelmi téren hasznosította kint tudását, mellette *Hegedűs Lóránt*.

Lers Vilmostal végigjártam az egyetemet; régi barátság fűzött hozzá, ismertem érzékenysége mellett arany kedélyét, úgy hogy éppen nem csodálkozom azon, hogy a Chateau Madridban a humort, – mert az ottani helyzet a humort sem nélkülözte, – ő tartotta fenn elsősorban, egyebek közt a „Neullyi Magyar Hetilap” kiadásával excellálva. Ennek a természetesen kéziratban és zárt társaságban megjelent sajtóterméknek egyik számában egy budapesti közlemény jelent meg: „Egy kalandos eszme terve merült fel a magyar metropolisban, – hogy a különböző politikai állásokra a jövőben csak arravaló embereket neveznek ki. Utóbb azonban, miután a józan ész kerekedett felül, a tervet elejtették.” – Az sem nélkülözi a humort, hogy egy szürke magyar riportert, ki bizva ismeretlenségében, villanyoson igyekezett Parisban, leszedték a villanyosról s hivatalosan tudomására hozták a magyar delegációnak, hogy amennyiben az ipsét nyomban vissza nem utaztatják Budapestre, komolyabb represzszáliák fognak a delegáció ellen igénybe vétetni. Apponyit sem hagyta el ismert humora; a Bois de Boulogne-ban végezve reg-

geli sétáját, három delegátust lát maga előtt sétálni. Harsány hangon *sale boches-t* kiált utánuk és kacagva állapítja meg, hogy a három óvatos magyar meg sem fordulva zavartalanul folytatja útját. De *Henry* ezredes, aki a magyar delegáció feletti őrizetnek volt a főnöke, sem vesztette humorját, mert búcsúkor Praznovszkynak – aki legtovább maradt Parisban, hogy a delegáció bureauját liquidálja, jegyzéket adott át a következő szavakkal: íme a jegyzéke azoknak az uraknak, akikkel önök, magyar urak a Bois-ban sétálva tilalmunk ellenére érintkeztek és társalogtak; ezt emlékül s azért, nehogy minket franciákat tökfilkóknak nézzenek, kik erről nem tudtunk ....

Apponyi Albert hatalmas beszédét, a legfőbb vonásoknak szinte csak érintésével, *Praznouszky Iván* t. barátom, a későbbi párisi követünk mesteri sűrítésében vázolom:

Apponyi azzal kezdte fejtegetéseit, hogy ia békefeltételek elfogadása öngyilkosságot jelentene, a haláltól való félelem miatt. De reményének adott kifejezést, hogy a tudomásunkra hozott béketervezet még nem az utolsó szó és kereste azt a teret, ahol volt ellenségeinkkel megérthetnők egymást és ezt megtalálni vélte a nagyhatalmak által a háború alatt proklamált elvek megvalósításában. Ezek: a népek önrendelkezési joga, a béke stabilitásának és Európa újjáépítésének közös nagy érdekei. Ámde ezeknek az elveknek, ezeknek az érdekeknek a békefeltételek mindenben ellentmondanak.

Mindenekelőtt a szerződéstervezet kegyetlen szigorúságát tette szóvá, amely éles ellentétben áll a háborúért való felelősség Magyarországra eső részével. Ha viszont a helytelen népeségi megoszlást akarták igazságossá tenni az új államhatárokkal és Magyar-ország megcsonkításával, úgy az az állapot, amit a békefeltételek teremtenek, az eddiginél sokkal rosszabb és sokkal igazágtalanabb lenne. Az új államok csakúgy polyglott lakossággal bírnak, mint a régi Magyarország, csak hogy a hegemoniát a kultúra alacsonyabb fokán álló népek kezébe tették le. Mi volt tehát a békefeltételek megállapításánál érvényesülő elv, ha ezt sem a háború okozásáért való büntetés, sem a nemzetiségi elv érvényesítése nem indokolja kellőképpen? Talán a népek önrendelkezési joga? *Apponyi* kimutatja, hogy ezt a fennen hirdetett jogot tiporja csak igazán lábbal a békeszerződés tervezete. Követte a népszavazást. Mi nem félünk tőle, de ha megtagadják, ez azt igazolja, hogy a tőlünk elvett terü-

letek új urai nem biztosak a dolgukban. Még ha a mai kis Csonka-Magyarországgal el is fogadtatják ezt a békét, az a tőle elszakított részek nevében nem beszélhet. Azokra sohasem lesz kötelező. Magyar véreinkre a legkegyetlenebb elnyomás vár. Soha nem volt hasonló sorsban része Szent István birodalma idegenajku lakosságának. Tehát az új helyzet mindenben rosszabb a réginél és meghazudtolja azokat az igazságokat, amelyeket éppen a vezető entente-államok hirdettek a háború alatt s amelyeknek megvalósulásáért állítólag küzdöttek.

Maradna még az a feltevés, hogy az általános béke, a stabilitás, az európai gazdasági újjáépítés érdekében állapították meg a békepontokat. Apponyi ezen feltevés helytelenségét is kimutatja, mert csak az ezeréves integer Magyarország fentartása jelentené a béke tartósságát, a gazdasági élet újjászületéséi, fejlesztését, a többi európai állam körében.

Apponyi végül a győző, az erősebb jogán hozzánk szóló államokból Franciaországot, Angliát, Olaszországot aposztrofálja, azon hő vágyát fejezvé ki, vajha a győztesek a világnak olyan békét adnának, melynek dicsősége felülmúlná fegyvertém/eik dicsőségét.

Befejezés előtt a hadifoglyok érdekében és a pénzügyi követelések végrehajtásának kitolásáért emelt szót.

Elhangzott hát Apponyi beszéde, az ezidőszerinti legnagyobb magyar szíve vérének hullajtása.

Hatása, eredménye? Amit *rólunk és nélkülünk előzőleg, még a háború befejezte előtt* határoztak, *Végzetként* ment teljesezésbe: a mi szép ezeréves Magyarországunk Csonka-Magyarországgá redukálódott, nem anélkül azonban, hogy *Lloyd George* Apponyit pomnás angolságáért udvariasan nem üdvözölte volna. különös érdeklődésésképp programmon kívül azt a kérdést intézve Apponyihoz: „*Vajjon az újonnan alakult államok határain belül vannak-e fajmagyarok által lakott területek?*” (sic!)

Íme a békeszerzők frivol tudatlanságának egyik szembezőő bizonyítéka, mely, igaz, csak külsőségekben, de annál stilszerűbben azzal lett megpecsételve, hogy a magyar békeszerződés alá a pont, véletlenül vagy szándékkal, azt nem tudom, éppen abban a *Trianonnak* nevezett intim kis palotában került, melyet gáláns királyok építettek barátnőiknek: madame *Maintenon-nak* és *Dubarry* grófnőnek a versaillesi királyi parkban . . .

És meglett: a béke, mely nem béke, a szerződés, mely parancs. A békediktátum szerint elvesztettük szántóföldjeinknek 62%-át, erdeinknek 88, legelőinknek 72, rétjeinknek 77, kertgazdaságunknak 78, szőlőtermésünknek 38%-át. És elvesztettük marhaállományunknak 69, sertéseinknek 56, lovainknak 61, juhainknak 74%-át. Az iparunkból pedig elveszik kifőszőink vas- és acélgyártásunknak 62, szénbányáinknak 30, zománcédény-gyárainknak 86, üveggyárainknak 68, fűrésztelepeinknek 90, bútorigarunknak 80, gyapjúiparunknak 90, szövőiparunknak 60, papírgyárainknak 90, malomiparunknak 40. cukorgyárainknak szintén 40%-át – és mindennek tetejébe valamennyi sóbányánkat. A 22.000 km. hosszú vasútvonalunkból mindössze csak 5000 km. marad meg, bárom és félmillió színmagyar testvérünk pedig idegen járom alá kerül, minden kulturális és anyagi javával együtt, az ország 325.411 négyzetkilométernyi területe 92.916 négyzetkilométerre redukálódik.

Megleli a „békeszerződés”, – meglett olyképp, hogy a *Wilson Woodrow* professzor úr kenetteljes üzeneteiben lefektetett elvi kijelentések az entente-agyakban gyakorlati gyümölcsé sűrűsödtek.

Meglett olyképp, hogy *Parancsot* vetlünk tudomásul, nem *szerződési* irtunk alá; pont került a hazugságok láncolata végébe. Az aláírás a parancs tudomásulvételének külső formája . . . nem materiális lehetősége a szerződés végrehajthatóságának. *A magyar békeszerződés aláíratván, addig fog fennállni, míg o kényszer fennáll, amelynek hatása alatt aláíródott.* Ha jobb belátás szállja meg ellenségeinket, ha változnak a külpolitika konjunktúrái, az kártyavárként omlik össze, mert . . . *quod ab initio vitiosum est. non potest, tractu temporis convallescere.* A magyar békeszerződés Európa szempontjából is „rettenetes eltévelyedés”, mert *magyar kérdést* teremtett. . .¹

A békeszerződés elleni küzdelmünk nem ismer szünetelést, küzdeni fogunk ellene a franciák nyelvén szólva: *jusqu' au bout*, noha a famózus „*Kísérőlevél*” -*hei* \ *Mille ran d* úr – nehéz szatírái nem. írni -- azt üzeni nekünk, hogy „Középeurópa néprajzi viszonyai valóban olyanok, hogy lehetetlen, hogy a poliiikai határok az egész vonalon egybeessenek az ethnikai határokkal. Ebből következik, – a Szövetséges és Társult Hatalmak saj-

¹ Kelet Népe: „Szent Wilson csudatétele” 1929.

nálattal hajoltak meg a szükségesség előtt – hogy a magyar népesség egyes gócinak egy más állam szuverenitása alá kelletti kerülniök. Azonban erre a helyzetre nem lehet hivatkozni azzal az állítással, hogy jobb lett volna nem bolygatni a régi területi állapotot. A dolgok meglevő rendje, még ha ezeréves is, nem jogosult a jövőre nézve, ha igazságtalannak találtatott” ...

A békeszerződés végleges szövege, amely a béketervezetnek – mint ismeretes – változatlan megisméltése, *Millerand* május hó 6.-ról keltezett famózus kísérő-levelével – *lettre d'envoi* – megküldetvén, annak diszpozíciója szerint tizednapra aláírásra várt. Nem Apponyi Albert grófon múlt, hogy az ő világhíres nagy neve nem került ama gyászos dokumentum alá, mely nemzetének nem szégyenét, hanem a győzőknek lelketlenségét és bölcsességük minden hiányát hirdeti, – nem rajta múlt, mert ő úgy vélte, hogy annak, ki más kiút hiányában az aláírást nemzetének javasolja, annak azzal a kötelességszerű erkölcsi bátorsággal is kell bírnia, hogy azt aláírja, – ám ettől a végső keserűségtől hálás nemzetének tiltakozása óvta; a békekötés körüli ragyogó, de mindenképpen tragikus tevékenysége azzal a parlamenti felszólalásával ért véget, mellyel a békeszerződés elfogadását, mint elkerülhetetlen valamit, javasolta nemzetének.

Rendkívül érdekes Apponyi idevágó okfejtése, amint azt a „*Kelet Népe*”-ben az „*Amerikai véreinkhez*” című cikkében 1920-ban megírja: „Hazafiúi lelkiismeretem arra készítetett, hogy iszonyú kényszerhelyzetünkben a kormánynak a reánk erőszakolt béke aláírását javasoljam, amiből a tisztesség szabályai szerint az következett, hogy ezért az ellenszenves elhatározásért a kormányra nehezedő erkölcsi felelősségben osztozzam. De ez nem jelent lemondási egyébről, mint erőszakos eszközök alkalmazásáról. *A békemű ezzel még nincs befejezve, hanem inkább csak most kezdődik: az aláírás pedig eszköz, nagyobb akcióképesség megszerzésére.*

Ezen elgondolásnak frappáns kiegészítése, amit a Szent Imre-kollégiumban mondott:

„Én nem látok összefüggést a világtörténelem felismerhető organikus törvényei és hazánk katasztrófája közt, nem látom a békeszerződések új alakulatában e törvények működésének következményét, ellenkezőleg, minden e törvények ellenére történt: egy rettenetes rázkódítás pillanatnyi eredményének ötletszerű és önkényes kihasználásával. Ideig-óráig ez legyőzhetetlen ha-

talmat képvisel, de a természetes fejlődés örök törvényei tovább működnek és lassú munkával megőrlik azt, ami velük ellentétben áll.”

Apponyi Albert emberi nagysága nem lett kisebb azzal, hogy gigászi erő kifejtésének időleges sikertelensége, egyéni tragikum, *egy* lett nemzetének tragikumával, – mert az utóbbi az ok, az egyéni tragikum az okozat. A *Végzetnek* egy Apponyi Albert sem állhatta útját, – de a nemzetnek viszont fel nem értékelhető haszna az, hogy az Isten különös kegyelméből ez a providenciális fia – *ma* is szinte permanenciában halad fiatal erőben az élén azoknak, kik a legyűrt, de meg nem tört Magyarország újjáépítésén fáradoznak, – Apponyi Albert nem a pillanatnyi sikerek embere, az ő megnyilatkozásai a követ vajú cseppekkel hasonlatosak, hatásukban tartósak, állandók, soha nem szünetelők. Ott voltam, szívszorongva hallgattam őt, mikor Genfben két esztendeje a „Nemzetek Szövetsége assemblée-jén tomboló tapsvihar és tetszés közepette mondotta el az egész világsajtót megjárt beszédét a *minoritások érdekében*: a svájci államfő ült az elnöki székben; Apponyi csodás szuggesztív hatásának megrázó ereje szinte lenyűgözte a hideg nemzetközi társaságot; mintha lángostorral suhintott volna végig a gyülekezeten: „magam is annyira Magyarország delegátusa beszédének *varázsa* alatt álltam”, menti magát az elnök azért, hogy Apponyit a felszólalásra szánt időn túl engedte beszélni... S mi volt a felszólalásnak közvetlen *konkrét* eredménye? Semmi. Mint ahogy a hatalmi és erőviszonyok akkori és mai nemzetközi megoszlása és csoportosulása mellett egyéb nem is lehetett. Ám *gutta cavat lapidem*, – a nemzet ifjú „patriarchája” a *jövőnek egyengeti útját*; teszi azt az *Úr* különös kegyelméből változatlan energiával, – jókedvvel, – hajlammal az ellenféllel való mindenkori megküzdésre, – teszi fiatal hévvel, – izzó hazaszeretettel, – argumentumait leszűrt bölcsességének fegyvertárából válogatja, – fáradságot nem ismer, – pihenésre ma sem vágyik, a nyolcvan évet meghaladott Apponyi – hála érte az isteni gondviselésnek – nem öregszik.

Csakis *Kossuth Lajos* külföldi sikereihez mérhető az ő propagatív munkája, külföldi nimbusza a *Kossuth Lajos* külföldi nimbuszával tart rokonságot; ott a falon mindkettőjük hasonmása egymás mellett az amerikai magyarság hajlékaiban.

Tündöklő csillagok a dicsőséges magyar horizonton, örök-
életű reprezentánsai a magyar géniusznak . . .

Szerződések nem az örökkévalóságnak szólnak s még akkor sem ruházhatók fel evangélium jellegével, ha közmegelégedés lenne a támasztékuk, ha általános megnyugvásban lenne gyökerük, – *parancsok* még kevésbé.

Magyarország megcsonkítása olyan *becstelenség* – mondja Nitti, – hogy ma senki sem akarja érte a felelősséget vállalni, mindenekfelett nem a francia politikusok.

Mi *Trianont* átmenetnek akarjuk hinni, átmenetnek a nemzeti fejlődés folyamatában, hisz az emberi nem haladása is – *Lombroso* szerint – gyakran csak irtózatos bűnök gyümölcse, – eredménye.

Minden poklok kapuját döngetve álljuk ezt a hitünket, mely a magyar *Hiszekegy-ben* inkarnálódik.

VII.

„A NEMZETEK SZÖVETSÉGE.”

1824 január 19.-én az *Amerikai Egyesült-Államok* kongresszusának képviselőházában nevezetes beszéd hangzott el. Az akkor népszerűségének és szellemi képességeinek már delelő jéhez közeledő, 42 éves *Webster* Dániel mondotta. Alkalmat rá az adott, hogy *Monroe* elnök évi üzenetében a legmelegebb rokonszenv hangján emihez emihez meg a görögök függetlenségi harcáról, a Ház előtt pedig javaslat feküdt, amely feljogosítja az Elnököt, hogy – ha alkalmasnak találja – külön ügynököt vagy meghatalmazottat küldjön Görögországba.

Nevezetes ezen beszéd azon elveknél fogva, amelyek az Egyesült-Államok megalakulásának és történelmi fejlődésének okszerű következményei ugyan, de amelyeket addig senki sem fejtett volt ki és foglalt össze oly tökéletesen.

A hatalmaknak Európában alakult „*Szent Szövetség*”-éről (bécsi kongresszus) szólva azt fejt ki ezen beszédében *Webster*, hogy a szövetség tulajdonképpen két elv kinyilatkoztatására és alkalmazására alakult. Az egyik az, hogy minden jog vagy alkotmány, mellyel a népek bírnak, csak az uralkodók adománya; hogy a törvényhozásban és a közigazgatásban változások csakis *azoknak* szabad akaratából és intelligens meggyőződéséből eredhetnek, akiket az Isten tett felelőssé a hatalomért. A másik elv, amely az előbbinél is nagyobb kifogás alá esik, *Webster* szerint: az idegen államok belügyeibe való erőszakos beavatkozás joga, a „*Szent Szövetség*” részéről, ha attól kellene tartani, hogy az illető államban saját kormányuk ellen érvényesülő törekvések rossz példával hathatnának a többi államra.

„Azon kérdésre, hogy mi közük van az amerikaiaknak az óceánon túl történő dolgokhoz?” *Webster* azt feleli, hogy ők is mint önálló nemzet, tagjai a nemzetek családjának s így éppoly érdekük van a nemzetközi törvényekben, mint az egyénnek az állam törvényeiben. Ezért helyesnek tartja, hogy félelem nélkül

fejezzék ki véleményüket, mert bár fegyveres beavatkozástól tartózkodni kíván, a mai korban nagy erkölcsi elvek kinyilvánítása nem marad hatás nélkül távolabbi népekre és uralkodókra sem. Tartoznak ezzel nemcsak a nemzeti függetlenségükért harcoló görögöknek, akik új erőt fognak meríteni a Ház előtt fekvő javaslat elfogadásából, hanem elsősorban önmaguknak.”¹

Webster itt a „*Szent Szövetség*”-nek, mint *hatalmi* alakulatnak, a *nézetek családjának* ideális formációját helyezi szembe. Wilson is régebbi írásaiban a „nézetek családjá”-nak terminológiájával él s úgy látszik, csak később sűrűsödik agyában hatalmi alakulássá az a szervezet, melynek „*Nemzetek Szövetsége*” elnevezéssel ő lett megalkotója.

A *Nemzetek Szövetsége hatalmi alakulás* a mai formájában, csakúgy, mint a régebben az általános béke érdekében hirdetett és tervezett nemzetközi szövetségek.

Wlassics Gyula megállapítása szerint *Saint-Pierre* abbé és *Kant* kivételével hatalmi célok szolgálatába óhajtották az általuk tervezett népek szövetségét állítani. *Dante*, a „*De monarchia*” szerzője, a „*non divitiae, non sanitas, non robor, non pulchritudo, sed Pax*” hirdetője az összefoglaló világbirodalomra gondolt ugyan, de csak a római császár vezetése alatt. *Dubois*, a francia király hegemoniájának szolgálatába akarta hajtani a népek szövetségét. *Podjebrád* György cseh király az „*unió in perpetuum duratura*” jelszavának hódolt, de ezt az uniót a törökök elleni sikeres harc szolgálatába akarta állítani. *Sully*, IV. Henrik minisztere, a Habsburg-uralom megtörésére dolgozta ki az európai szenátus tervét. A spanyol dominikánus barát, *Campanella* előtt a spanyol király oly hegemoniája lebegett, melynek forrása a katolikus egyház és amelyre a katolikus egyház gyakorolja befolyását. A francia forradalom a béke és felszabadítás politikájából az annexio és hegemoniális politikába evezett át. *I. Napoleon* is a tartós békéről, a nagy európai családról beszélt emlékirataiban ... „ő nagy háborúival csak erre törekedett és nem másra.” A Szent Szövetségben is a legitimitás elve Oroszország hegemoniáját takargatja. *///. Napoleon* a nemzetiségi elv felszabadító zászlajával a francia hegemoniát szolgálta . . .

¹ Kelet Népe: Pivány Jenő cikke: „Mann Dudley Ambrus magyarországi küldetése.” (1919.)

Valamelyes szövetség eszméje csendül a két alábbi idézetből is:

„A tizenhetedik század elején egy francia karmelita szerzetes, *Émeric Cruce* érdekes könyvet irt az államok új szervezéséről. Az akkori divat szerint könyvének hosszú címet adott, mely magyarul így hangzik: „Az új Kineas, vagyis államtudományi értekezés, amely megmutatja, hogy *mi módon és mely eszközökkel lehet az általános békét és a közlekedés szabadságát az egész földön megalkotni*. A jelen idők uralkodóinak és fejedelmeinek ajánlva” ...¹

Rabindranath Tagore: „A világ – úgymond – technikai eszközök haladása által közel van ahhoz, hogy mintegy egy ország legyen belőle. S a pillanat közeledik, mikor majd az egység számára oly alapot keresnek, mely nem politikai természetű. Ha India ezt a földadatot megoldotta, az egész világ számára tette ezt. Mert csak egy történet van – az ember története. Az egyes népek története csak egyes fejezetei ennek a nagy történelemnek.”

Hatalmi jellegű a Nemzetek Szövetségének egész berendezkedése, szervezete, mely lényegében a *győzők organizációja*, azon békeszerződések változatlan fentartása és védelme érdekében, melyek a legyőzöttekrői készültek, azok meghallgattatása nélkül, holott a *népek* és nem az uralkodók, nem a vezérkarok és nem a kormányok békéjét hirdették. – A Nemzetek Szövetsége nem lett sem kerékkötője, még kevésbé megakadályozója, a világpolitikában érvényesülő partikuláris érdekeknek és a győztes hatalmak imperialisztikus jellegű hatalmi politikájának, a Nemzetek Szövetsége, az általa hirdetett elvekben legfeljebb, hogy úgymondjam, alkalmas fűgefaleveleket szállított a hatalmaknak, – mindezeknél fogva nem is jelent tiltó fát minden egyéb a jövőben tervezett avagy keletkezhető külön hatalmi csoportosulás vagy alakulás ellen, nem szolgálja a Wilson-hirdette egyetemes emberi érdeket, annál kevésbbé a civilizált világ demokráciáinak szolidaritását, alig fogja útját állhatni irredenta mozgalmaknak és újabb háborúknak s ez egészen természetes, mert csakis egy mindenképpen igazságos és csakis egy mindenképpen a kiengesztelődés eszméjét szolgáló, valójában „*szorzódéses*” békekötés biztosíthatna volna csupán, a Nem-

¹ *Giesswein Sándor*: „Kelet Népe” (1920 május.)

zetek Szövetségének sikeres működését, szándékainak őszinteségét, munkájának realitását.

Az egyenlőtlen érdekű tag-államoknak egyenlőtlen joga a Nemzetek Szövetségének keretén belül, megrögzítése és állandósítása a háborúban győztes és a habomban legyőzöttek kategóriáinak.

Problémák fognak maradni s nem lesznek megoldás elé vihetők ezért azok a legsúlyosabb problémák, melyeknek megoldása lenne a Nemzetek Szövetsége tulajdonképpeni feladata, elsősorban az általános leszerelés, a nemzeti minorítások, az önrendelkezési jog, a területiális kérdések, a nemzetközi bírászkodás és a revízió problémái, mert szerintem a Nemzetek Szövetségének a revíziós gondolat felkarolása, irányítása és a béke érdekében a realizálás felé juttatása lenne annál is inkább legfőbb feladata, mert a Nemzetek Szövetsége a béke megővése, nem pedig a békeszerződések mindenáron való fentartása érdekében alakult, Wilsonnak, a „*fondeur*”-nok, a világnak hirdetett elvei és szándékai szerint.

Az általános leszerelés kérdésében a győztes szövetségi tagoknak két kategóriája különböztethető: azoké, akik tagadják a *fel- s nem leszerelést*, s azoké közt, akik azt nem is tagadják, – *egy millióval több ember* áll ma fegyverben, mint a háború előtt.

A békeszerződések minden szemfényvesztését felülmúlja az, ami a lefegyverkezés terén végbement és végbemegy, itt *Berzevicz Albert* szinte klasszikus megállapításával élek:

„A jogi helyzet az, hogy a békeszerződések kötelezték a legyőzött államokat: 1. az általános védkötelezettség megszüntetésére és ezáltal arra, hogy haderejüknek mozgósítás útján való nagyobbitásáról lemondjanak, 2. kötelezték őket egy önkényesen megszabott számú, nagyon csekély számú, nálunk 35.000 főnyi zsoldos hadsereg tartására, ami aránylag nagyobb teherrel jár, mint a védkötelezettségre alapított haderő. így kötelezték őket, hogy e seregüket kizárólag a belső rend fentartására s a határrendészet céljaira használják, ennél fogva nekik katonaságukat jog szerint megtámadtatás esetében még határaik védelmére sem szabad használniok, 3. hogy e korlátozásnak érvényt

szerezzenek, eltiltották a legyőzött nemzeteket a modern hadviselés minden eszközének használatától: nekik nem szabad nehéz ágyúkkal, tankokkal, katonai repülőgépekkel, kormányozható léghajókkal bírnok, vezérkart nem szabad felállítaniuk, sőt midőn a magyar kormány azért folyamodott a nagykövetek értekezletéhez, hogy a magyar katonák a gáztámadások ellen védőálcokkal szereltesse fel, ez is megtagadtatott; szomszédainknak szabad ellenünk támadásaikban gyilkos gázokat használni, de a mi katonáinknak azok ellen védekezniök nem szabad.”

„Ezzel szemben a le nem győzött államok a maguk részére természetesen fentartották az általános védkötelezettséget, a mozgósítás lehetőségét és a modern hadviselés eszközének korlátlan használatát úgy, hogy ma az a helyzet, hogyha ma ismét háborúba bonyolódnánk, szomszédaink nagy szövetségesei segítségével nélkül, a mi 35.000 főnyi katonaságunkkal, amely felszeretlen, mozgósítás nélkül 565.000 teljesen felszerelt katonát, mozgósítás esetén pedig ötmillió katonát állíthatnának szembe, vagyis az arány mozgósítás nélkül olyan, mint 1:15-höz, mozgósítás esetén olyan, mint 1:144-hez.”

„Az u. n. békekötések szerzői maguk is érezhették, hogy ez a rendelkezés valóságos rabszolgaságra kárhoztatja a legyőzött államokat a győztesekkel szemben s ezért igyekeztek azt, mint átmenetít, ideiglenesnek tüntetni fel, mint olyat, mely hivatva van a fegyveres béke állapotából a nemzeteket az általános lőfegyverkezés állapotába átvezetni.”

„Ez okból egyfelől a minden békeszerződésbe beiktatott u. n. Paktum 8. cikkelyébe felvettek egy deklarációt, amelyben a Nemzetek Szövetségének tagjai elismerik, hogy a béke fentartása szükségessé teszi a fegyverkezés leszállítását addig a minimumig, amely egyfelől a nemzetek biztonságával, másfelől az esetleg a Nemzetek Szövetsége által elhatározandó közös akciókkal járó kötelezettségek teljesítésével összefér. Kijelentik továbbá, hogy a nemzetek szövetségének Tanácsa fogja az egyes kormányok hozzájárulásával a fegyverkezés leszállításának tervét elkészíteni.”

„Másfelől minden békeszerződésbe ott, ahol az illető legyőzött állam a maga védereje tekintetében az előbb elmondottakra köteleztetik, e kötelezettséget a következő indokolással magyarázták: „azon célból, hogy az összes nemzetek fegyverzetének általános

leszállítása lehetővé tétessék, X. állam kötelezi magát a következő korlátozó rendelkezések szigorú megtartására stb.”

„Tehát világos, hogy ebben határozott Ígéret foglaltatik s hogy a legyőzött államokra a lefegyverzés kötelezettsége csak mint az általános lefegyverzés kezdete, kiindulása feltétele lett kötelezettségül kimondva.”

„Már most, miután a legyőzött államok a rájuk szabott lefegyverzést a szövetségesek erre illetékes katonai bizottságának elismerése szerint is végrehajtották, kis zsoldos hadseregre rendezkedtek be s hadifelszerelésükből mindaz, ami a békeszerződésekkel ellenkezik, vagy megsemmisített, vagy volt ellenfeleik birtokába jutott, a világ joggal elvárhatná, hogy a másik oldalon is hozzálassanak komolyan a fegyverzet leszállításának legálább megindításához.”

„És ehelyett mit látunk? Azt, hogy a le nem győzött államok nemcsak hogy nem is gondolnak komolyan fegyverzetük leszállítására, hanem oly mértékben fejlesztik azt, amely már fenyegetővé kezd válni nemcsak a lefegyverzett államokra, hanem a győztesek, a volt szövetségesek némelyikére nézve is.”

„A Nemzetek Szövetsége – amelyre tulajdonképpen a feladat hárulna – formailag megindította a fegyverkezés leszállítása szempontjából szükséges lépéseket. Megalakította a megfelelő bizottságokat s ezek véleménye alapján felhívta a tagállamokat, hogy hadiköltségeiket a jelen kereten túl ne szaporítsák.”¹

Ez történt, egyéb nem történt.

Lord Escher javaslata, amely 30.000 főnyi egységeket állapít meg s az államok kiterjedése, népszámuk és határaik viszonyai szerint kívánja meghatározni, hogy minden államnak mennyi ilyen katonai egységre van igénye, – nem lett elfogadva, nem, mert a leszerelés eszméjét komolyan szolgálta, kezdetét vette a *Lord Robert Cecil* ajánlotta *garanciális* szerződésekkel való operálás és pedig olyképp, hogy a szerződés lett beállítva mint a lefegyverzés *priusa*, holott a *Pactum* 8. cikke nem szól garanciális szerződésekről, hanem sonica megállapítja, hogy. „A Szövetség tagjai elismerik, hogy a béke fentartása megköveteli a nemzetek fegyverkezésének csökkenését addig a legalacsonyabb fokig, amely az Állam biztonságával és nemzetközi köte-

¹ „Kelet Népe” 1924. május.

lezettségeknek közös eljárás útján megvalósítandó kikényszerítésével még összeegyeztethető.”

A „*tengeri kígyó*” metaphoráját csudálatosképpen a lefegyverkezési kérdés ösmerete nélkül kreálták, – *győzőkkel* szemben *legyőzöttek*, – egyik oldalon *ágyúk*, a másikon: *érvek*:

A leszerelési problémát vizsgálva, súlyosan esik a latba az a körülmény is, hogy vannak nem-tag államok is, – Oroszország, Amerika.

Itt utalok a dominiumoknak a „*genfi jegyzőkönyv*” – melynek lelkét *Lloyd George* szerint Chamberlain taposta ki – tárgyában az angol kormány által, nyilvánosságra hozott, az aláírást megtagadó határozataira:

Dél-Afrika indokolásában elmondja, hogy az olyan Nemzetek Szövetsége, amelyből hiányzik Németország, Amerika és Oroszország, sohasem felelhet meg nagy hivatásának.

Ha ezek a hatalmak nem lépnek rövidesen a Nemzetek Szövetsége tagjai közé, akkor a Nemzetek Szövetsége mindinkább politikai szövetséggé válik. Már pedig a genfi jegyzőkönyv tetemesen megnehezítené a többi nagyhatalmak, különösen az Egyesült-Államok belépését a Nemzetek Szövetségébe.

Újzéland kijelenti, hogy nem járulhat ahhoz, hogy külföldi bírók határozhassanak és beleszólhassanak abba, hogy hogyan bánik az idegenekkel. Azt is kifogásolja, hogy a jegyzőkönyv nem tartalmaz semmiféle komoly javaslatot a nemzetközi viszonylatokra, már pedig ezek lényegesen bonyolultabbak és jelentősebbek lettek.

Az *ausztráliai* kormány, épugy, mint a délafrikai, azt vallja, hogy igen sajnálatos az a körülmény, hogy olyan nagy birodalmak, mint Németország, Oroszország és az Egyesült-Államok, eddig távolmaradtak a Nemzetek Szövetségétől. Így pedig a kötelező döntőbírótság nem valósítható meg. Előbb ki keli tehát egészíteni a Nemzetek Szövetségét és csak akkor kerülhet sor az ilyen nagy feladatok megoldására.

Kanada kifogásolja a szűk kereteket, amelyeket a jegyzőkönyv a gazdasági és katonai szankciók terén felállít. Az ilyen alapon bíraskodó döntőbíróságok helyett Kanada szívesebben látja a hágai nemzetközi döntőbírótság működését.

Az *ír szabadállam* azt fejtegeti, hogy Európa bizonytalan állapota csak akkor fog megszűnni, ha minden nagy nemzet

tagja lesz a Nemzetek Szövetségének. Ezt nem valósíthatja meg a hatalmak egy részének békepolitikája.

Utalok *Coolidge-nek* meglepő kezdeményezésére, amely a tengeri fegyverkezés korlátozásának újból való szabályozását javasolja. Általánosan tudott dolog, – de nem tartom feleslegesnek erre itt emlékeztetni, – hogy Wilson programja a tengerek szabadságát hirdette a tartós béke legjelentősebb biztosításának.

Nehéz volna megállapítani – írja *Appongi Albert*¹ –, hogy ez a kezdeményezés tulajdonképpen mire törekszik, és, hogy minő *mélyebb* politikai motívumok vannak mögötte? De mindenesetre feltűnő az a kedvező fogadtatás, amelyben az a kellemetlenkedésre különben elég hajlandó szenátusnak minden pártjánál részesült. Csak a humor kedvéért emelem ki egy szenátor-nak azt a jellemző kijelentését, mely szerint a javaslatba hozott újabb flottaleszállítás nem érheti a már elhatározott három új egységnek beállítását az amerikai tengerészeibe.

A sajtótudósítások szerint Franciaországban nem fogadták kedvezően Coolidge elnök kezdeményezését; Olaszországban pedig az eddig köztudomásra jutott nyilatkozatok szerint udvariasan vették a közlést, de nyíltan hirdetik, hogy Olaszország a maga útján fog járni. Olaszországot eszerint nem érinti kellemetlenül a leszerelés kérdésében felmerült újabb javaslat, mert Olaszország nem is titkolja, hogy a maga részéről egyáltalán nem hajlandó fegyverkezései tekintetében nemzetközi korlátozást elfogadni. Másként áll a dolog azonban *Franciaországgal*, amely fenn akarja tartani a látszatot, mintha ő a békekötésekben és különösen a Nemzetek Szövetségének alapvető okmányában vállalt ilyen irányú kötelezettségét komolyan akarná teljesíteni.

Úgy látszik, *Apponyi* fején találta a szegyet, mert *Briand* a „Pesti Napló”-nak február hó 15-ikéről Parisból keltezett tudósítása szerint, a *Coolidge* elnökhöz érkezett válaszában utat azokra a bizonyítékokra, amelyeket Franciaország a maga teljesen békés akaratáról szünet nélkül ad. Azt a nemes gondolkodást, amelyből az amerikai kezdeményezés származik, Franciaország minden más hatalomnál többre becsüli. A francia kormány boldog volna, ha fentartás nélkül csatlakozhatnék ezekhez a javaslatokhoz, de attól fél, hogy ezek a javaslatok a Genfben megkezdett mű sikerét veszélyeztethetik. Bár Amerika ígéri a megke-

¹ Pesti Napló (1927. február 13.)

dett mű folytatását, javaslatai a genfi előkészítő-bizottságot kirekesztenék s a nagyhatalmak külön konferenciát küldenének ki, amelynek döntését a többi hatalom később kénytelen volna elfogadni. Ez gyengítené a Nemzetek Szövetségét és kárára volna az államok egyenlősége alapelveinek, amelyhez Franciaország szigorúan ragaszkodik.

A válasz így folytatja: Ami a tengeri fegyverkezés korlátozását illeti, Franciaország pusztán arra törekszik, hogy partjait megvédje és tengeri összeköttetéseit biztosítsa. Genfben Franciaország két alapelvet hangsúlyozott, nevezetesen: hogy a korlátozás csak arra vezethet, hogy minden hatalomnak össztönmennyiséget utalna ki, amelyet szükségletei szerint elosztani szabadságában áll. Másrészt viszont Franciaország úgy látja, hogy a kérdés összefügg a szárazföldi és a légi leszereléssel. Szemben az amerikai kormány eszméivel, a francia kormány azt tartja, hogy az előkészítőbizottság – tanulmányainak jelenlegi stádiumában – abban az esetben, ha a képviselt nemzetek, így maga a francia kormány is, a legjobb szándékkal igyekszik eredményre jutni, legközelebbi ülészakában meghozhatja azokat a határozatokat, amelyek lehetővé teszik, hogy az általános leszerelési konferenciát a siker komoly kilátásával hívják össze. A francia kormány ennél fogva azon a nézeten van, hogy az amerikai javaslatot a genfi előkészítőbizottság vizsgálat tárgyává teheti.

A „*leszerelésednek*” nevezett kutya farkából, nehogy nagyon fájjon, ismét levágtak tehát egy darabot, – egyéb nem történt, *Nitti megjegyzése* jut eszembe:

„A lefegyverzésről azért beszélnek mostanában annyit, mert a győzők nem tudják, hogyan fedezzék katonai költségeiket és félnek a jövőtől. De sem állandó béke, sem lefegyverzés nincsen igazság nélkül. Igazság pedig nincs a békeszerződések revíziója nélkül.

*   *

Ha valakiről feltehető, hogy kellő higgadtsággal s a nemzetközi életben köteles tapintattal szól a nemzeti kisebbségeknek problémává állandósult kérdéséről, úgy Magyarország ezidőszerinti miniszterelnöke az. Bethlen István következőket írja:¹

¹ *Bethlen István* gróf cikke: «*Történelmi visszapillantás*» «A mai Magyarország» című könyvben („Kelet Népe” kiadványa.)

„Sajnos, ma nem beszélhetek az Európában élő összes magyarok nevében. Majdnem négymillió – vagyis az összes magyarok egyharmada – Magyarország jelenlegi határain kívül él és el van vágva hazájától nemcsak politikailag és gazdaságilag, hanem intellektuális és kulturális szempontból is. Ennek a helyzetnek az állandósítása nélkül, hogy a kisebbségi jogokat teljes mértékben elismerjék azok az országok, amelyek uralma alá kerültek ezek a magyarok, nem lehet előnyös sem a nemzetközi béke, sem az európai konszolidáció szempontjából. Az úgynevezett kisebbségi kérdés a maga egész tragikus valóságában még mindig megoldásra vár, mert ezideig nem történt semmi komoly kísérlet, hogy a problémát kiküszöböljék Közép-Európa életéből, legalább is legnyugtalanítóbb vonatkozásaiban. A saint-germaini és a trianoni szerződések, valamint a nagyhatalmak és az utódállamok között kötött kisebbségi szerződések gondoskodnak ugyan a kisebbségi jogok védelméről, de ezeknek a szerződéseknek gyakorlati értékük egyáltalán nincs. A Nemzetek Szövetségre vár a feladat, hogy ezekben életet és tartalmat öntsön. A Nemzetek Szövetsége eddig ezen a téren nem tudta teljesíteni kötelességét és merem állítani, hogy ma a keleteurópai kisebbségi kérdés súlyos sérelme a kultúrának. Ez csak azzal magyarázható, hogy a nagyvilág még mindig nincs kellően tájékozódva ebben a kérdésben, mert a világháború által okozott egyéb bajok likvidálásával van elfoglalva.”

A Nemzetek Szövetsége *nem népszövetség*, hanem a kormányok kiküldötteiből álló testület. A kisebbségi jogvédelem rendezése *kimaradt* a békeszerződések bevezetését képező *Egyezség-okmányokból*. Tudjuk, hogy mi volt ennek oka. Wilson félt attól, hogy a rendezés a nagyhatalmakat esetleg az egyezmény aláírásában akadályozná. Így léptek a másik útra, hogy a békeszerződések és az illető államoknak a nagyhatalmakkal kötendő külön szerződésai biztosítsák a kisebbségi jogvédelmet. Meg is adták a védelemre *a nemzetközi garanciát*, de eddig éppen a kisebbségi védelmi jog terén lehetünk legkevésbé megelégedve a nemzetközi garanciák végrehajtásával.¹

Pedig ha valamelyik téren, ezen a téren, a kisebbségi jogvédelem terén reméltünk *igazságot, csakis igazságot*, a Nemzetek

¹ *Wlassics Gyula* cikke: „Magyarország és a Nemzetek Szövetsége” «A mai Magyarország» című könyvben. («Kelet Népe» kiadványa.)

Szövetségétől. *Apponyi Albert* Genfben abban a beszédében, melyel Magyarországnak a Nemzetek Szövetségébe való felvétele iránti kérését alátámasztotta, a következőket mondja: „Melletünk, kik a nemzet tanácsában a bölcsességet és megfontoltságot akarjuk érvényre juttatni, ott vannak a tömegek, melyeket gyötör a kegyetlen területcsonkítások okozta fájdalom, melyek a népszövetségben nem akarnak egyebet látni, mint integráló részét a szerződéseknek, melyek országunkat oly borzasztóan megcsonkították, amelyek nem ismernek más politikát, mint a zsarátnok alatt égő szenvedélyek politikáját. Az illetékes személyiségek megítélésére bízom annak a megbírálását, hogy ez megfelel-e a közérdeknek. Vajjon Magyarországot, a maga hagyományival, ősi és erőteljes politikai szervezetével, nyugati kultúrájával és erkölcsi erejével, mely szétsugárzik a mostani határokon túl is – quantité négligeable-nak akarják-e tekinteni.”

Magyarország tehát kétségkívül azért kívánczolt a Nemzetek Szövetségébe, hogy elsősorban jogvédelmet biztosítson a nemzeti minoritásoknak, tőlünk elszakított magyar testvéreinknek. Ezzel szemben kérdem, felfedezhető-e a gyakorlatban bárminemű nyoma is e téren nemzetközi garanciáknak? A Nemzetek Szövetsége – mintha az utódállamok belügyének tekintené a kisebbségek védelmét, teljesen szem elől látszik téveszteni azt, hogy a kisebbségi védelem az utódállamok önként vállalt szerződéses kötelezettsége, nem szorítja, vagy kellő szankciók híján nem szoríthatja azokat szerződéses kötelezettségeik betartására.

Csak ez lehet a magyarázata annak, hogy a kisebbségek védelme körül a válogatott brutalitásoknak tömegét állapították meg, nem is mi, hanem elfogulatlan külföldiek, kik helyszínen érdeklődtek. Amit az *amerikai unitárius egyházi bizottság* Erdélyben tapasztalt, – többé-kevésbé megáll a többi elcsatolt területre is. A bizottsági jelentés szerint „a román uralom a *Balkan-fertőt kiterjeszti* Erdélyre, mely eddig ment volt tőle.”

Az a véleményük, hogyha csak Erdélynek önállóság nem biztosítatik, legalább is olyan mértékben, mint azt Anglia a bur háború után Dél-Afrikának megadta, magyarok számára egyáltalán lehetetlen lesz az országban maradás, a magyar intézmények pedig rohamos hanyatlásnak fognak indulni és rövidesen kipusztulnak. Számkivetés, telepítés az egyik eszközük. A legmeghatóbb számkivetési eset, melyet alkalmunk volt megfigyelni, az volt, mely májusban azalatt történt, míg Kolozsvárt

voltunk. A románok akkortájt lefoglaltak egy magánalapítványból fentartott magyar siketnémák és vakok részére felállított intézetet. Az erdélyi gyermekeket szétküldték otthonaikba, azokat, kik Magyarországon születtek – számra tizenötöt -, fejenként öt kiló kenyeret adva nekik, egy marha-vagonban átszállították a határon. Egy a gyermekeket elkísérni akaró orvosnak az ehhez szükséges engedélyt megtagadták.” Minden érintkezés a hatóságokkal román nyelven kell hogy történjék. Az egyéni szabadságnak az egész vonalon való korlátozása. Ha több mint három ember áll össze, letartóztatásnak vannak kitéve, hivatkozással a gyülekezésre vonatkozó törvényre. Csendőri önkénykedés, mely gyakran kapcsolatos rekvirálással. Letartóztatások. Internálások. Botozások. A magyar egyházak és lelkészek üldözése a hathatós romanizálás érdekében, az „agrárreform” igénybevételével. A felekezeti iskoláktól minden támogatást megvontak. Egyházi alapítványok megvonásai, iskolai tulajdon elkobzása, állami segítyeket nem nyújtanak azon intézményeknek, amelyeknek juttatni magukat a békeszerződések értelmében kötelezték stb. stb. *Romain Rolland* írja: Rokonszenvem a román kormány által elnyomott és minden európai kormány által elárult magyar kisebbségeké.” (M. T. I.)

Mindez olyan nemzetek részéről, amelyeknek kultúrája messze mögötte áll a miénknak. Műemléket, képet, szobrot nem rombolt soha a „nemzetiségeket elnyomó” magyar.

Az „önrendelkezési joginak” materiális tartalma egy eset kivételével: megtagadása minden kért népszavazásnak.

A hírhedt Millerand-féle *Kísérőlevél* rossz nyelvek szerint azt a célt szolgálta, hogy a békeszerződés ratifikálása a magyar nemzetgyűlés részéről könnyíttessék és gyorsíttassék. Ezen kísérőlevélnek a határkiigazításra vonatkozó része következőképpen hangzik: „A Szövetséges és Társult Hatalmak azonban nem feledeztek meg arról a gondolatról, mely őket a határok kiszabásakor vezette és foglalkoztat azzal az eshetőséggel is, hogy az így megállapított határ esetleg nem felel meg mindenütt teljesen a néprajzi vagy gazdasági kívánalmaknak. A helyszínén megejtett vizsgálat esetleg szükségessé fogja tenni, hogy egyes helye-

ken a Szerződésben megállapított határt áthelyezzék. Ilyen vizsgálatot azonban nem lehet ma lefolytatni, mert ez bizonytalan időre kitolná a béke megkötését, pedig azt egész Európa sóvárogja. De, majd ha a Határbizottságok megkezdték munkájukat, ha úgy vélik, hogy a Szerződés intézkedései, mint fentebb mondtuk, valahol igazságtalanok s hogy ennek az igazságtalanságnak orvoslása közérdek, módjukban lesz erről jelentést tenni a Nemzetek Szövetsége Tanácsának. Ebben az esetben a Szövetséges és Társult Hatalmak hozzájárulnak, hogy ha az egyik érdekelt fél kéri, a Szövetség Tanácsa felajánlhassa jó szolgálatait abból a célból, hogy az eredeti határt, ugyanazon feltételek mellett, békés utón megváltoztassa ott, ahol annak megváltoztatását valamelyik Határbizottság kívánatosnak mondja. A Szövetséges és Társult Hatalmak bíznak benne, hogy az eljárás megfelelő módot nyújt minden igazságtalan határvonal kiigazítására, ha azok ellen alapos ellenvetést lehet tenni.”

A fentidézett Millerand-féle Kísérőlevélben a „minden igazságtalan határvonal kiigazítására” delegált határrendező bizottságok munkája eredményeképp a demarkációs vonallal szemben:

a jugoszláv határon megtérült	34.100 kat. hold,
a román határon megtérült	16.947 kat. hold,
a csehszlovák határon megtérült.....	10.014 kat. hold,
az osztrák határon megtérült	21.563 kat. hold,
ugyanitt a veneciai egyezményből folyólag megejtett népszavazás sze- rint	44.628 kat. hold,

összesen mindössze ..... 127.252 kat. hold

csatoltatott vissza Csonka-Magyarországhoz.

A jugoszláv és román bizottságok működése ellen a magyar állam már 1921. évi augusztus hó 17.-én óvással élt a Nagyköve-tek Tanácsa előtt – minden eredmény nélkül. A jugoszláv, csehszlovák és román bizottságok végjegyzőkönyveibe pedig mind a három magyar biztos bejegyezte tiltakozását.

A határrendező bizottságok munkájának külföldi elfogulatlan kritikáját egyébként az alábbiakban ideiktatjuk:

Borah amerikai szenátor titkára, *Francis Kellor*, ki 4 éven át helyszínen tanulmányozta az entente hatalmak diktálta békeszerződések által teremtett állapotokat, „*Security againts war*” című két kölétre terjedő művében egy fejezetet szentel a magyar

határok megállapításának (I. köt. 299. oldal) és többek között megállapítja, hogy tanyák kettévágtak, szétvágattak csatorna-rendszerek, vasutvonalak és fejlődésükben megakasztott iparok, nyilván háborús bünteteskép. És megállapítja azt is, hogy:

„Burgenland illusztrálja az erőszakosság felülkerekedésének hatását. A magyarok három esetben a kiengesztelést keresték; és ezek közül kettőben a Nemzetek Szövetségéhez folyamodtak és vesztettek. A negyedik esetben csak önmagukra támaszkodva egy sávot sikerült kapniok Burgenlandból.”

„Mikor Ausztria – a Szövetség tagja – felebbezett a Nemzetek Szövetségéhez, a Nagykövetek Tanácsához lett utasítva és itt megtanulhatta, mit várhat a Nemzetek Szövetségétől támadás esetében.”

„Magyarország követelése Burgenlandot illetően nem volt megokoltabb, mint a területek követelése Jugoszláviával, Csehszlovákiával és Romániával szemben, de ebben az esetben Magyarország gyenge ellenfélre talált Ausztriában és igen erős támaszra Olaszországban; erőszakossághoz folyamodva elérte azt, amit a többi határon nem sikerült elérnie érvekkel.”¹

Ami a *nemzetközi bíraskodást* illeti, van *Állandó Nemzetközi Bíróság* és *egyéb bírósági szervek*, szankciók felett azonban ezen szervek tudtommal nem rendelkeznek; csak így magyarázható Románia renitenciája, mellyel a trianoni szerződés 239. és 250-ik cikkeiben megjelölt döntőbíróságoknak már kompetenciáját is tagadta, Erdembeni Ítélezésről még nem szólhatunk, – *lis sub judice est*.

Itt azután nehéz szatírárt nem írni. A per a Nemzetek Szövetségének Tanácsa előtt indult, ahol a magyar kormányt az ügy első tárgyalásán *Lukács* György képviselte, az ő fejtegetéseit idézem az alantiakban: „A magyar kormány képviselőjének kérése az volt, hogy vagy maga a Tanács *döntson* abban a kérdésben, hogy az erdélyi magyar optánsokkal szemben alkalmazott birtokelkobzás beleütközik-e a nemzetközi szerződésekbe: igen, vagy nem? – vagy pedig ezen kérdés eldöntését utalja a hágai állandó nemzetközi bíróság elé.

¹ Szögyény György dr. cikke: «Terület-lakosság» (A mai Magyarország című könyvben).

Az ügy előadójának, Adatci brüsszeli japán nagykövetnek igazságos javaslata az volt, hogy a magyar és a román kormány egyességileg terjesszék a vitás kérdést az állandó nemzetközi bíróság döntése alá. A magyar kormány képviselője elfogadta a javaslatot s egyúttal kijelentette, hogy amennyiben Románia képviselője nem fogadná el a javaslatot, ezzel azt tanúsítja, hogy Románia fél az igazságtól. Ennek ellenére Titulescu londoni román követnek, Románia képviselőjének, volt bátorsága megtagadni a javaslat elfogadását. Minthogy pedig a Nemzetek Szövetségének Tanácsa csak egyhangú határozatokat hozhat (ez is egyike azoknak a lehetetlen szabályoknak, amelyek a Nemzetek Szövetségének intézményét tehetetlenségre kárhóztatják s minthogy a Tanácsban az őket érdeklő egyes ügyek tárgyalására meghívott államoknak is van az illető ügyben szavazati joguk, amelyek nem tagjai a Tanácsnak, Románia képviselőjének tagadó szavazata egymagában elegendő volt arra, hogy a Tanács nem utalhatta az ügyet az állandó nemzetközi bíróság elé. Adatci ekkor egy másodlagos javaslatot tett: a Tanács kérjen jogi véleményt a vitás kérdésben a hágai nemzetközi állandó bíróságtól. Románia képviselője ehhez sem járult hozzá. Erre a Tanács kínjában azt határozta, nemine contradicente, hogy a két kormány Adatci előadó közvetítésével igyekezék megegyezni. Az egyeztetési tárgyalások *Brüsszelben* történtek, amikor is a magyar kormány akkori küldöttje – nem e sorok írója – hozzájárult egy olyan formulához, mely szerint a Nemzetek Szövetségének Tanácsa felkéri a magyar kormányt, hogy az optánsokat nyugtassa meg s felkéri a román kormányt, hogy legyen méltányos az optánsokkal szemben. Hiába képviselte a magyar kormányt a genfi folytatólagos tárgyaláson maga gróf *Apponyi* Albert, a Nemzetek Szövetségének Tanácsa az említett nesze semmi – fogd meg jól formulát határozattá emelte. *Apponyi* természetesen megakadályozhatta volna a tanácsi határozat létrejövetelét, ha nemmel szavaz. *Apponyi* azonban tartózkodott a szavazástól, mert jogi abszurdumnak tekintette, hogy a fél határozzon a saját ügyében, különben is a határozatnak semmi konkrét tartalma nincs, meghiúsításához tehát nem fűződött semmi érdek. Szóval a vitás kérdés elintézetlenül maradt, sem a tanács nem intézte el, sem nemzetközi bíróság elé nem juthatott. Maradt minden a régiiben.

Most újból felvették a fonalat.

Az agrár-intézkedések által sérelmet szenvedett birtokosok a békeszerződés 250. cikke alapján keresetet indítottak a vegyes döntőbíróság előtt. A magyar-román vonatkozásban megalakult vegyesbíróság hosszú és szenvedélyes viták után, melyek során a fentebb már emiitett *Titulescu* tiltakozott a vegyesbíróság hatásköre ellen, s nem kisebb egyének, mint *Millerand* és *Politis* szekundáltak neki, – mindezek ellenére mégis megállapította a maga hatáskörét.

A Nemzetek Szövetsége intézményének tökéletlenségei Titulescu urnák könnyűvé tették a győzelmét, illetőleg az ügy zátonyra vitelét a Nemzetek Szövetségének Tanácsa előtti eljárás során. A vegyesbíróság előtt azonban, amely *nem politikai testület*, és amely minden politikai momentum félretételével csak a nemzetközi szerződések, a törvények és saját lelkiismerete szerint jár el, nem vezetett eredményre a frázis, a csürés-csavarás, a csalafintaság. Természetesen nem honorálta a bíróság Titulescu azon kifogását sem, hogy a magyar-román agrár-ellentétek el vannak intézve a fentebb emiitett brüsszeli egyezményvel.

S mit tesz erre a román elbizakodottság? Egyszerűen kívüli helyezi magát a nemzetközi jogon, illetőleg a nemzetközi jog fölé helyezkedik. Románia aláírta a trianoni szerződést, amely a vegyes döntőbíróságot létesíti s megállapítja, hogy minő vitás ügyek tartoznak e vegyesbíróság elé. S ez a vegyes döntőbíróság elismeri, hogy a szóbanforgó agrárviták is hatáskörébe tartoznak a trianoni szerződés szerint. Románia azonban be sem várja az érdemleges Ítéletet, hanem előre kijelenti, hogy ha az ítélet nem lesz kedvező, nem fogja respektálni.

Későbbi korok történetírói el sem fogják hinni, hogy a XX. században megtörténhetett a jog ilyes semmibevevése anélkül, hogy azzal az egész műveit világ szembe ne helyezkedett volna.

De hiszen még messze vagyunk attól, hogy pontot tegyünk a döntő akta végére.”¹
íme az előzmények:

Románia a vegyes döntőbíróságból, miután az a román részről kifogásolt illetékességét megállapította, a maga megbízottját tehát visszahívta, annak helyébe új bírót – miként az kötelessége lett volna – a Tanács nem delegált, viszont ismételt halasztó határozat után, külön bizottságot küldött ki a kebelé-

¹ Lukács György: „Románia – a nemzetközi jog fölüti.” (Pesti Napló 1927 február 13.)

bői a magyar-román konfliktus elintézésére. A bizottság előadója *Chamberlain* lett. Ezen bizottság jogi tanácsadók véleményét kérte ki; ezeknek szakvéleményét Chamberlain képviselte a Tanács előtt. A szakvélemény, illetve javaslat a következő volt: Három alapelvet kell elfogadnia a szembenálló feleknek:

1. Azok az előírások, amelyek a háború után a békét szabályozták, *nem zárják ki egy olyan általános agrárreform végrehajtását az utódállamokban, amely a magyar állampolgárokra is kiterjedhet.*

2. *Sem az agrártörvények szövege, sem a végrehajtás módja nem lehet olyan, hogy a magyar és román állampolgárok között jogegyenlőtlenséget teremtsen.*

3. A trianoni szerződés 205-ik fejezetében levő szavak: „lefoglalás” és „likvidáció”, csak olyan intézkedésekre vonatkozhatnak, amelyek a magyar állampolgárság következtében magyar állampolgároknak olyan birtokai ellen foganatosítottak, amelyek a Romániához csatolt magyar területeken fekszenek. A bizottság azt ajánlja, *hogy fel kell kérni mind a két pártot a három alapelv elismerésére. Románia pedig nevezze meg döntőbíráját a vegyes választott bíróságba.*

„Ha Magyarország nem fogadja el ezt a javaslatot, akkor a bizottság véleménye szerint a jogi Tanács nem jogosult két pót-bírót kinevezni s ekkor megakad az ügy. Ha ellenben Románia nem fogadja el, akkor a Tanács teljesíti kötelességét és a lemondott román delegátus helyébe másikat nevez ki. Ha egyik sem fogadja el, akkor a Tanács egyelőre kimerítette mindazt, amit ez ügyben tehet.

Ezen *Chamberlain* által a Tanács elé terjesztett szakvélemény-javaslatnak magyar részről való *el nem fogadását,*

Apponyi Albert

a következő beszéddel indokolta:

Amikor felszólalok, teljes mértékben tudatában vagyok annak a nagy felelősségnek, amely reám nehezedik. *Kormányom nevében beszélek, kormányom szabatos utasításai alapján.* Mint-hogy azonban teljesen független helyzetben vagyok, nem jelentem volna meg itt, hogy előadjam kormányom felfogását, ha ezek az utasítások nem fednék teljesen *saját meggyőződésemet.*

Személyes felelősségem tehát épp olyan nagy, mintha nem kormányom nevében beszélnék.

Nem a magyar kormány kezdeményezte azt, hogy ez a kérdés a Tanács elé vitessék. *A magyar kormány általánosságban ama meggyőződésben volt, hogy itt egyáltalán nincs kérdésnek helye.* A vita a vegyes döntőbíróság elé vitetett. Az illetékesség kérdése úgy merült fel, hogy Románia kifogást tett a vegyes döntőbíróság illetékessége ellen. Ez a kérdés hosszas vita tárgya volt és több ízben kikérték kiváló jogtudósok véleményét. Magának a vegyes döntőbíróságnak színe előtt is több napig tartó kontradiktórikus megvitatás tárgya volt. *Minden érvet kimentettek* és amikor a kérdést ilyen módon kellőképpen megérlelték és előkészítették, a vegyes döntőbíróság meghozta határozatát, amelyben *illetékesnek* nyilvánította magát. *Számunkra tehát a kérdés res judicata.* Nyomatékosan kijelentem már előre, hogy *senki sem vonhat engem vitatkozás mezejére a vegyes döntőbíróság illetékessége kérdésében.*

Azok az igen értékes fejtegetések, amelyeket a hármashozottóság jelentése tartalmaz, *teljesen akadémikus értékűek.* Jók lehetnek arra, hogy fölvilágosítsák a Tanácsot akkor, amikor a kibékítés útját, amit választott, követte és esetleg még követni fogja, de semmiben sem érintik azt, hogy a vegyes döntőbíróság illetékessége ebben az ügyben *res judicata.* *Számomra a vita ebben a tárgyban be van fejezve.* Nem felel meg tehát pontosan a tényállásnak, ha azt mondják, hogy mi azzal a kéréssel fordulunk a Tanácshoz, hogy nevezzen ki bírót a vegyes döntőbíróságból visszahívott román döntőbíró helyébe. *Mi nem kegyet kértünk a magunk számára.* Mi egyszerűen csak megállapítottuk a Tanács előtt, hogy itt *határozott kötelezettségről van szó, amelyet a szerződés hárit a Tanácsra.* A Tanács sok türelmet vett igénybe. Többször elhalasztotta a döntést. Valójában az ügy már fél év óta húzódik. Egyik tanácsülésről a másik tanácsülésre halasztották a kérdés megoldását. Ez a körülmény mindenestre számos helyütt *kellemetlen benyomást keltett.* Íme, ez már a harmadik ülészak, amelyen a Tanács ezt a kérdést tárgyalja. Nyilvánvaló, – úgy az egész eljárás, mint a hármashozottóság jelentése arra vall, – hogy a Tanács kötelességének véli, hogy végezzen ezzel a kérdéssel és hogy nem akarja többé huzni-halasztani a megoldást. A Tanács most végleges megoldásra akar jutni. Ennek csak örülhetek.

Ahhoz, hogy kijussanak abból a végleges állapotból, amit valamely res judicata jelent, a jelen esetben csupán azt a vékony takarót vehetik igénybe, hogy megállapítják, vagy inkább azt állítják, hogy a vegyes döntőbíróóság túllépte hatáskörét. Tényleg láttunk már a döntőbíráskodás történetében példát arra, hogy a felek maguk egy olyan döntőbíróági ítélettel szemben, amelyet az általuk jóváhagyott döntőbíróóság hozott, megtagadták, – bár igen ritka esetben – a döntőbíróági határozat végrehajtását a hatáskör túllépése miatt. Tiszteletben tartva azt a jóhiszeműséget, amelyet ellenfeleinknél föltételezünk, hajlandók voltunk elfogadni egy megoldást ennek az egyetlen kifogásnak alapján, amelyet föl lehetett hozni. *Ezért azt javasoltuk, hogy azt a kérdést, vajjon történt-e vagy sem hatásköri túllépés a vegyes döntőbíróóság részéről, terjesszük a legmagasabb nemzetközi bírói fórum: az állandó nemzetközi bíróság elé.* Javaslatunk a következőképpen hangzott:

*„A két szerződő fél – Románia és Magyarország – meg-
egyeznek abban, hogy az állandó nemzetközi bíróság döntése alá
bocsátja a következő kérdést: Amikor a magyar-román ve-
gyes döntőbíróóság 1927 január 6-án hozott ítéleteiben illetékes-
nek nyilvánította magát magyar állampolgárok és a román
állam között felmerült huszonnégy ügynevezett agrárügyben, ha-
tásköri túllépést követett-e el, ami feljogosítja Romániát arra,
hogy megtagadja a vegyes döntőbíróóság ez ügyekben hozott ha-
tározatainak elismerését és visszahívja bíróját a vegyes döntő-
bíróóságból mindannyiszor, valahányszor hasonló ügyekről lesz
szó magyar állampolgárok és a román állam között? A szerződő
felek kötelezik magukat minden korlátozás és minden fentartás
nélkül, hogy szigorúan alkalmazkodnak magatartásukban a
vegyes magyar-román döntőbíróóság tevékenysége tekintetében
az állandó nemzetközi bíróság határozatához.’*

Nem arról volt szó, hogy az állandó nemzetközi bíróságra feiübbvitel és felülvizsgálat joga ruháztassák a vegyes döntőbíróóság határozatával szemben, amivel nem rendelkezik, hanem a felek kompromisszumáról volt szó, ami lehetővé tette volna kormányaik számára, hogy alkalmazkodjanak ahhoz a határozathoz, amelyet a nemzetközi bíráskodás legmagasabb szerve hoz.

Legnagyobb sajnálatunkra ezt a javaslatunkat nem fogadta el a román kormány. Ennek ellenére nem vesztettem el bátorságomat. Kormányom nevében fentartom ezt a javaslatot és azt

újra az egész Tanács döntése elé terjesztem. Fejtegetéseim során lesz szerencsém ehhez hozzáfűzni egy kis kiegészítést, amely egyenes összefüggésben áll azzal az okmánnyal, ataielyet most tárgyalunk.

Ez volt tehát a helyzet akkor, amikor a Tímács összeült. A Tanács jelentése igen helyesen emeli ki, hogy az egyik oldalról, amíg mi itt üléseztünk, Románia képviselője bizonyos indítványokat terjesztett elő. Nem volt ez a megoldásnak valamely szabatosan megfogalmazott tervezete, hanem egy általános gondolat; ennek az általános gondolatnak elfogadását kérte a magyar kormánytól. Legnagyobb sajnálatunkra *lehetetlen volt ezt elfogadnunk*, mert arra az álláspontra helyezkedünk, hogy sohasem akarunk letenni arról az óhajunkról, hogy a szerződésben megállapított kötelezettségek és jogok határai között maradjunk. Most egy újabb, sokkal fontosabb etappal állunk szemben – úgy is mondhatnám, hogy sokkal izgatóbb etappal, ha nem akarnám megőrizni feltétlenül egy mindenképpen tárgyilagos vita hűvös hangját, amely vita semmiben sem hivatkozik a szenvedelmekre, hanem azon igyekszik, hogy *kihámozza a jogi igazságot abból a zavarból, amely körülötte terjengeni kezd*.

Elérkeztünk ezzel ahhoz a jelentéshez, amelyet a hármás bizottság terjeszt jóváhagyás végett a Tanács elé. Ez a jelentés három részből áll, az első történelmi beszámoló a kérdés különböző etappjairól. A jelentés ezután kifejti azokat a gondolatokat, amelyeket a hármás bizottság által meghallgatott *kiváló – de névtelen – jogtudósok* hangoztattak a vegyes döntőbírótság illetékessége kérdésében.

A jelentésnek ez a része tudományos érdekű, tekintve ama kiváló jogászok képességeit, akik ezt kidolgozták és tekintve amaz államférfiak képességeit, akik ezt elfogadták. Ez a rész azonban nem hárit senkire sem semmiféle jogi kötelezettséget, miután az illetékesség kérdése *res judicata* már és *továbbta is res judicata* marad. *Erre a kérdésre soha nem fognak visszatérni a mi hozzájárulásunkkal. Tudományos összejöveteleken szívesen megvitatjuk ezt, de nem itt.* Ez a kérdés nem tárgyalható itt érv gyanánt ama döntés tekintetében, amelyet a Tanácsnak hoznia kell.

Általánosságban bátor vagyok kijelenteni, – teljes tisztelettel a Tanács magas erkölcsi és politikai tekintélye iránt, – hogy

a Tanácsnak nincs jogcíme ahhoz, hogy értelmezhesse a szerződést.

Íme, mit mond az első tétel: (olvassa: „Azok a rendelkezések, amelyek az 1914-1918. évi háború után a békét szabályozták, nem zárják ki azt, hogy agrárreformok általános tervét alkalmazhassák a magyar állampolgárokra (beleértve azokat, akik a magyar állampolgárság mellett optáltak).”

Természetesen nem zárják ki, de csak ama különleges jogok keretében, amelyeket a szerződések biztosítanak a magyar – optáns, vagy nem optáns – alattvalók számára.

A második tétel így szól: (olvassa): „Semmiféle egyenlőtlenség nem állhat fenn magyarok és románok között, sem az agrártörvény rendelkezéseiben, sem végrehajtása módjában.”

Ez az elv, amelyet a hármás bizottság megállapít, nyilvánvaló ellentétben áll a nemzetközi jogtudomány tekintélyeinek óriási többségével, akik valamennyien fentartják, hogy a nemzetközi jog értelmében az idegenek tulajdona sérthetetlen bármely nemzet területén, hacsak nincs ott érvényben valami speciális jogkorlátozás. De még az ilyen speciális jogkorlátozások esetében is ezek feltételei igen szigorúan körül vannak írva.

Elöttem fekszik egy ítélet, amely híres a jogtudományban. Ez az ítélet, amelyet 7. szám alatt hozott a nemzetközi állandó döntőbíróóság, *határozottan elveti azt a lengyel álláspontot, hogy a felszámolás fogalma az illető ország állampolgáraival és az idegen állampolgárokkal szemben alkalmazott különböző elbánástól függ. Ennek a tételnek az alapján szorította rá Anglia és Franciaország Romániát ama francia állampolgárok kártalanítására, akiknek földjeik voltak Besszarábiában; Besszarábia megszerzése elismerésének feltételéül szabták meg ezt a kártalanítást.*

Sohasem állítottuk azt, hogy a nemzetközi jog nem engedi meg idegen állampolgárok birtokainak kisajátítását közhasznú célra. Szükséges azonban, hogy ez valóban kisajátítás legyen, vagyis olyan rendszabály, amely *teljes kártérítést foglal magában.*

Nem a tisztelet hiányából történik, ha felhívom az önök figyelmét *ama hatáskör határaitra, amelyeket a békeszerződések és a népszövetségi egyezségokmány a Tanácsra ruháznak.* Azt hiszem, hogy minden testület tekintélye éppen onnan származik, hogy a legnagyobb szigorúsággal megtartja ezeket a határokat mert *a tekintély megszűnik abban a pillanatban, amint e hatá-*

rokat túllépi. A hármás bizottság jelentésében megformulázott tételben nincs semmi, ami megengedné, hogy azt másokra kényszerítse, azon a címen, mert az a Tanács meggyőződéséi fejezi ki. Nincs semmi, ami minket arra kényszerítene, hogy azt elfogadjuk, mint a nemzetközi jog nyilvánvaló igazságát. Ellenkezőleg, bizonyítékait szolgáltattam annak – és szükség esetén kész vagyok e bizonyítékokat megsokszorozni, – hogy ez az elv teljes mértékben ellenkezik a gyakorlattal, a jogtudománnyal és a nemzetközi jog érvényben levő tanaival.

A harmadik tétel a következő (olvassa): „A „lefoglalás” és „felszámolás” szavak, melyeket a 250. cikk említ (amely cikk csupán a Magyarország részéről átengedett területekre vonatkozik) kizáróan azokra a rendszabályokra alkalmazandók, amelyeket a mondott területeken egy magyar ember birtoka ellen hoztak és annyiban, amennyiben ez a birtokos magyar állampolgár.”

Ilyen körülmények között, bármennyire óhajtottam volna is, hogy alkalmazkodjam a Tanács magas erkölcsi és politikai tekintélyéhez, *az én jogi lelkiismeretem és kormányom jogi lelkiismerete nem engedi meg, hogy csatlakozzam ahhoz a három tételhez, amelyei nekünk javasolnak.* Lehetetlen ezeket a tudomány nyilvánvaló igazságai gyanánt elfogadnom; annál inkább lehetetlen elfogadnom azokat úgy, hogy elismerjem a szerződés értelmezésének ezt a jogát, amely nézetünk szerint *nem illeti meg a Tanácsot.*

Egyébként ez nem a Tanács kisebbitése; egyszerűen a dolgok realitásának hódolunk akkor, amikor azt mondjuk, hogy *politikai testületeknek nincs jogosultságuk arra, hogy jogi kérdéseket eldöntsenek.* Látjuk egyébként, hogy ezt az elvet csaknem valamennyi állam belső politikájában alkalmazzák. íme, ez az oka annak, hogy idáig intézményeink egész fejlődése folyamán mindig szem előtt tartottuk, hogy *különbséget tegyünk bírói és a politikai hatalom között.* Mindig gondunk volt arra, hogy ne keverjük össze ezt az egymástól teljesen különböző két tekintélyt. Mindig gondunk volt különösen arra, hogy *biztonsítsuk a bíróságok függetlenségét és érinthetetlenségét, mert ez egyik pillére úgy a nemzetek belső életében, mint a nemzetközi életben a biztosságnak, a méltóságnak és a szabadságnak.*

Elszomorodva látom itt azt az irányzatot, hogy *a Tanácsra a döntőbírói szerepét akarják ruházni, olyan döntőbíróiságot*

amely fölötté áll magának a szerződésben létesített bíróságnak. Ebben olyan összekeverését látom a politikai hatáskörnek egy bíróság jogi tevékenységével, amely az én szememben a legveszedelmesebb jelenség.

Önök rá akarják szorítani a két felet ama három tétel elfogadására, amelyet felolvastam; önök szankciókról beszélnek, amelyekre később visszatérek; önök ezeket rájuk akarják kényszeríteni. Feltéve, hogy a két fél elfogadja a hármas bizottság javaslatait, kérdem, milyen formában alkalmazkodnának azokhoz.

Hiszen az egész világ tudja, valamennyi jogász elismeri, hogy a bíróság előtti vita egyik lényeges része a bíráskodás szabadságának. Csak ha a jelenlevő feleknek teljes szabadságában áll a bíró tudomására hozni mindazt, amivel hitük szerint ügyüket szolgálhatják, csak akkor jut a bíró annak az egész anyagnak a birtokába, amelyre szüksége van, hogy ítéletét meghozza,

Ha korlátozzák a bíró előtti vita szabadságát, akkor ezzel közvetett módon magát az igazságszolgáltatást is korlátozzák. Ha bármely módszerrel, szabályos vagy szabálytalan rendelkezéssel megtiltják a feleknek, hogy jogi vitájukba belevonhassanak bizonyos pontokat, amelyek döntők lehetnek a bíró felvilágosítása tekintetében, – ha ugyanakkor korlátozzák a bíró tevékenységét és határokat szabnak a bíráskodás szabadságának, akkor *határok közé szorítják a szuverenitást is.*

Kétszer is fontolják meg, uraim, mielőtt erre az útra lépnek. Ne higgyék, hogy ebben a pillanatban Magyarország nevében beszélek, hogy Magyarország ügyét védelmezem. Félszázadon keresztül hűséges szolgálója voltam hazámnak és úgy érzem, hogy ama szolgálataim emléke, amelyeket végezhettem, gyermekeim és unokáim számára a legtisztább örökség lesz, amelyet reájuk hagyományozok. Ebben a pillanatban nem Magyarország ügye az, amelyet védek, hanem a nemzetközi bíráskodás ügye a Népszövetségben.

Láthatják, uraim, hogy *a hatalmak szétválasztásának nagy tana a kiindulópontja az igazi emberi szabadságnak. A bíró olyan ember, mint mindenki más; nem csalhatatlan, nincs gyengeség nélkül. Mégis kivételes körülmények közé van helyezve. Az emberiség haladásának egyik legnagyobb tényezője, hogy a nemzetek belső életében megteremtette a bíráskodásnak ezt az érinthetetlen szuverenitását, ezt az emelkedett és hozzáférhetetlen*

légkört, amelybe a bírót helyezték, amelyhez az ő lelke fokozatosan alkalmazkodik, amelytől az egész testület különleges jeleget nyer. *Azon igyekszünk, hogy az elmúlt századoknak ezt a nagyszerű alkotását átültessük nemzetközi térre.*

A Népszövetség uralkodó gondolata a döntőbíráskodás. Mindabból, amit mi megteremtettünk – de nem, nem mondhatom, hogy „mi”; én egy kissé résztvettem benne és résztveszek ma is szerény tevékenységi körömben a testület tevékenységében – mindabból, amit a Népszövetség létrehozói megteremtettek, a nemzetközi döntőbíráskodás az, ami a legvitathatatlanabb, ami a legtisztelretméltóbb, ami a legtöbb bizalmat és egyetemes tiszteletet ébreszt. *Azon kell munkálkodnunk, hogy ennek a döntőbíráskodásnak a területét kiterjesszük.*

Megvalósíthatunk többé vagy kevésbé lassú előhaladást, visszafelé azonban el kell kerülnünk a legeslegcsekélyebb lépést is; *nem szabad halálos sebet adni a döntőbíráskodás elvének: megrendítése volna ez a Népszövetség egész épületének.*

És ne mondják, hogy az epizód, amelynek alkalmából bátorodom önök elé terjeszteni ezeket az eszméket, túlságosan csekély ahhoz, hogy ilyen mérhetetlen apparátust mozgásba hozzon. Nem az alkalom az, amely egy tény jelentőségét és következményeit meghatározza. A valóságban itt *csak egy gombostűről van szó, de azt hiszem, hogy a tanács, ha a Ijármás bizottság javaslatát elfogadja, ezzel beleszúrná azt és pedig halálal módon, a nemzetközi bíráskodás szívébe;* ebben az esetben azután attól tartok, önök úrrá tennék a kételyt a nemzetközi bíráskodás érintetlenségében és összezúznák ezzel azt, ami a legszilárdabb a nemzetközi építményben, amihez elérkeztünk, vagyis *összezúznák, de legalább is megcsappantának a Népszövetség hitelét.*

Ha ezeket a javaslatokat elfogadják, akkor az erről szóló határozatot követő napon a Népszövetség már nem lenne az, ami azelőtt volt. Meglennének az összejövetelek, mint rendszeren, megtörténnének a szokásos bókolasok, sőt ezeket még szaporítanák is az intézménynek okozott megrendülés arányaiban, de a bizalom, mely már nem olyan általános, mely már nincs annyira lehorgonyozva a szívekben, mint azt kívánnók, rettenetes megrendülést szenvedne, aminek hatásai kétségkívül nem volnának azonnal érezhetőek, de megnyilatkoznának, mint lassú méreg, mely fokozatosan aláássa a szervezetet, amelybe beléoltották.

Egészen nyíltan beszélek: úgy vélem, hogy ez kötelességem. Szilárd hitem, hogy kötelességet teljesítek, nem elsősorban kötelességet országom iránt, hanem kötelességet a Népszövetség irányában, kötelességet a legnagyobb eszme irányában, amelyet a Népszövetség a nemzetközi életbe beplántált, vagyis kötelességet a döntőbíráskodás irányában. Még egyszer kijelentem, hogy olyan bíráskodás, amelyet politikai megfontolásoknak rendelnek alá, melyet a politikai cenzúra egy nemétől tesznek függővé, becsületét vesztett bíráskodás, sőt már egyáltalában nem bíráskodás többé.

Bármint legyen is, bátor vagyok *pótjavaslatot* terjeszteni önök elé, mely *a hágai állandó nemzetközi törvényszék feladatává teszi, nyilatkozzék arról a kérdésről, vajjon tudja-e, hogy történt-e, vagy nem történt-e hatásköri túllépés a magyar-román vegyes döntőbíráóság részéről.*

A hármás bizottság három javaslatot terjeszt elének, melyek Ronláníára és Magyarországra állítólag a békeszerződésből folyó kötelezettségeket írnak elő. Bátor voltam bebizonyítani, hogy nem láttam a kapcsolatot, amelyről beszélnek. Javaslom önöknek, terjesszék a bírói szék elé tanácsadó véleményezés végett a kérdést, vajjon az-e a felfogásuk, hogy a hármás bizottság által felsorolt három pontot egészben vagy részben kötelezően el kellett fogadnia Romániának, vagy Romániának és Magyarországnak azzal, hogy a trianoni szerződést aláírtak.

Még egyszer kimondom: abból a megállapodott erős meggyőződésből folyóan, mely engem áthat és kormányomat is eltölti, s szívesen venném, ha osztoznának benne, de amelyet mégsem akarok senkire rákényszeríteni – kimondom azt az óhajomat, hogy *forduljunk a legmagasabb tekintélyhez, melyet ismerünk.* Remélem uraim, hogy önök nem fogják tőlünk megtagadni, nem mondom, hogy ezt az elégtételt, hanem ezt a biztosítékát annak a nagy elvnek, amelynek máskülönben megsértését kockáztatnók.

Elég különösnek tetszik nekem továbbá, hogy a Tanács arra az esetre, ha az előterjesztett javaslatokat nem tudja velünk elfogadtatni, a 3. pontban a javaslatok el nem fogadása esetére bizonyos következményeket jelent. Még kevésbé értem meg azoknak az intézkedéseknek jellegét, amelyekre az egyik, illetően a másik esetben utal. Ami minket magyarokat illet, arra az esetre, ha nem fogadjuk el a javaslatokat, akkor címünkre,

nem mondom fenyegetéseket intéz, hanem azt helyezi kilátásba, hogy nem küldi ki a pót-döntőbírákat. Nagyon hízelgőnek érzem, hogy Magyarország jogérzetét annyira fejlettnak tartják, hogy *büntetésképpen azzal fenyegetik meg, hogy nem adják meg neki a bírákat*, melyeket követei. E pót-döntőbírák kinevezése, illetően a pót-döntőbírák kinevezéséhez szükséges lépések megtétele nem Magyarországgal, vagy bárkivel való elégedettség jele, hanem *a népszövetségi szerződés értelmében a Tanácsra háruló feltétlen kötelesség.*

Önök azt mondják, hogy *nem tudnak szorosan jogi területre helyezkedni. Elég baj nekünk, ha túlteszik magukat a jogon és politikai megfontolásokra térnek át. Avégből tehát, hogy megbüntessenek minket valamiért, amit renitenciának tartanak, el akarják tőlünk vonni a bírákat, akikhez jogunk van? De hiszen a világ legnagyobb bűnösének is megvan a joga, hogy nem lehet tőle megtagadni, nem lehet neki meg nem adni a bírákat, akiket követelnie joga van.*

Ha alaposan tanulmányozzák a egyes döntőbírókat létesítő és működésük módját szabályozó rendelkezéseket, akkor látni fogják, hogy a szerződésnek tudatos célja biztosítani minden eshetőségre a vegyes döntőbírók folyamatos és normális működését. Most azonban, minthogy Magyarország nyilván nem fogadja el az indítványokat – mert csakis tanácsi indítványról lehet szó, feltéve, hogy a Tanács elfogadja a hármas bizottság javaslatát a Tanács ebből azt akarja dedukálni, hogy én – Tanács – nem teszek eleget egy kötelezettségnek, melyet a békeszerződés rámhárít. *Meg kell mondanom, hogy felfogóképességem megszűnik.* Nagyon kérem önöket, uraim, bármilyen tisztelettel viseltetem is – és ez a tisztelet őszinte és mély a személyiségek iránt, akiből a hármas bizottság állott, – *ne kövessék őket ezen az utón*, amely a Tanács tekintélyét ellenmondásba hozza a nemzetközi bíraskodás egész rendszerével.

Mindenkor igen kinos érzés tölt el, amikor kénytelen vagyok a Tanács tekintélyével ellentétbe helyezkedni. A Tanácsnak csupán *politikai* és erkölcsi tekintélye van, míg a nemzetközi bíróságnak *jogi* és erkölcsi tekintélye van, különösen annyiban, hogy *a jogi tekintély mentes mindennemű beavatkozástól.*

Ki kell jelentenem önöknek, hogy *nincs módunkban az indítványokat, melyeket a hármas bizottság velünk el akar fogadtatni, magunkévá tenniük, még akkor sem, ha a Tanács azokat*

elfogadná és magáévá tenné. Nem fogadhatjuk azokat el, mert véleményem szerint ez ellentmondásba hozna bennünket a békeszerződésekkel és a nemzetközi bíraskodás szuverenitásának és érinthetlenségének nagy elvével. Ez nem valami szűk jogi nézőpont, ez, ha szabad mondanom, messzenéző politikai álláspont is a jogi állásponttal egyidejűen, mert a nagy politikai kérdés, mely előtt itt állunk, nem az, hogy megszabaduljunk egy múltó kényelmetlenségből, hanem inkább az, hogy ne sodorjunk veszedelembé olyan építményt, melynek felépítésén fáradozunk, ne veszedelmeztessük a nemzetközi bíraskodás tekintélyét, ne fűtsünk sem a Tanács tekintélyének, sem a bizalomnak, melyet a Nemzetek Szövetsége kelthet. Íme a politikai nézőpont, a nem szűk, hanem tág politika nézőpontja.

Teljes összhangban áll ez a jogi szemponttal, mely nem lehet sem tág, sem szűk, hanem egyszerűen jogos. *A jog fentartásáról vagy eltörléséről van szó. Mi ezen a téren vagyunk és maradunk.*

Befejezésül bátor vagyok önöket kérve-kérni, teljes latbatetésével szerény tapasztalataimnak, melyeket az emberi és politikai dolgokról, a nemzetek életéről több, mint fél évszázad alatt szereztem, – kérve-kérem elsősorban a hármas bizottságot, *tegye újabb megfontolás tárgyává a határozatokat, amelyekre jutott, ha pedig a hármas bizottság ezt nem tenné, kérve-kérem a Tanács tagjait, hogy ne menjenek erre a lejtőre, amelynek végén megmutattam önöknek az örvényt.*

Vagyok olyan merész, kérelmemet közvetlenül személyesen román tagtársamhoz is intézni és őt kérni, csatlakozzék ő is hozzánk abban a törekvésünkben, mely arra irányul, hogy a nemzetközi bíraskodás tekintélyét épségben megőrizzük. *Kérem Romániát, járuljon hozzá ahhoz, hogy ez a jogkérdés, mely közöttünk felmerül, bírák által intéztessék el.* Ez minden, amit önöktől kérek, uraim. Nincs semmi hozzátennivalóm és a döntést az önök bölcseségére bízom.

Stresemann: Valamennyiünknek az a felfogása, hogy a hármas bizottság tagjait őszinte köszönet illeti nagy és értékes fáradozásaikért, amelyeket ebben a nehéz ügyben kifejtettek. Ezek a fáradozások, bármilyen legyen is a döntés, nem voltak hiába-

valók. Állásfoglalásomnál a jelentés végső ajánlásaitól egyelőre el akarok tekinteni. A megelőző általános ajánlásokhoz abban az értelemben csatlakozhatom, hogy azok a vizzály rendezésére jogi alapul szolgálnak. Ezen az alapon mindkét fél képviselői találkozhatnak, hogy a jelentésben foglalt ajánlásokat az illetékes bíróságnak döntése alapjául előterjesszék.

A jelentés végső részében foglalt feltételekhez sajnálatomra nem csatlakozhatom hasonló módon. Apponyi gróf fejtegetései nagy hatást tettek reám és azon a nézeten vagyok, hogy nem helyénvaló, hogy elhatározó feltételekkel valamely javaslat elfogadását a magunk részéről a felekre rákényszerítsük. Ebben az értelemben, úgy látom, hogy a jelentés végső része nem tesz eleget a trianoni szerződés rendelkezéseinek. Ez a rész módot ad arra, hogy amint ezt a magyar képviselő kifejtette, a jogot politikával keverjék össze. Úgy gondolom, hogy a Tanács kifejezésre juttathatja felfogását, de nem szabad ezt a felekre rákényszerítenie. Ez csak akkor volna lehetséges, ha az általa képviselt tétel nem a Tanácstól, hanem bírói fórumtól eredt volna. Ha a felek a három tételt önként nem fogadnák el, őszinte örömmel üdvözlönném, ha Apponyi gróf legutolsó javaslatát fogadnák el, amely arra irányul, hogy a Tanács a hágai állandó törvényszéktől kérjen még szakvéleményt.

Ha ezzel mindkét fél egyetért, akkor elkerülnők, hogy megsértsék a döntőbíráskodás egyik elvét, amelyre valamennyien a legnagyobb súlyt vetjük.”

Majd utóbb: *Azon a nézeten vagyok, hogy ha mindkét fél nem fogadja el önként a hármass bizottság három tételét, tegyék megfontolás tárgyává Magyarországnak amaz indítványát, hogy a hágai állandó nemzetközi törvényszéktől szakvéleményt kell kérni e tételekről. Azt hiszem, hogy ez a javaslat nem áll ellentétben Chamberlain javaslatával, mert az eljárás¹ kérdése csak akkor jön tekintetbe, ha a három nontra nézve önkéntes meg egyezés nem jön létre.*

Chamberlain erre kijelentette, hogy egyetért Stresemannak c kifogásával és a véleménye szerint a most már egyetértő Tanács nevében appellál a felekhez,

Titulescu a maga részéről a jelentést teljes egészében elfogadja az úgynevezett szankciókat is beleértve, bár ez áldozatot

¹ A jogi szakértői bizottság javaslatának utolsó bekezdése, az u. n. szankciók. (Szerző.)

jelent számára, mert nem ismeri el azt a kötelezettséget, hogy a mostani vitás kérdésben a döntőbíráskodásnak alávesse magát. *Ezt is csak a kölcsönösség feltételével teszi, ha Magyarország szintén elfogadja a jelentést.* Elvetette Apponyinak azt az indítványát, hogy a hágai nemzetközi törvényszéktől kérjenek véleményt és kijelentette, hogy ha Romániának rendelkezésére állott volna az a négyszázezer arany frank, amiről a mostani vitás kérdésben szó van, akkor Románia gazdasági tekintetben oly messze állana, mint Magyarország, amelynek mégis segítségére jött azazal, hogy a jóvátételi fizetéseket húsz esztendőre elhalasztotta. Romániával ellentétben, Magyarország a mostani tárgyalások során egy arasznyira sem távolodott el kiindulási pontjától, hogy a másik fél felé közeledjék.

*Most már megelégettem ezeket a fejtegetéseket, amelyek már túlságos soká tartanak.*²

Scialoja: Hangsúlyozom, hogy a Tanácsnak nem szabad át lépni kompetenciáját. Óv a szankciók elfogadásától s a döntés halasztását javasolja. Ha a felek álláspontja azután sem közeledik egymáshoz, fontolóra kellene venni azt, hogy a hágai nemzetközi bíróság véleménye kikéressék.

Villegas, a Tanács elnöke, a hármass bizottság javaslatát fejtegette. Indítványozta, hogy a javaslat első részét, vagyis a két félhez intézett ajánlatokat bocsássák szavazás alá, a második részt azonban – a visszautasítás esetére szóló következményeket – válasszák külön és adjanak időt a két félnek, hogy a Tanács decemberi ülészájáig tegyék újabb tanulmány tárgyává a kérdést. Decemberben azután közölnék mindkettlen kormányuk véleményét. Akkor majd meghozhatná döntését a Tanács a két fél részéről előterjesztett nézetek figyelembevételével.

Erre Apponyi Albert gróf újból hosszabb beszédet mondott, amelyben kifejtette, hogy miért nem járulhat hozzá ezekhez a módosításokhoz sem. Lényegében megismételte korábban előterjesztett érveit. Utalt arra, hogy a javaslat nem beszél világosan a kártalanítási kérdés tekintetében. Moszkva öröme igen nagy lesz, ha mi bizonyos módon szentesitenők a kártalanítás nélküli kisajátítás elvét.

Véleménye változatlanul az, hogy a vitát csupán bírói ítélettel lehet eldönteni. Ezért javasolja, hogy bocsássák szavazás

² Nagy legény lett ez a Tituloscu! (Szerző.)

alá azt az indítványát, hogy terjesszék a hármás bizottság javaslatában foglalt ajánlásokat szakvélemény kikérése céljából a hágai nemzetközi bíróság elé.

Chamberlain erre élesen fordult a magyar álláspont ellen. A felelősség teljét a magyar kormányra hárítja, mely kezdettől fogva egyetlen lépést sem tett a békés megoldás lehetőségének előmozdítására és kezdettől fogva elutasító állásponton volt; ez nem az engedékenység szelleme. Ezzel szemben Románia képviselője kijelentette, hogy hajlandó magát alávetni a bizottsági javaslatban foglalt ajánlásoknak . . .

És meglett a határozat, mely szerint decemberben határoznak, – a Tanács elfogadta a hármás bizottság jelentésének első részét: azt ugyanis, amely az úgynevezett három jogi alapelvet foglalja magában, továbbá a Magyarország és Románia kormányaihoz intézett ama felszólítást, hogy igazodjanak a hármás bizottság jelentéséhez, végül pedig azt a felszólítást, amelyben Romániától újabb döntőbíró kiküldését követeli. Mindkét félnek azonban az erre a határozatára vonatkozó véleményüket csak a decemberi ülészakban kell a Tanács elé terjeszteniök, addig pedig tegyenek kísérletet, hogy megállapodhassanak egymással.

Hát a Tanács kapacitása szempontjából ez igen siralmas eredménye a többnapos vitának, melyből konkrétumnak csak annyi hámozható ki, hogy *ezúttal még nem sikerült a politikával a jogot kivégeztetni.* Ez is Apponyi Albert érdeme, valamint az is, hogy Magyarország presztízse világpolitikai viszonylatban hatalmasan megnövekedett. Ennyi, – ez pedig a világsajtó szinte egyöntetű állásfoglalásából állapítható meg, – a jövőt tekintve, igen jelentős, megbecsülhetlen eredmény, magyar érdekből.

A harc véget ért, – írja a „*Neue Züricher Zeitung*”, – de a végső döntés még nem történt meg. *Ha erkölcsi sikerről beszélünk, akkor ez kétségtelenül Apponyi Albert grófot illeti, akinek imponáló harcmodorával legalább annyit sikerült elérni, hogy megakadályozta a népszövetségi Tanácsot jóvá nem tehető határozatok hozatalában.* Magyarország nem valami jó kilátást nyújtó helyzetben indult a vitába. A tanácsbizottság jelentése, amelyet Chamberlain előterjesztett, sokkal kedvezőbb volt Romániára, mint Magyarországra. *Titulescu* mindjárt

kezdetben kijelentette, hogy aláveti magát Chamberlain ajánlásainak. Ezzel Apponyi kezdettől fogva az engesztelhetetlen fél nehéz helyzetébe került, aki semmi engedményt sem akar tenni. A mindinkább türelmetlenebbé váló Chamberlain részéről szokatlanul éles kifakadásban volt része, *amelyre az ősz magyar államférfjú azonban teljes lelki nyugalomban s oly határozottsággal válaszolt, hogy ezzel kétségtelenül csak újból erősítette az iránta megnyilvánuló rokonszenvet.* Chamberlain még sohasem érte meg azt, hogy általa előterjesztett javaslatot és jelentést teljes négy ülésen keresztül tárgyaljanak, javaslatát végül is két részre osszák, az egyiket, amely méltatlan pressziót tartalmazott Magyarországra, visszavessék, a másikat pedig csupán mint ajánlást terjesszék az érdekelt felek elé abból a célból, hogy azok vizsgálják meg, hogy ez ajánlások alapján közvetlenül meg tudnak-e egyezni, vagy sem.

Ha decemberig nem jön létre megegyezés, akkor a kérdés ismét a Tanács elé kerül. Magyarország azonban ekkor már kedvezőbb helyzetben lesz, mint most, mert általános a benyomás, hogy *csak a Chamberlain tekintélye iránti tisztelet tartotta vissza Németországot, Olaszországot, Hollandia, Finnország és Lengyelország képviselőit attól, hogy már ma teljes egészében támogassák a magyar javaslatot.*

A kérdésben a nemzeti jog áll a nemzetközi joggal szemben. Anglia, Franciaország és sok más állam Szovjet-Oroszországtól kártérítést kíván állampolgárainak kisajátított birtokaiért. *Ha Nyugat-Európa Oroszországban védi a külföldiek igényeit, miért nem védi Romániában is?* – kérdezte Apponyi, aki azt mondomta, hogy a nemzetközi jog a nemzeti felett áll. Nem tételezhető fel, – írja cikke befejezésében a lap, – hogy Magyarország decemberig megváltoztassa ezt az álláspontot, amit Apponyi kifejtett...

Megállapítható – s ez biztató jelenség a jövőt tekintve, – hogy a világsajtó nagyban és egészben rokonszenves kommentárokkal kíséri a magyar állásfoglalást, – a franciát sem véve ki, mely általánosságban legalább is ellenségesnek nem mondható, – míg az angol sajtó éles kritikával van Chamberlainnel szemben.

„Chamberlain álláspontja meglepetést keltett angol jogász-körökben. A magyar kormány angol jogi tanácsadói a legnagyobb szaktekintélyekhez tartoznak; valamennyien azon a nézeten vol-

tak, hogy a vegyes döntőbírótság feltétet nélkül illetékes az ügy eldöntésére. *Egy kiváló jogász tarthatatlannak mondotta Chamberlain helyzetét, mert a bíróság illetékességét maga a trianoni békeszerződés mondja ki.* A döntőbírótság eljárása nem jelenthet beavatkozást a román szuverenitásba, mert itt egyszerűen egy szerződészerű jog érvényesítéséről volt szó, másfelől *a nemzetközi szerződések aláírásával valamennyi állam korlátozza saját szuverenitását.* Ebben a tekintetben számos precedens eset áll fenn. Amikor a franciák bevonultak a Ruhrvidékre, Németország visszavonta képviselőjét négy döntőbírósból. A Népszövetség erre minden további nélkül kiküldötte a pótbírákat és a bíróságok akadálytalanul működtek tovább. Posenben a döntőbírótság megállapította, hogy azoknak a német földbirtokosoknak, akik kisajátítást szenvedtek, joguk van kártalanításra. *Ami Chamberlain álláspontját illeti, emellett nem szól sem precedens eset, sem pedig egyetlen jogi szaktekintély.*” (Manchester Guardian.)

A nagy mérkőzés után Chamberlain a Földközi-tengerre ment üdülni, Apponyi csonka hazájába – dolgozni.

A mi reménységünk és hitünk pedig új tápot nyert annak tudatában, hogy: *„Magyarország erős rokonszenyvek örvend a nyugaton, hogy a békeszerződések érinthetlenségének még a józan Angliában is Magyarország javára ellenzői támadhattak. Az a nemzet, amelyet oly személyiség képvisel, mint Apponyi, kulturális nagyhatalom marad, bármily kevés milliót legyen is ki lakossága és bármily kevés legyen határainak kilométer-száma.”*

Még valami megállapítható: a „Nemzetek Szövetsége”, uraiból nem vész ki a humor. Azt olvasom, hogy: *„a jogi bizottság a döntőbíráskodás kiterjesztéséről egyezményt készít elő.”*

A „*cooperation intellectuel*”-re és ezzel kapcsolatban a humanizmus kultuszára buzdító kezdeményezésével azonban, kétségtelenül közhasznú és érdemes munkát végzett a Nemzetek Szövetsége; ám ezért egymagában – bocsánat e keserű szóért – külön organizációt még sem kellett volna kreálni. Szellemi együttműködés a háború előtt is volt és pedig *minden fendenciózítás* nélkül. Találón írja Berzeviczy Albert:

¹ „Wiener Allgemeine Zeitung”.

„A nemzetek szellemi együttműködéséről csak azóta beszélünk, amióta az a valóságban nincs meg. A háború szüntette meg s bár a békekötések után most már ismét némi közeledés és hajlandóság mutatkozik, még nagyon távol állunk a háborúelőtti állapotoktól. A háború előtt a nemzetek legszorosabb szellemi együttműködése oly megszokott dolog volt, mint a levegő, melyben benne élünk s melyet éppen azért nem látunk és nem érzünk. Szellemi téren mondhatni a legkiterjedtebb internacionalizmus állott fenn, amely természetesen még nem jelentett kozmopolitizmust. Mi kisebb nemzetek már-már féltettük néha szellemi önállóságunkat és nemzeti jellegünket a tulerős és túlsók külföldi behatástól.”

„Azonban vannak a régi állapot helyreállításának nagy politikai és gazdasági akadályai is. A politikaiak a háborús mentalitásból még fenmaradt bizalmatlanságból és féltékenységből erednek s főképp a közeledés akadályozásában nyilvánulnak, jvvég néhol – bár csak ötletszerűen – működik a levélenczura, még fennáll az utlevélkényszer, a vízumok megadása körüli akadékoskodás; megannyi akadálya a személyi forgalomnak s így a szellemi érintkezésnek is. A napisajtó még néhol a határon át nem szállítható, sőt a kis-entente államai tilalmazzák a tudományos és szépirodalmi termékek behozatalát is Magyarországból, amennyiben azok 1918 őse után jelentek meg. . .”

„Ezen akadályok lerombolása a Nemzetek Szövetségének elsőrendű feladata volna, azonban annak körében eziránt ma még nagyon kevés megértés tapasztalható. Mikor a múlt év szeptemberében Genfben a Nemzetek Szövetségének a szellemi együttműködés ügyével foglalkozó bizottságában ez akadályok megszüntetését szóba hoztam, elég volt egy jugoszláv kiküldöttnek ingerült felszólalása, hogy a francia delegátus, mint egyúttal referens, rögtön az ő oldalára álljon s a békeszerződés szentsége nevében tiltakozzék indítványom ellen.”¹

Berzeviczy megállapítása *ma is* teljesen helytálló. A „honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere”-re, viszont a civilizált nemzetek fiait a stoikusok ókori bölcsellete tanította már, – no meg a biblia ismerete.

Kilépni viszont a Nemzetek Szövetségéből – emlékezetes, hogy a nemzetgyűlésen már ez is szóba került – öreg hiba lenne,

¹ „Kelet Népe” 1924. évi májusi számában.

mert a Nemzetek Szövetsége, ha nem is mutatkozott eddig fórumnak sérelmeink orvoslására, arra mégis és mindenképpen alkalmas, hogy igazunkat nemzetközi centumból kiáltjuk világgá, – hogy nemzetközi atmoszférában tartsuk ébren a „magyar kérdést”.

A háboruutáni Európa rendjének kialakulása és kifejlése, úgy látom, nem a wilsoni s nem a pán-európai flosculusok nyomán evolucionálódik.

A való életnek talán nagyobb és mélyebb ösmeretére vall *Keyserling Hermann* gróf felfogása:

„Európán belül éppen az ellenkezője történik annak, amit az internacionalisták remélnek, nem a nemzetek közt való keveredés fog elkövetkezni, hanem a nemzeti vonások erősödése. A nemzeti differenciálódás alapján való egységét Európának pedig nem Páoeurópa, de nem is a Nemzetek Szövetsége hozza meg. A nemzeti egységeken kívül európai stílusegység keletkezik, amelyen belül határozottan akcentuálódni fognak a nemzeti különbségek és egységek. Jól tudom, hogy Magyarországot sújtotta legjobban a háború, hogy Magyarország vesztett legtöbbit és hogy Magyarország van a legnehezebb helyzetben. Éppen ezért ne feledjék a magyarok, hogy szellemi eszközökben van a legnagyobb erő. Ha így dolgoznak, akkor az újjászülető Európában Magyarország is megújodik.”

A „*Nemzetek Szövetsége*” ezévi szeptemberi közgyűlésén elhangzottak engem igazolnak, ha azzal vádoltatnék meg, hogy elfogultság, túlzott pesszimizmus vagy indokolatlan kicsinylés lettek volna befolyással a Nemzetek Szövetségének tevékenységét avagy tevékenyeienségét illető kritikai megjegyzéseimre. Hiszen az idén „a kisállamok Genf elleni forradalmáról” beszéltek már Genfben s a tanácskozások jelentős részét a nagyhatalmak képviselőinek, különösen *Briand-nak* és *Chamberlain-nek* a Nemzetek Szövetségét védő beszédei vették igénybe.

A „forradalmárok” közül a litván első delegátus, *Yoldemaras* szerint „nem arról van szó, hogy elméletileg fejtegetssék, miképp kell helyreállítani a békét, hanem arról, hogy *a mai viszonyok mellett a béke egyáltalán megalapozható-e?* A Népszövetség feladata nem formulák keresése, hanem a béke meg-

szervezése. *Ha ezt nem teszi, elvész létjogosultságának minden alapja* és ebben az esetben a Népszövetségnek el kell tűnnie, *mert a béke a Népszövetségen kívül fog létrejönni*”.

Még erősebb hangot ütött meg *Hambro*, a norvég storting elnöke. „Szemére vetette a Népszövetségnek, hogy 56 tagja közül még csak 17-en ratifikálták a kötelező döntőbírásról szóló záradékot, de *ezek között nincs egyetlen nagyhatalom sem.*”

„Különben is – mondotta *Hambro* – Genfben mindinkább erősödik az a benyomás, hogy a népszövetségi Tanács kebelén belül valami főtanácsféle van alakulóban, amely már előzetesen dönt minden oly kérdésben, amely később a népszövetségi tanácsban vitára kerül. Senki sem veszi rossz néven a nagyhatalmaktól, ha megtárgyalják egymás közt mindazokat a kérdéseket, amelyek érdeklik őket, annak azonban nem szabad megtörténnie, hogy a Népszövetség teljesen kiejtse kezéből a gyeplőt és hogy a béke garantálásának feladata a nagyhatalmak kezébe kerüljön.”

„*Mindenki tudja, hogy a nagyhatalmak a világháború kitörése előtt nem szolgáltattak túlságosan nagy tanúbizonyságot amellet, hogy rájuk lehetne bízni a béke garantálását.* (Viharos helyeslés minden oldalon.) Nagyon szép, ha az egyes külügyminiszter urak Genfbe jönnek és érdeklődnek a Népszövetség ügyei iránt, ha már azonban Genfben vannak, úgy a Népszövetség érdekében kellene dolgozniok és nem a saját önző nemzeti szempontjaik érdekében. (Újabb viharos helyeslés.) *A népszövetségi Tanácsban, sajnos, egyre erősödik a régi titkos diplomácia s ez a legtöbb bajnak szülőke.*”

Briand tőle megszokott pathosszal mond védőbeszédet: „Igenis valamennyien ugyanabba a szekerbe vagyunk fogva. Nagyon olcsó dolog a gúnyolódás.”

„*Csináljátok meg a békét,* – így szóltam tegnap az újságírók bankettjén – *csináljátok meg, ahogy akarjátok vagy ahogy tudjátok,* jogászi formulával, vagy nélkül, de folyton foglalkozatok a békével, törődjétek a békével, azzá a misztikus hatalommá kell tennünk a béke gondolatát, amely ebben az eszmében szunnyad.”

Nemkülönben védőbeszédet mond *Chamberlain*, az angol külügyminiszter, ki élesen nyilatkozott a *holland határozati javaslatról*. *Chamberlain* epésen kijelentette – „*hogy ez a javaslat nem egyéb, mint alkalom arra, hogy ismét kelle-*

metlen viták támadjanak a Népszövetség üléstermében”. Egy, a régebbi viták során elhangzott megjegyzéssel szemben, amely a Genfben magánkörben diplomataizáló államférfiakról és holmi *titikos kancellárokról* szól], kijelentette - „hogy ezek a vádak *alaptalanok*. A diplomataik közreműködésére feltétlenül szüksége van a Népszövetségnek. Olyan diplomata államférfiak, amilyenek többek között gróf *Ishii*, vagy pedig *Qninones de Leon*, kétségtelenül kiváló szolgálatokat tettek a Népszövetség ügyének”.

Valósággal izgatottá vált az angol külügyminiszter, amikor az ellen a vád ellen védekezett, hogy a Tanács néhány tagja *magánbeszélgetések során* oly döntéseket hoz, amelyek elébe vágnak a népszövetségi Tanács, vagy pedig a népszövetségi teljes ülés határozatainak.

„A mi megbeszéléseink, amelyeket annyira szemünkre vetnek, egyébként nem vonatkoznak a Népszövetség ügyeire s még ha erre vonatkoztak volna is, akkor is *jogunk lett volna a megbeszélésekre*.”

„A garanciális kötelezettségek következményeivel mi tisztában vagyunk; Angliának helyt kellett már egyszer állnia azokért *a belga neutralitási szerződésből folyólag*. *Isten óvjon bennünket attól, hogy az valaha újból elkövetkezzék*. S most tőlünk még nagyobb garanciákat kérnek. *Lehetetlen azokat Angliának adnia*, ez egyértelmű lenne a brit birodalom kereteinek szétrobbantásával. *Még a Népszövetségért sem tennék olyat? ami szétrombolhatná azt a régi kicsi Népszövetséget, melynek brit birodalom a neve*.”

Magyarországnak nem „forradalmár” első delegátusa:

Apponyi Albert gróf

pedig, mint Neptun a zajgó habok felett, mondta el beszédét, következőképpen állapítván meg a Nemzetek Szövetsége eddigi működésének mérlegét:

- Ennek a közgyűlésnek az a célja, hogy megvizsgálja azt a kérdést, hol tartunk valójában ama nagy célok megvalósításában, amelyek elérésére a Népszövetséget megalkották. Céljait világosan és szabatosan írja körül az Egyezségokmány bevezető része. Elégséges megnéznünk e rész terjedelmét, hogy megértsük, hogy emberileg lehetetlen e célokat egyetlen ugrással, vagy akár rövidebb-

hosszabb idő alatt elmünk. Aki ismeri az emberi természetet és akármilyen keveset is foglalkozott a történelemmel, aki átélte a legutolsó háború borzalmas katasztrófáit – adja Isten, hogy csakugyan ez legyen az utolsó! – az könnyen beláthatja, hogy az emberi természet mellett csak többé-kevésbé lassú, főbbé-kevésbé fokozatos evolúció útján mehet végbe a haladás a dolgok amaz állapota irányában, amikor a békét, amint az Egyezségokmány bevezető része mondja, az igazság uralma biztosítja, amikor a nemzetek – *egymás jogainak tiszteletben tartása alapján* – egymás közt becsületes összeköttetéseket tartanak fenn. Következésképpen azok a kritikák, amelyekkel a Népszövetséget illetik azon az alapon, hogy távol áll még nagy céljainak elérésétől, nyilvánvalóan igazságtalanok. Másfelől túlozzák kissé azt az igyekezetet, hogy bizonygassák és beigazolják, hogy a népszövetség körül minden a legnagyobb rendben van., Ezek a kritikátlan dicséretes bizalom ébresztése helyett úgy vélem, inkább gyanakvás felkeltésére alkalmasak. A mostani vitában, amelyben résztvenni szerencsém van, *elsősorban az a körülmény nyugtat meg engem, hogy ez a vita ment a kölcsönös bókoknak amaz áradozásától, amelyet egymáshoz intézni szoktak. Most a kritika is hallatta szavát.*

— Tudvalevő ugyanis, hogy akinek van bátorsága a kritikára, az az önmagába vetett bizalomnak adja tanújelét. Figyelemreméltó felszólalásokat hallottunk e vita során. Engedelmmükkel visszatérek e felszólalások egyik-másikának velejére. Az a meg-tisztelés ért, hogy e szószeiken jóformán közvetlenül követem *Politist*, aki türelmet ajánlott nekünk.

— Azt a kérdést óhajtom most felvetni, hogyha összehasonlítjuk fejlődésünk utolsó éveinek aktív és passzív oldalát, aktívák többletével dicsekedhetünk-e vagy pedig deficitet kell inkább megállapítanunk. Az aktívák sorában egy tekintélyes tétel szerepel: ez a gazdasági értekezlet sikere. Igaz, hogy az értekezlet határozatait még nem valósították meg intézményesen az államok, bizonyos azonban, hogy ennek az értekezletnek a kebelében olyan egyöntetű szándék, olyan határozott és tiszta felfogás nyilvánult meg a mostani gazdasági helyzet rákfenéjének meg-ítélésében és az orvoslás módszereinek megállapításában, hogy ezen az értekezleten igen fontos lépés történt mostani bajaink meggyógyítása irányában.

– Egy másik aktívum, amit ki akarok emelni, abban a kö-

/éledésben nyilvánul meg, amely a *locarnói egyezményekben* öltött testet. Nem a részletekről, nem egyik vagy másik speciális egyezményről van szó, hanem elsősorban arról a tényről, hogy az *európai kontinensnek két nagy nemzete*, amelyek mindegyike a tetemes természeti kincseknek és a kiváló szellemi és erkölcsi képességeknek hatalmas forrásaival rendelkezik, most a közeledés útjára lépett. Az a meg nem értés, amely e két nagy nemzet között fennáll és amely a legutóbbi háborúra vezetett, egyike talán a legnagyobb szerencsétlenségeknek, amelyek az emberiséget sújthatják. Azok az államférfiak, akik bátor erőfeszítéseket tesznek e baj megszüntetésére és szembe tudnak szállani saját országukban bizonyos előítéletekkel és bizonyos érzelmi nehézségekkel, megérdemlik nemcsak hazájuk, de az egész emberiség háliját. (*Élénk tetszés és taps.*)

– Íme, ezek az aktívumok, nem beszélve arról a haladásról, amelyet nem politikai téren ért el a népszövetség: a közegészségügy, a szellemi együttműködés az emberbaráti tevékenység terén. Talán ez a haladás sem lett volna különben olyan számottevő a Népszövetség tekintélye nélkül.

– Ami a *passzív* tételreket illeti, csupán egynehányat óhajtok ezek közül felemlíteni. *Mindenekelőtt említést kell tennem arról az igen hiányos eredményről, amelyet a Népszövetség a nemzeti kisebbségek védelme terén érte el egy olyan szervezet útján, amelyet én tökéletlennek tartok.* Két évvel ezelőtt bizonyos javaslatokat terjesztettem elő e szervezet megjavítása céljából, de a tanács e javaslatok megvitatása alapján arra a belátásra jutott, hogy nem vethet azokkal számot. Emlékeztetnem kell arra a nyilatkozatra, amelyet ebből az alkalomból Brazília képviselője tett, akit sajnálatunkra most nem láthatunk magunk között. Ebben a nyilatkozatban *Brazília képviselője olyan definíciót adott a nemzeti kisebbségek problémájának, amelyet én nem fogadhatnék el az általánosságban neki tulajdonított értelemben.* Kijelentette ugyanis, hogy a kisebbségek védelméről szóló szerződések célja nem az, hogy az új államok kebelében heterogén bázist tartsanak fenn, hanem az, hogy előmozdítsák e kisebbségek lassú beolvasztását.

– Ezt a nyilatkozatot magyarázattal kell ellátni, hogy elfogadható legyen. Ha ez a „beolvasztás” – a kifejezés talán nem volt egészen helyes, mert kétértelműségre adhat okot – egyszerűen csak azt akarja mondani, hogy az állam irányában megszilárdít-

sák az alattvalók lojalitását, tekintet nélkül fajukra, akkor semmi megjegyzésem sincs. Minden államnak ugyanis jogában áll, hogy alattvalóitól – bármilyen legyen is nyelvük és fajuk – lojalitást és a törvények iránti engedelmisséget várjon el. *De ha ez a szó azt akarja jelenteni, hogy a faji és a művelődési jelleg tűnjék el tökéletesen és hogy az erőszakos halált lassú halállal helyettesítsék, akkor minden erőmből tiltakoznom kell az ilyen értelmezés ellen.* Hinni akarom, sőt meg vagyok róla győződve, hogy azok a felvilágosult emberek, akik a Tanácsban ülnek, nem érthették a „beolvasztás” szót abban az értelemben, amelyet most jeleztem, hanem politikai beolvasztásra, az állammal szemben fennálló polgári köteleességek lojális teljesítésére gondoltuk. *(Helyeslés.)* Örömmel látom az illetékesek helyesléséből, hogy igazam van, amikor ezt az utóbbi értelmezést adom a „beolvasztás” szónak. *A mi érdekeink szempontjából igen szükséges és fontos, hogy az a nyilatkozat, amelyre most utaltam, autentikus jellegű magyarázatot kapjon.*

— *A második és legfontosabb passzív tétel abból a rendkívül lassú eljárásból folyik, amellyel a lefegyverzés, vagy helyesebben szólva az általános fegyverkezés csökkentése kérdésében keresik a megoldást.* Itt is elvben elfogadom, hogy lehetetlen rögtönös eredményeket elérni bizonyos garanciák nélkül. De kérdem, vajjon a biztonság ama garanciái, melyeket az általános fegyverkezés csökkentésének feltételül szabtak meg, nem valósultak-e már meg azokban az egyezményekben, amelyek a nagy nyugati hatalmak között létrejöttek? Úgy tetszik, *hogy erről az oldalról máris teljesítettük a szerződésekben a biztonságnak mindama feltételeit, amelyeket általánosságban ki lehet mondani. Ami Közép-Európa keleti részét illeti, amelyhez Magyarország is tartozik, valójában csak egyetlen ország van itt, amelynek szüksége lenne biztonsági garanciákra: Magyarország. Mert ez az egyetlen ország, amelyet teljesen lefegyvereztek, míg szomszédságában állig felfegyverezett nemzetek veszik körül.*

— *Ami minket illet, mi nem kérünk más biztonsági garanciákat, mint azokat, amelyek a máris fennálló szerződésekből folynak, valamint azokat, amelyeket a népszövetségi Egyezségokmány 8-ik cikkének lojális végrehajtása eredményez. Ez a cikk megígérte, hogy valamennyi állam – földrajzi fekvésének figyelembevételével mellett – leszerel, illetve fokozatosan csökkenti fegyverkezését. Mi nem kívánunk többet. Azt kérdem tehát, vajjon nem*

lehetne-e határozottabb lépést tenni a fegyverkezés csökkentése irányában? Elolvastam és nagy gonddal tanulmányoztam az előkészítő bizottság jelentését, és meg kell mondanom teljes őszinteséggel, hogy milyen benyomást merítettem abból. *Ez az okmány igen kínos benyomást tett rám.* Mindenekelőtt jóformán valamennyi fontos kérdésben a bizottság nem állapodott meg egységes szövegben, hanem *különböző szövegek vannak* – néha három is -, amelyek tekintetében nem hoztak határozatot és amelyek ugyanannyi álláspontot képviselnek, anélkül, hogy azok között bárminő közeledés történt volna idáig. *Siralmas lenne, ha Európa közvéleménye azt a benyomást nyerné, hogy a népszövetség nem akar semmit sem tenni ebben az irányban.* Adatái japán delegátus azt mondta figyelemreméltó felszólalásában, hogy a népszövetség hitele rendkívül meggyarapodnék, ha előbbre tudná vinni az általános leszerelés kérdését. Ez a diplomaták szólasformája. Én, aki nem vagyok és soha nem is voltam diplomata, de aki régi parlamenti ember vagyok, azt mondom, hogy *a népszövetség csődjét jelentené, ha nem tudná megoldani ezt a problémát, amelyet önmaga tűzött ki maga elé Egyezségokmányában a megvalósítandó feladatok sorában.*

– Távoll állok attól, hogy a kérdés részleteibe bocsátkozzam. Csupán egy pont van, amelyre fel akarom hívni az önök figyelmét, mert ez a pont engem mélységes szomorúsággal tölt el. Ez az a cikk, amely kijelenti, hogy *a fegyverkezések csökkentésére vonatkozó új egyezmény semmiben sem érintené azoknak az államoknak a helyzetét, amelyeket korábban kötött szerződések értelmében már lefegyvereztek.* Ez annyit jelent, hogy ezeknek az államoknak semmi reményük sem marad arra, hogy belátható időn belül megszűnjék az a csakugyan borzasztó helyzet, amelyben e tekintetben vannak és amely, nézetem szerint, ellenkezik maguknak a szerződéseknek a szellemével. *Ezt az egyenlőtlenséget, az egyoldalú teljes leszerelésnek ezt az állapotát ugyanis a szerződés róttá ránk, amely az Egyezségokmány előszavával együtt ezt az állapotot átmenetinek nyilvánítja.* Amikor tehát a Népszövetség eleget tett ama feladatának, amelyet az Egyezségokmány 8-ik cikke hárít rá, ha megállapította a fegyverkezés általános csökkentésének táblázatát, akkor feltétlenül szükséges, hogy azok a szabályok, amelyeket ebben a táblázatban az egyes államok különleges politikai és földrajzi helyzetének figyelembevételével állapítanak meg, *összhangzatos módon irassanak elő*

valamennyi nemzetre nézve. Lehetetlenség ugyanis, hogy ezt a nagy elvet, amelyet valamennyi nemzet – nagy és kicsiny egyaránt – fentartani óhajt és amelyet Franciaország olyan ragyogó módon erősített meg előkészítés alatt álló katonai reformjában, azt az elvet, hogy egyfelől kiküszöböljék a támadó háború lehetőségeit, másfelől azonban valamennyi országnak megadják a lehetőséget, hogy védekezhessenek, ha megtámadják, lehetetlenség, hogy ezt az elvet, amely valósággal hozzátartozik méltóságukhoz és boldogságukhoz, örökre megtagadják azoktól a nemzetektől, amelyek a nagy háborúban legyőzettek.

– A jegyzőkönyv előkészítő megvitatása során Belgium képviselője szót emelt amellet, hogy az önvédelem kötelességére vonatkozó kijelentést hagyják meg a szövegben. Felszólalásában azt mondotta, hogy ez hozzátartozik a nemzeti becsülethez és hogy *az olyan állam, amely nem képes magát megvédeni, a megbecsülés minden jogát elveszteni.* Teljesen igaza volt. *A mi becsületünk nem különbözik az ő becsületétől vagy bármely más nemzet becsületétől, legyen az nagy vagy kicsiny és én nem hiszem: hogy a becsület megengedi azt, hogy becstelenséget hárítsanak egy másik nemzetre.* Általánosságban elmondható, hogyha fentartják a nemzetek között azokat az egyenlőtlenségeket, amelyeket a békeszerződések tartalmaznak, *ez határozottan beleütközik a béke szellemébe.* Ismétlem, hogy közvetlenül egy nagy háború után még megérthetők az átmeneti rendszabályok, amelyek talán kikerülhetetlenek, de amelyek pszichológiai szempontból mindenestre megmagyarázhatók. *De fentartani az ilyen állapotokat:, fentartani a hadviselő jelleget, különbséget tenni az államok között aszerint, hogy milyen helyzetet foglaltak el a nagyháború alatt, ez annyit jelent, mint örökössé tenni a hadiállapotot.*

– Megismétlem ezt minden egyes alkalommal, mert ez nyilvánvaló igazság önmagában. Az igazi béke, amely a lelkek megnyugvását, a belső nyugalmat, a megteremtett jogi állapothoz való önkéntes csatlakozást jelenti, ez a béke mindaddig nem következhetik be a világon, amíg fenmarad az egyenlőtlenség a nemzetek jogi helyzetében. *Felhívom azokat, akik a győzők kategóriájához tartoznak és akik – bizonyára teljes jóhiszeműséggel – az igazi békének, a lelkekben gyökerező békének a szükségét óhajtják és hangoztatják, hogy ne ragaszkodjanak ennek a pszichológiai gátlásnak a fentartásához.* A valóságban a politikai tévedések jórésze, véleményem szerint, pszichológiai tévedés.

Mindaddig, amíg a háborús gondolkodásmód nem tűnik el olyan mértékben, hogy a nagy nemzetek élén álló férfiak ezt a magatartást követhessék, mindaddig beszélhetünk békéről és alkalmazhatunk palliatív szereket, – távolállok attól, hogy azok hasznát kétségbevonjam – magam is közreműködtem ilyen szerek megteremtésében -, de legyünk áthatva attól a gondolattól, hogy *mindaddig nem végeztünk történelmi értékű, igazán tartós és komoly munkát, addig nem valósítottunk meg egy olyan művei, amelyre igazán ráillik e szó teljes értelme.*

— Kifejtette *Politis*, hogy a szervezett igazság eszméje milyen lassan tud csak kifejlődni maguknak a nemzeti társaságoknak kebelében is; mennyivel inkább elmondható ez akkor, amikor arról van szó, hogy a nemzetközi világban érvényesüljön. Politiisnak ez az észrevétele tökéletesen igaz. Az immanens igazság fogalmai most vannak kifejlődésben. E törvényekkel szemben most fejlődik ki megértésünk. Ahhoz, hogy nyugalom legyen, hogy úgy a nemzeti, mint nemzetközi törvények tiszteletben tartása biztosítva legyen, ahhoz szükséges, hogy a szervezett igazság, a pozitív jog megfeleljen úgy az immanens igazság általános fogalmainak, mint a nagy nemzeti érdekeknek. *Amikor e kettő között eltérés van, amikor a pozitív jog nem felel meg többé az immanens igazságról általánosságban vallott eszménynek, akkor a forma ellentétbe jut a tartalommal és a tartalom az, amely előbb vagy utóbb összetöri a formát.* Ami a népek életében a forradalom, az a nemzetközi életben a háború. *Nincs más konzerváló politika, mint az állandó evolúció politikája, amely mindig szemmel tartja a viszonyt egyrészt a fennálló pozitív jog, másrészt az immanens igazságról vallott uralkodó fogalmak között.*

— Kötelességük azoknak, akik a nemzeteket kormányozzák – és még inkább azoknak, akik a népek egymásközi kapcsolatát irányítják, hogy mindig figyelemmel kísérjék azokat az esetleges eltéréseket, amelyek az anyagi jog, a pozitív jog és az igazság immanens eszménye között felmerülhetnek.

— Azt kell mondanom önöknek, hogyha a biztonságnak és az állandó békének zálogait keressük, ezek nem találhatók meg kívül ezen a munkán, ezen a kritikán, amelyet állandóan alkalmazni kell az immanens igazság általános eszménye szempontjából a pozitív jog felett. *Ha a Népszövetségnek lesz bátorsága, hogy szondáját a fennálló nemzetközi jog mélységeibe bocsássa és azt kritika alá vesse abból a szempontból, hogy megegyezik-e*

az immanens igazság alapelveivel és a nemzetek érdekeivel, akkor – de csakis akkor – megteremthetjük a béke igazi, tartós és végleges művét. Nem tudom, vajjon megérem-e ennek az időszaknak a bekövetkezését, de tudom azt, hogy egyedül ennek az időszaknak az eljövetele fogja megadni a végleges lehetőségei arra, hogy a nemzetek megegyezhessenek egymással és egyszer és mindenkorra kiküszöbölhessék a háborút.

– Amikor ezt a korszakot szemünk elé idézzük, fülünkbe eseng az a szó, mellyel Politis végezte beszédét ma délelőtt:

– *Várjunk!* Ez a szó benyomást tesz az emberre, de nem mond meg mindent. Várni annyit tesz, mint előkészülni egy evolúcióra, amelynek be kell következnie. Ha a várakozásnak nincs határ-ideje, akkor ez többé nem várakozás; ez vagy a kábulatnak, vagy a kétségbeesésnek az állapota. Várni és remélni: két egymással összefüggő, egymástól elválaszthatatlan kifejezés.

– Mi tudunk várni, mert van bátorságunk, hogy reméljünk!

Streseman német külügyminiszter:

– Közismert az a tény, hogy ezen az ülésen kerül megvitatásra az a tervezet, amely a támadásnak és az erőszaknak a kiküszöbölését célozza. Lehetséges, hogy egyesek előtt a szerződészerű kötelezettségek útja kívánatosabbnak látszik, én azonban meg vagyok arról győződve, hogy a hit és az eszme sokkal hatásosabbak, mint a jogi formulák.*

Jogos kritikát vonunk tehát magunkra, ha nem fogunk hozzá a legnagyobb energiával ama feladatok megoldásához, amelyeket *Apponyi gróf tegnap teljes joggal a Népszövetség erkölcsi létjogosultsága próbakövének mondott*. Előttünk fekszik a világnak tett amaz ünnepélyes ígéret, amely erkölcsi alapja a Népszövetség létrejöttének és amely azt mondja, hogy *a háborúban legyőzött nemzetek lefegyverzése az általános lefegyverzésnek előfeltétele*. Egyhangú volt az öröm, amikor *Briand* az elmúlt évben azt kiáltotta: „*El az ágyúkkal és a gépfegyverekkel.*” Az új világot a bizalomra kei! felépíteni, ez a bizalom azon-

* *Politis* tudvalevőleg azt mondta, hogy *a kötelező döntőbíráskodás szankciók nélkül értéktelen dolog*, a szankciók pedig ma megvalósíthatatlanok lévén, nem marad más hátra, mint hogy *várjunk*. Erre célzott különben *Apponyi* befejező mondatával.

ban nem jöhet létre, ha valamely terület még mindig *idegen erőhatalomnak* van kitéve.

– *A biztonság és leszerelés kérdésében* a vélemények nagyobb eltérése észlelhető. A nehézségek e téren – mondotta – nagyrészt azért keletkeztek, hogy ezt a két fogalmat egymás ellen játszották ki. Még nem értünk végére annak a korszaknak, amelyet a világháború idézett elő. Tovább kell harcolni a valódi békéért és Németország igényt tart arra, hogy ebben a küzdelemben nemcsak küzdőtársként, de előharcosként vegyen részt. Nem kisebb személy, mint Briand maga, méltányolta azt a lélektani áldozatot, amelyet Németország a lokarnói szerződésekkel hozott. Ezek a szerződések nem a Népszövetségen kívül, hanem azon belül állanak. Csatlakozhatom tehát Briand és Chamberlain szavaihoz, kik kijelentették, hogy *a lokarnói mű messzeható hatással bír nemcsak nyugaton, hanem keleten is.*

Minden bizonnyal tisztában vagyunk azzal, hogy *a Nemzetek Szövetségének módszerei nem elégítik ki mindenki kívánságait.* Mint minden emberi alkotás, ez is az eszmény és valóság szintézise.

Am ha a *Stresemann* szintézisén belül tesszük vizsgálat tárgyává: az eszmény és valóság arányát, úgy arra a következtetésre jutunk, hogy: a Nemzetek Szövetsége működésének reális hasznát eddig nagyjában csak a győztesek, azok satellesei s a genfi hôte-lie-ek látták, – mi, kik parancsra irtuk alá a békeszerződési, kevésbé.

A Nemzetek Szövetsége politikai programjában a brit szellemóriással szólva: *több a tartalomnál a művészet.*

VIII.

HÓDÍT A REVÍZIÓS GONDOLAT.

„Az utolsó háború kimutatta annak a civilizációnak sátáni természetét, amelyet a mai Európa ural. A győzők az erény nevében áthágták a közerkölcs összes törvényeit. Semmiféle hazugságot nem tekintettek elég gyalázatosnak arra, hogy hasznukra ne fordítsák. Valamennyi bűnnek a legdurvább értelemben materiális oka van.”

MAHATMA GHANDI.

A világbékét mi sem veszélyeztetni nagyobb mértékben a békeszerződéseknél; ezen gondolatnak klasszikusan adott kifejezést Baldwin, a mai angol premier: „A béke a versaillesi szerződés aláírásának napján szűnt meg” – régebben Asquith: „Ez a béke nem államférfiak munkája. Sem értelme, sem értéke nincsen. Ez nem a tiszta béke (clean peace), amely a háború befejezésével végét vethetné a további háborúknak.”

A legyőzöttek érvelése könnyen lenne lamentációnak minősíthető, nem úgy a győzők érvelése, mely mindenképpen a jobb belátásnak és észszerűségnek folyománya; hála az isteni gondviselésnek, a revíziós gondolatnak legsúlyosabb harcosai a győzők táborából rekrutálódnak, mindannyian azon nemzetek sorából valók, melyeket a világ az emberi civilizáció és kultúra zászlóvivőinek ösmer.

És itt éppen nem nyújtunk teljes névsort, a jelentősek közül is csak a jelentősebbeket idézzük. Keynes úttörő munkássága általánosan ismert. A revision of the treaty (1922) c. munkájában megállapítja, hogy addig a békeszerződés semmi része sem volt végrehajtva, kivéve a területváltoztatásokat és a „legyőzöttek” leszerelését. Európa válságos gazdasági helyzete addig meg nem javulhat, míg a versaillesi béke revízió alá nem kerül. Nagyteknélyű erkölcsi testületek tiltakozó nyilatkozatai, melyek közül csak egyet említek, azt a kemény angol tiltakozó nyilatkozatot, melyet még 1921. április havában Traveyan,

Parmoor lord, Snowden, Paish, Rowntree, Bernhard Shaw, Mac Donald, Morel, Ashton lord s több más kiválóság írt alá. Nitti könyvei, Lloyd George-nak cikkeit, Newton lord, Brtee, Bonar Law, Cupchill, Birkhill, Sage, Mae Donald, Romain-Rolland, de Monzie, Victor Marguerite, Tisseyre, Desthieux, Herriot, Angeio Pavia, Tamapo, (*Secolo*) cikkei, nyilatkozatai és könyvei mind a békeszerzések lesújtó kritikái és mindannyian azok revíziójának gondolatát szolgálják.

Emlékeztetünk Robert Lansing amerikai államtitkára, kinek Versaillesben a béketárgyalások alkalmával köztudomás szerint igen jelentős volt a szerepe s ki úgyszólván siante sessione következőkép nyilatkozott: *„Van immár békeszerződésünk, ám olyan, mely nem a tartós békét hozza, nem, mert az egoizmus homokzátányán épült. A békefeltételek mértéktelenül kemények és megalázók, közülük sok nem teljesíthető. Az igazság mellékes, minden az erőszak. Nem állok ez irány báni nézetemmel egyedül. Angol államférfiakkal folytattam megbeszélést, az egybehangzó vélemény az, hogy a szerzések cselszövények és rablási vágy eredményei, értelmetlenek és keresztülvihetetlenek.”*

Ugyanakkor William Bullitt, ugyancsak az amerikai delegáció tagja, visszalép s következőket írja *Wilsonnak*: *„Azon milliókhoz tartoztam, kik bizalommal és feltétlenül hittünk Önben, – azt tartottuk, hogy Ön nem kevesebbet óhajt elérni, mint tartós békét az önzetlen és pártatlan igazságszolgáltatás alapul vételével. Ám a mi kormányunk hozzájárult ahhoz, hogy a szenvedő népek újabb elnyomatásnak, alávéltetésnek és szétdarabolásnak tétessenek ki s hogy a háborúk veszélyének egy új százada idéztessék fel. A béketárgyalásoknak Santungot, Tirolt, Magyarországot, Kelet-Poroszsországot. Danzigot és a Saar-területet érintő igazságtalan határozatai, nemkülönben a tengerek szabadsága elvének feladása, kétségkívül újabb nemzetközi konfliktusokat fognak eredményezni. Az Amerikai Egyesült-Államok kormányának a maga népével és az összemberiséggel szemben kötelessége megtagadni az igazságtalan szerzések aláírását.”*

Henderson angol miniszter 1924 február 25-iki beszédében következőket mondja: *„A szövetséges államférfiaknak, kik országukat Parisban képviselték, nem sikerült egy igazságos és tartós békét létesíteni, a versatile si szerződés határozmányai valósággal megcsúfolásai a történelemnek. A kormánynak az a feladata, hogy a valódi békét létesítse.”*

Morel E. D., ki az igaz ügynek nagy kárára, már elhunyt, az angol „Labour Leader”-ben (1919. jun. 19. sz.) azt írja, hogy a német béke vétek, nem a németek, hanem az emberiség ellen. Ez mutatja, hogy a mostani politikai rendszertől az emberiség nem várhat semmit, ez a haladást nem viheti előre” és hirdette: „*A versaillesi szerződés átka a világnak. A ragaszkodás azon politikához, mely ebben a szerződésben megtestesül, kell, hogy előbb-utóbb Európa teljes gazdasági összeomlásához vezesse.*”

Mae Donald volt angol miniszterelnök a munkáspárt liverpooli értekezletén (1925 szeptember havában) kijelentette, hogy ha a munkáspárt ismét kormányra kerül. . . módosítania kell a versaillesi szerződést. Ez a szerződés borzalmas szabályozást tartalmaz. Olyan béke ez, amely kihatásában csaknem olyan rossz, mint aminő a háború volt.

Charles Tisseyre: A békék revíziója még nincs itt, de útban van. Egyre azonban már megérett az idő: Magyarországnak megadni azt, amit a béketárgyalásokon, azt hiszem szerénységből kért. Mert legalább is ma még el kell fogadni a tényeket: de kérni, sőt követelni kell a lehetőségek megvalósítását. Az első a határok kiigazítása, hogy a megcsonkított ország a megélhetéshez szükséges minimumot biztosítsa magának. A Pozsony, Losonc, Kassa, Munkács, Nagyszőlős, Szatmárnémeti, Nagykaroly, Nagyvárad, Arad és Temesvár közti határvonal az, amelyen belül élni lehet. A második: az elszakított magyarság jogainak rendezése és védelme. Egyelőre ezt a két problémát kell megoldani.

Három évvel ezelőtt írtam és ma is csak azt mondom: Magyarország határait a természet alkotta, ezeket emberi kéz elpusztítani sohasem tudja. (Pesti Hírlap, 1925. július 3.)

Jean Desthieu: Magyarországot durván büntették meg olyan népek javára, akiknek nincs sem bátorságuk (courage), sem lelkiük (sans ame), sem becsületük és szótartásuk (sans honneur, ni parole).

Giuétan, az emberi jogok ligájának elnöke szerint: „*A versaillesi szerződés hatalmi szó, mely örök szégyene lesz ama nemzeteknek, melyek azt aláírtak.*”

Snowden volt pénzügyminiszter az angol Béke-Társaság 1925. június havában *Guildhallban* tartott 109. évi közgyűlésén határozati javaslatot terjeszt elő, amelyben *a legélesebben elítélinek minden paktumot vagy egyezményt, amely Angolországot*

és gyarmatait a jelenlegi európai határok fentartására vagy ezek érdekében való intervencióra kötelezi.

A határozati javaslat indokolásában Snowden kifejti, hogy a világpolitika ezidőszori helyzete mindenkét a legkínosabb csatlódással tölt el. A világ megint ott tart, ahol 1913-ban tartott, helyesebben a helyzet ma még veszedelmesebb és fenyegetőbb, mint akkoriban.

Ha Európa népei a béke és a biztonság garanciáját jegyzőkönyvekben és paktumokban keresik, homokra építenek. Nem lehet az európai békét biztosítani, amíg ezek a paktumok és jegyzőkönyvek csupán az igazságtalan békeszerződések fentartását célozzák.

Chamberlain, az entente hatalmak felelős állásban levő államférfiai közül Birmingham-ben elsőként jelentette ki azt, hogy „lehetséges, hogy bizonyos idő múlva beáll a békeszerződések módosításának és az Egyezségokmány 19. §-a alkalmazásának szükségessége, – hat évvel a békeszerződések aláírása után Európában nem béke, hanem háborútól való félelem uralkodik.”

Ezt ugyanazon Chamberlain mondja, kiről a „genfi jegyzőkönyv kivégzésével” kapcsolatban Lloyd George azt jegyzi meg: „Magam sem voltam elkészülve oly kegyetlen agyoncsapásra, amilyennel Chamberlain elintézte. Előbb lebunkózta, aztán addig ugrált rajta, amíg kitaposta lelkét.”

Sydenham lord az angol felsőházban 1925 március havában következőket mondotta:

– „Az államférfiak feladata a ható erők megismerése és az emberiség javára történő felhasználása. Európa jelenlegi labilitásának főoka, hogy 1919-ben Versaillesben az államférfiúi bölcsesség abszolúte hiányzott. Példátlan ostobaság (blunder) volt olyan új államokat teremteni, amelyek gazdaságilag nem függetlenek és ezért Magyarország és Ausztria a két legfőbb áldozat. Régebben igen bölcsen az a mondás járta, ha az osztrák-magyar monarchia nem állana fenn, meg kellene teremteni. Versaillesben. előttem ismeretlen okból, úgy látszik, az volt a harci jelszó: *delenda Austria-Hungaria*. Európa újjáalakítói destruktív feladatukkal annyira el voltak foglalva, hogy szent buzgalmukban egészen megfeledkeztek kellő gazdasági területek megalkotásáról, ahol a szükséges kereskedelmi forgalmat szabadon le lehet bonyolítani. Csonka-Magyarország számára, úgy, ahogyan ennek az új Európának megalkotói Versaillesben meg-

hagyták, ez a mulasztási bűn rettenetes akadály a gazdasági gyógyulás szempontjából. Magyarország gazdasági helyzete ma, amikor minden oldalon tarifális falak veszik körül, különösen súlyos lehet. Az országot egyszerűen kényre-kegyelemre kiszolgáltatták szomszédaiknak. Mint hallom, Apponyi Albert gróf Trianonban a szomszédos államokkal való szabadkereskedelem érdekében szólalt fel bizonyos gazdasági kártalanításképpen Magyarország feldarabolásáért. Kérélmé hiábavaló volt.”

„A másik súlyos teher, amit Magyarországra hántottak, az a kérlelhetetlen megszorítás, hogy hadereje csak önkéntes zsoldosokból állhat. Az eredmény: óriási hadügyi költségvetés, anélkül, hogy az ország megfelelő védelmet találhatna mestersegesen szított forradalmak ellen. A versaillesi tanácsnak tisztán fel kellett volna ismernie a bolsevizmus veszedelmét. Ma ez a legnagyobb veszedelem, amely az európai művelődés aláaknázásán dolgozik, amint nemrég Moszkvában minden kétértelműséget kizáróan ki is jelentették. Magyarország maga borzalmas tapasztalatra tett szert, amelyet egyhamar nem fog elfelejteni. Észtország csak nemrég menekült meg a Moszkvából irányított bolsevista forradalom veszedelmeitől. Bulgáriának több e fajta merénylettel kellett megküzdenie és a békeszerződés őt is épp úgy, mint Magyarországot, megakadályozza abban, hogy olcsó és megbízható sereget tartson a belső rend védelmére.”

— *„Ameddig a civilizációt fenyegető bolsevista veszedelmet végképpen le nem küzdöttük, nem lehet Európában békéről és állandóságról beszélni. Ezt valami különös államférfiúi bölcsesség nélkül is könnyen be lehet látni.”*

— *„Az egyetlen új csoport, amely 1919 óta feltűnt, az állig felfegyverkezett kis-entente. Ez a csoport tulajdonképpen célját csak 1921-ben árulta el, amikor Magyarország belső ügyeibe való beavatkozással fenyegetődött és Magyarország bizonyos elvitathatatlan jogait akarta kétségessé tenni. Nem tudom, vajjon e terv háttérében nem húzódnak-e meg bizonyos szláv álmok, cseh vezetés alatt álló valamilyen kombinációk, alig hiszem azonban, hogy ezek az álmok valóra válhatnak.”*

Később ugyancsak Sydenham lord: A vér nem ismer országhatárokat. Bárhol is lakják a magyar, ha a dicsőséges magyar nemzethez való tartozandóságáról meg nem feledkeznek, – a magyar jövőt nem kell féltetni.

A brit birodalomhoz tartozó délafrikai köztársaság miniszterelnökét, Smuts tábornokot, aki a világháború után Magyarországon is megfordult, a Daily News 1925 július havában távirati úton megkérdezte, hogy mi a véleménye a tervezett biztonsági szerződésről. A miniszterelnök ugyancsak táviratilag felelt és válaszában egyebek közt az alábbi feltűnést keltő kijelentést tette:

– A tervezett paktum, épügy mint előfutárja, a genfi jegyzőkönyv, alkalmas arra, hogy a békeszerződések által szabályozott viszonyokat merevekké és változtathatlanokká tegye. *A békés megváltoztatás lehetősége teljesen lehetetlenné válik s Európa a biztonságnak és szolidaritásnak csalárd érzetétől vezetve, pusztulásba indul.* A Nemzetek Szövetsége statútumai módot adnak a jövőbeni változtatásokra. *Ezt az ajtót nem szabad betenni.* Emberi számítás szerint Közép-Európa jelenlegi fejlődése veszélyek felé halad s azok, akik e megegyezés mögé sáncolják magukat, veszedelmes felelősséget vesznek magukra. *A paktum az angol birodalom történetének végzetes fordulópontja lehet.* Azok az angol államférfiak, akik hivei az új szent-szövetségnek, egykor talán még arra a belátásra juthatnak, hogy nemcsak az új Európának békés erőforrásaitól szakadtak el, hanem az angol birodalom szívéét is elrabolták.

Oxford lord (Asquith) 1925 július havában a lordok házában következőket mondja:

„Fontos annak megállapítása, mi az álláspontunk nekünk és a békeszerződést aláírt többi hatalomnak a *szerződések revíziója tekintetében.* Azok a diplomaták, akiknek munkája a párisi békeszerződéseket létrehozta, nem voltak olyan ostobák, hogy azt higgyék, hogy ők egy, ha nem is örökké, de legalább hosszú ideig tartó mű megalkotói. Elsősorban is *elfogadták a Nemzetek Szövetsége paktumának 19-ik cikkelyét,* amely főlhatalmazza a Nemzetek Szövetsége közgyűlését, hogy a szerződések bizonyos nem alkalmazható rendelkezéseinek újabb megfontolására tegyen javaslatot. A kifejezések kétségtelenül nem szerencsések, abban a tekintetben azonban nincs kétség, hogy ez alatt a békeszerződéseket értették. Amellett rendelkezésükre áll *Clemenceau kísérőlevele,* amellyel a német békedelegációnak átadták a békefeltételeket. Ez a levél egyebek között kijelenti, hogy a békeszerződés olyan szervezetet állít föl, amelynek

segítségével még az 1919. évi új rendezést is időről-időre, a változott viszonyokhoz mérten, módosítani lehet.”

Igen érdekes Fritjof Nansen nyilatkozata. (Interjú az „Újság” 1925 július hó 12-iki számában.)

— „Az emberiség – úgy érzem – most egy átmeneti állapotban van és a Nemzetek Szövetsége mai formája hü kifejezése ennek az átmeneti állapotnak. A fejlődés alsóbb fokain egészen kis emberi egyesülésekkel találkozunk. A család és a törzs primitív együttműködési formákat képviselnek, de megfelelnek a kultúra akkori helyzetének, melynek gazdasági, technikai és kulturális eszközei ezekben az egyesülésekben tudnak kitermelni a legmagasabb politikai együttműködéseket. A kultúra fejlődésével az emberi együttműködések egyre nagyobb területekre terjedtek ki, a politikai egységek egyre nagyobbak lettek, míg végre elértünk a mai nemzeti államokhoz. A fejlődés azonban nem áll meg ennél a pontnál, új, több nemzetet összefogó politikai szervezetek vannak kialakulóban, *de jelenleg még csak az átmenet idejét éljük* és ennek az átmenetnek jellegét viseli magán a Nemzetek Szövetsége is.

— Ennek a szövetségnek az ön hazája, Magyarország is lagja. ismerem az ön hazájának tragikus sorsát és nincs jóérzésű ember, aki *ne a legmélyebb részvétellel nézné azt a nemzeti katasztrófát, amely önöket az utolsó évtized folyamán sorozatosan érte. Tudom, hogy Magyarország veszítette a legtöbbet a háború folytán, hogy elveszítette területének és népességének túlnyomó részét, hogy sok millió magyar került idegen országok uralma alá.*

– Azt is tudom, hogy a magyarok, ha jogilag és forrui szerint el is fogadták ezt a békét és aláírásukat tiszteletben is iarfják – lélekben nem hajlandók örök időkre megnyugodni a mai helyzetben és minden erejükkel igyekezni fognak a békeszerződés megfelelő módosítását elérni. Ez a törekvés egyébként más országokban is megvan, amelyek a békeszerződések egyes rendelkezéseit igazságtalanoknak tartják.

– Azok, akik azt mondják, hogy a legújabb békeszerződések megváltoztatásáról szó sem lehet és ezek örök időkre szóló szabályokat képeznek és a paragrafusaikban leirt rendelkezések örök érvényben fognak maradni, azok nem ismerik, vagy nem akarják ismerni, a történelem eddigi folyását. Akik így gondolkoznak, azok, ha logikusan akarnak beszélni, legfeljebb azt mondhatják, *hogy ők nem fognak soha hozzájárulni*

ezeknek a békeszerződéseknek békés úton való megváltoztatásához. Ez érthető és világos beszéd. Az emberiség története azonban azt mutatja, hogy ha bizonyos – bár nemzetközi szerződések által biztosított – helyzetek tarthatatlanná válnak, akkor ez a körülmény előbb vagy utóbb háborúra vezet, hacsak az érdekelt hatalmak meg nem találják a differenciák békés elintézésének lehetőségét.

— A világháború megmutatta, hogy a föld ma már egy gazdasági egésznek képez és lokalizált háborúk ma már nehezen képzelhetők el. Abban a differenciában tehát, amely ma vagy a jövőben két hatalom között felmerülhet, az egész világ érdekelt fél, ha nem is közvetlen háborús veszély formájában, de gazdasági kölcsönhatások folytán. Egy ország határain belül jogrend alatt azt értjük, hogy különböző egyének vagy csoportok között felmerült differenciákat nem az ököl, hanem egy felsőbb hatalom intézi el a jogi formát öltött közvélemény szabályai alapján. Mert a jog nem egyéb, mint jogi formához jutott közvélemény.

— A közvélemény kialakulásának előfeltétele a közösség. A világ közössége most van kialakulóban és ennek a kifejeződési folyamatnak egyik stádiuma a Nemzetek Szövetsége. *Ha ez a közösség megfelelően kialakul, lesz egy hatalmas közvélemény, amely meg fogja találni annak is a módját, hogy jogszálló szilárduljon.* Akkor azután meg lesz a nemzetközi jogrend is, az a jogrend, amely a nemzetközi differenciák békés elintézését – ha kell, hatalmi szó árán is – biztosítja.

— Ahhoz azonban, hogy a Nemzetek Szövetsége ennek a nemzetközi közvéleménynek hű kifejezője lehessen, feltétlenül szükséges, hogy *Németország és az Amerikai Egyesült-Államok is tagjai legyenek a Szövetségnek. Németország és Amerika nélkül nincs igazi Nemzetek Szövetsége* és amíg nincs igazi Nemzetek Szövetsége, addig nincs biztos lehetőség a nemzetközi konfliktusok békés elintézésének kényszerű biztosítására és addig állandóan az emberiség feje felett lebeg egy új világháború Damokles-kardja. Hogy pedig mit jelent egy új világháború, arról csak annak lehet fogalma, aki a pusztító eszközöknek háború utáni fejlődését ismeri. *Egy új háború a világ gazdaság és emberi civilizáció teljes megsemmisülésére vezetne, már pedig ez az új háború feltétlenül bekövetkezik, ha nem sikerül bevonni a Nemzetek Szövetségébe a föld összes nagy nemzeteit, ha nem*

sikerül az eredetileg igazságtalanul rendezett, vagy idők folyamán tarthatatlanná vált nemzetközi viszonylatok békés korrekcióját biztosítani, vagyis, ha nem sikerül nemzetközi jogrendet teremteni.

– Ez azonban sikerülni fog, mert ettől függ az emberiség jövője. Az emberiség pedig élni akar és meg fogja találni az emberi közösségnek, az emberi szolidaritásnak, az emberi egységnek azt a gyönyörű világát, amelyet velem együtt annyi kutató lélek keres. Ez lesz a legszebb, a legnagyobb felfedezés, ez lesz az igazi Északi sarok, mely felé az emberiség legjobbjainak lelki iránytúje már ma is mutat” . . .

Igen jelentős régi ellenfelünk, Seton Watson (Scotus Viator) nyilatkozata, ki jugoszláv tanulmányútja alkalmával (1925. május havában) a Magyar Távirati Iroda belgrádi levelezője által meginterjuvoltageva, miután kijelenti azt, hogy szerinte a revízió nem lehetséges, mert a békeszerződések vagy változatlanul fentartandók a maguk egészében, vagy teljességükben elvetendők, – a *minoritás kérdésében* következőképpen nyilatkozott: „*A minoritások hathatósabb védelme révén sok igazságtalanság lenne kiküszöbölhető és pedig elsősorban Romániában. Hangsúlyozom, a viszonyok éppen nem ideálisak, de már csak gyakorlati szempontokból sem változtathatók. A fejlődést én egyelőre a minoritást védelem megvalósításában látom, mert az egyelőre nagyon is csak a papíron van meg.*”

Két francia könyvről is óhajtok még megemlékezni. Az egyik „*La victoire*” (Paris, 1924. Editions de la Nouvelle Revue Française). Szerzője: Alfred Fabre-Luce. Fiatal politikus, tagja volt a jóvátételi bizottságnak. Munkájának az alap gondolatát ő megadja az előszavában, ahol többek között a következőket mondja:

A szerző már 1922-ben úgy gondolkozott, hogy a francia kormány és parlament még letérhetnének az általuk követett veszélyes útról, ha teret tudna hódítani köztük egy mérsékeltebb és realisabb politika. Ilyen *ésszerűség* és belátás azonban szinte lehetetlen volt a gyűlölet és elbizakodottság áradatában, amely a háborút követte. *És mindennek következtében ma már nem üres szó az, ha a nyugati civilizáció hanyatlásáról, az általános nyomorról és a titokban, maguktól készülő új háborúkról beszélünk.*

E veszélyek arra tanítanak, hogy az orvosságot mélyebben kell keresnünk, mint politikai területen. Az etikai alapokig kell

eljutnunk. Hogyan keletkezett Franciaországban az a közfel-fogás, amely minden méltányos békét lehetetlenné tett? Úgy, hogy a nemzet közvéleményét valósággal átította egy rendkívül ügyes és tevékeny propaganda, amely szerint a háború előidézői kizárólag a központi hatalmak lettek volna. A szerző úgy véli, hogy „ütött az óra, mikor meg kell mondani az igazságot az országnak.”

Az előszónak ez a rövid tartalma.

Fabre Luce könyvének második része: *az elhibázott béke*, (La paix manquée) itt odakonkludál: „*A tárgyalások alkalmával megbizottainak a legtöbb téren nem hiányzott az energiájuk, amely szükséges volt ahhoz, hogy sokat érjenek el, de igenis, hiányzott belőlük az a még nagyobb energia, amely szükséges lett volna ahhoz, hogy kevesebbet kérjenek.*”

A második könyv: „*A nem tiszta béke*”. (La paix malpropre. Milano, Societa Editrice „Unitas”.) Szerzője Alcide Eforay megállapítja, hogy *a népek önrendelkezési jogát csak ott respektálták, ahol az alkalmas volt arra, hogy a legyőzötteket gyengítse.* A mai béke szerinte „nem tiszta béke”. Ebray ezután az igazi béke, a „Paix propre” előfeltételeit vizsgálja *s kiemeli, hogy sok entente-politikus, így Asquith, Mac Donald és Nitti is a versaillesi béke revízióját követeli. Csak az hozhatja meg a végleges békét és akadályozhatja meg az általános anyagi és erkölcsi leromlást, mert a békeszerződések diktátumok, melyek jogtiprást jelentenek s a józan észnek megcsúfolásai.*

Hegedűs Lóránt volt pénzügyminiszterünk szaván sem árt gondolkodnunk, ki a „*Pesti Hírlap*” 1925 július 23 iki számában a következőket írja: „A Nemzetek Szövetsége egy szívárvány, amelyet volt ellenfeleink vetítettek, de az, aki a vetítőlámpát készített, Amerika, már otthagyta. Ezért, ha talpra akarunk állni, nincs más utunk, mint arra gondolni és minden erőnket összeszedni, hogy az angol-szász fajba belekapaszkodjunk, mert csak Anglia asztalánál tudunk találkozni két másik barátunkkal: Németországgal és Olaszországgal. Külön sohasem találkozhatunk . . .”

„Amerika már otthagyta” . . . engedelmet kérek, Amerika ösztönös igazságérzete Wilsonnak, a Nemzetek Szövetsége „*fondateur*”-jének békepolitikáját már attól fogva nem vállalta, hogy Wilson nem fejtette ki a várt erélyes ellenállást, szemben a győzteseknek a békelárgyaláson tapasztalt brutális erőszakosságával

s lépésről-lépésre engedett híres 14 pontjából, amelyekben bizva, a Központi hatalmak letették a fegyvert, – egészen Hardingig, kinek elnökké való megválasztása véglegesen megpecsételte Wilsonnak kudarcát; az amerikai nép Wilsontól teljesen elfordult s a világpolitikára való befolyását mindmáig szerfelett reális módon érvényesíti mint Európa hitelezője és bankárja. Amerika, már csak ezért is, merem állítani – és ebbéli hitemben két látogatásom Amerikában csak megerősített – a revíziós tábornak egyik nem épen hangos, de súlyban annál jelentősebb tényezője. Amerikai vonatkozásban a külföldi magyarságnak is a revíziós kérdés körüli predesztinált voltára és várható szerepére óhajtának még utalni; már régebben Stresemann dr. fejtegette, mily nagyjelentőségűnek látja a külföldi németiségnek a közös nagy célok érdekébeni megmozdulását, – a külföldi, különösképen pedig az amerikai magyarságra az fokozott mértékben áll annál is inkább, mert Amerikába szakadt magyar testvéreink oly tömegekben élnek az Unió nagy ipari és kereskedő centrumaiban, hogy már számuknál fogva is fölötte értékes és jelentős tényezői az amerikai politikai, társadalmi és gazdasági életnek. A külföldi magyarságnak az amerikai mellett viszont legsúlyosabb tényezője a németországi magyarság, mely annyival inkább van hivatva minket nemzeti és gazdasági újraépítő munkánkban támogatni, mert hiszen Németországhoz minkéi nemcsak a múlt, nemcsak a jelenbeni közös szerencsétlen helyzet szolidaritásának érzése, hanem egy eljövendő jobb jövőnek közös reményesei is fűznek.

Örömmel állapítjuk meg, hogy Amerikában fáradhatatlan és nagysike'ü tevékenységet fejtenek ki, különösen a háborús bűnösség és ami ezzel elválaszthatatlanul összefügg, a békeszerződések revíziójának szükségességét felderítő munkában. Csak Sidney B. Fay, Harry Elmer Barnes, Frederic Bailsman, Francis Kellor, John S. Ewart kutatásaira kell utalnunk, melyek ugyancsak amellet bizonyítanak, hogy Amerika kész minden erővel felvenni a küzdelmet az igazságért.

Coolidge 1925 június havában Cambridgeben tartott beszédét a következő szavakkal fejezte be: *A világ megpróbálkozott a háborúval és az erőszakkal és ezzel óriási kudarcot vallott. A siker egyedüli reménye az igazságon alapuló békerevízió.*

Földes Béla „Amerika és a békeszerződések” című cikkében („Kelet Népe” 1926. december) írja:

1926. június 18-án felállott az amerikai Egyesült-Államok képviselőházában egy képviselő – Berger Viktor (Wisconsin) – és a párisi békeszerződések kegyetlen bírálata után a következőket mondta: Ha kormányunknak csak szemernyi esze volna, úgy Európát már régen talpraállítottuk volna. A háborút a szövetszert hatalmak érdekében mi döntöttük el. Beavatkozásunk nélkül a háború eldöntetlenül végződött volna és Európa ma dolgoznék. Nekünk bizony semmi elfogadható mentségünk nem volt, hogy a gyilkos háborúba beavatkoztunk. És ami még rosszabb: Európa ma háborús állapotban van, rosszabb, mint a fegyverekkel vívott harc, mióta Németország 1918. november 11-én a Wilson-féle 14 pont alapján a fegyvereket letette. Minden gondolkozó ember most azt mondaná, hogy kötelességünk most segíteni, amennyire tudunk, különösen, miután a *bűnös versaillesi szerződés* nemcsak beavatkozásunk, hanem közreműködésünk mellett jött létre, egy amerikai elnök, Woodrow Wilson által íratott alá, bár a szenátus elvetette. Az Egyesült-Államok nagyrészben felelősek a helyzetért. Az Egyesült-Államok, melyeknek, amint azt most minden gondolkozó és beavatott ember tudja, sem mentségük nem volt a háborúba való belépésre, tényleg eldöntötték a háborút. Ezen felelősségért és azért, mert az összes nemzetek között csak az Egyesült-Államok bírnak a megfelelő tekintéllyel és a szükséges készséggel, az Egyesült-Államoknak kell a kezdeményezést megragadni és egy nemzetközi értekezletet összehívni oly békefeltételek tervezésére, melyek a gazdasági törvények működését tekintetbe veszik. Oly béke kell nekünk, mely nem azt célozza, mire a versaillesi béke hiába hivatkozik, hogy egy 60 milliónyi nemzet, mely a civilizációnak sokat adott, s amely, ha neki a lehetőség nyújtatik, még többet fog adni, egy nemzet Európa szívében, a rabszolgaság állandó állapotában és a tényleges éhség állapotában tartassék. Ezért a képviselőházban indítványt nyújtottam be, mely az Egyesült-Államok elnökét felhatalmazza és őt felkéri, hogy nemzetközi értekezletet hívjon össze Washingtonba, mely a semleges államok szakértőiből bizottságot küldene ki, mely vizsgálat tárgyává tenné a világháború okait és közzétenné azokat a titkos okmányokat, melyek az egyesült és szövetszert kormányok levéltárában még el vannak rejtve. *Továbbá létesítsen megegyezést a semmi hadikárpótlás, semmi erőszakos annexió és a 14 pont alapján, melyek alapján a német nép a fegyvert letette . . .*

Wilson emlékiratai, írja e cikkében Földes, a következő melankolikus eszmemenettel végződnek: Az emberiség magatartása a békeszerződések óta semmiben sem változott. Egy nemzet követelheti ezen szerződés egész keserűségét bizonyos határozaiban rejlő igazságtalanságoknak az utolsó betűig való fogantatását. Van néhány nemzet, mely jelenleg ezt az utat követi; mely, ha nem fogják feltartóztatni, újabb, még rettenetesebb háborúra fog vezetni. Vagy pedig egy nemzet magáévá teszi a felépítő előrelátó szempontokat és így a béke felé haladhat. Egyelőre, sajnos, egyetlenegy nemzet sem teszi ezt teljes szívvel. *Az a nemzet, mely első helyen hivatva volna ezt tenni, Amerika, eddig elmulasztotta az alkalmat, a világ vezetését magához ragadni. Érdekeket, félelmet, jogokat magasabbra helyezett, mint békeséget és felelősséget... Előbb-utóbb a világ kényszerítve lesz a Woodrow Wilson által felállított alapelvekhez visszatérni.*

A „Chicago Tribune”, mely 850.000 példányban jelenik meg és Amerika egyik legtekintélyesebb napilapja, már 1921 jan. 16-iki (vasárnapi) számában vezető helyen közöl nagyon érdekes cikket „*A békeszerződések revíziója és Európa újjáébredése*” címen. Ez a cím azonban nem fűdi a cikk tartalmát, – írja a „*Kelet Népe*”, melynek a cikket annak írója: Singer Berthold chicagói spanyol konzul, régen Amerikába kivándorolt hazánkfia küldte meg, amely lényegileg csaknem teljesen a trianoni kegyetlen békeszerződéssel foglalkozik és praktikusán – igazán gyakorlatias, amerikai észjárással ad oculus demonstrárlja a Magyarországgal elkövetett égbekiáltó igazságtalanságot.

Két klisé közöl a „Chicago Tribune”, amelyeknek hű mását, az eredeti angol felírással, itt bemutatjuk. Az elsőt („A régi Magyarország földarabolása”), fájdalom, nagyon jól ismerjük: de az amerikai közvélemény valószínűleg csak most látja először a maga riasztó valóságában, hogy mit jelent Magyarországra nézve a trianoni békeszerződés.

„Vedd elő az Egyesült-Államok térképét”, írja a *Chicago Tribune*, a két klisé magyarázó vezető cikkében: – rajzolj bele egy olyan képzelt országhatárt, melynek keleti vonala Ohio nyugati felét szeli át, az északi vonal Wisconsin államot osztja meg, a nyugati vonal a Sziklás-Hegyek keleti lejtőjére esik, a déli pedig Tennessee és Georgia államok közt húzódik. Hagyd kívül ezen területen a szén- és vasbányákat és képzeld el, hogy északon, keleten, délen és nyugaton négy ellenséges és irigy nemzet

a szomszédunk. Aztán vesd föl a kérdést, hogy ily körülmények közt mi lenne ennek az országnak és az egész kontinensnek a békéjéből és boldogulásából? . . .”

És, hogy az olvasó maga is meg tudjon felelni a fölvetett kérdésre, a „Chicago Tribune” leközi egy másik klisében a fönt leirt módon megcsonkított Egyesült-Államok térképét is, amelyen a „Csonka-Unio” területe éppen úgy az egész ország köze-

Partition of Old Hungary

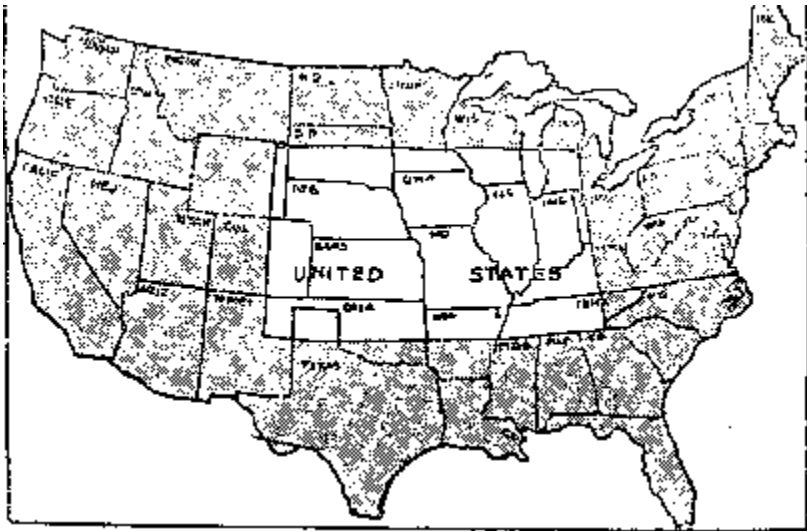
pere esik, mint ahogy Csonka-Magyarország is majdnem a közepén van a történelmi Magyarország ezeréves területének.

„Ha földarabolnák az Egyesült-Államokat” – ez a második térkép fölírása; és a *Chicago Tribune*, miután felsorolja ennek a képzelt földarabolásnak minden kárát és hátrányát, – így folytatja: „Az amerikai nemzet sohase járulna hozzá az ilyen gazdasági széttagoláshoz. Ha ránk erőszakolnák, nem maradnánk nyugton, hanem mindaddig küzdenénk, míg csak vissza nem állítanók ennek a nagy kontinensnek az egységét és egymásra utalt gazdasági f órásait.”

Megható az a meleg rokonszenv, amellyel ez a nagy és tekintélyes amerikai újság az elnyomott és kifosztott Magyarország

érdekeit védi. Idézi John Bass könyvét, amely szintén lehetetlennek tartja a geográfiai és gazdasági egységnek ezt az erőszakos és oktalan szétदारabolását; Wilsonnal szemben pedig rámutat arra, hogy a faji, felekezeti, nemzetiségi és politikai versengést, amelynek évszázados tradíciói vannak Európában, se letagadni, se szürke elméletekkel megoldani nem lehet. Sok esetben még a népszavazás se lehet döntő ott, ahol nagy gazdasági érdekeket

“If the U. S. Were Partitioned”

veszélyeztet a nemzetiségi vetélykedés. A versaillesi békeszerződés javarésze ellenségeskedésből összetakolt mozaik, – állapítja meg a *Chicago Tribune* – és aligha állhat meg, mert alapja nem a megbékülés, hanem a gyűlölség és elkeseredés.

Az alanti két Irásnak különös érdekességet kölcsönöz azon körülmény, hogy mindakettő katasztrófánkat Károlyi Mihály szereplésével hozza kapcsolatba.

Maurice F. tábornok, a világháború végén az angol hadsereg vezérkari főnöke, 1925 augusztus havában az amerikai Williamstown-ban levő politikai intézetben előadást tartott az európai leszerelési problémáról. Ebben koronatanúnak jelentkezett a Diaz-féle fegyverszünet ügyében. Megállapította, hogy az olaszok-

kai kötött fegyverszünet érvényes volt a monarchia minden frontjára. Ezzel igazolta, hogy Károlyi Mihályék belgrádi kalandja nélkül meglett volna az alap Magyarország integritásának megőrzésére.

Troubridge Ernest tengernagy 1925 október végén Londonban a Near and Middle East Association angol tudományos egyesület kebelében előadást tartott *Magyarországról* és a közel Keletről. Saját élményeire és visszaemlékezéseire alapított előadását azzal kezdte, hogy a magyarok nem tápláltak ellenséges érzületet Anglia iránt. A brit alattvalókat, akik a háború kitörésének idején Magyarországon tartózkodtak, nemcsak nem internálták, hanem a lehető legnagyobb udvariassággal és figyelemmel kezelték. Amikor ő első ízben tett látogatást a háború után Budapesten, nyolcvan angol állampolgár aláírásával emlékiratot nyújtottak át neki, amelyen az aláírók arra kérték őt, hozza tudomására az angol kormánynak, hogy milyen kiméletes eljárásban részesültek Magyarországon.

Az előadó ezután a háború befejezését követő helyzetet rajzolta meg. Magyarország nemzetközi helyzetét akkoriban a páduai fegyverszüneti szerződés szabályozta, amelyet november 3.-án írtak alá. Ez a szerződés elismerte Ausztria-Magyarország teljes területi integritását. Katonai megállapodásokra volt azonban szükség s Károlyi Mihály ezért Belgrádba ment, ahol megkötötték azt a megállapodást, amelyet november 3.-án írtak alá.

Briand, az ezidőszerinti francia külügyminiszter 1921 január 7.-én a francia kamarában kijelentette, hogy *a trianoni béke nem tökéletes munka, mely beleütközik a realitásokba. Magyarország határainak megállapítása bizonyos érdekeket sért és azért igazításokra lesz szükség.*

Anatole France, a világhírű francia írónak a békekötés felőli ítéletéről is meg kell emlékeznünk:

Marcel le Golff írja (*Anatole France à la Béchellerie, Paris 1921.*) a következő nyilatkozatait:

A legnagyobb tévedés az a béke, melyet a legyőzött ellenesre rákényszerítettek. Ez a tévedés lakhatatlan területté fogja átváltoztatni Európát. Ausztria-Magyarország földarabolása kész örökség. Európa közepét balkanizálni, annyit jelent, mint egy új háború magvát szórni el.

Az egész háború egy nagy üzlet volt és a békekötés sem más. Most is csak üzletekről van szó. A szén, a bányák, a petró-

leum, a flotta, a kereskedelmi piacok fontosabb szerepet játszanak, mint a népek joga. A pénz, mindenütt a pénz uralkodik és ez minden mást legázol. A kapitalizmus felosztja a világot maga között és kikacagja a véromlást és a feláldozott emberéleteket.

Ez a békekötés teljes csőd. Franciaországra nézve pedig szörnyű csapás. Ha a béke nem valósítja meg az Európai Egyesült-Államokat, akkor csak fegyverszünet lesz, hogy nemsokára minden újra kezdődjék.

De Ambrosio Mario: Ami a békeszerződés revízióját illeti, ismétlem, hogy Európa legelőrehaladottabb nemzetének kálváriája, szükségszerűen véget kell hogy érjen. Bizonyos az, hogy el kell érkezni a *revízió* megvalósításához, de hogy mikor és hogyan, annak jóslásába nem bocsátkozhatom. Egyet mindenestre kétségtelennek tartok és ez az, hogy Magyarország boldog jövőre számíthat, ha olaszbarát politikát folytat és a teljes meg egyezés alapjára helyezkedik Olaszországgal szemben. Olaszország az egyetlen nagyhatalom, amelynek legnagyobb érdeke, hogy segítse a magyar nemzetet, amelynek gazdasági és politikai haladásából előnyöket húzhat. Másrészről Magyarország nem találna még egy nagyhatalmat, amely egy más ok miatt hajlandó volna érdekeit védeni a nemzetközi tanácskozásokon, esetleg három más hatalommal szemben. Ezt meg kell érteniök a magyaroknak, aminthogy különben ennek megértéséről a magyar nemzet jelenlegi vezetői már tanúbizonyságot tettek. Magyarországnak, mely ellenségekkel van körülvéve, nem szabad szélységekre ragadtatni magát Olaszországgal szemben és nem szabad gyanút és bizalmatlanságot táplálnia olasz barátja iránt. Igen fontosnak tartja, hogy Magyarország kiváló diplomatai révén mélyítse Olaszországgal való viszonyát és hogy a magyar politikusok minél nagyobb gondot fordítsanak az olasz politikusokkal való érintkezésre. Szerinte ezen az utón juthat el Magyarország az események kellő megéréséhez, amely visszaadja neki az annyira áhított területi integritását. És akkor – mondotta befejezésül – a „Clémenceau-vonal” nem lesz egyéb rossz emléknél. (N. U. 1925. szept. 26.)*

* Fenti idézet, valamint a *Destieux, Coolidge, Maurice F. Troubridge,* és *Anatole France*-idézetek dr. Szádeczky K. Lajos: «A békerevízió kérdése» c. könyvéből valók.

Carlo Antonio Ferrario „*Italia e Ungheria*” című könyvében (íjf. Wlassics Gyula közlése szerint a „Pester Lloyd”-ban) azt írja, hogy Magyarország bizonyos fokii határkiigazítása, nemcsak annak, hanem a szomszédállamoknak is, de az általános békének is hasznára válnék. Egy oly béke, mely a győztesekhez csatlakozott zsákmányéhes népek kielégítésével jött létre, tartós békét nem biztosíthat, de sőt ellenkezőleg, csak veszedelmes irredentizmust eredményezhet.

Francesco Nitti-nél nincs kiválóbb külföldi reprezentánsa a revíziós gondolatnak; lángostor minden megnyilatkozása, írása, cikke. Mélységes hálával tartozunk mi magyarok Nittinek, ennek a nagy olasznak; nemesak azért, mert mindig résztvevő, megértő igaz barátunk, hanem különösképpen azért is, mert szava súlyos és messzire ér. Már 1921-ben cikksorozatot kezdett a milánói *Il Secolo* hasábjain és mindjárt első cikkében Magyarországgal foglalkozik. A cikknek hangja szinte túlmege a diplomácia „hideg objektivitásán”, mert meleg hangon, sőt nem is titkolt, őszinte barátsággal sorolja föl a rajtunk esett sérelmeket, szinte a világ ítélőszéke elé állítván azokat a rövidlátó és szívtelen államférfiakat, akik negyedfélmiió magyart idegen rabságba kényszerítettek és országunk területének kétharmadrészét kapzsi szomszédainknak ajándékozták.

— „Szegény hatalmas Magyarország, — írja Nitti — mely együtt védte a civilizációt és a kereszténységet! A háború folyamán Magyarország volt Olaszország legvitézebb ellenfele, de az európai politika győztesei akarták, hogy a magyar és olasz vér, mely egykor együtt folyt a szabadságért, egyik a másik ellen vérezzen el. Az olaszok voltak az összesek között azok, akik leginkább tudták szeretni a magyarokat mint barátot és elismerni erényeiket mint ellenség. *De Olaszországban annyi ellentét úton sincsen senki, aki csak föl is tételezné, hogy Magyarország népe ellensége az olaszoknak.* A magyarság fájdalommas tévedése után vissza fog térni az ő nemes történelmi szerepéhez s mi vissza fogunk térni mint barátok.”

— „Szegény nagy ország! Midőn még Európán nem zúgott keresztül a gyűlölet vihara és a kulturnemzetek között nem volt még olyan irigység, a magyar nemzet tipikus hősi nemzet volt. *Garibaldi* tiszteletteljes szeretettel beszélt róluk, *Michelet* fájdalommal ad kifejezést, hogy nem foglalkozhat hosszasan egy ilyen nagy nemzet történelmével. A hős, aki a becsületért küzdött és

úgy esett el, most az uzsorások táborával találja szembe magát, akik lehetetlen feltételeket követelnek abszurd eszközökkel . . .” Utóbb könyveinek egész sorozata jelent meg, – azokban böngészve, élek néhány idézettel:

— „Ha a háború tökéletes csóddal végződött, ha azokból az eszményi célokból, amelyeket hirdettek, semmi sem valósult meg, ha Európára az óriási bonyodalomból csak a legnagyobb károk származtak, még nagyobb az a kár, amelyet a békeszerződések hoztak magukkal. A háború csődje után itt állunk szemben a béke csődjével: *a jelenlegi béke csak árnykép, amely méhében melengeti az új és még borzalmasabb háborúk elemeit . . .*”

— „Miért fegyverkeznek a győztesek a fegyvertelen államokkal szemben? Miért követelnek biztosítékokat, egyezményeket? Miért beszélnek újabb szövetségekről?

Nem nehéz megfelelnünk ezekre a kérdésekre.

Mindenki öntudatában ott él a bizonyosság, hogy azok a békék, amelyeket az erőszak kötött, nem maradandóak. Azt hiszik és biztosra veszik, hogy a legyőzöttek nem fognak megnyugodni. Nincs hadseregük, nincs tüzérsgük, nincsenek repülőgépek: ám azt mondják, hogy lelükben nem szereltek le. A lelkek nem lehetséges ellenőrzést gyakorolniuk a katonai szakértőknek. Annyi szövetségekőzi szakértői bizottság közül, amelyek oly hosszú időn keresztül be fogják még rajzani a legyőzött országokat s közben hallatlan fényűzést fitogtatnak, egyik sem tudta és semmiféle bizottság sem tudja lemérni a lelkek ellenálló-képességét. Valóban igaz. A lelkek nem szereltek le s holnap sem fognak leszerelni. Egy nép magára vállalhatja a nyomorúságot és beletörődhetik minden nélkülözésbe, de sohasem mondhat le méltóságáról és becsületéről, hacsak nem akar öngyilkos lenni...”

— „A versaillesi szerződés és a saint-germain-en-layei, trianoni, neuillyi, sévresi szerződések a legbecstelenebbek, amelyeket csak ismer a modern történet. Wilson összes elveinek megtagadását jelentik és megszegését mindannak, amit az entente a háború alatt hirdetett. A legpéldátlanabb lehetetlenségek egyike az a különböző elbánás, amelyben az egykori Ausztria-Magyarországhoz tartozó népeket részesítették. Talán különböző felelőséget terheli őket?

Egyetlen néppel sem bántak el azonban gonoszabban, mint a magyar néppel: egyetlen országot sem kínoztak meg, marcan-

goltak szét s raboltak ki jobban. Magyarország lakosságának szétosztása a modern civilizáció egyik legszégyenteljesebb lapja. A magyaroknak nincs többé fegyverük s nincs pénzügyi eszközük sem, a lelkük azonban szilárdabb, mint valaha volt. Nem lennének annak a nemes és lovagias nemzetnek sarjadékai, amely megmentette Európát a barbárok beözönlésétől, ha megtörték volna a fájdalom eme korszakában.

Az angol, francia és amerikai írók közül többen elismerték Magyarországot megcsönkítésének igazságtalanságát. Egyikük sem akart azonban rámutatni arra, hogy ki volt a felelős ezért a bűnért. Amikor én, mint Olaszország miniszterelnöke, résztvettem a nemzetközi konferenciákon, már tulkéső volt a szerencsétlenség elhárítására: sokat szenvedtem azonban ezért a bűnért, amelyet ma is ilyen könnyelműen követek el s kérdem, miért követelték Clemenceau és munkatársai, – őket az a gondolat vezette, hogy szolgálatot tesznek ezzel azoknak az új államoknak, amelyeknek elő kell segíteniök a francia hegemoniát -, hogy ilyen lehetetlen módon osszák fel az ősi magyar földet. . .”

Faber-Luce báró, pártjának külpolitikai programjáról következőképen nyilatkozott a „Pesti Hírlap” tudósítója előtt:

– „*A versaillesi szerződést, amely folt Franciaország történelmében és szűgyen Európára, meg kell semmisíteni.* Ez a szerződés, amely szűlte a többit, – a népek közötti gyűlöletet hintette el, Európát Európa ellen uszította. Közgazdasági szempontból végzetes csapás Európa számára, mert hogy Európa elveszítete bizalmát saját magában, az ennek a szerződésnek a következménye. Nincs Közép-Európában a háború után alakult új államok között egy sem, amely csak pillanatig is hiszi, hogy fennmaradása biztosítva van.”

– „1919-ben Európa még nem volt romokban, mert hiszen a gazdagság nem egyéb, mint a bizalom és a hitel kérdése. A versaillesi szerződés hozta Európa gazdasági válságát, a rombolást, a gazdasági zűllést. *A francia Droite nouvelle teljes erejével küzd ennek a szerződésnek a megsemmisítéséért, amely Franciaország szempontjából az örökös bizonytalanságot jelenti.* Amíg ez a szerződés életben lesz, Franciaország pénzügyi és gazdasági stabilizálásáról szó sem lehet, mert nincs egyetlen józanul gondolkozó francia, aki a mai állapot tartosságában bizna.”

– „A versaillesi szerződés megsemmisítésével lehet csak el-

képzelné azt az Európát, amely egységesen tudja fölvenni a harcot a bolsevizmus ellen.”

– „A *Droite nouvelle* a népek közötti tartós, szilárd békét akarja. Ez a békepolitika azonban nem jelenti azt, hogy teljesen kiszolgáltatassa magát egy-egy nemzet az esetleges támadásnak. A paciisták nem mindig a legjobb szolgálói a békének. Az új párt szerint, a béke hívének lenni annyit jelent, mint küzdeni a gyűlölet és a sovinizmus ideológiája ellen.”

Mulasztást követnék el, ha nem idézném *Földes Béla* volt miniszterünk egy megállapítását („Pester Lloyd” 1925. június 25-iki száma), mely fényesen világítja meg a békeszerződések megalkotásának bizonyos ok és okozati összefüggéseit:

„Ha mi a Parisban konstruált térképet a diplomáciai titkos szerződésekkel hasonlítjuk össze, első látásra észrevesszük azt, hogy a békeszerződések területiális intézkedései lényegükben már e titkos szerződésekben benne vannak. A békeszerződés csak azok realizálását célozták, ki-kinek a zsákmány beígért részét utalták ki.” *Wilson* emlékirataiban a következő olvasható: „elég megemlíteni azt, hogy bár nyilvánosan ismételten megtagadták a titkos szerződéseket, mindazonáltal a különféle nemzetek által a béketárgyalások során követett feltételek pontosan a titkos szerződések tartalmának feleltek meg. Csak ha *conditio sine qua non*-nak ismerte fel az ember a titkos szerződésekben foglaltakat, csak akkor lesz a párisi dráma színpada, a maga teljes fényében megvilágítva áttekinthető.”

A nyújtott szemlét tekintve és olvasva, teljesen helytálló *Zelovich Lászlónak* megállapítása, ki a „*Kelet Népe*”-ben a békeszerződésekkel kapcsolatban a következőket írja: A béketárgyalásokon a túlzók: *Poincaré*, *Clemenceau* és társai diktáltak. Ezeknek az eljárása pedig egyik honfitársuknak, *Polignac-nak* a mondasára emlékeztet. *Polignac* abbé XIV. Lajos megbízottja volt a hollandusokkal folytatott tárgyalásokon Gertruydenbergben, akkor, mikor a franciák ügye a lehető legrosszabbul állott a spanyol örökösödési háborúban. A hollandusok ki akarván használni a helyzetet, napról-napra megalázóbb és súlyosabb feltételeket szabtak a franciáknak. Ekkor mondotta nekik *Polignac*: „Mes-sieurs, vous parlez comme des gens qui n’êtes pas habitués à vaincre.” (Uraim, Önök úgy beszélnek, mint akik nem szokták meg azt, hogy győzzenek.)

Tisseyre: Franciaország vezető politikusai még mindig nem tanultak a múltból. *A megcsontított Magyarország örökös nyugtalanságot rejt magában az európai béke szempontjából.* Nem lehet örökké a mögé a kifogás mögé húzódni, hogy a kis-antantnak adott ajándékok megbolygatása nagy kellemetlenségeket okozhat Franciaországnak. *A kellemetlenségek bolygatása nélkül is megvannak a problémák, égnek és megoldásra várnak.*

Magyarország a múltak mulasztásának súlyát szenvedti. A magyar túlságosan nagylelkű és lovagias nemzet, hosszú évekig nem törődött azzal, hogy a világba a legsúlyosabb vádakat kürtölték ellene. Egyszerűen megelégedett azzal, hogy a vádak nem igazak és *bizott az igazság diadalában.*

A vádakat azonban hatalmas propagandaszervezet kürtölte világgá és az akciónak meglett az eredménye. (Est.)

Annie Besant, a teozófiai mozgalom világszerte ismert vezetője Bécsben tartott eladást *«Európa jövője»* címen. Előadásában rámutatott arra, hogy az utódállamok, amelyek (mint pld. Csehország) *a tizenegyedik órában álltak a szövetségeseik mellé,* meglehetősen jelentős területek kaptak jutalmul, míg Magyarországot, amely a világháború alatt is megőrizte Anglia iránti rokonszenvét, *könyörtelenül felosztották,* azért, mert hű maradt szövetségeseihez. Annie Besant kifejtette azt a nézetet, hogy a békeszerződések rendelkezései alapján történt felosztás módfelett *kegyetlen volt,* nemcsak azért, mert tisztára magyar területen élő és nagy-számú magyart helyezett más államok uralma alá, hanem azért is, mert szétrombolták Magyarország korábbi gazdasági egységét. Ez pedig az ország nagy elszegényedésére vezetett. Ez az ország, amely egykor önmagát tartotta el, ma régi területének *csak egy töredékével rendelkezik,* elvesztette erdősegeit, földjének természeti kincseit, gyárait, szóval egyezeréves kultúrája gyümölcseinek legnagyobb részét. Csaknem egyezer évig harcolt Magyarország szabadságáért; küzdelme néha szerencsés, néha sikertelen volt, de *végül mégis eredményre vezetett.* *Lehet-e ezek után számítani arra, hogy Magyarország belenyugszik többmillió magyar testvérének és oly területek elvesztésébe, amelyek ezer esztendőn át az országhoz tartoztak?*

Európának ezt a részét Annie Besant *lőporraktárhoz* hasonlítja, amely készen áll arra, hogy a gyújtózsínőrt rátegyék. Minden készen látszik állani az új világháborúra és *az egyetlen eszköz, amellyel ennek kitörését meg lehet akadályozni, a béke-*

szerződések revíziója. Ha a jövőben új világháborúra kerülne a sor, abban megint valamennyi hatalom részt venne, mert az utódállamoknak szövetségeik vannak a nagyhatalmak között. Az előadó itt rámutatott azokra a borzalmakra, amelyekkel az új világháború az óriási jelentőségű találmányok révén járna. A mostani természetellenes helyzet, – fejezte be előadását –, amely csak katonai hatalmi eszközökkel tartható fenn, *szükségszerűen a bizalmatlanság légkörét hozza létre.* (P. N.)

Sydenham lord: *Az úgynevezett utódállamok egyesegyedül politikai vagy stratégiai okok hangoztatásával nem tarthatnak a végletekig hatalmuk alatt olyan területeket, amelyek lakossága túlnyomó többségben magyar és amely területeknek Magyarországhoz való visszacsatolását komoly akadályok nem gátolják meg.*

— Anglia, de különösen az angol konzervatív politika, amely a békeszerződések hibáiért csak igen korlátolt mértékben érez felelősséget, nem fog a magyarság igazságos és észszerű igényei ellen állást foglalni, ha egyszer a békeszerződések, közelebről pedig a trianoni békeszerződés elhibázott rendelkezé seinek jóvátételére sor fog kerülni.

— Nekem már aligha lesz módomban, hogy lássam, hiszen már idős ember vagyok, de biztos vagyok benne, hogy *azok az igazságtalan sérelmek, amelyek Magyarországot a békeszerződés alkalmával sújtották, nem maradnak sokáig orvosolatlanul* és semmiesetre sem szolgáltathatnak elegendő okot arra, hogy többmilliónyi magyar éljen akarata ellenére rájuk nézve idegen és náluknál alacsonyabb kultúrájú népek elnyomó uralma alatt. (B. H.)

Lord Doverdale (Asquith volt pénzügyminisztere): Tudjuk nagyon jól, hogy milyen súlyosan érintette Magyarországot a trianoni szerződés. Általában a párizsi békét *túlságosan gyorsan tákolták össze*, elsiették az egész ügyet, így aztán nem tartották mindig szem előtt az igazság követelményeit. Ezeket az igazságtalanságokat azonban, azt hiszem, *idővel jóvá fogják tenni.* Egészen bizonyosra veszem, hogy egy idő múlva, nem is olyan soká, *sor fog kerülni a békeszerződések komoly revíziójára.* (Est.)

A Daily Mail vezércikkben egy levélváltással foglalkozik, mely *Földiák György* és *Lloyd George* között folyt.

Földiak levelében *Lloyd George*-ot emlékezteti San Remoban végbement találkozásukra, ahol Lloyd George elismerte a lehetőségét annak, hogy *Magyarország ügyét új megfontolás tárgyává tegyék.*

Lloyd George most Földiaknak a következő választ küldte:

„Köszönöm érdekes levelét *a magyar ügyekről. Az angol közvélemény teljesen megérti, hogy sem a magyar nép, sem a miniszterelnök nem voltak felelősek az 1914. évi katasztrófáért, hanem hogy bizonyos teljesen tiszteletreméltó indítókok sodorták bele őket. Ezért Anglia érzelmei, melyek Kossuth Lajos ivadékaik irányában mindenkor barátságosak voltak, a világháború eseményei nyomán sem váltak keserűvé. Mostani válaszom inkább elvekre, semmint tényekre alapítom. Vizsgálat nélkül nem alkothatok véleményt arról, vajjon tisztán magyar határlakosságot tényleg akarata ellen Csehország, Románia és Jugoszlávia annektált-e. Egyetértek azonban Önnel abban, hogy a cseh parlament 12 magyar képviselőjének tiltakozása erős prima facie ennek a vizsgálatnak jogosultságára.*

– *Én nem voltam tagja annak a konferenciának, amely az önök békeszerződéseinek feltételeit meghatározta és ezért nem ismerem az okokat, amelyek a mai határ megállapítására mérvadóak voltak. Az 1919-1920-iki békeszerződések együttes komplexumát illetően azonban világosan kijelenthetem, hogy megalkotói azokat sohasem tartották a megváltozhatatlanságig tökéleteseknek. Azoknak az államférfiaknak gondolkozása, akik az említett szerződésekről a szövetséges és társult hatalmak képviselőletében tárgyaltak, világosan kifejezésre jut abban a gondosan megfogalmazott levélben, melyet Clemenceau, mint a békekonferencia elnöke, 1919. június 16-án a német delegációnak írt és amelyben kijelentette, hogy a szövetségesek nézete szerint „ez nem csupán igazságos elintézése a világháborúnak, hanem alapul szolgál, amelyben Európa népei barátságban és egyenlőségben együtt élhetnek”.*

A szerződés egyidejűleg apparátust létesít minden nemzetközi problémának tárgyalással és megértéssel való békés megoldására és ezáltal még az 1919-iki szerződés is időről-időre módosítható lesz, az esetleg felmerülő új tényeknek és körülményeknek megfelelően. Mi mindannyian világosan elismertük annak lehetőségét, hogy a békeszerződések bizonyos klauzulái és rendelkezései eszmecsere, döntés és esetleg *revízió tárgyává is tehe-*

tők ama nagy bíróság által, melyet a békeszerződés első pontja megszervezett, vagyis a Népszövetség által. Az európai béke csakis a minden nemzet irányában való egyforma igazságosság alapján lehet állandó.”

Louis Villát besançoni egyetemi tanár, a *L'Illustré*-ban «*Pro-Hungaria*» címmel cikket írt Magyarország igazáról.

„Európa szívében – állapítja meg többek között -, azon a területen, melynek határai annyiszor változtak, amely a népeknek annyi nagy összecsapását látta és ahol a történelem kezdetétől államok alakulnak és elmúlnak, nagyobbodnak, avagy kisebbednek, az a nyugalanság, amit a világháború idézett eiő, még korántsem szűnt meg. Az újságok minden nap elhozzák hozzánk több-kevesebb lármával panaszoknak, néha fájdalmas panaszoknak a visszhangját, de nem bizonyos, hogy megértjük ezeket a panaszokat.

Vajjon nem így vagyunk-e különösen a Magyarországból jövő hangokkal, *amint világgá kiáltják megrázó erővel egy száználmasan megcsonkított nemzet nyomorúságát, amely nem akar meghalni s amely hisz az ő hazájának örökkévalóságában.*

Különös a sorsa annak a földnek, ahol a szép szőke Duna és a Tisza kanyarognak, lassan az „Alföld” egyhangú, termékeny síkján, a köröskörül elterülő „puszta” magas füvei között. Ez a föld látta elmúlni az évezredek során a legkülönbözőbb népeket; thrákokat, keltákat, pannonokat és rómaiakat, gótokat, szarmatákat és lombardokat, szlávokat és frankokat. *De ez a föld a magyarok számára volt rendelve, hogy ott megtelepedjenek, tartsák, politikai szervezetet alkossanak és ragyogó civilizációt hívjanak életre.*

Louis Villát ezután visszapillantást vet a magyar történelem legjelentősebb eseményeire, majd így folytatja:

„Azután, 1914-ben, kitorrt a háború, *melyet a magyar nemzet nem akart* (tudjuk, hogy gróf Tisza István, Magyarország miniszterelnöke, mennyire igyekezett, talán jobban, mint bármely más államférfi, a konfliktust enyhíteni) és amely háborúban a nemzet nem látott egyebet, mint azt, hogy itt az alkalom a szlávokkal való leszámolásra. *Mégis, éppen ezt a nemzetet törték le keményebben, mint bármely mást és a békeszerződés, amelyet Trianonban írtak alá, 1920 június 4-én, kegyetlenül megcsonkította azt.* Budapest hatalmas középületeivel mindig meg fogja őrizni egy monarchia fővárosának a képét,

de Magyarország, amely területének több mint kétharmadrészé-
vel lett kisebb, ma már csak egy nyolcmillió kis ország. Cseh-
szlovákia, Románia, Jugoszlávia, Olaszország és Ausztria meg-
kapta a maga zsákmányát, a magyarok pedig, tönkretéve, ért-
hető keserűséggel szívükben, engesztelhetetlen irredenta-
agitációt szerveztek.

Ismeritek azt a megható hitvallást, amelynek nagyszerű
szavai ébrentartják ott lent a reménységet: „Hiszek egy Isten-
ben, stb.”? Ismeritek azokat a levelezőlapokat, amelyeket azért
nyomattak, hogy rajzban érzéktessék meg és terjesszék szerte a
világban a haza megcsonkításán érzett fájdalmat? Le van
rajzolva azokon Franciaország, Olaszország, Anglia, stb. Egy
része a területnek, aránylag akkora, mint amit Magyarországtól
elszakítottak, feketére van festve és a lapokon ez a szivbe-
markoló kérdés: „Franciák (vagy olaszok, vagy angolok, stb.)
elfogadnátok-e ezt a békét? Pedig ezt kényszerítették rá Ma-
gyarországra!”

Némelykor, a hazafias lelkesülés felbuzdulásában, heve-
sebb szavak is elhangzottak és sajnálatos események elárulják,
hogy a nyugtalanság nem szűnik . . . Enyhíteni kell azt és tudni
kell azt megérteni. *A mai Magyarország nem teheti, hogy ne
követelje a trianoni békeszerződés revízióját.* Nemcsak azért,
mert a békeokmányok koldussá tették, megfosztván őt a leg-
fontosabb nyersanyagoktól, hanem mert *húsának és vérének
egy részét szakították el tőle, hiszen mai határain kívül marad-
tak nagy magyar tömegek, amelyek a pannon síkság szegélyén
és Erdélyben laknak; félmillió tartozik Jugoszláviához, 750.000
Csehszlovákiához és másfélmilliónál több Romániához.*

Íme, ez az, amiért Magyarország állandóan, szigorúan és
makacsul figyeli mindazt, ami Romániában, Csehszlovákiában
és Jugoszláviában történik az ő véreivel. De jobban bizik a
maga jogaiban, semhogy kalandorpolitikától várná vágyainak
valóra válását.

*Franciaországnak, melyet annyi közös emlék fűz Magyar-
országhoz, ez utóbbival szemben a nagylelkű szerepét kel-
l játszania.* Hallatlanul szimpatikus ez a lojális, nagylelkű és
becsületes nép, amelyet a szerencsétlenségek minden remény-
ségétől megfosztottak és amely a békeszerződéssel szemben a
teljes erkölcsi egység ritka látványát nyújtja. Franciaország
mindenesetre támogathatja őt gazdasági talpraállásában, de jó

tanácsokat is adhat neki, amelyek megkönnyíthetik olyan egyezségek kötését, amiktől magának Európának jövője függ ...”

(P. H.)

Bather tanár, a *British Museum* igazgatója: *Fájó szívvel látam most, amit a magyarság elveszített.* Az a nép, amelyiknek ilyen magas kultúrája van, amelyik múzeumait ennyi értékes és szép anyaggal tudta megtölteni, amelyik egy ezeréves kultúra nyomán tudásának, szorgalmának, véres küzdelmeinek, békés munkásságának, tudományos fölkészültségének ennyi tanújelét, díszét, gyümölcsét, virágát tudta felhalmozni, *az a nemzet nem lehet keleti népek leigázottja, az a nép megérdemli és kivívja, hogy ezredéves hazájában ő és csakis ő legyen az úr és ebben a munkában, ebben a küzdelemben, ebben az új honfoglalásban számíthat és joggal, minden kulturnemzet baráti, segítő jobbára.* (Magyarország.)

Julien Durand, a francia képviselőház kereskedelmi bizottságának elnöke: Meggyőződést szerzett arról, hogy *a magyarokkal szemben elkövetet igazságtalanságokat jóvá kell tenni.* Kiemeli, hogy Magyarországot a trianoni szerződéssel kegyetlenül megcsonkították. A szomszéd államok a háború alatt az antant javára teljesített szolgálataik jutalmául *nagy magyar területeket kaptak.* Ez tisztán *politikai operáció* volt, amelyet az antanthatalmak bizonyos, a háború alatt tett ígéreteik miatt kénytelenek voltak végrehajtani, amely azonban *a feldarabolt Magyarországon vérző sebeket ejtett. A mostani Középeurópa a béke minden barátjának szemében nyugtalanító látvány. A lehetőséghez képest segíteni kell ennek az ősi országnak szenvedésén,* amely sok évszázadon át a nyugati civilizáció védőbástyája volt. (Daily Mail.)

Dr. Benedetto Cirmeni olasz szenátor: «Bízok abban, hogy a *«Pester Lloyd»-ban* megírt cikkeiben («Wie es zur Verstümmelung Ungarns kam» I, II, III.) foglalt adatok alkalmasak lesznek arra, hogy *Rothermere* lordnak valóban nagyszabású akcióját alátámasszák. A revízió okvetlen meglesz, mihelyt a nemzetközi közvélemény meggyőződik arról, hogy a trianoni szerződés, úgy, ahogy azt a Négyestanács szakjavaslatok alapján megalkotta, nemcsak a haladásban akadályozza Magyarországot, hanem hovatovább életlehetőségeitől fosztja meg. Akkor a revízió - melyről különben a békeszerződések is tudnak - nem fog sokáig magára várni.»

A világháborút Wilson szerint „minden együtt okozta, szövetségek és ententek”, *nem a népek, miként a béke felől sem a népek döntöttek, a felelősség azokért nem az övék. Az igazi béke, rsupán a nemzetek megértő együttműködése nyomán fakadhat, az együttműködésnek pedig a revíziós gondolat térfoglalása a leghathatósabb eszköze.*

Végezetül Zolá-nak, az igazság diadaláért mindvégig megküzdött nagy franciának szavát idézem:

„La vérité est en marche et rien ne l'arrêtera.”

IX.

WILSON – LENIN – MUSSOLINI

Hogy miért kerül e három név egymás mellé, annak megfejtése nem nehéz. Oly eszméknek reprezentánsa mind a három, mely eszmék a jövőre is kihatva, irányították és irányítják a világ rendjének fejlődését, – hogy egy új rendnek, új eszmékkel törik útját, az magyarázza attraktív erejüket. A történelem szövöszékénél ült és ül mind a három. Cikkemnek élére azt is írhattam volna: *álm, rombolás, alkotás*.

Wilson Woodrow.

1856-1924.

Apja lelkész és tanár volt, anyja *Woodrow Janet*, ugyancsak lelkész-familiából származott. *Wilson* irodalmi tevékenysége 21 éves korára nyúlik vissza. Ügyvédi gyakorlata rövidtartamú. 1890-ben már a jogbölcselet tanára a *princetoni* egyetemen. Pályafutása nem küzdelmes, de gyors, még az amerikai viszonyokhoz képest is iramszerű; már 1910-ben *New-Yersey* kormányzója, majd 1912 november havában az *Unió* 28-ik elnöke, ki Taft után 56 esztendő korában költözik a washingtoni Fehér Házba. Másodszor 1916-ban lesz elnökké, szemben *Hughes-szsl*, kit *Roosevelt* támogatott. *Wilson* 1916 december havában közvetítését ajánlotta fel a hadviselőknek. Ugyanakkor *Gerard* berlini nagykövet bizalmasan is tárgyalt a kancellárral. Ez az akció még nem ért véget, mikor Németország kihirdette a korlátlan buvárhajóharcot s ezt a semleges hatalmaknak 1917 január 31-én hozta tudomására. A tudomásvétel Amerika részéről egyet jelentett a hadbaszállással. *Wilson* minden beszédéből, minden jegyzékéből a Nemzetek Szövetségének gondolata domborodik ki. Ha nem is Amerikának, de *Wilson*nak bizonyára a Nemzetek Szövetségének megalkotása lett háborús célja, az ismert 14 pont alapulvételével és hirdetve azt is, hogy

a Nemzetek Szövetsége mitsem ér a népek megelégedettsége és szabad élete nélkül.

A háború végső szakában egyébként maga Wilson *Washington sirjánál* 1918 július 4-én, az amerikai függetlenségi nyilatkozat évfordulóján, ünnepélyes formák közt, fogadalomszerű beszédet mond, amelyben négy pontban foglalja össze a szövetségesek hadicéljait:

„Washington sirja nem a halálnak, hanem a tetteknek emléke, – hirdeti, Washingtonnak és híveinek legjellemzőbb vonása, hogy nem egy osztályért szóltak, hanem az egész népért Öntudatos céljukká tették az emberiség összes osztályainak felszabadítását és azt, hogy Amerikát valamennyi ország azon polgárainak menhelyévé tegyék, akik szabadjogu emberekként akarnak élni. Nekünk ugyanaz a célunk, mint az övéké volt. Mi Amerikában azt hisszük, hogy a háborúban való részvételünk azon elvek következményei, amelynek alapjait ők rakták le. Felfogásunk arról a nagy harcról, melybe keveredtünk, következő:”

„Az egyik oldalon a világ összes népei állnak, nemcsak azok, akik hadviselők, hanem sok olyan nép is, amelyet eddig elnyomtak ellenségeink, mindenféle fajú nép, a világ minden részében, Oroszországban is.”

„Velük szemben áll az ellenséges kormányok elszigetelt csoportja, mely közösségi célt nem ismer, hanem egyedül saját önző becsvágya kielégítésére tör, miközben népeik csupán pusztító eszközök a kormányok kezében. Azoknak a kormányoknak olyan hatalmuk van, amely nekünk teljesen idegen és érthetetlen időből származik. A múlt és jelen élet-halál küzdelembe keveredtek. A döntésnek véglegesnek kell lenni. Még kompromisszum vagy féldöntés sem tűrhető, de féldöntés nem is volna lehetséges. *A szövetséges népek a következő célokért küzdenek, melyeket meg kell valósítani, mielőtt béke lehet.*”

1. Minden önkényes hatalom, mely a saját érdekében titokban zavarja a világ békéjét, megsemmisítendő és ha megsemmisítése még most nem lehetséges, úgy legalább a tényleges_N hatalomnélküliség állapotába kell hozni.

2. Az összes kérdések, a területiek csakúgy, mint a szuverenitás kérdései, a gazdaságiak csakúgy, mint a politikaiak, azon alapelv mellett szabályozandók, hogy az a nép, melyet közvet

lenül érint, szabad akaratából elfogadja és a szabályozás alapelve nem lehet semmiféle más népek anyagi érdeke vagy előnye, mely befolyásának, vagy uralmának kiterjesztése céljából kívánja a szabályozást.

3. Valamennyi népek bele kell egyeznie abba, hogy egymás-közi viszonyokban a polgári társadalom azon jogtisztelete és becsülete irányítson, mely a modern állam egyes dolgaira érvényes oly módon, hogy minden ígéretet és szerződést lelkiismeretesen be kell tartani, korlátozásokat, külön szakaszokat ne lehessen belejátszani a szerződésekbe és a kölcsönös bizalmat a jognak kölcsönös tiszteletével teremtsék meg.

4. Olyan békeszervezetnek megteremtése, mely biztosít arról, hogy a szabad nemzetek különböző hatalmai minden jogsértéstől óvakodni fognak, *s a döntőbírótság elé terjesztenek minden érdekellentétet.*

És hogy Wilson álma teljesezésbe ment, a legyőzöttek tönkrejutottak, elsősorban: mi magyarok. Ha jóhiszeműséget és jószándékot is teszünk fel Wilson részéről, akkor is meg kell alapítanunk azt, hogy hovatovább a professzor úr borába mind több vizet öntött, hogy ellenségeinknek, hogy az ententének járomszalagjára került. Hogy álma a reálisban torzképpé lett, annak maga is utóbb tudatára ébredt, s az eklatánsán világlik ki memoárjaiból.

Nekünk magyaroknak egyébként tudatosan ártott a csehek körében afféle „házi szentté” lett Wilson, aki a „*The State*” * – „Az állam” – című könyvében emlékszik meg államalkotó érzékünkről és kormányzati képességünkről, dicséri politikai érettségünket, a minden elnyomás és beolvasztási kísérlettel szembeni eilentálló képességünket és készségünket, melyekről egyébként mint természetes képességünkről emlékszik meg, hozzátéve: *„hisz a magyarok ősidőktől fogva államférfiak és urak voltak a maguk portáján.”* A President tehát alaposan megrevideálhatta a professzornak rólunk vallott felfogását, ahogyan nyilván meg-i evideálhatta a franciák felőli vélekedését is, mert ugyancsak a fentidézett könyvben a német-francia háborúról emlékezve meg, azt írja, hogy: *„az 1870-71-es háborút a német patriotizmus vi-selte a francia szemtelenséggel szemben.”*

* Németül: „Der Steal.” Hermann Hilger Verlag, Berlin. 1013. (290-292. oldal.)

De mást is megállapíthatunk Wilson tanár úrnak könyvéből: a kormányzati politikáról ugyanis könyve végén rezüméképp a következő olvasható:

„Egy elvtől sohasem szabad kormányzati téren eltérnünk: a *történelmi continuitás* elvétől. A politikában nem szabad *semmi radikálisra* vállalkoznunk. A politikában nem lehet állandó értékeket alkotni, ha nem vagyunk tekintettel a *fejlődés lassú és fokozatos voltára* és a vigyázatos alkalmazkodásra. *Ugrásszerűen mit sem lehet elérni.* Minden nemzetnek szigorúan kell alkalmazkodnia a maga tanulságaihoz. *Nemzetek épp oly kevésbé vehetik kölcsön a mások tapasztalatát, mint az egyének.* Más népek történetén okulhatunk, *de más népek történelme nem szerzi meg nekünk cselekvésünk új feltételeit. Kell, hogy minden nép állandó kapcsolatban maradjon a maga múltjával.* Ugrásszerűen és éles görbéken egy nép sem vághat elébe rendeltetésének. A politikai fejlődés útja a konzervatív alkalmazkodás, régi megszokásnak újjá való változtatása és *régi szerekek új célok érdekében való igénybevétele.*”

Ha igaz és helyes a Wilson axiómája a kormányzati politikáról, mint ahogy helyes és igaz, úgy nincs állama a világnak, mely a helyes kormányozhatóság szempontjából is életképtelenebb a Trianon utáni Magyarországnál, mert „a múlttal való állandó kapcsolattól” erőszakkal megfosztattunk, – „új céljaink érdekében régi szereket” pedig újabb megvádoltatás veszélye nélkül igénybe nem vehetünk.

Wilsonról, a békeszerzőről, mi magyarok csak mélységes keserűséggel, soha nem szűnő elkeseredettséggel, de elfogulatlanul sohasem mondhatunk Ítéletet. Talán *Robertson* angol tábornagy is elfogult, aki a következő szentenciát bocsátotta világgá: «Aki azt hiszi, hogy ez a háború volt a legutolsó háború, az bolond.»* *Elfogulatlanul Amerika ítélkezett Wilson felett: a békeszerződéseket nem ratifikálta, a Nemzetek Szövetségébe be nem lépett és – barátja a revíziónak.*

* *Giesswein Sándor* cikke: „Magyarország restaurálása és Európa restaurálása.” (Kelet Népe 1920. V. sz.)

Lenin.**VLADIMIR IL'IC UL'JANOV.**

1870-1924.

Simbirskben született s végezte kitűnő eredménnyel a gimnáziumot. Jó polgári származása nem éppen forradalmárságra predesztinálta, – apja a simbirski gimnáziumon tanított. A *kazan-i* egyetemről már néhány tanulmányi hét után kiutasítják s egy kasan-kormányzóságbeli falut, *Kokusino-t*, jelölik ki részére tartózkodási helyül. Ez 1887-ben történt. A kitiltásnak az volt az oka, hogy Sándor bátyját, ki merényletet követett el a cár ellen, *Szent-Pétervárott* felakasztották. *Tőle*, ami jellemző, anektálja a «*Lenin*» nevet. Kényszertartózkodási helyén jogi és államtudományi stúdiumba kezd, tanulmányozza *Marx* munkáit, s már ekkor az orosz parasztság gazdasági életére vonatkozó statisztikai anyag tanulmányába is mélyed. A parasztságnak aránytalanul kisebb vagyonos részre s teljesen vagyontalan proletártömegre való mindjobban mutatkozó tagozódása, – nemkülönben a hatását hovatovább már ugyancsak érezhető industrializálódás, – teret sejtetnek vele szocialisztikus mozgalmaknak Oroszországban is indíthatására, – vajjon nem-e vezethetnének el azok az orosz nép felszabadításához? – meg kell hát szervezni a hasongondolkodókat.

Tehát szervező munkába kezd. Itt is, ott is összeköttetések: keres, mígnem kicsi kezdésből 1893 és 1895 között szövetséget alapít «a munkásosztály felszabadításának kiküzdésére»; tagjai úgy szellemi, mint fizikai munkások. Politikai tevékenységében rövid idei ügyvédkedése nem akasztja meg. Megindul irodalmi működése is, röpiratokat ír, – valamennyi természetesen a marxi ideológia keretében mozog. Ekkor, 1895 és 1896-ban a szövetségből már fiókszövetségek rajzanak ki, *Lenin* a külföld? emigráns csoportokkal keres kapcsolatot s *Svájcba*, majd *Parisba* utazik. Sztrájkok is indulnak már; 1896-ben húsz üzem lép sztrájkba, kerek 30.000 munkás részvételével. Fokozódóban a munkásságnak osztály-öntudata, – az orosz szociáldemokraták delegátusai a londoni (1896) nemzetközi kongresszusra már azt jelenthetik: «az első lépések az orosz munkásosztály körül itt-ott már megtörténtek; tömeges agitációra kezdhetünk; a munkások köréből öntudatos agitátorokat nevelünk; felhívásokat, broszúrákat terjesztünk» . . . Mindezekben nagy része van *Leninnek*: a hata-

lom részéről fokozottan figyelik, 1897-ben nagyobb méretű és eredményes sztrájkok lepergésével, három esztendőre Szibériába küldik.

Onnan sikerül Nyugatra juttatnia «Az orosz szociáldemokrácia feladatai» című brosrúáját, melyet elvtársai Genfben publikálnak. Hangsúlyozza ebben az írásában azt, hogy a politikai és gazdasági agitációnak a gyakorlati életben együtt kell járni; a polgárság szerinte ugyan tudatában van annak, hogy az abszolutizmus Oroszországban késlelteti a kapitalizmusnak és az ipari erőknek fejlődését, mindazáltal azonban egyúttal attól is tartanak, hogy az államnak teljes demokratizálódása csak forradalmak révén lesz eszközölhető s azért kitelik tőlük, hogy esetleg az abszolutizmussal szövetkeznek a proletariátus ellen. Kutatja tehát azt, hogy minő eszközökkel lenne az abszolutizmus a szociáldemokrácia által megdönthető és arra a következtetésre jut, hogy azt az erőt, mely erre alkalmas lenne Oroszországban, még csak meg kell szervezni. Jövő évtizedek munkájának körvonalai itt már eléggé kibontakozóban.

Szibériából 1900-ban tér haza, de ekkor Oroszországban már nincs sokáig maradása. Külföldön lapot készül kiadni. Az «*Iskra*» 1900 december havában Münchenben jelenik meg, később Londonban, majd Genfben.

A folyóiratnak szigorúan körülhatárolt célja: az orosz munkásmozgalmakban a marxista forradalmi teóriáknak stabilizálása, azon orosz csoportoknak konszolidálása, melyek ezeket a tanokat vallják s azoknak egy egységes szövetséggé való tömörülése szigorúan központi vezetéssel. Az új folyóirat élén mottónak Puskin szava: «*Láng fog lobbanni a szikrából.*»

A szociáldemokrata munkáspárt 1903. évi második kongresszusán Londonban, Oroszország minden részéből 26 organizáció képviselőjében 43 delegátus jelent meg. Itt ment határozatba: a termelő eszközöknek a magántulajdonból való áthelyezése köztulajdonba, a szociális termelés tervszerű megindíthatása végett; a proletariátus szociális revolúciója meg fogja szüntetni a társadalomnak osztályokba való tagoltságát, mert véget fog vetni annak a kizsákmányolásnak, mely a társadalom egyik részéről a másik ellen végbemegy. A szociális revolúciónak egyik elkerülhetetlen előfeltétele a *proletariátus diktatúrája*, azaz: a *politikai hatalomnak a proletariátus részéről való elhódítása*, hogy a kizsákmányolóknak minden ellentállását egyszer és min-

denkorra elnyomhassa, – lehetetlenítse. Itt szakad a tábor két részre; bolsevikokra és mensevikokra. Lényegében: az «Iskra-szerkesztőségének Plechanow-Lenin többségére (*Bolsinstvo*) és az ezek ellen szavazó kisebbségre (*Mensinstvo*). Miután *Plechnow* utóbb a mensevikok felé kanyarodott, Lenin lett a bolsevik mozgalomnak egyedüli, korlátlan hatalmas vezetője. A forradalom hivatássá lesz. Lenin nem tűr maga mellett vezetőket, csak forradalmi hivatásra nevelt agitátorokat. Lenin számított balsikerekkel is, stratégiai visszavonulásokra is, – egyszóval: hosszú lejáratú harcra rendezkedett be. Mikor *Bebel* *Ágost* 1905-ben a londoni bolsevik kongresszushoz levelet intéz, melyben a bolsevikoknak a mensevikokkal való egyesülését ajánlja, *Lenin* rövid észrevétellel teszi félre a levelet: «a legnagyobb tisztelettel vagyunk *Bebel* iránt, de ha arról van szó, hogy miképp kell a mi hazánkban a cárizmust és a burzsoáziát leküzdeni, akkor kell, hogy nekünk a magunk nézete szerint való cselekvés engedtessek meg.» Olyan demokratizmusra törekszünk – mondja *Lenin* a kongresszuson-, mint aminőre *nekünk* van szükségünk; a demokrácia nem öncél, hanem egyike azon eszközöknek, melyek a munkásosztály felszabadítására vezetnek.

Hatalmas sztrájkok rázzák nemsokára Oroszországot és a japán háború vereségei által már gyengített kormányt. A cár alkotmányt ad az orosz népnek, – megnyílik a *Duma*, míg a közben mindenfelé keletkezett *szovjetek Moszkvában* tanácskozássra ülnek össze. A stuttgarti nemzetközi kongresszushoz (1907) *Lenin* átiratot intéz, amelyben azt követeli, hogy háború esetére minden népek szocialistáinak kötelességévé tétessék a támadt politikai és gazdasági krízisnek kihasználása, a kapitalisztikus uralom megdönthetésének érdekében.

Kezdetét vette az 1914-ik esztendőnek, az első háborús esztendőnek augusztusa. A II. Internacionálé összeomlott. *Lenin*, *Zinovevvel* Galíciából a Svájcba kerül, hol a III. Internacionálé készíti elő. *Leninnek* a háborúról való vélekedését a bolsevikoknak 1914. évi november 1-jei háborús manifesztuma tükrözi vissza.

Nem óhajtok itt a manifesztumban foglalt s kellőképpen ismert frázishalmaz taglalásába bocsátkozni, csak mint különösebb karakterisztikust említem a világgá bocsátott proletár-jelszót: «a folyó imperialisztikus háborút polgárháborúvá kell változtatni, erre kell mindenképpen igyekezni.» Az orosz polgári forra-

dalom (1917 február) kitörte Lenint Zürichben találta. A bolsevikieknek Oroszországba szándékolt hazatérését az entente államok lehetőleg gátolták, legalább is nem favorizálták, Lenint ellenben német rövidlátás segítette haza. Április havában Lenin és barátai Németországon és Skandinávián keresztül Szent Pétervárra érkeztek. Álláspontját ekkor Lenin a következőkben körvonalozta:

1. *A háborút minden áron, feltételek nélkül kell békekötéssel befejezni.*

2. *A forradalmat szociális forradalomká kell átváltoztatni.*
Ez érdekből:

a) az államhatalmat a proletariátus és a szegényebb paraszt-ság kezére kell játszani.

b) minden annexióról tényleg le kell mondani.

c) a kapitalizmus minden érdekével az összeköttetést tényleg meg kell szakítani.

3. *Kormány és alkotmány:*

a) a provizórikus kormányt nem szabad semmiféle módon támogatni, a kormányhatalom a munkás- és katonatanácsra száll,

b) a célunk nem köztársaság parlamenti rendszerrel, hanem a munkás- és katonatanácsok köztársasága.

4. Az eljárás a gyakorlatban a következő:

a) A rothadt szociáldemokrata párt helyébe kommunista párt alakítása szükséges. *A proletárdiktatúra nyomban felállítandó.* Azonnal magunkhoz kell ragadnunk a hatalmat és azonnal intéznünk kell az államügyeket.

b) az összes nagybirtokot konfiskálni kell.

c) egy nemzeti nagybankba kell egyesíteni az összes bankokat. A felügyeletet a munkás- és katonatanács gyakorolja.

d) *a társadalmi rend reformja:* rendőrség, hadsereg és hivatalnoki kar megszüntetése. A hivatalnokok megválasztatnak és bármikor elmozdíthatók. Fizetésük egy jó munkásnak közép-zsoldját meg nem haladhatja.

Ezen programmal lépteti a szovjetek pánorosz kongresszusa Lenint a kormány élére 1917 november hó 11.-én.

Konstituante . . . Bresztlitovszk . . . Szervezés . . . Tárgyalás a külállamokkal.

1918 március 10.-én a kormány székhelye Moszkvába helyeztetik.

Kegyetlen tömegvérengzések sorozata . . .

Törekvés a szovjethatalom konszolidására . . .

Lenin meghalt 1924 január 21.-én, Moszkvában temették a Kreml falának támasztott mauzóleumban.

Lenin pályafutását nagy vonásokban azért vázoltam, hogy felismerhetővé tegyem és emlékeztessenek hagyatékának veszedelmes politikumára. Politikai hagyatéka ma is világveszedelem, a bolsevizmus ragálya ma sem lokalizált valami, mert szerencsétlen hazánkat ért dúlásáról nem is szólva, Lenin utódai és tanítványai, a szovjethatalom mai letéteményesei soha nem szünetelő ravaszsgal és kíméletlenséggel vannak azon, hogy a bolsevizmust külföldi államokba plántálják.* A siker különböző, aszerint, mennyire konszolidáltak a kiszemeli államok belső viszonyai, különösképpen, gazdasági helyzetük, mennyire fokozott ellentállóképességük. Beoltva a veszedelem ellen látszólag csak az az állam van, – mely, mint mi is, – rajta túlesett, mely élvezte a szociális termelés áldásait, végigszenvedte a bolsevista kormányzat perverz kegyetlenségét.

Ezidőszeriní tehát *csak egy állapítható meg: Lenint* tanai túléltek, – hogy meddig, hogy a bolsevizmus attrakciója meddig érezteti még hatását, erre bajos prognózist állítani, – ebben a vonatkozásban rendszerint az óhaj a gondolat szülőapja, – a «*meddig*», A jövő titka.

* Lásd a *wieni* júliusi eseményeket.

Benito Mussolini.

Doviaban született «egy verőfényes vasárnapon» 1883 július hó 29.-én. Apja *Alessandro Mussolini* kovácsmester, – anyja *Rosa Maltoni* tanítónő. A halvány fiatal anya ágya előtt térdel a forradalmár apa. *Benito* lesz a neve, – mondotta csendesen, – *Benito Juarez*, a nagy forradalmár tiszteletére, akiben volt erő és elszántság ahhoz, hogy Miksa császárt agyonlővesse.*

Az Úr 1883-ik esztendejében egy tüneményes pálya ívei a magasak felé: A tanító, – a kőművesmunkás, – a mezítlásos kihordó, – mindenes, – a szerkesztő, – a közlegény, majd káplár, – ma is az, – az agitátor, – az organizátor, – a condottiere, – a Duce pályája.

Íme a győztes Itália háború utáni képe:

Míg bent az országban a joggal vagy indokolatlanul elégedetlenek, a defaitisták és az elcsüggedtek a gyűlölet magvait vetették el – és ebben segítségükre volt az új gazdagok arcátlan és tüntető magaviselete – és míg a felforgató eszmék hordozói, mint a csatatér hollói a közelmúlt halottain és még be nem hegedt véres-könnyes sebein folytatták undok lakmározásukat, addig a külföldön a nemzetközi konferenciák asztalainál naponta félremagyarázták Olaszország harcait, lekicsinyelték áldozatait, sőt hihetetlen szemérmertlenséggel még győzelmét is tagadták, pedig azt olyan áron érte el, amely bizonyára meghaladta az ország képességeit. Bekövetkezett a kishitőség. A háborúból visszatérő katonákat kijátszották, megalázták, megcsúfolták. Általános közömbösség és gyakran rosszul palástolt ellenségeskedés között tértek vissza. Körülöttük a városok és a vidék élete mindjobban fokozódó elfajulásba sülyedt. Az embereket elvakította a dőzsölés és nem látták sem a maguk, sem a mások nyomorúságát. Az elkorcsosulás közepette látni kellett az öröm és elkeseredés megnyilatkozásait. Szenvedtek az emberek, átkozva a maguk és a mások életét, a maguk nyomorúságát és a mások jódoigát; szenvedniük kellett és átkozni a rossz békekötést, a nem méltányolt áldozatokat, átkozni az ideálokat és a hitet; megölni a természetes büszkeséget és megtagadni az átél, átérzett háborút. A lélek minden nap veszített valamit. Az erények elmerültek a sártengerbe, amely alulról tört fel, de nem ritkán a magasból hullott alá. Ekkor történt, hogy a lelkiismeret temetőjében, a gyávaság,

* *Kemechey László*: „Mussolini.” (8. oldal.)

lehetetlenség, kételkedés és tagadás fölött hirtelen feltűnt a szocializmus vörös zászlója és a háború hősei, de az élet legyőzöttjei tömegének fülében a haza tagadóinak gyászos kiáltása megváltó szó gyanánt csendült fel. Olaszország terein ezernyi hang kórusa zendített rá az ocsmány dalokra, amelyek gyalázták a holtakat és sértették az élőket. Szabadságot követeltek és elnyerték az önkényt, szét akarták rombolni a hősiesség emlékét és megtehették; nem akartak más törvényt, mint a maguk szeszélyét és feneketlen lekiismeretlenségük ezen óhaját is kielégítették. Így lettek hamarosan semmivé hatvan év küzdelmei, áldozatai és fáradozásai, így bomlott meg az állam, mert az intézmények, amelyek az államot alkották, megszűntek működni és a források, amelyekből az állam erejét, lényegét és hivatását meríti, elapadtak. A katonaszökevényekre kiterjesztett amnesztia, akiknek még azt az elismerést is meg akarták adni, hogy hűséggel és becsülettel szolgáltak, volt a villámcsapás, amely felrázta a nemzetet. Rokkantakat és kitüntetéseket viselőket az utcán megbotoztak; a halottak emlékét minden alkalommal és minden lehető módon beszennyezték. A polgárt nem védi már semmiféle törvény, a középosztály élete válogatott és könyörtelen szenvedések sorozata: a dolgozó kispolgárság elfojtott elkeseredésben él és a borzalmas káoszban folyton emelkedik a létfenntartás költsége, egyik sztrájk a másikat éri, agitálnak, a csöcselék fegyverkezik, minden proietárizálódik és az élet még a háború alatt hozott számtalan és szörnyűséges áldozatoknál is nagyobb és rosszabb szenvedéseket követel.*

«*Nem lehet eladni az élőket és nem lehet elárulni a halottakat*», – Mussolini a *jövőt* nem látja és nem keresi sem a demokrata-liberális irányzatban, sem a legvadabb kommunizmussá fejlett szocializmusban, – Maussolini munkához lát, – a tömegbe dobja a: «*Kié Itália?*» «*A miénk!*» jelszót, – és vagy másfélszáz emberrel megalakítja a: «*Fasciot.*» («*Fasci Italiani di Combattimento.*») «*Fascio*» azért, mert a római hatalomnak a *fasces*, a lictorok vesszőnyalábja volt a jelvénye, a külön-külön törekeny vesszők erővé és hatalommá való egybefogása.

Mussolini a *győzelem mythoszára és Rómára* talál, – külön-ségeken is a római impérium varázslatát eleveníti a tömeg elé, felhasználtaival mindannak, amit a jelenkor változott szel-

* *Riccardo Pignatelli di Montecalvo* herceg: „Az olasz fascizmus.” (Kelet Népe 1924 november.)

leme enged, mert ha valaki, úgy Mussolini az új idők és új esz közök mestere.

A fascio nemzeti forradalom.

Elsősorban a hadviseltek, a frontharcosok, a hősök, kalandorok, «a lövészárkok arisztokráciája»-nak tömörülése, illetve organizációja. Halálomra és kormányzatra tör, szemben a pipogya polgársággal, szemben a sorozatos, szinte szüntelen sztrájkok révén legszélsőbb destrukcióvá leit szocializmussal, – a megvéndhet és előregedett elemek fásultságával szemben az ifjúság lángoló lelkesedése.

Az erőnek erőt keli szembeszegezni, a közvellen célkitűzés az államhatalomnak birtokbavétele és megindul a «*La marcin su Róma.*» A városok feketeinges fiatalsága hadsereggé növelődve, szívében Róma szerelmével, ajkán dallal, fegyveres kézzel, akadály és ellenállás nélkül – a király az ostromállapotról szóló!» rendelet aláírását megtagadta – jut Rómába, a fascizmus azt birtokba veszi.

Mussolini Milánóból a király hívására már mint kormányalakítással megbízott miniszterelnök indul Rómába. A kemény vezérnek lelkébe világít, ami közelebbi barátaitól, vezérkarától való búcsúzáskor történik:

– Mire gondolsz most, Benito?

Az arc elsápadt, a vonások megenyhültek:

– Az apámra!*

Aki a Quirinál küszöbét mint *láza*dó lépi át, onnan mint ő Felsége az olasz király hű szolgája távozik és megszólal a Savoya-szálló erkélyéről *a miniszterelnök*:

– Fascisták! Rómaiak! A fascista mozgalom győzött! Rómába jöttem, hogy kormányt alakítsak. *Pár óra múlva nem minisztériumot lesz, hanem kormányot!*

A fascista állam a nemzeti állam, amelyben a nemzeti közösség szükségszerűségének tudatában vannak az összes társadalmi osztályok, amelyek ugyanolyan módon a nemzet szerves alkotórészének érzik magukat. A nemzeti szindikálizmus, azaz az összes hatóerőknek a nemzet szolgálatába való beállításának és összefoglalásának elve, az első hatalmas lépés azon kigondolt és tény-

* *Kemechey László*: „Mussolini.” (202. oldal.)

leges együttműködés felé, amely a fascista állam alapja. A fascizmusnak megvan a maga vallásos és misztikus alapja, amely ünnepélyes külsőségekben jut kifejezésre azokban a szertartásokban, amelyekkel halottainak adózik és amelyekkel magát körülveszi. Ennek pedig kettős oka van. Az egyik az olasz nép lelkivilága, amelyet egészséges vallásosság hat át, a másik a fascizmus saját lényege, amely hangsúlyozza antimilitarista álláspontját, visszatérve a szellemi értékek dicsőítéséhez. «A fascizmus vallás és vallásosság.»

Isten és a haza fogalmai, amelyek az emberi léleknek azt a rejtelmes és felsőbbes erőt adja, amely minden vágya és minden cselekedete felett uralkodik, az egyéni és társadalmi kötelességek egész sorozatában nyilvánul meg, melyek teljesítése olyan, mint egy szertartás elvégzése.*

Mussoliniben sok van *Macchiavelli-ből*, de van benne valami *a dantei imperializusból* is, éppen úgy, mint a *cavouri* türelemből és sok van benne Giuseppe *Mazzini* egyesülési, összefogó eszményeiből. Mussolini pszichológiai valóságban, igazi dinamikai erő, aki ösztönszerűen használ fel minden rendszert és minden formát, ha az alapjában Olaszország nagyságát, vagy azoknak boldogságát szolgálja, akik szeretik Itáliát. Benito *Mussolini* csak az esetben nem macchiavellista, ha macchiavellizmus alatt önkényeskedőn kegyetlenkedő család gonoszságát értelmessé teszi. Mussolini megjavította a macchiavellista formulát, hogy: *ezt cél igazolja az eszközt*», amely most így hangzik: «*A cél szent-sége magasztossá teszi az eszközök kíméletlenségét.*»**

Cappa-nak ezen Mussolini-jellemzését azért iktatom ide, mert sokkalta többet mond az elnyűtt és sablonos cézári és napóleoni analógiáknál – olasz embernek Itália történelmének ismeretére épített írása az.

Mussolini kormányzata fegyelmet, rendet és jólétet jelent.

Nem konferenciáknak, csak a munkának sikerében hisz, ez szerinte egyének és népekre egyaránt áll. Kormányzata óta sztrájk nem volt Itáliában. Üdvös és eredményes munka szerinte nem – miként a szocialisták hiszik – az osztályharcból fakad, hanem az osztályok és tőke együttműködéséből. A fascizmus

* *Riccardo Pignateli di Montecalvo* herceg: „Az olasz fascizmus.” (Kelet Népe, 1924 november.)

** *Innocenzo Cappa* cikke a Pesti Naplóban: „Mussolini lélektana – és az olasz képviselőház.” (1927 febr. 19.)

azért érlel eredményeket és sikereket, mert nem eszköze sem a tőkének, sem a munkának, – Mussolini mindkettő érdekeinek azonosságát és egységét hirdeti, egyik sem gyarapodhatik a másikon a rovására. Csak erős államhatalom képesít jó kormányzatra. A fasisztizmus kormányzata nem erőszakosabb, mint más államhatalomé. Erőszak csak akkor alkalmazható, ha igazságszállal párosul. A kormányzat élén álló férfi vállára hegynek súlyával nehezedik a felelősség érzete. Ahhoz szerinte Itália tul-szegény, hogy egy rossz kormányzatnak luxusát engedhetné meg magának. «Vagy terjeszkedhetünk, vagy explodáljunk», nincs az a tudományos erőfeszítés, amellyel földünket annyira feljavithat-nók, hogy Itália egész népe alimentálható lenne. Egyébként nem csak azért élünk nehéz életet, mondja, mert egyet-mást hiányo-lunk, hanem azért is, mert az életstandard megnövekedett. Itáliá-nak tehát terjeszkedni kell, ez szerinte a történelem lassú logi-kája révén fog végbemenni. Itália megnövekedését azonban, ahol lehetséges, magának az olaszoknak kell előmozdítani, mert szent igaz, hogy Isten csak azokat segíti, kik maguk képesek ön-magukon segíteni, – hite szerint Itália megnövekedése békés lesz. Az 1914-1918-iki háború nem volt az utolsó, melyről a történelem meg fog emlékezni. Minden háború, melyről a törté-nelemből tudunk, történelmi tényekkel magyarázható, de a há-ború önmagában, mely Kain óta vonul keresztül az emberiség történelmén, – nem magyarázható, eddig legalább meg nem magyarázták. A huszadik század emberének úgy látszik az a sorsa, hogy zord és tragikus történelmi időszakban éljen, – fér-fiasan ennek szembenézni, kötelességünk. A háborút, ha csak le-hetséges megakadályozni, az kötelesség, de ahhoz a legnagyobb zsenialitás s a legmagasztosabb jellem kell. Minden életképes népnek létének védelmére fel kell készülni, – ebben a vonatko-zásban a technikai segédeszközöknél fontosabb tényező az ember, aki viszont, ha teljes *szabadságban magára hagyatik*, ha csak nem szent avagy hős, nem fog adót fizetni, nem fog a törvénynek engedelmeskedni és nem fog sor alá állni s az állam-mal szembeni ezen alá nem rendeltségei esetleg szabadságnak kereszteli. A Szövetséges és Társult Hatalmak politikája a ver-saillesi béke aláírása óta, szerinte, nem volt állhatatos, ellenté-tekkel teli és nem következetes. A jövőben előreláthatólag még kevésbé lesz állhatatos, telibb lesz ellentétekkel s következetes még kevésbé lesz. Békés szándéka mellett is, mindazonáltal azt

tartja, hogy bár ösmeri a toll hatalmát, még ma is, az Írógép kor-
szakában is, a kardot tartja alkalmasabbnak bizonyos csomók
ketiévágására . . .

Ez Mussolini!

Mussolini, kin mélységes vallásos hite szerint nem fog gyi-
lok, tüzzszerszám, míg be nem telik hivatoltsága – rendeltetése . . .

Mussolini, ki ismeri *Dante* szavát.

«Mert félni nem kell, csak az oly dolgoktól, minek hatalma
van, hogy másnak árthat; egyébtől vaj' miért is volna félni?*

Wilson politikáját, mely az ösmert amerikai józanságtól és
gyakorlati érzéktől oly távol esik, mint Makó Jeruzsálemtől, csak
nemzetközi udvariasságból kereszteltük álomnak, – azokat a
gyümölcsöket tekintve, melyeket termelt, politikai szédelésnek
ha mondjuk, úgy vélem, közelebb járunk az igazsághoz. *Lenin*
tanaitól és kormányzati eszközeitől egy egész világ választja el
Magyarország lelkét. Hogy a *Mussolini* Itáliájával kötött barát-
sági szerződést *Bethlen István*, ezzel mindenképpen rászolgált
nemzetének hálájára.

* Az „Isteni Színháték”-ból Zigány Árpád fordításában.

A DAILY MAIL JUNIUS 21.-I SZÁMA. MEGSZÓLAL LORD ROTHERMERE.

„Közép-Európa békéje nagyon fontos Nagy-britanniára nézve. Nem bízhatjuk magunkat néhány kicsi és viszonylag jelentéktelen nemzetek kegyelmére, amelyek megnövekedésükei, sőt egyes esetekben létezésüket is, annak köszönhetik, hogy a szövetségesek a háborúban nagy áldozatokat hoztak. Nemzedékeken át a Balkánt tekintették a nemzetközi viták gyűjtőpontjának. Ott tört ki a világháború is, most pedig a tájékozatlanság és elsietett döntések következtében, amelyet a békedelegátusok hoztak, az oly régen fennálló balkáni veszedelem sokkal nagyobb területekre terjesztődött ki. El kellene takarítanunk a trianoni szerződés szaraz fűvét, mielőtt szikra esik belé és lángra kap. Ha a viszály már kiélesedett, késő lesz.”

ROTHERMERE LORD.

A *«quies non movere»*, magyarul: nem bolygatni azt, ami nyugszik, – ősidóktól fogva egyik kedveli expediense mindazoknak, kik renyhék gondolkodni s még renyhébbek cselekedni; a morbus politicusnak egyik veszedelmes neme, a diplomáciának afféle kényelmi tébolya ez az axióma, mely nem számítt azzal, hogy a nemzetközi életben, közelebről: a nemzetközi szerződések komplexumának terén állandó a mozgás, akár a mindenségben, – hogy a fejlődés akár előre, akár vissza, soha nem szünetelő valami, – hogy örökkévaló csak az, mit véges ésszel át nem tekinthetünk, – hogy nem minden nyugovóban, ami annak látszik, jobban mondva mit annak óhajtanának látni, – viszont, hogy örök igazság az, hogy ami semmis kezdettől fogva, nem lesz joggá időknek múltával, – s hogy parancsból önmagától nem lesz szerződés.

Ha nem ezt vallanók, ha nem ezt hirdetnők, ha változást in melius nem remélnénk, ha a békeszerződések revíziójának szükségességét nem kiáltanók állandóan világgá, ha nem töre-

kednének soha nem szünetelő energiával arra, hogy ma inkább mint holnap gázoljunk ki abból a gyalázatos fertőből, melynek Trianon a neve, – *rászolgálánánk a világ megvetésére.*

És hogy a magyar rónán már sárgállott az Isten áldása, június hó 19-én megszólalt lord Rothermere, határkövet ékelve a múlt és jövő közé.

Rothermerenek voltak elődei, lesznek követői, de sokasodni a Rothermere-ek csak akkor fognak, ha nem a más, *hanem a mi hitünk* győzi meg a világot, – ha az élet szólal meg a mi igazságunk mellett, – ha megszólal majdan mellettünk, miként azt oly megkapóan mondja *Ravasz László*: a történelem dörgő apológiája.

Odáig cselekvés és ismét csak cselekvés a mi feladatunk, túl a csonka határokon csakúgy, mint idehaza, – «állandóan ébren kell tartanunk magát az eszmét a nemzet lelkületében, mert annak elhalványulása halálosabb csapást mérne a nemzetre, mint Trianon maga.»

Annyit mégis csak elértünk már, hogy a *békéért* való felelősségnek kérdése immár nem küszöbölhető ki a világpolitikából s ha tetszik, ha nem tetszik ellenségeinknek, *ezen* kérdés nemcsak magyar érdekből, hanem a világbéke érdekében aktualizálja a revíziót. *A revíziós politika* – nem lehet ezt elég nyomatékosan hangsúlyozni – *reálpolitika*, hódít hovatovább annak a felismerése, hogy a revízió nem csupán magyar, hanem európai, de sőt világerdek és hogy nem a békeszerződések változatlan fenntartása a diplomácia legfőbb hivatás, hanem: a világbéke megóvása. És talán nem éppen igazság nélkül való szó, mit a «Nemzetek Szövetségével foglalkozva vagy két esztendeje írtam meg: *a revízió a béke túlfűtött kazánjának biztonsági szelepe.*

Kishitűségre semmi esetre sincs okunk. En nem megyek el odáig, mint *Herczeg Ferenc*, a mi nagy írónk, ki a «Délvidéki Otthon»-ban azt hirdette elnöki beszédében, hogy: «a békeszerződés napjai meg vannak számlálva, hogy Trianon beteg, hogy Trianon haldoklik», – nem, odáig én nem megyek, ám idézem *Apponyi Albert* grófot, ki éppen azért, mert alapos ismerője a külföld hangulatának, igen óvatos és korántsem vérmes a revíziós esélyek megítélésében: «A revízió szükségének átérzése különben terjed az egész műveit világon; magát a szót ma már lehet olyan nemzetközi összefüggéseknél kiejteni, ahol az, kevéssel ezelőtt.

még vihart váltott volna ki. És nem is csoda, hogy így van. Hiszen a békeszerződések egy abnormis lelki állapotból nőttek ki. a háború győztesének ilyen hatalmas tudatából, mély már nem volt kénytelen számolni az ellentállásnak legkisebb lehetőségével sem a legyőzött ellenfél részéről. Egy ilyen túltengő hatalmi érzés, ameddig emberek vagyunk, mindig mámorba, caesari örületbe csap át, amely lelkiállapotban pedig lehetetlen valami észszerűt létrehozni. Az évek múltával azonban elpárolog a mámor és helyreáll a józan mérlegelési képesség; akkor pedig a legtermészetesebb dolog, hogy «revidáljuk» azt, amit mámorban cselekedtünk. Amikor üt az ésszerűség és igazságosság órája, akkor üt a miénk is. Ezt az órát tehát nemcsak be kell várnunk, de minden erőnkől siettetnünk is kell.

Igenis rcálpolitika a revíziópolitika mindenképpen, – ha nem volna az, úgy *Bethlen István,* kinek súlyos szava *tul a határokon is* messze ér – idáig is már eljutottunk volna – nem állította volna be a revízióra való törekvést már múlt esztendő november havában a magyar külpolitika végső céljának, tehát annak integráns részének, szólván Debrecenben ekképpen:

«Külpolitikai végcéljaink tekintetében nem lehet magyar ember és magyar ember között különbség, hiszen az, hogy nemzetünk egyenjogúsítását, függetlenségét visszaszerezzük, az, hogy senki belügyeinkbe bele ne avatkozhasson, az, hogy minden kontroll alól felszabadíttassunk, az, hogy idegen uralom alá került három és félmillió fajmagyarnak, testvéreink örendelkezési joga valóban elismertessék, *hogy végeredményben a békeszerződések revíziójához juthassunk el,* a népszövetségi okmány 19. szakaszában számunkra biztosított jogok alapján ezek a végcélok. Ezek tekintetében magyar és magyar között különbség nincsen.»

De beszélt *Bethlen István* ennél még világosabban is és pedig a képviselőház ezévi június hó 22-iki ülésén, abból az alkalomból, hogy a «Nemzetek Szövetsége» Tanácsának a magyar-román döntőbírótság ügyébeni halasztó határozata folytán meginterpelláltatott:

«*Mi a trianoni szerződésbe szerelmesek nem vagyunk. Mi magunk lennénk az utolsók, akik annak betűszerinti értelemben való betartásáért imádkoznánk. Mi a trianoni szerződés megvál-*

toztatására igenis hajlandók vagyunk. A magyar kormánynak megvan a joga, hogy ha egyszer aláírta a szerződést, annak megváltoztatásához is hozzájáruljon, de két feltétel alatt: az egyik az, hogy az ne egyoldalúan Magyarország rovására történjék, mert akkor itt nem kompromisszumról lenne szó, hanem kaptulációról. A másik pedig az, hogy azok az állampolgárok, akiknek jogai ezzel megrövidítenének, a magyar kormány részéről kárpótlást nyerjenek. Mert itt nem a magyar állam a felperes, hanem magánemberek.

Ha a magyar kormány belemenne abba, hogy a trianoni szerződés megváltoztatásával ezek jogaikban csorbulást szenvedjenek, úgy joggal fordulhatnának a magyar állam ellen kártérítéssel a magyar bíróságokhoz és ezt sem lehetne tőlük megtagadni. Tehát *a trianoni szerződés megváltoztatásáról van szó.*

Úgy érzem, hogy talán közeleg az idő, amikor a nyugati műveit államok polgárai és vezető államférfiai belátják, hogy *a trianoni szerződésben olyan igazságtalanságok vannak Magyarországgal szemben, amelyeknek jóvátételére minél előbb alkalmat kell nyújtani. Hiszen az utolsó napokban egy előkelő angol világlap hasábjain jelent meg egy igen előkelő angol államférfiu cikke* (zajos éljenzés az egész Házban), amely a trianoni szerződés revízióját sürgeti. Mi tehát hajlandók vagyunk a trianoni szerződés megváltoztatásához hozzájárulni, ha kompromisszumot akarnak.*

De egyoldalú megváltoztatásra Magyarország nem kapható és nem hiszem, hogy volna magyar kormány, amelyet ne helyeznének vád alá, ha ezt megtenné. (Éljenzés.) Ezek a magyar szempontok azok, amelyek a kormányt vezetik. De vannak nagyobb, általános nemzetközi szempontok is, amiért ki kell tartanunk a magunk álláspontja mellett. Ha lehetséges volna, hogy egy állam a döntőbíróóságok funkcióját megakadályozza, ha lehetséges, hogy a Nemzetek Szövetsége, amelynek jó példával kell előljárni, ehelyett az egyik oldalon azt az államot, amely kedvező ítéletet vár, odaszorítja, hogy a döntőbíróóság a maga ítéletét ne teljesítse, *ha ez mind lehetséges, akkor azok a nagy eszmék, amelyek alapját képezik a Nemzetek Szövetségének, nem egyebek, mint farsangi tréfák . . . (Zúgó taps az egész Házban),*

* Az első Rothermere-cikk.

amelyekkel szemben mi dokumentáljuk, hogy komolyan veszszük ezeket a gondolatokat, de csak akkor, ha mindenki a gondolatokat tiszteletben tartja. *(Éljenzés.)* Nemcsak a magyar ügyet, hanem az emberiség nagy ügyét is védjük.

Mi a teendő? A magyar közvéleményben olyan hangok is hallatszanak, hogy azonnal ki kell lépnünk a Nemzetek Szövetségéből. Mások azt mondják, hogy vessük fel a trianoni szerződés megváltoztatásának gondolatát és azt is, hogy vonjuk vissza képviselőnket a döntőbírárságból.

En azt mondom: komoly a helyzet, de vesztettnek az ügyet nem mondhatom. Egy halasztással állunk szemben, de nem egy direkt megtagadásával azoknak a jogoknak, amelyek bennünket megilletnek.

Éppen ezért Magyarország semmiféle retorzióra nem gondol. Elhibázottnak tartanám, ha Magyarország ebben a pillanatban a Nemzetek Szövetségéből kilépne, mert ez egy harci területnek a feladását jelentené.

Be kell bizonyítanunk, hogy igazságunk átütő erővel bír a Nemzetek Szövetsége előtt is. En garde-állásra szükség van, mert ha lehetséges, hogy a döntőbírárság egy ügyben elmarasztal és lehetetlenné teszi, hogy más alkalmakkor a magyar felperesek igazságukhoz jussanak, olyan helyzet állhat elő, amelyért a magyar kormány a felelősséget nem vállalhatja.

A magyar kormánynak megfontolás tárgyává kell tennie, ne függessze-e föl az eddigi ítéletek végrehajtását az egész vonalon, mert különben féltő, hogy az egyik oldalon a magyar állampolgárok fizetnek, a másik oldalon pedig, ahol permentesek lehetnek, elütik őket az igazságuktól. Bejelentem, hogy a szeptemberi ülészenon követelni fogjuk, hogy a Nemzetek Szövetsége a trianoni szerződésben vállalt kötelezettségeknek teljes mértékben eleget tegyen.»

Így Bethlen István a revízióról, noha köteleesség szerint számol azon határokkal, melyeket hivatala s aktiv volta szab elibe. Ami pedig a «Nemzetek Szövetségé»-ből való kilépést illeti, e kérdés körül is teljesen igaza van Bethlen grófnak. Miért is lép-nénk ki mi a «Nemzetek Szövetségé»-ből, holott az, míg tart a «tréfa», tehetetlensége mellett is eggyel több nemzetközi fórumot biztosít részünkre sérelmeinknek a világ előtt való feltárására:

ha pedig magával a Szövetséggel támad konfliktusunk, ügyükör is nyilván nagyobb a szavunk súlya és nyilvánossága, ha a Szövetségen *belül* beszélünk, mintsem ha *kívül* azon csapunk Jármát. *Súlya és jelentősége csak valamennyi legyőzött nemzet együttes és egyidejűleges kilépésének lenne, ám az ilyen akciódnak ezidőszerint semmi kilátása.*

Hogy *Benes* a kis cseh Napoleon a mellényzsebben, a prágai szenátus külügyi bizottságában úgy nyilatkozott, hogy: *«a Rothermere-üggyel nem akar foglalkozni, mert ennek semmi jelentősége nincs. Ilyen propagandával nem lehet eredményt elérni. A külügyminisztérium mindezeket az ügyeket evidenciában tartja, demeritórikusan bele nem avatkozik, mert e propaganda-tünetek célja csak állandó ellenségeskedést szítani a szomszéd államok között, vagyis a propagandának békeszerződésellenes és háborus jellege van ...»* minket ne alteraljon, – az ő napja, ha a jelek nem csalnak – nyugovóban.

A választ beszédére *Benes* egyébként *Rotliermere* alanti levelével (Az Est július 21-iki számából) már megkapta:

Benes külügyminiszter Öexcellenciájának

Prága.

Kegyelmes Uram!

Értesültem, hogy szenátusi beszédében azzal vádolt meg, hogy háborút szítok az utódállamok között. Ez teljesen ellenkezik céljaimmal. Háború szítása helyett éppen az igazi békét akarom előmozdítani fellépésemmel. Sokkal nagyobb véleménnyel vagyok Excellenciád államférfíui képességeiről, minthogy hihezem, miszerint Ön higgyen tartós béke lehetőségében mai határok alapján magyar területek visszaadása nélkül, mindenütt, ahol az utódállamokban ők többségben vannak.

Excellenciád éppen úgy tudja, mint én, hogy a trianoni béke mai formájában egyedül azért jöhetett létre, mert a nagyhatalmak képviselői teljesen tájékozatlanok voltak a területek komplikált nemzetiségi és politikai viszonyai felől.

Rendelkezései éppen ezért nem tekinthetők véglegeseknek. A prágai parlamentben számos olyan kerület képviselője ül, melyeket soha nem lett volna szabad Magyarországtól elszakítani, ezeknek lakossága soha sem nyugszik mai helyzetébe, mindig visszatérni igyekszik hazájához.

Nem azért halt meg egymillió brit katona, hogy haláluk árán a jogtalanságot tegyük úrrá Európa ezen részében.

Ilyen kiáltó igazságtalanságokat nem lehet szótlánul nézni. Magyarországnak vannak barátai, kik nem nyugszanak, míg az egész világ tudomást nem szerez a vele történt igazságtalanságokról, arról, hogy az utódállamok mennyire elnyomják, jogaikból kirekesztik a hozzájuk csatolt magyarokat.

Kérem Excellenciádat, hogy mindig tartsa eszében, miszerint Anglia és Franciaország barátsága és áldozatai nélkül Csehszlovákia nem is léteznék.

A győzelem azonban, miért Anglia annyit áldozott, nem szolgálhat igazságtalanság és jogtalanság takarójául.

Ha Csehszlovákia visszaél azzal, amit kapott, úgy el kell készülnie arra, hogy Anglia barátsága és érzelmei teljesen elfordulnak tőle, helyüket csalódottság és közömbösség foglalja el. Elvárom Excellenciádtól, hogy levelemnek olyan publicitást ad, mint szenátusi beszédének. Lapjaimban egyébként újból visszatekerek a dologra.

Excellenciád alázatos szolgálója

Lord Rothermere.

Tény, hogy a mi «propagandák» «békeszerződésellenes», de korántsem «háborús».

A háborús propaganda *mások* kenyere. *Szomszédainké*, kik állig állnak fegyverben s csak fegyverkeznek, – a «*Nemzetek Szövetsége*»-é, mely a legégetőbb békét szolgáló kérdések közül, mint aminők: az általános leszerelés, a tengeri fegyverkezés korlátozásának, a nemzeti kisebbségek védelmének, az önrendelkezési jognak kérdései közül egyiket sem tudta avagy akarta dűlőre vinni, – *háborús azok propagandája*, kik versengve egymással építik ki *hadicélokot szolgáló légiflottájukat*, – azok kenyere a háborús propaganda, kik a *csak* háborús célokat szolgáló legkrudélisebb vegyszerek gyártása körül versengenek, – *nem a miénk, kik jogot és igazságot kérünk és követelünk*, – semmi egyebet.

Ám a nemzetközi szemforgatásból, a hebegő hazudozásból elég volt, – elég az «örökbéké»-ből, mely rajongók álma és politikai szélhámosok üres frázisa, de életet egy nemzetnek sem biztosít, – revíziót mi azért kívánunk és követelünk, mert nem veszett el jogunk a tisztas megélhetésre, mert a jog rablott érté-

kek revindikálására soha el nem évülhet, – *mert nemzeti megbecsülésünket követelni történelmi múltunkban gyökerező s azon épült jogunk.*

Nincs az a politikai csecsemő a világon, ki a háborút követő «békepropaganda» révén nem lett volna nagykorúvá, pláne, ha magyar anyától született, – én a « békeapostolok »nál inkább hiszek az angol *Robertson* tábornagynak, ki évekkal ezelőtt jelentette ki, hogy: *«az is bolond, aki hiszi, hogy ez a háború volt a legutolsó háború»* – nemkülönben *Foch* maréchal úrnak, ki a «*Weekly Dispatch*» levelezőjével folytatott beszélgetés során jelentette ki a napokban, hogy *«15-20 éven belül sor kerül a legközelebbi háborúra, amely világháború lesz.»** Ami a jövő háború jellegét illeti, ez könnyen elképzelhető, ha az ember azokra a feltételekre gondol, amelyek 1918-ban a nyugati harc-vonalon kialakultak és ha ehhez még újabb hatalmas gépeket vesz hozzá. Ebben a háborúban nemcsak férfiak, hanem a nők és a gyermekek is részt fognak venni. Ennek ellenére az emberáldozat nem lesz tulnag, mert a védőeszközöket tökéletesítik és a támadó módszerekben óvatosak lesznek. A maréchal végül kijelentette, hogy *a béke egyedüli biztosítóka a jövőben is a francia-brit szövetség marad.* (Havas.)

A békeszerződésekről az első lesújtó véleményt *Robert Lansing* amerikai államtitkár mondotta, kinek Versaillesben a béketárgyalások alakalmával köztudomás szerint igen jelentős volt a szerepe s ki úgyszólván *stante sessione* következőkép nyilatkozott: *«Van immár békeszerződésünk, ám olyan, mely nem a tartós békét hozza, nem, mert az egoizmus homokzátányán épült. A békefeltételek mértéktelenül kemények és megalázók, közülük sok nem teljesíthető. Az igazság mellékes, minden az erőszak. Nem állok ez iránybeni nézetemmel egyedül. Angol államférfiakkal folytattam megbeszélést, az egybehangzó vélemény az, hogy a szerződések cselszövények és rablási vágy eredményei, értelmetlenek és keresztülvihetetlenek.»*

Ugyanakkor *William Bullitt*, ugyaiicsak az amerikai delegáció tagja visszalép s következőket írja *Wilsonnak*: *«Azon milliókhoz tartoztam, kik bizalommal és feltétlenül hittünk önben, – azt tartottuk, hogy Ön nem kevesebbet óhajt elérni, mint tartes békét az önzetlen és pártatlan igazságszolgáltatás alapulvé-*

* *Mussolini*, úgy emlékszem, 35-40 évről beszél.

telével. Ám a mi kormányunk hozzájárult ahhoz, hogy a szenvedő népek újabb elnyomatásnak, alávetetésnek és szétदारabolásnak tétessenek ki s hogy a háborúk veszélyének egy új százada idéztessék fel. A béketárgyalásoknak *Santungot, Tirolt, Magyarországot, Kelet-Poroszországot, Danzigot és a Saar-területet érintő igazságtalan határozatait, nemkülönben a tengerek szabadsága elvének feladása, kétségkívül újabb nemzetközi konfliktusokat fognak eredményezni.* Az Amerikai Egyesült-Államok kormányának a maga népével és az összemberiséggel szemben kötelessége megtagadni az igazságtalan szerződések aláírását.»

Ezek a *amerikánus* politikusok szerintem a *revíziós mozgalom első pionírjai.*

Máig is a «béke» utáni esztendők legsúlyosabb diplomáciai és politikai ténye, hogy Amerika nem ratifikálta a békeszerződést és hogy nem lett tagja a «Nemzetek Szövetségé»-nek.

Lansing és Bullitt óta Rothermere-ig igen sok történt, minden szangvinizmus nélkül is megállapíthatjuk azt, hogy a revíziós mozgalom azóta hatalmas medret vájt magának a tudatlanság, a hazugságok és gonoszságok hömpölygő áradatában. Jelentős és biztató körülmény, hogy a revíziós gondolatnak legsúlyosabb harcosai éppen a győzők táborából rekrutálódnak, mindannyian azon nemzetek sorából valók, melyeket a világ az emberi civilizáció és kultúra zászlóvivőinek ismer. *Lansing* nem ok nélkül hivatkozik már a béketárgyalások idején az *angol* államférfiakra. Az *olasz Francesco Nitti-n* kívül legrégebben, legtöbben és a legnagyobb súllyal az *angol* államférfiak közül valók azok, kik éles kritika tárgyává teszik a békeszerződéseket, így: *Baldwin, Asquit, Keynes, Snowden, Mcdonald, Henderson. Chamberlain, Newton, Sydenham* és még igen számosan. Én ezekre az *angol* urakra, mint *Rothermere* lord elődeire azért utalok ehelyütt, hogy ezzel is alátámasszam *Rothermere* cikkének jelentőségét, melynek ime nem mától fogva von gyökere az előkelő és súlyosan számító *angol* politikai világban. Itt utalok a már 7,920-ban a Lordok házában lefolytatott magasszintű *Newton-Brice-Sydenham-féle* vitára a magyar kérdéstről, amely vita első éledési tünete volt annak az *angol*, a mi ügyünk irányában tapasztalható rokonszenvenek és megértésnek, melyet

azóta állandóan van szerencsénk tapasztalhatni. Ezen vita méltatása alkalmából *Andrássy Gyula* egy igen érdekes történelempolitikai adattal szolgál.* Megemlékszik atyjának egy üasteinből Ferenc Józsefhez 1879-ben intézett táviratáról, melyben Andrássy Bismarckkal egyeiertőleg azt kívánja, hogy Németországgal létrejövő szerződésünk Angliával közöltessék s hogy annak jóakarató hozzájárulása eszközöltessék ki. Andrássy a szerződés megkötése után köztudomás szerint visszavonult s a felvetett gondolat meg nem valósult. Téves lenne egyébként azt hinni, hogy csak a napokban ismertté lett *Jules Romains* és *abbé Bérgy-féle* akcióktól eltekintve, régebben nem lennének már a francia urak közt is igen jelentős úgy politikai, mint irodalmi hívei a békeszerződések revíziójának, – azok egy jelentős részét az olvasó megtalálja a VIII. fejezetben.

Mielőtt a *Rothermere* lord cikkének, a világszerte oly nagy és, tartós feltűnést keltő: *Hungary's Place In The Sun*» (Daily Mail Junius 21-iki száma) méltatására térnék, alább majdnem teljes terjedelmében idézem azt:

«Kelet-Európa tele van Elzász-Lotharingiákkal. Mikor ezeket az államokat 1871-ben a frankfurti béke nevében elszakították Franciaországtól, elkerülhetlenné tettek egy újabb európai háborút. Ugyanezt a durva hibát követték el sokkal nagyobb mértékben azokkal a békeszerződésekkel, amelyek felosztották az osztrák-magyar monarchiát. Ezek elégedetlen nemzetiségi kisebbségeket teremtettek Közép-Európa egy tucatnyi részében, amelyek közül mindegyik új felfordulás kiindulópontja lehet.»

«A három béke közül, amelyek Közép-Európa térképét újjáalakították, az utolsó és a legsztelenebb volt a trianoni, amelyet 1920 június 4-én *kellett* aláírnia Magyarországnak. Ez, ahelyett, hogy egyszerűsítette volna a nemzetiségek meglévő keveredését, még inkább bonyolította ezt a kérdést. Olyan mély az elégedetlenség, amelyet ez teremtett, hogy minden elfogulatlan utazó, aki a kontinensnek ezen a vidéken jár, tisztán látja az elkövetett hibák jóvátételének szükségességét.»

«A középeurópai államok mostani határai *önkéntesek* és *nem gazdaságosak*. De van ennél még sokkal nagyobb veszedelmük is, *igazságtalanságuk állandó veszedelme Európa békéjének.* »

* „Kelet Népe” 1920: „Magyar vita a Lordok Házában.”

«Ha visszaemlékezünk a körülményekre, amelyek között a szövetségesek egy maroknyi államférfiának a világ térképéi újjá kellett alakítania, nem meglepő, hogy gigantikus munkájuknak kisebb részeit rohamos tempóban kellett elvégezniök. Az osztrák-magyar birodalom területeinek a felosztása közülük egyeseknek természetesen kevésbé kényes ügynek íánt fel, mint a Németországgal való leszámolás. A fődelegátusoknak meg kellett elégedniük azzal, hogy rábízták magukat az Ausztria-Magyarországgal szomszédos *kisebb szövetséges nemzetek képviselőinek és a Habsburg-monarchia nemzetiségeinek tanácsaira, akik a háború alatt a mi oldalunkra álltak.*»

«De a szövetséges miniszterelnökök nem számították le azokat a dühös féltékenységeket és vágyakat, amelyek ebben a közép-európai faji, nemzetiségi vegyülekben maradtak, amelyet történelmi, hódítási és vándorlási hullámai hagytak itt. Semmi kétség, hogy a különböző békeszerződésekben, amelyek itt jöttek létre, *az igazságot néha feláldozták a kapzsiságnak*, amelynek az eredménye az lett, hogy Közép-Európa legnagyobb része ma a bizonytalan egyensúly *tökéletesen balkanizált állapotában van.*»

«Mi Angliában olyan sok súlyos *saját problémákkal* állunk szemben, hogy hajlamosok vagyunk arra, hogy ezeket a félig elfelejtett békeszerződések *egyszer s mindenkorra elintézt ügyeknek tekintsük.* De azok közül, akik ismerősek Közép- és Kelet-Európa viszonyaival, *senki sem oszthatja ezt a nyugodt alásponot.* Azok a kezek, amelyek a mai politikai helyzetet létrehozták, *jövő háború magvait vetették el.*»

A békeszerződések által teremtett új állapot bizonytalanságát bizonyítja az a tény, hogy három közép- és kelet-európai állam, Jugoszlávia, Románia és Csehszlovákia azonnal szükségét érezte, hogy *egy katonai szövetséget* létesítsen Franciaország támogatásával a békeszerződések fenntartására, különösen pedig *a Magyarországgal kötött trianoni békeszerződés fenntartására, amely nyilvánvaló hiányokat és igazságtalanságokat tartalmaz.*»

Ez a szövetség, amelyet *Kis-Entente* néven ismerünk, most is fennáll, bár az évi konferenciáján az elmúlt hónapban a három állam állásfoglalása Magyarországgal szemben már *szemellátóan kevésbé agresszív volt*, mint az elmúlt években. Ez a fedés kétségen kívül annak a hűségnek tudható be, *amellyel* Magyarország, bár állandóan protestál a békeszerződések tisztességtelensége ellen, annak kötelességeit mégis teljesítette.»

«A Kis-Entente mindenesetre *rohamosan vészit nemzetközi értékéből*. Az ilyen szövetségek, amelyeket meghosszabbítanak azután is, amikor már szükségességük megszűnt, *maguk is veszedelmeivé válhatnak a nemzetközi békének*. Hét éve ebben a hónapban, hogy a trianoni békeszerződést aláírtak és azok, akik legjobban ismerik Közép-Európát, kérdezni kezdik, hogy vajjon nem volna-e bölcs dolog *helyreigazítani* egyes nyilvánvaló hiányait ennek a békeszerződésnek *a ma uralkodó nyugodtabb atmoszférában*.[^]

«Az első jótéteményét egy ilyen lépésnek *maguk a Kis-Entente államai élveznék*. Románia példának okáért halálos ellenségeskedésbe került Oroszországgal, Besszarábia annektálása miatt. Akár bolsevista marad Oroszország, akár nem, Romániának állandóan számolnia kell azzal a lehetőséggel, hogy újonnan megszerzett gazdag határtartományait *fegyveres erővel kell védenie*. Egy ilyen háborúban pedig nem remélhet eredményt, akkor sem, ha *nyugati szomszédja egy teljesen békés állam lenne*. A jelenlegi fennálló viszonyok között pedig ez az eset nem következhet be. Erdély elcsatolása Magyarországtól Romániához *egy és háromnegyedmillió magyar román uralom alá való juttatását jelenti*. Ezeknek a többsége úgy el van keverve egy túlnyomó román és német lakossággal, hogy Magyarország megbarátkozott már ennek elvesztésével. De közvetlenül most fennálló határain kívül két egységes területen laknak magyarok, számszerint körülbelül 600.000-en.

«Egy *stratégiai vasútvonal mérlegetése volt a legfőbb indítóoka* annak, hogy ezt a lakosságot Romániához csatolták. De ilyen jelentékeny tényezők miatt sem szabadna megengedni, hogy Közép-Európában a háborús szellemet ébren tartsák. Hasonlóképpen Csehszlovákiának, melyhez *a békeszerződés több mint egymillió magyart csatolt*, ha egy napon ellentétbe keveredne Németországgal amiatt a 3 millió osztrák-német miatt, amelyet hozzácsatoltak, *előnyére válna, ha déli határán elintézne minden előbbi birtokviszályt*. Békesség Magyarországgal, amelynek alapja a határ észszerű kiigazítása, további egy lépés lenne a vámunió felé, amely mindkét államra igen jó hatással lenne. Magyarország harmadik szomszédja, *Jugoszlávia, a déli oldalon, a békeszerződés eredményeképpen négyszázezer magyart vett át*, amelyeknek legnagyobb része Horvátországnak abban a sarkában él, amelyet a Duna és a Dráva alkot. Ezek körülbelül

300.000 némettel vannak keverve, akik biztosan *szívesen vennék, ha magyar uralom alá jutnának vissza*. Jugoszlávia számára, amelynek a helyzete külpolitikailag és belpolitikailag egyaránt, *a jelen időben kritikusabb minden államenél, kivéve Oroszországot, rendkívül erőgyarapodást jelentene, ha megszabadulna az elégedetlen nemzetiségektől az északi határon.*»

«Az új határ, amely csak alig különbözik a jelenlegitől, *megbízható lenne, anélkül, hogy érintené a horvát területet, amely a régi Ausztria-Magyarország tartománya volt és amely egyesülve Jugoszláviával, a mostani S. H. S. királyságot alkotja, ilyen módon aránylag egyszerű változtatásokkal, kétmilliót lehetne abból a 3.300.000-ből, amelyet a trianoni béke idegen uralom alá helyezett, saját fajával újra egyesíteni*. Könnyű volna ez a visszacsatolás, anélkül, hogy a békeszerződések fővonalait lényegesen változtatnák és *anélkül, hogy Közép-Európa hatalmi egyensúlyát különösebben érintené.*»

«Állítom, hogy majd eljön az idő a szövetséges hatalmak részére, amelyek aláírtak ezt az erőszakos szerződést, hogy fontolóra vegyék azokat a határokat, amelyeket akkor lefektettek, az elmúlt hét év világossága és tapasztalatai alapján. Hogyha egy intézkedés nem vált be egy hétéves próba alatt, ez erős bizonyíték amellet, hogy *alapjában egészségtelen*. A Magyarországra erőszakolt béke paragrafusainak megváltoztatásánál *tekintetbe kell venni a területek kevert lakosságának a véleményét.*»

«A népszavazást, amelyet mindegyik területen meg kellene tartani, az Egyesült-Államok kormányának ellenőrzése alatt, vagy pedig más, teljesen érdektelen államnak az ellenőrzése alatt kell megtartani, mert ezeken a területeken a magyar lakosoknak *nincs meg a szólás- és vélemény szabadsága, amelyet a trianoni békeszerződés biztosítani akart számára.*»

«Én a középeurópai helyzet megváltoztatását követelem, ép annyira célszerűség, mint az igazságosság szempontjából. Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia minden remélt nemzeti fejlődése a külföldi kölesöntől függ. Ez azt jelenti, hogy stagnálásnak és szétbomlásnak lennének kitéve, hogyha nem tudják meggyőzni London és Newyork nagy bankárjait arról, hogy *nincs semmi akut határkérdés küszöbön, amely a kölcsönök biztonságát fenyegethetné.*»

«Megjegyzem, hogy newyorki pénzüzetek kölcsönt folyósítottak Belgrád városának. Ahogy Jugoszláviában a viszo-

nyok most állanak, *nem tudnék elképzelni haszontalanabb befektetést.* Ezután az albán-jugoszláv kérdéssel foglalkozik a cikk. Ez a kérdés – mondja – Jugoszláviát egyre fenyegetőbb ellenséges viszonyba, ha ugyan nem *összeütközésbe hozza Itáliával,* mert az a kérdés, hogy kié a kontroll Albánia fölött, *ép olyan fontos kérdés Olaszországra nézve, mint Angliára nézve, hogy kinek a határán van Calais és Boulogne.»*

«*Közép-Európa békéje nagyon fontos Nagybritanniára nézve.* Nem bizhatjuk magunkat néhány kicsi és viszonylag jelentéktelen nemzetek kegyelmére, amelyek megnövekedésüket, sőt egyes esetekben *létezésüket is, annak köszönhetik, hogy a szövetségesek a háborúban nagy áldozatokat hoztak.* Nemzedékeken át a Balkánt tekintették a nemzetközi viták gyújtópontjának. Ott tört ki a világháború is, most pedig a tájékozatlanság és elsietett döntések következtében, amelyet a békedelegátusok hoztak, az oly régen fennálló balkáni veszedelem sokkal nagyobb területekre terjesztődött ki. *El kellene takarítanunk a trianoni szerződés száraz fűvét, mielőtt szikra esik belé és lánggra kap. Ha a viszály már kiélesedett, késő lesz.»*

«*A kisállamok rövidlátóinak előítéletei nem állhatnak Európa békességének útjába.* A Kis-Entente egyik sokat hangoztatott alapvető kívánsága, hogy megakadályozzák Magyarországon a monarchia restaurálását. *Ugyan miért ne legyen királyuk a magyaroknak, ha ők erre vágnak és ha egyébként békében, tisztességben vezetik ügyeiket?* Románia és Jugoszlávia, melyek Magyarországot fegyveres támadással fenyegetik, ha visszahívja királyi családját, maguk is monarchiák.»

«*Bátran bizhatunk Magyarországbán.* A világháború előidézésében csak *nagyon kis része volt.* És mialatt a magyar katonák vitézül harcoltak az ügyért, amelyhez a szövetség fűzte őket, az angol állampolgárokat lovagiasan kezelték az egész háború alatt, megengedték nekik, hogy rendes életüket folytassák és *nem internálták őket.»*

«*Pár hónappal a fegyverszünet után megverve és összetörve még mindig elég energia és nemzeti érzés volt a magyarokban, hogy megtörjék a bolsevista uralmat, amely Kun Béla vezetése alatt rájuk akart tapodni.* Ezzel megszabadították Európát attól, hogy kellős közepén tűzfészkek üssön tanyát.»

«Ezután következett Magyarország megcsonkítása a békeszerződés által, amelynek megkötését ma már nagyon sok

antant államférfi is szivből sajnálja. *Ez a szerződés Magyarország népességét 21 milliőről 8 millióra, területét egyharmadára csökkentette-*

«Magyarország örült annak, hogy a cseheket, horvátokat és románokat elveszítette, akiket a dualista monarchia idejében ékeltek közé. *De ezekkel együtt 3 és félmillió tiszta faja és nyelvű magyart is elveszítettek.* Az ország területi veszteségei magukban foglalták teljes fa-, só- és vaskészletének elvesztését, három olyan dologét, amely alapvetően lényeges egy fölmivelőállam részére.»

Ezután arról beszélt cikkében Lord *Rothermere*, hogy Magyarország eddig *teljesítette vállalt kötelességeit* és nem okozott zavart a szövetségeseknek, *kiegyensúlyozta büdzsáját és rendet teremtett.* Majd így folytatja:

«Szeretném már láni, ha külügyi hivatalunk rálépne arra az útra, amelyre Olaszország mutatott példát a nyugati hatalmaknak, segítő kezet nyújtva Magyarországnak. *Magyarország Anglia és Franciaország természetes szövetségesé és megvan a joga ahhoz, hogy helye legyen a nap alatt.*»

«Egy olyan nép, mint a magyar, amelynek ezeréves nemzeti és alkotmányos tradíciója van, amely *egész Európát védte a törökök ellen** amelynek saját Magna Cartája van, – az *Aranyhulla*. 1222-ből datálódik és csak hét évvel fiatalabb, mint a mi hasonló törvényünk – *minden jogot megszerzett arra, hogy ne kezeljük úgy, mintha újonnan alakult Balkán-állam lenne hirtelen összetákoltt alkotmánnyal, tapasztalatlan politikusok vezetése alatt.*»

* Érdekes, hogy már 1616-ban jelent meg Londonban egy angol könyv, melynek címe: *«Relations of the most Famous Kingdoms and Commonweales thorough the World»*. Ebben a könyvben, mely 12½ oldalon foglalkozik Magyarországgal, következő olvasható: «Magyarország egy nemes királyság. Nemesnek nevezem, mert köteteket lehetne írni róla és csak *kidomborítani értékét, de nem felsorolni bajait. Ez a királyság többet tett az ottoman ambíciók csökkentésére és az ottoman szerencse megakasztására, mint a többi összes keresztény államok együttvéve;* mert mindazok a fejedelmek, akik velük határosak voltak, rövid idő alatt elnyeltek és birtokaikat elvették, egyedül a magyar és a velencei tartotta fenn magát 150 évig és tovább. És bár úgy az egyik, mint a másik birtokainak némi részét odaengedte a töröknek, a maradékot megtartotta, *úgyhogy az igazat megvallva, a kereszténységnek nincs más határfala a török ellen, mint a magyar határ,* ami hogy mily fontos, azt olyan ember nem ítélné meg igazságosan, akinek nincsen tapasztalata arra nézve, hogy mily rettenetes az Ottoman hatalom mindazokkal szemben, akik közelében laknak.» Ezen adatot Szögyény György dr.-nak köszönöm.

Szerző.

«Örömmel látnám, ha külügyi hivatalunk azzal mutatná meg a magyar ügyek iránt való érdeklődését, hogy *közbelép annak a kísérletnek ügyében, amellyel Románia a nemzetközi döntőbíráskodást akarja megakadályozni és az erdélyi magyarok pártjára áll, akiket a román király minden ellenszolgáltatás nélkül kiforgatott birtokaikból.*»

Cikkét így fejezi be:

«Minden nemzet, akár szövetséges volt ezelőtt, akár ellenség, amely fegyveres erővel próbálná megváltoztatni Európa mai térképét, az *Egyesült Hatalmak fegyveres erejével találná magát szemben.* De jó volna *pénzügyi óvatosságra* inteni azokat a bankcégeket, amelyeket felhívták arra, hogy segítsék Közép-Európa ujonnan alakult államait. Ennek a lépésnek jótékony és megnyugtató hatása lenne. *A határkérdések okszerű megoldása és megfelelő határ kiigazítások, ha okosan és nyugodtan hajtják okét végre, nem veszélyeztetik, de megerősítik a világ békéjét.*»
(A fordítás a «Magyarország» június hó 21-iki számából való.)

Rothermere lord egyéniségének súlya s lapjának, a «*Daily Mail*-nek nagy nyilvánossága ösmert. A cikk önmagáért beszél, mégis hazafias és hálaérzetből fakadó kötelességet vélek azzal teljesíteni, ha a cikk egyes kiváltképpen jelentős tételére külön is rámutatok:

1. Első eset, hogy nem is a békeszerződések, hanem *külön* Trianon revíziójának szükségessége *angol oldalról* nyíltan, *expressis verbis*, konkrét javaslatok kapcsán felvettetik,

a) mert *Rothermere* lord megállapítása szerint: Magyarország megcsonkítása a Kis-Entente és áruló nemzetiségeink információjára és tanácsára történt.

b) mert az igazság nem egy helyütt esett áldozatául a kapzsiságnak,

c) mert Trianonnal jövő háborúk magvát hintették el,

d) mert a Kis-Entente Franciaország támogatásával alakult katonai szövetség Magyarország ellen, melynek egyedüli célja Trianon fenntartása, noha a revízió hasznát első sorban a Kis-Entente államai élvezik, szabadkezet nyerve, hatalmasabb, le nem fegyverzett ellenségeikkel szemben.

e) mert a háborúért mi nem felelünk,

f) mert a mi érdemünk, hogy Európa kellős közepén nem üthetett tanyát bolsevista tűzfészek.

2. Egy revíziós határkiigazítás, szerző szerint, nem érintené különösebben Közép-Európa hatalmi egyensúlyát, de sőt megerősítené a világ békéjét.

3. A háború befejezte óta elmúlt hét esztendő tapasztalatai a revíziót indokolják a Szövetségesek előtt, – Trianon elavult.

Mindezekért a határkérdések és kiigazítások okszerű megoldása végett *népszavazási* ajánl a szerző a kevert lakosságú területeken az Egyesült-Államok vagy más teljesen érdektelen állam ellenőrzésével, – javasolja, hogy az angol külügyi hivatal kövesse Olaszország példáját, segítő kezet nyújtva Magyarországnak, mely szerinte természetes szövetségese úgy Angliának, mint Franciaországnak, s mely végül rászolgált arra is, hogy helye legyen immár a napon.

Nagyjelentőségű nyilatkozatot is tett a lord utóbb a Magyar Távirati Iroda londoni levelezője előtt *a magyar sajtó számára*:

«Szívem mélyéig megindított a háladatosságnak az a számtalan megkapó jele és *a nemzeti közvéleménynek az a lenyűgöző egysége*, amely Magyarországon cikkem nyomán megnyilvánult. Alig hiszem, hogy egy újságcikk, egyedül és önmagában, valaha is bármely országban ilyen kitörésre lobbantotta volna a lelkesedést. *Százával kapom Magyarországból a táviratokat, leveleket, hivatalos határozókat, amelyek – ezernyi és ezernyi aláírással – mind friss reménységről tesznek tanúságot. Ezt a reménységet az az erőfeszitésem ébresztette, amely a tapasztalat alapján teljesen tarthatatlannak bizonyult békeszerződés revíziójának elérésére irányul.* Üzenetek jönnek a nép valamennyi rétegéből – tekintet nélkül osztályra, vallásra vagy politikai pártállásra – és ezekből *az üzenetekből olyan megrendíthetetlen nemzeti összetartás csendül ki*, amelynél nagyobb aligha volt valaha. *Hasonló megnyilatkozásokat kapok azoktól a magyaroktól, akik az utódállamokban, egyéb európai államokban vagy Amerikában élnek és akik a lelkesedésnek és az egységnek ugyanilyen érzelmeiről tesznek biznyságot.*»

«A legtöbb üzenetre személyesen fogok válaszolni, lehetetlen azonban, hogy ezt minden egyes esetben megtegyem, amikor több ezer üzenetről van szó. Ezért *a magyar sajtó útján fordulok*

az egész nemzethez, hogy kifejezzem legőszintébb nagyrabecsülésemet cikkem barátságos fogadtatásáért és a magyar háladatoságnak rendkívül megkapó megnyilvánulásáért.»

«Magyarország jövője tekintetében meg kívánom állapítani, hogy Magyarország történelmi hagyományai és ezeréves, folytonos nemzeti élete szilárd társadalmi és politikai alapot nyújtanak az ország jövő fejlődésére. Erős a meggyőződésem, hogy belátható időn belül nem csupán az igazságosság parancsa, hanem az európai béke fenntartásának érdeke is ki fogja kényszeríteni Trianon revízióját. Ha eljön ez a nap, akkor Magyarország megéri, hogy korábbi területének és nemzeti lakosságának vitás részei ismét visszakerülnek hozzá békéjünkben biztosítva és megéri, hogy gazdag természeti kincseit modern alapokon aknázhajta majd ki. Feltéve, hogy az ország külső és belső békének fog örüvendeni, hogy lakossága szorgalmas lesz és hogy a közigazgatásban szigorú takarékoság érvényesül: *Magyarország helye a nap alatt belátható időn belül teljesen biztosítva van.*»

Ez sok, első intrádára nem remélt sok, a brit világbirodalom egy könnyen éppen nem hevülő nagyhatalmassága részéről, talán nem is csak kiáltó szó a pusztaságban, ma, hogy hét esztendeje is van Trianonnak, – hisz már a békeszerzők is a famozus *Millerand-Éle* kísérelével szerint azért (?) nem mentek akkoriban bele a kitűzött határok szerintők is esetleg szükséges korrigálásába, mert – azáltal kitolódott volna a békeszerződések általánosan (?) sóvárgott perfektuálása.

A «*kísérő-levél*»-nek (lettre d'envoi) idevágó része szószerint így hangzik: «A Szövetséges és Társult Hatalmak azonban nem feledkeztek meg arról a gondolatról, mely őket a határok kiszabásakor vezette és foglalkoztak azzal az eshetőséggel is, hogy az így megállapított határ esetleg nem felel meg mindenütt teljesen a néprajzi vagy gazdasági kívánalmaknak. A helyszínen meg-ejetett vizsgálat esetleg szükségessé fogja tenni, hogy egyes helyeken a Szerződésben megállapított határt áthelyezzék. Ilyen vizsgálatot azonban nem lehet ma lefolytatni, mert ez bizonytalan időre kitolná a béke megkötését, pedig azt egész Európa sóvározza. De, majd ha a Határbizottságok megkezdték munkájukat, ha úgy vélik, hogy a Szerződés intézkedései, mint fentebb mondtuk, valahol igazságtalanok s hogy ennek az igazságtalanságnak orvoslása közérdek, módjukban lesz erről jelentést tenni a Nemzetek Szövetsége Tanácsának. Ebben az esetben a Szövet-

séges és Társult Hatalmak hozzájárulnak, hogy ha az egyik érdekelt fél kéri, a Szövetség Tanácsa felajánlhassa jó szolgálatait abból a célból, hogy az eredeti határt, ugyanazon feltételek meL lett, békés úton megváltoztassa ott, ahol annak megváltoztatását valamelyik Határbizottság kívánatosnak mondja. A Szövetséges és Társult Hatalmak biznak benne, hogy az eljárás megfelelő módot nyújt minden igazságtalan határvonal kiigazítására, ha azok ellen alapos ellenvetést lehet tenni.»

Igaz, hogy ugyanakkor (a kísérőlevélben) nehogy véletlenül komolyan találjuk venni ígéretüket és hogy bennünket jóakaratukról külön is meggyőzzenek, francia elmeéllal és szellemességgel azt izenik nekünk, hogy «Közép-Európa néprajzi viszonyai valóban olyanok, hogy lehetetlen, hogy a politikai határok az egész vonalon egybeessenek az ethnikai határokkal. Ebből következik, – a Szövetséges és Társult Hatalmak sajnálattal hajoltak meg a szükségesség előtt, – hogy a magyar népesség egyes göcainak egy más állam szuverenitása alá kellett kerülnie. Azonban erre a helyzetre nem lehet hivatkozni azzal az állítással, hogy jobb lett volna nem bolygatni a régi területi állapotot. A dolgok meglévő rendje, még ha ezeréves is, nem jogosult a jövőre nézve, ha igazságtalannak találtatott. ...»

Ezeket a fentebb már idézettek azért hívom újból az olvasó figyelmébe, mert egy igen érdekes adatra kívánok utalni, annak dokumentálására, hogy a határkiigazítás terén beigérték hogy festettek utóbb a gyakorlatban:

„A magyar-cseh-tót határmegállapító bizottságnak 1925. évi március hó 12-ik és 13-ik napjain megtartott üléséről felvett 36. sz. jegyzőkönyvéből a következő jellemző eset állapítható meg.”

„A magyar biztosnak azon kijelentésére, hogy nagyon meg van ütközve azon, hogy a határmegállapításra vonatkozó okmányok között a kísérőlevél nincs megemlítve, az entente-biztosok válasza a következő volt: Les Commissaires des Principales Puissances Alliées ne sont pas d'avis de parler de la Lettre d'Envoi qui n'a été donnée à la connaissance de la Commission.”

(A szövetséges Nagy hatalmak biztosai nincsenek abban a nézetben, hogy a kísérőlevélről, mely a bizottság tudomására nem adatott, beszélhetnének.)*

* A „Revízió” („Kelet Népe”) 1927 augusztusi számából: *Szügyény György* dr.: „A Millerand-kísérőlevél amerikai szerző megvilágításában.”

Ezen hivatalos adatot kiegészíti *Gordon Ross-nak*, a magyar-
cseh határ megállapítására kiküldött bizottság egykori főtitká-
rának a levele, amelyet a Rothermere-akció kapcsán közölt a
Daily Mail. Ross azt írta, hogy amidőn a bizottság megkezdte a
határ megállapítását, hamarosan kitűnt, hogy rendelkezése csu-
pán arra szól, hogy *a határt pontosan úgy állapítsa meg, mint
ahogy a szerződés kijelölte és egyáltalán nem szándékoztak mó-
dosítani az eredeti vonalat.* A *Daily Mail* Gordon Ross kijelentése
nyomán leszögezte, hogy *Nagy-Britanniának, amely a békeszer-
ződést aláírta, becsületbeli kötelessége az igazságtalanság jó
válétele.*

Jacques *Seydoux* pedig, ki évtizedekig előkelő pozícióban
teljesített szolgálatot a Quai d'Orsay-n, bizonyos fokig szinte
már megrevideálta meggyőződését, mert lényegesen különbözik
két nyilatkozata: a július 29-iki és az augusztus 18-iki. Julius hó
29-éh *Seydoux* azt állapítja meg a „*Petit Parisien*”-ben, hogy a
határt kiigazító bizottságok Magyarország jogos panaszainak
igazságot szolgáltatnak, mert annak ellenére, hogy a határmeg-
állapító-bizottságoknak szabadságot adtak, a bizottságok még-
sem találtak komolyabb kijavítani valót a határokon. Joggal hi-
hető, hogy ha ezek a bizottságok újból bejárnák a határokat,
megint csak ragaszkodnának eredeti határozatukhoz. Magyar-
országnak tehát nincs oka panaszra. Kétségtelen, hogy a háború
következtében rosszul bántak el vele, de politikai határait úgy
szabták meg, hogy a lehetőségig számot vetettek néprajzi és
gazdasági érdekeivel. Magyarország életképes; be is bizonyítja
ezt, mert jól él. A magyar pénzügyek helyreállítása feltűnő kön-
nyen és gyorsan ment végbe. Mezőgazdasága virágzik, ipara jó
feltételek között dolgozik. Minden baj onnan ered, hogy Magyar-
ország nem tud megvigasztalódni azon, hogy szomszédai szaba-
dok és szabadok is maradnak. A magyar faj, amely túlnyomóan
arisztokratikus és feudális, most – egész Európa példájára –
a demokrácia felé hajlik. De a demokráciától távolabb van, mint
bármely más nemzet és innen van az, hogy időre van szükség,
amíg a szükséges átalakulás bekövetkezik. Innen van az is, hogy
rossz és veszedelmes dolog megvalósíthatatlan reménységeket éb-
reszteni a magyar népben.

Augusztus hó 18-án pedig „Az Est” levelezője előtt követke-
zőképp nyilatkozik: „*A francia felfogás szerint a komoly és szor-
galmas munka s a szomszédokkal való megegyezés jelenti az üd-*

vösség útját Magyarország számára. S ha ennek megvannak az alapjai, akkor Franciaország sohasem fogja kifogásolni, hogy szomszédjaival egyetértésben, Magyarország megváltoztassa azokat a trianoni határokat, amelyek olyan nehéz helyzet elé állították az országot. Ehhez azonban idő szükséges. A francia közvéleménynek ebben az irányban való befolyásolása még hossza munkába fog kerülni, mert anélkül, hogy bizonyos nemrégien múlt eseményekre kívánnék kitérni, meg kell őszintén mondanom, hogy a francia nép, amelynek valódi és erős gyökerei a francia vidékből nőttek ki, e pillanatban még bizonyos elfogultsággal viseltetik bármely revíziós gondolattal szemben.”

Hogy lesz, mint lesz: „az Istenek térdén”, – vajjon *Rothermere* szavának visszhangja konkrét gyümölcsöknek lesz-e termelője, az a jövő titka, – annyi azonban bizonyos, hogy *Rothermere* írása a mi helyzetünk sivárságát és a világpolitika ezidőszerinti állapotát tekintve, nem cikknek számít csupán, hanem valóságos – *cselekedet*.

Hogy már most az angol diplomácia részéről állítólag tervbe vett bolsevistaellenes középeurópai blokk részére jelentene valamit Magyarország s hogy *Rothermere* éppen most való felszólalásának ezen elgondolás lenne közelebbi indító oka és hajtó motívuma, éppen nem aggasztó tünet, de sőt: mert a politikában a „*do ut des*”-nél nincsen egészségesebb operációs bázis: – a magyar jövőnek nem a genfi tó partján ring a bölcsője, – a „*Times*” szerint is „ennyire eredménytelen tanácskozássra, mint a legutóbbi tanácsülés volt, a Nemzetek Szövetsége fennállása óta nincs példa. Úgy látszik, a Tanács az elnapolást és a kényelmetlen ügyek egyszerű el sikkasztását most már módszernek tekinti, mert másként nem tudja legyűrni az egyre tornyosuló nehézségeket. A Nemzetek Szövetsége intézményének ma már alig vannak barátai – írja a lap –, s ezek is kénytelenek felvetni a kérdést: mi történt a Nemzetek Szövetsége mechanizmusa körül és hol van a hiba? A Tanács júniusi ülészaka a Nemzetek Szövetsége intézményének csődjét jelenti.”

Ha *Rothermere* reális, de sőt konkrét, esetleg aktuális angol politikai érdekből írta meg cikkét és nem csupán altruista és velünk rokonszenvező érzelmek vezették tollát, – annál jobb (*Bismarck*-nak vagyok hive, aki túlságos és minden önzéstől ment lelkesedést idegen nemzet érdekéért a politikai pathologia egy nemének mondja) és annál biztatóbb. Én már 1919-ben, mi-

kor rólunk és nélkülünk készültek határozni Parisban a hivatalos béketárgyalásokat megelőző döntő tanácskozásokon, – megírtam: „A magyar *sacro egoizmo* jogosultságát napnál fényesebben igazolják a cseheknek, a szerbeknek és a románoknak az Entente-tal a mi megrontásunkra kötött, immár ösmert annexiók megállapodásai.”

„Ezért nem hallgat meg minket a békekongresszus? Ha nem ezért nem, vajjon miért nem?”

„Az orosz bolsevikieket, kik tengernyi szenvedést árasztottak az emberiségre s állandóan fenyegetik a nyugati civilizációt, tanácskozás végett az ils des princes-re invitálta a békekongresszus, – rólunk, kik évszázadokon keresztül voltunk ugyanannak a nyugati civilizációnak támaszai és vérző megvédelmezői, a békekongresszus nem vesz tudomást.”

„Ki emel szót értünk, ha mi magunk nem állhatunk helyt igazunkért? Miért kell, hogy ez történjék?”

„Ezen kérdés tisztázása égetően sürgős, mert mi nemcsak a múltért, hanem a jelenért is készek vagyunk helyt állni a békekongresszus előtt; ezt annyival inkább tehetjük, mert magunk szenvedjük végig magunkon a jelen nyomorúságát, minden forradalomnak kísérő jelenségeit; – *de nem fenyegetjük ma sem, ezt aláhúzni kívánom, a nyugati civilizációt, nem a nyugati államrendet. Magyarországon ma is tekintélyes hadsereg volna szervezhető az orosz bolsevizmus ellen, ha ezen hadbaszállásunk ellenértéke fejében területi integritásunkat biztosíthatnák.*”

Ám *Clemenceau* úrékat *akkoriban* az orosz probléma nem izgatta, sürgősebb volt a magyarokat megrabolni *azok* érdekében, kik afféle harmadrangú garnitúra formációjában kínálkoztak Franciaországnak, jövőbeni diplomáciai portyázások kardcsörtető alátámaszthatására. Hiába, – előrelátás és okosság nem a „*Tigris*”-ek kenyere, – a Szent írás szerint is az okosság a kígyóké, a szelídség a galambé. Ha *Rothermere* gyönyörű gesztusa Auftakt, mely a világpolitikának akár csak egy pontján is fejlődő angol-magyar érdekközösségre enged következtetni, – úgy a nemes lordnak mi soha nem múló, soha el nem évülő hálával tartozunk.

Rothermere akciójának nyomában máris igen jelentős esemény jár: a brit parlament mindkét házában, az összes pártok részvételével, bizottságot alakítottak – Study committee –, mely Trianon határozatait veszi vizsgálat alá, valamint azokat

az ellentéteket, amelyek az egyes utódállamok között keletkeztek.

A Daily Mail szerint pedig az alsóházban Sir Robert Gower interpellációt terjesztett elő a trianoni béke bizonyos következményei ügyében. A béke harmadfélmillió magyart idegen uralom alá vetett és ezek birtokait minden kártalanítás nélkül ki-sajátították.

Az interpellációra válaszolva, Sir Austen Chamberlain külügyminiszter ismertette a vegyes döntőbírótság előtt fekvő ügy előzetes történetét. Hozzátette, hogy a népszövetségi Tanács őt bizta meg az ügy tanulmányozásával. Következtetéseit a szeptemberi ülészak folyamán fogja a Népszövetség Tanácsában előterjeszteni. Eddig az időpontig nem tehet az ügyről nyilatkozatot a parlamentben. (MTI.)

A *Rothermere* lordtól nem éppen távol álló konzervatív «*Saturday Review*» pedig következőkép teszi kritika tárgyává a párisi békeművet:

«Miért teremtett a bécsi kongresszus egy legalább félszázadra terjedő békét, holott az a *diplomáciai farce*, melyet párisi békeműnek neveznek, senkit ki nem elégít, s általános vélemény szerint, kell hogy revideáltassék? A válasz igen egyszerű: *Castlereagh*, *Talleyrand* és *Metternich* gyakorlott diplomaták voltak, kik értették mesterségüket és nemcsak messzemenő tárgyismerttel, hanem megfelelő meghatalmazásokkal is rendelkeztek. *Wilsonnak*, *Lloyd Georges-nak* és *Clemenceau-nak* diplomáciáról, geográfáról és történelemről a leghalványabb sejtelmük nem volt, de azt sem tudta egyikök sem, hogy felhatalmazásuk voltaképp mennyire terjed. A bécsi kongresszus elkerülte azt a hibát, hogy túlsúlyos feltételekkel terhelje a legyőzötteket. Franciaország a korzikai uzurpátort Bourbonnal kellett, hogy felcserélje, amin egyetlen francia sem izgult. Megsemmisítő reparációkról és nyomasztó kárpótlásokról nem volt szó. *Wellington* három esztendőn belül csapatait visszavonta, minek következtében Franciaország legrövidebb idő alatt gazdagságát és lelki-egyensúlyát visszanyerte. Versaillesben ellenben *Lloyd Georges* demagógiája győzött; az ő jelszavai: «*akasszátok a császárt*» és «*ellenségeinket citromokként fogjuk kifacsarni*», melyekkel 1918-ban a választásokon győzött, – kellett, hogy beváltassanak. A békeszerződések azon záradéka, amely szerint a legyőzöttek a háborúért való egyedüli felelősség súlyát kellett, hogy magukra

vegyék, – még végzetesebb. Ennek a gaz kísérletnek (caddish attempt) az volt a célja, hogy a legyőzötteket a vérontásért való felelősség súlya alatt, morális páriákká lealacsonyítsa, – az eredmény abban nyilvánult, hogy Németország elhatározta: se leszerelni, se fizetni.»

„A három komédiás mindegyikének, tudatlanságáért és megfontolatlanságáért később lakolnia kellett. *Wilson* sorsa a feledés és paralyzis lett. *Clemenceau* elbukott az elnökválasztáson, mert „biztonságot” nem tudott nyújtani Franciaországnak. *Lloyd Georges* egyideig kikerülte büntetését, mivel ígéretei közül néhányat beváltott. A demagógok ezen királya négy esztendeig akadálytalanul csatangolt Európában, abban a meggyőződésben, hogy ő Európának gondviselésszerű diktátora. Végül pukkadtt a hólyag. A *Cannesi fiasco*, a *Genuai skandalum*, hol a németek öt orosz szerződéssel megelőzték, s végül az a rettenetes hiba, melylyel a görögöket háborúra uszította a törökök ellen – megnyitották a világ szemét. 1922-ben Anglia prestige majdnem mélypontjára süllyedt”...

Rothermere lord akciója kétségkívül már eddig is szelet vitt a revíziós vitorlákba, annyi már az eddigiekből is kétségkívül megállapítható, – de megállapítható, legalább is remélhető az is, hogy más, a revízió körül eddig legalább érdektelennek látszó hatalmak is hova-tovább hangjukra fognak találni, mert a nemzetközi életben csakúgy, mint az élet minden egyéb vonatkozásában, nemcsak a gazságnak és elvakultságnak van szuggesztivitása, hanem a megértésnek és tisztánlátásnak is, mihelyt bizonyos hólyagigazságoknak túje akad.

Elsősorban Amerikára gondolok, lévén az övé a hatalom, a dicsőség és a – pénz.

Ha *Wilsonon*, a cseheknek ezen a csudálatos védőszentjén néhány esztendővel előbb vesz erőt a paralyzis, úgy ő nem lesz ugyan „fondeur”-ré, hitehagyott fogadkozásainak és cserbenhagyott elveinek Genfben nem épül mauzóleuma, – a világ azonban rettenetes erkölcsi süllyedéstől kiméltetik meg. Mi szerencsétlen magyarok pedig nem érjük nemzeti katasztrófánkat, rettenetes szenvedéseinket.

Wilsonnak az Egyesült Államok kongresszusához intézett 1917. évi januáriusi üzenetében következők foglaltatnak:

„A kérdés, melytől egészen függ a világ jövőbeni békéje és boldogsága, a következő: *a jelenlegi háború egy igazságos és*

biztos békéért, avagy csak az erők új egyensúlyáért való harc-e? Ha csak egy új egyensúlyért való küzdelem, úgy ki akarja, ki tudja az ily megállapodás stabilitását biztosítani? Csak egy nyugodt Európa lehet tartós Európa. Nemcsak a hatalmak egyensúlyára van szükség, hanem a megszervezett hatalom intézményeire és nemcsak a megszervezett vetélykedésre, hanem a *közösen megszervezett békére.*”

„Oly békének kell következnie, amely győzelem nélkül jött létre. Nem kellemes dolog ezt megmondani nekik. Engedjék meg, hogy ezt a magam módja szerint magyarázzam és jól értsük meg, hogy nem gondoltam semminő más értelmezésre. Kizárólag a valóságot akartam figyelembe venni, a valóságot, minden utógondolat és titkolódzás nélkül, ami nem volna helyénvaló. A győzelem oly békére vezetne, amelyet rákényszerítenek a legyőzöttre, amely a győző akaratát a legyőzött törvényévé tenné. *E béke megalázás, gyötrelme, elviselhetetlen áldozat volna és fullánkot, bosszúvágyat, keserűséget idézne elő. Az ilyen béke csak futóhomokon épülne és nem lenne tartós. Csak az a béke lehet maradandó, amelynek alapja az egyenlőség és a közös részesedés a közös áldásokban.* A maradandó béke szempontjából a nemzetek helyes gondolkodása, helyes eszmeiránya ugyanolyan fontos, mint a vitás területi kérdések, avagy a fajok kérdésének, a nemzetiséghez való tartozás kérdéseinek helyes megoldása.”

„*A nemzetek egyenlőségének, amelyen a maradandó békének alapulnia kell, a jogok egyenlőségének kell lennie.* A kölcsönös biztosítékoknak nem szabad különbséget tenniök nagy és kis, hatalmas és gyenge népek között, nem szabad kifejezetten, sem hallgatólagosan e különbséget magukba foglalniok. A jogot a közös erőre kell alapítani, nem a nemzetek egyéni erejére és ez olyanoknak a megállapodása lesz, akiktől a béke függ.”

A világ nem élhet olyan békében, amely nem biztosítja az élet nyugalmát és nem fogadhat el állandónak oly békét, amely ellen egyes népek akarata lázadzik, amelyben a lélek, a jog, az igazság és a szabadságérzés nem tud megnyugodni.»

Ezeket olvasva, felvetődik a kérdés: *Washingtonra Paris hogy következhetett?* Kiknek miféle hazugságai, cselszövései és vesztegetései lettek úrrá rövid két eszendőn belül az elméken? Kitudódik majd az is a Rothermere-ek szaporodtával, – odáig várjunk, lássuk.

Ha Parisban normális emberek kovácsolják a békét, – ha nem a *bosszú* lesz a tárgyalások uralkodó planétája, hanem valamilyes belátás és megértés is szóhoz jut ott, úgy nem működnenek Európában a kisebb-nagyobb vulkánok, legfőképpen a szovjet- és kommunista-alakulatok még ma is oly erővel, mint az tapasztalható, s a világpolitika fejlődése is egészségesebb csapáson haladna.

Napjaink veszedelmes *bécsi* kirobbanása is nagyrészt arra a körülményre vezethető vissza, hogy a hatalmaknak a békeszerződések megkötése után az orosz gazdasági lehetőségek kiaknázására irányuló versengése elhomályosította élelátásukat az orosz probléma inficiáló hatását s a szovjet urainak itt is – ott is tapasztalható propagatív munkásságukat illetőleg és a diplomáciai viszonyoknak angolok részéről az oroszokkal való megszakításának időpontjáig útját állotta a szovjet ellen foganatosítandó szükségképpen erélyes intézkedések foganatba vételének.

Ma persze a bécsi lázadás azok szemét is kinyitotta, kik eddig látni nem akartak s káros hallgatásba burkolóztak. Az olasz lapok közül a *Tribuna* azt írja, hogy a helyzet súlyos és a legnagyobb figyelemmel kell kísélni a fejleményeket. Világos, hogy *az Európa közepén helyet foglaló kis Ausztria nem lehet forradalmi mozgalmak tűzfészke*. Olaszország joga és kötelessége, hogy öröködjék a st.-germaini békeszerződés betartásán. A *Lavoro d'Italia* szerint *a lázadás a kommunisták műve és a mozgalmat Moszkvából irányítják*. Tiltakozik a lap az ellen, hogy az ausztriai eseményeket a csatlakozás mellett való izgatásra használják fel. Ausztria, mely már megtapasztalta a pénzügyi ellenőrzést, könnyen politikai ellenőrzés alá is kerülhet, mert Ausztriában mindenképpen rendet kell teremteni. A *Messenger* moszkvai jelentést közöl, amely szerint a *///. Internacionálé felhívta az osztrák munkásokat, hogy folytassák tovább a sztrájkot és küzdjenek tovább a polgárság ellen*. Az Internacionálé jelentős összegeket juttatott a bécsi szocialistáknak. A *Popolo d'Italia* azt írja, hogy Európában csak akkor lesz nyugalom, hogyha a fascizmus válik a XX. század uralkodó eszméjévé.

Az angol sajtó a bécsi eseményekkel vezércikkekben kimerítően foglalkozik. A *Times*, a *Daily Telegraph* és a *Morning Post* kijelentik, hogy *a véres eseményeket a kommunisták provokálták*. A *Daily Telegraph* a különböző osztrák kormányoknak szemére hányja azt *a megbocsáthatatlan engedékenységet, ame-*

lyet a kommunistákkal szemben tanúsítottak. A *Morning Post* szerint az események bizonyosságát adták annak, hogy Bécs könnyen áldozatul eshetik Moszkva bolsevista üzemleinek.

A *Daily Telegraph* diplomáciai levelezője írja: Majdnem mindenütt az a nézet uralkodik, hogy a bécsi vörös mozgalmaké nak igen komoly nemzetközi és belpolitikai jelentősége van. Az események alkalmasak a kétség felkeltésére aziránt, hogy Ausztria mint különálló és független egység folytathatja életét. A levelező azt a nézetet vallja, hogy *politikai és katonai tekintetben Bécs a Balkánon működő bolsevista összeesküvőknek hadműveleti központja*. Nem szabad elfelejteni – írja a lap –, hogy ha Bécsben bolsevista vagy félbolsevista kormányzat létesülne, Ausztria szomszédai ezt veszélynek tekintenék és ez egyértelmű lenne az európai béke fenyegetésével.

A *Times* hosszabb vezércikkben kifejti, hogy a szocialisták szerepe semmiesetre sem megnyugtató. Ha nem is ők készítették elő közvetlenül a zavargásokat, annyi bizonyos, hogy az osztályöntudatnak olyan szellemét terjesztették, amely alig különbözik az osztálygyűlölettől, – előmozdították a forradalmár beszédekét és iratokat, amelyek a demoralizált lakosságot forradalmár cselekményekre vezették, – saját katonai hatalmukat végül kétestermészetű tüntetések kísérletére használták föl.

Tisztázni kell a védőszövetség szerepét és összetételét, mert ez nem nemzeti milícia, hanem kizárólag szocialista fegyveres hatalom, amelynek ereje ismeretlen és amely nem az államtól, hanem a szocialista párttól kapja parancsait. Rettentő hatalom ez egy olyan államban, amelynek gyöngye a végrehajtóhatalma és kicsiny a hadserege. A helyzetet csak akkor lehet megítélni, ha majd ismertesse válnak a szocialistáknak adott esetleges engedmények.

Reméljük, hogy a bécsi események teljes tisztánlátást eredményeznek mindenfelé, – «*videant consules*» a földteke minden sarkában. *Wilson* álmának emlékét a befagyott genfi tó őrzi, *Mussolini* alkotásai nem minden vonatkozásban véglegesek, eszméi különösen kifelé, az olasz határokon túl való hatásukat tekintve, kialakulóban, – *Lenin* bomlasztó és romboló eszméinek propagatív ereje még mindig terjedőben, – kommunista zavargások hirtelen kezd hovatovább a világsajtóban állandó rovattá lenni,

– ily körülmények között csak hálával tartozunk a mi kormányzatunk előrelátásának, mely minden kommunista, avagy azzal rokonságot tartó megmozdulást csírájában elfojt nálunk.

A bécsi lázadással, mely elvetélt forradalomra dagadt, a szovjetpropaganda mindenestre egy *hídőre* tett szert *Európa kellős közepén*. *Seipel* ezidőszerint még úrrá lett ugyan a helyzeten, ám nyakán a «*Gemeindeschutzwache*»-val (nálunk vörös őrségnek nevezték), melyet a bécsi szociáldemokrata pártvezetőség máris mint a «*vörös Bécs*» egy szerveként köszönt, – íme az első etappe a proletárdiktatúra felé, mert ez a szerv hatalmi alakulat az államhatalom keretében, a szovjet általunk kellőképp ösmert eljárási módszerének eredménye. Hogy Nyugat-Magyarország Danaida-ajándéka felől lett meg a lökés a bécsi eseményekhez, az a történelmi igazságszolgáltatás egy sajátos véletlene. Am így is, a völgyből partnak vezet az út. Borukat a franciák is higitani voltak kénytelenek, – Németország gazdaságilag nagyot lendült, – a Kis-Entente libái a maguk különféle capituliumairól nemcsak a maguk kedvtelésére gágognak veszedelemtől, – (persze a magukéról) s *Mussolini* sem minden alap híján tette meg azt a nyilatkozatát, hogy: «*a Szövetséges és Társult Hatalmak politikája a versaillesi béke aláírása óta nem volt állhatatos, ellentétekkel teli és nem következetes. A jövőben előreláthatólag még kevésbé lesz állhatatos, telibb lesz ellentétekkel s következetes még kevésbé lesz*». – Annyi bizonyos, hogy nem éppen kezes bárányai egymásnak, mikor *nem a leg-sajátabb érdek*, szerzemény és birtokállomány védelméről esik szó, – mintha ilyenkor valamennyiek diplomáciai szertárából egyidejűleg kerülne elő a bevált, jó öreg *sacro egoismo*. Mégis végzetesen tévedni találnánk s alaposan elhibáznók politikánkat, ha azt csupán a Szövetséges és Társult Hatalmak egymásközi esetleges meghasonlására építenők. Ismét csak: Wait and see legyen a jelszavunk: várjunk, s – lássuk. Az angol-országi pártfogás korántsem mentesít minket azon feladat alól, hogy a franciák barátságát ne keressük; eddig is már több megértésre találtunk volna körükben, ha őket a Kis-Entente-hoz való relációk nem feszélyeznék. Hogy ugratásaiknak azonban nem ülnek fel, – hogy tanácsaikat ma már nem kritika nélkül fogadják, – arról a szerencsétlen frankpör tapasztalatai is némiképp meggyőzhetnek bennünket. Hidul az angoloknak felénk hajló rokonszenve kínálkozik. *Rothermere* sem ok nélkül említi cikkében

Franciaországot, szólván ekképpen: «Magyarország, Anglia és Franciaország természetes szövetségese, mely minden jogot megszerzett arra, hogy ne kezeljük úgy, mintha újonnan alakult Balkán-állam lenne, hirtelen összetákolt alkotmánnyal, tapasztalatlan politikusok vezetése alatt.» ...

Látnivaló, hogy a nagyhatalmak körébeni izoláltságunk szünőben, – közvetlen szomszédainkkal szemben pedig korrekt viszonynál egyébre törekedni nincs okunk, – rabló és megrablott baráttá soha nem lehetnek.

Mindent összefoglalva és mindent tekintetbe véve tehát, kellő higgadsággal s minden vérmességtől menten is, megállapíthatjuk azt, hogy világpolitikai elhelyezkedésünk ezidőszerint kielégítő, – «a magyar kérdés» kezd számítani a diplomácia sakkjátékában.

Am azért csak higgadtan és türelemmel!

Nagy Emil óv minden szertelenségtől, a fantázia tulmerész csapogásától csakúgy, mint túlhajtott várakozásoktól, s helyesen és bölcsen a következőkben adja a *Rothermere-féle* revíziós elgondolásnak a kommentárját: „A határvonalat úgy képzelem Rothermere lord, hogy akik azt megcsinálják, teljes és erős fantáziával felejtsek el a munka tartamára, hogy ők magyarok, hanem képzeljék bele magukat abba a helyzetbe, mintha ők a háború befejezése után a nagyhatalmak négytagú döntő-bizottsága lennének, amelyik a wilsoni elvek szerint igenis tudatosan akart adni egy-egy részt Magyarországból a környező államoknak, amelyek közül még Csehszlovákia nem volt, de okvetlen megalakítandónak jelentkezett. Ezt a szándékot diplomáciai, békés nemzetközi, illetve genfi óton egészen visszacsinálni hiú ábránd, s ilyen ábránd táplálására Rothermere lord nem kapható, de senki egész Angliában. Ezt meg lehet talán csinálni egy új európai felfordulás keretében, de Rothermere lord nem felfordulást, hanem ellenkezően, tartós és valódi békét akar a volt kettős monarchia romjain, azon a módon, hogy egy újabb gyökeres tárgyalás keretében lefaragtassék a trianoni békediktátumról mindaz, amit arra a tudatlanság, kapzsiság, egyoldalú bűnös információ s a magyarság meg nem hallgatása ragasztottak, anélkül, hogy azokat az illető döntő tényezők tulajdonképpen tudatosan akarták volna, s ha nem lettek volna kapzsi befolyások által megtévesztve, a határt nem is csinálták volna úgy, ahogy csinálták.

Egy ilyen határvonal lebegett a lord szeme előtt, amikor cikkét megírta. Ez a határ olyan legyen, hogy sehol, semmiféle indokból se menjen bele kompakt magyar lakosságok testébe, hanem ezeket adja vissza a magyar hazának, s úgy vezessék ezt a határt, hogy az csak kompakt nemzetiségi testeket csapjon át Romániához, Szerbiához, Csehországhoz, mert ennél több Wil sonnak se volt esze ágában se, de Lloyd Georgenek, s az olasz- nak se, csakhogy ők meg lettek tévesztve. Ezt a *megtévesztési hányadot kell kiküszöbölni a békeműből, ez a Rothermere-féle álláspont lényege*, s büszkén vállalja azt a lord, ha ezt az új vonalat akár *Rothermere-vonalnak* nevezi a magyarság, s a világ közvéleménye is, amint azt majd Rothermere lord folytatólagos hatalmas sajtóhadjárata révén megismeri.*

Mindenképpen igaza van azonban *Seydouxnak*: «a világ köz- véleményének, különösen a franciának a revízió irányában való befolyásolása még hosszú munkába fog kerülni,» – ám igaza van régi barátunknak *Charles Tisseyre-nek* is a «*La Hongrie mutilée une erreur diplomatique*» című hat esztendő előtti mű szerzőjé- nek is – ki következőképp nyilatkozott:

„*Hogy mégis mit lehet cselekedni? Hatalmas propaganda- munkára van szükség. A magyar kormány és a magyar társada- lom igyekezzék minél több francia politikust, újságíró-t és publi- cistát rávenni arra, hogy meglátogassa a megcsonkított Magyar- országot. Annyiszor tapasztalhatták már önök, hogy aki Magyar- országon járt, megszereti Magyarországot. A legutóbbi példa Rothermere lord. De nemcsak erről van szó. Nem csak szeretet- ről. Az igazságtalanságokra és fonák állapotokra ott a helyszínen lehet igazán rámutatni. A szó elhangzik. Akinek azonban egy- szer megmutatták, hogy a mai Magyarországon vannak bányák, amelyek kijárata már Magyarország határain kívül esik, aki saját szemével látta, hogy vannak városok, amelyeknek lakos- sága két országhoz is tartozik, az erre mindig emlékezni fog.*

Én jártam a tót földön, aminthogy Magyarországról is a helyszínen szereztem információimat. És láttam, hogy Csehország problémája nem megoldott probléma. Önökön sokat segíthet, hogy 1928. októberében lejár a 10 éves cseh alkotmány és Szlo- venszónak döntenie kell sorsáról.

A Felvidék problémája függő probléma. Megírtam ezt új könyvemben is, amely évek óta hever a fiókomban. A cseh nép

* Budapesti Hírlap július 21. száma.

nem tudta beolvasztani a tótságot. A Felvidéken cseh uralom van, de nincsen Csehország. A tótság megfeküdt a cseh birodalom gyomrára. És folytathatnám a bajok felsorolását a többi elszakított területen is.”*

Hogy mennyire igaza van *Tisseyre-nek*, midőn idegen léte megállapítja azt, hogy aki járt nálunk, az megszereti Magyarországot s megértéssel van ügyünk iránt, annak frappáns bizonyossága *Capasso Torre* grófnak, *Mussolini* ezidőszerinti sajtófőnökének és meghatalmazott miniszternek egy a „*Politica*”-ban hat éve megírt cikke, melynek ezidőszerint való kiásása és ösmeretése *Balla Ignác* érdeme.**

„Azokat a legmagasabbrendű, világpolitikai szempontból döntő okokat, amelyek nemcsak kívánatossá teszik, hanem egyenest megkövetelik, hogy Olaszország és Magyarország között a legszorosabb politikai barátság létrejöjjön, már itt fejti ki *Capasso Torre* – az olasz politika akkori orientációjával és tendenciájával szemben, mely a jugoszlávokkal való barátkozásnak kedvezett és amely külpolitikának irányairól a «*Politica*» ugyanabban a számában *Attilio Tamaro* (aki Magyarországról könyvei is irt olaszul) ad világos képet. Ezt a politikát *Sforza* gróf irányította, aki *Tamaro* szerint «a kis-entente Atyaistenének képzeletét magát» és «jugoszláv politikájával ellenségünké tesz egy népet (a magyarokat), akik mindig őszinte barátaink óhajtottak lenni, de akiknek elengedhetetlen létfeltételük a trianoni békeszerződés revíziója.»

— Magyarország – írja *Capasso Torre* gróf – a legélénkebb érdeklődésünkre tarthat számot több oknál fogva is. Habár a trianoni szerződés rettenetesen megcsönkította, még így is, területileg és katonai szempontból is jelentősebb, mint akár Ausztria, akár Bulgária, vagy Albánia és felsőbbségének megítélésében nem lehet elzárkóznunk a magyar nép büszke természetének értékelésétől éppenugy, mint eleven szellemi erejétől, amely kultúrájának és történetének eredménye. A magyar nép életéről tanúskodó szellemi egységet jelent, amelyet a történelem kemény csapásai sem rombolhattak le, sőt még csak ki sem kezdhették.

— A magyar Alföld termékeny földje és lakóinak dologszerepene és intelligenciája elő fogják segíteni az ország gazdasági

* „Az Est” augusztus hó 27-iki számából.

** „Pesti Hírlap” augusztus 10-iki száma.

újjászületését, – írja ezután Capasso Torre. – Magyarország földrajzi fekvésénél fogva is igen fontos tényező «esetleges jövőbeli délszláv konfliktusok bekövetkeztékor», mert *Magyarország életfeltétele a védekezés a dunamenti új szláv államok terjeszkedési törekvéseivel szemben, amelyek elnyeléssel fenyegetik.* Ezért is volt annyira népszerűtlen Magyarországon Ferenc Ferdinándnak a délszlávokat favorizáló politikája. Magyarország védőbástya volt és ma is az a szláv terjeszkedéssel szemben és éppen ezért nézett a múltban és néz ma is Itália felé, amelyet Magyarországnak ez a szerepe legközelebről érdekelhet.

Capasso Torre megírja azután, hogy Olaszország, ha nem is a legszerencsésebb eredménnyel, de igyekezett megakadályozni, hogy a trianoni béke ennyire megcsonkítsa az országot, de bevallja, hogy itt – *az akkori olasz kormány – nem tudott elég erős ellenállást kifejteni Franciaország magyarelles politikájával szemben.*»

«Elképzelhetetlen-állapítja meg Capasso Torre, hogy a magyarok valami hirtelen támadt szerelem folytán annak a francia kormánynak karjaiba dobják magukat, amely a legelszántabban harcolt *a párizsi konferencián a Magyarországot övező szláv-államok megnagyobbítása érdekében, olyan határt állapítva meg, amely annyi, de annyi magyart szakított el a hazájától* és amely határvonalat Budapesten annyi keserűséggel neveztek el «Clemenceau-vonalnak». Franciaország a valóságban «biztosra akart menni» és ezért óhajtotta és vitte is keresztül akaratát, amely szerint *a régi Osztrák-Magyar monarchiából, az abból megmaradt, legyöngített és körülzabdalt országok kárára, két erős szláv-ország keletkezék,* mert tudja jól, hogy a népek és fajok történelmi végzete végül mégis csak konszolidálni fogja a politikai helyzetet és a dunamenti kaotikus állapotoknak végleges formát fog adni és itt *egyesgyedül a szlavizmus és a germanizmus közötti ellentét az, mely az ő esélyeit erősíthetné. Az igazság az, hogy Franciaország, amelyet ezek a szempontok vezéreltek, kövvelte a történelmi Magyarország megcsonkítását, mert tudta jól, hogy a szlavizmustól fenyegetett Magyarországra nem tudja ráerőszakolni az ő németellenes politikai akcióját és ezért ezt az akadályt össze akarta törni és el akarta háritani útjából.* Ez történelmi tény ...»

A *Rothermere-akciónak* súlyát és jelentőségét egyebek mellett nem csak a támadott kis-entente s legfőbbképpen a cseh sajtónak elkeseredett harci riadója, hanem különösképpen annak *állandó, nem szünetelő, tartós volta és jellege adja meg*, ütemét, a *«nulla dies sine linea»* irányítja és szabja. Akciója stílusának gyilkosan *gyakorlati* iskolapéldája pedig: *Rothermere-nek Beneshez* intézett augusztus 10-iki negyedik távirata:

«Igen köszönöm táviratát. Érdeklődéssel várom a beküldendő információkat abban a feltevésben, hogy azok felvilágosítást nyújtanak *a csehországi magyar birtokok sorsáról is*. Éppúgy, mint fivérem, néhai *Northcliffe* lord, én is őszinte barátja vagyok Cseh-Szlovákiának és én, aki a háborúban az ön népének függetlenségeért munkálkodtam, meg vagyok győződve, hogy a cseh kormány mihamarább egyetért majd velem abban, hogy *az ön országa szempontjából a legjobb politika az, ha Magyarország megbízható, tartós barátságát egyetértően megállapítandó határkiigazítás révén megszerzi. A világ közvéleménye nem fog új Elzász-Lotharingiát megtérni sem Cseh-Szlovákiában, sem másutt*. Azok a barátok, akiknek nemzeti jövőjét teljes sötétség fedi, az ön számára *a veszedelem órájában nem fognak segítséget jelenteni*, de azt hiszem, hogy *Magyarország az ő mostani, igen hatalmas barátaival az ön országának jövője számára a legjobb biztosítékot jelentené*. Ha szolgálatára lehetek *az ön országa és Magyarország közt tartós közeledés megteremtésében, rendelkezék bármikor velem. Arra kérem, hogy ezt a nyilatkozatot sajtója útján közölje Cseh-Szlovákia népével.*»

Szinte szédületes az a perspektíva, mely előttünk nyílik, ha egybevetjük ennek a robusztus és iramban szinte páratlan angol államférfiúnak egy legutóbb szeptember hó 2-án közölt nyilatkozatát lord *Robert Cecil-nek* egy szeptember hó 4-én közölt nyilatkozatával.

Szeptember 2: – Milyen szemmel nézik az akciót a Downing-Streeten, az angol külügyminisztériumban? – kérdi a «Pesti Hírlap» levelezője:

«*Momentán nem nyilatkoznál:* – válaszolja *Rothermere* -, *de egy hónap múlva érdeklődhetik, akkorra egész más légkör lesz a downing-streeti palotában. Elvégre itt az ideje, hogy az*

angol hivatalos körök ráeszméljenek arra, hogy Magyarorszában értékesebb barátot nyernek, mint amelynek az elvesztésével fenyegetik őket. Nagyobb barátot nyernek, mint amilyet Cseh-szlovákiával elveszítenek és amellett a megcsonkított Magyarország örökös nyugtalanságot rejt magában a középeurópai béke szempontjából.»

Szeptember 4; A közben az angol kormányból kilépett lord Cecil következőkép szól a «Pesti Hírlap» levelezőjéhez:

„A világháború láthatóan meggyöngítette a nemzeteket és a győztes államok, ha nevének, hamis fogaikkal nevetnek.»

„Ami Trianont illeti, kijelenthetem, hogy az én álláspontom mindig az volt, hogy a békeszerződést csak igazságos alapokra lehet fektetni.»

„Lord Rother mere akcióját felette értékesnek és rendkívüli horderejűnek tartom, nemcsak Magyarország szempontjából, hanem a középeurópai és így a világbéke szempontjából.”

Bizony szédületes a perspektíva *Rothermere* „Certainly”-je után:

„A Kárpátokban lesz még magyar nyár; Pozsony, Kassa, Nagyvárad, Kolozsvár a magyaroké lesz bizonyosan. Certainly!...”

A revíziós gondolat itt is, ott is felbukkant már eddig is a világpolitikában, – a szórványosságot azonban *Roihermere* sikraszállásával az állandóság és folytonosság váltja fel, a revízió *benne van* a világpolitikában s aligha fog a napirendről többé lekerülni. Ez *Rothermere* lord elévülhetetlen és vitathatatlan érdeme, – a magunk erejéből ezt az eredményt soha nem érjük el, bármily propagandára is térjünk, bármily agitációba is fogjunk. Annak is megvan az oka, hogy *Rothermere* a békeszerződések várát miért a cseh szárnyon kezdi ki legelőbb s döngeti leg vehemensebben; – hogy a kevesebb néha több a soknál, azt ezen a szárnyon ösmerték fel legelőbb, – *Masaryk* L'Europe nouvelle c. munkájában az olvasható, hogy: „Bizonyos esetekben, ha majd lezajlottak a háború viharai, az etnográfiai határok kiszabása csupán ideiglenes lesz. Amint megszilárdultak a nemzetek és elfogadták a népek önrendelkezési jogáról szóló elvet, a revízió majd zavar nélkül jöhet létre, úgy az etnográfiai határok, mint a kisebbségek tekintetében”.

Hogy a *Rothermere-akció* révén nem egy Trianon előtti és utáni féltve őrzött titokról le fog előbb-utóbb hullani a lepel, – hogy a hivatalos s még inkább nem hivatalos diplomácia titkos műhelyéből: jegyzékek, memorandumok és levelezések napfényre fognak kerülni, olyanok is, amelyek nem éppen plain air-be való helyezettetésre készültek, – az előrelátható volt, valamint az is, hogy a *Rothermere-akció* mindtöbb oly szereplőt fog megszólalásra bírni, kit a *békéért való felelősség* elsősorban is kiváltképpen terhel.

Itt az úgynevezett *Paléologue-jegyzék*. Nem kutatom, vajjon a jegyzék hivatalos-e vagy sem, azt sem kutatom, hogy egészében vagy csak egyes részeiben hiteles-e, – noha annyit a Quai d'Orsay is koncédálnak, hogy „abban egyes tényleg felmerült problémák jutnak kifejezésre”, – ám megállapítani óhajanám, hogy a jegyzék korábbi keletű (1920. ápr. 15.) a *Millerand-féle* kísérőlevélnél (1920 máj. 6.) és emlékeztetek arra, hogy az egyik határmegállapító-kommissióban, miként azt már fentebb megírtam: „A magyar biztosnak azon kijelentésére, hogy nagyon megvan ütközve azon, hogy a határmegállapításra vonatkozó okmányok között a kísérőlevél nincs megemlítve, az entente-biztosok válasza a következő volt: Les Commissaires des Principales Puissances Alliées ne sont pas d'avis de parler de la Lettre d'Envoi qui n'a été donnée à la connaissance de la Commission.”

(A szövetséges Nagyhatalmak biztosai nincsenek abban a nézetben, hogy a kísérőlevélről, mely a bizottság tudomására nem adatott, beszélhetnének.)

Úgy gondolom, ha megállapítást fog nyerni, hogy mik történtek a nagy politikában a *Millerand-féle* kísérőlevél kibocsátásának és végrehajásának időpontja közé eső időszakban, úgy sok minden fog kiderülni, többek között az is, hogy nem rajtunk múlott a francia „ajánlat” elfogadása.

A *Rothermere-akciónak* eddig úgy vélem, legfontosabb hajtása *Lloyd George* megszólalása.

Lloyd George nyíltan megvallja levelében: Ami az 1919-20-as békeszerződéseket illeti, határozottan kijelenthetem, hogy megalkotóik sohasem tartották ezeket a szerződéseket olyan tökéleteseknek, hogy megmásíthatatlannak tekintették volna azokat.

Ugyanazon *Lloyd George*, kiről megírtam, hogy a trianoni béketárgyaláson *Apponyi Alberthez* azt a kérdést intézte: „Vajjon

az újonnan alakult államok határain belül vannak-e fajmagyarok által lakott területek? – ugyanazon Lloyd George egy memorandummal fordult annak idején Clemenceauhoz, melynek az volt a címe: „Egynémely szemlélődés a békekonzferencia részére, a feltételek végleges tervezete előtt.” Ebben az emlékiratban egyebek között a következő olvasható: „Amit a németekről mondtam, az áll a magyarokra is. *Nem lesz béke a délkeleti Európában, ha a most életrekelő minden kis állam határain belül erős magyar irredenta lesz. Amennyire emberileg lehető, én a béke alapelveinek óhajtanám tekinteni, hogy a különféle fajok anyaországukba kebeleztessenek be.*”

A Rothermere-akció eddigi fejleményeiből is már kitetszik az a tanulság, s hiszem, hogy a jövőben még inkább kivihető lesz az, hogy revíziós politikánknak Rothermere intenciói szerint is, nem szabad esetleges angol-francia érdekellentétten épülnie, hanem inkább fokozott mértékben kell kultiválnunk francia összekötött téseinket, – a revíziónak a franciák körében is vannak és lesznek barátai.

A nemes lord akciójához közreműködésünket kéri.

Joggal és bölcsen, mert miként Napoleon herceg írta Kossuth Lajosnak:

„A múltak dicsőségén élni, az elvénhedt nemzetek dolga, – aki életre vágyik, annak fiatal életerőt kell mutatni.”

* Carl Friedrich Novak: „Versailles” c. munkájából. (Pesler Lloyd ismertetése).

XI.

MAGYAROK VILÁGSZÖVETSÉGE A REVÍZIÓÉRT.

*„A múlt elesett hatalmunkból, a jövő-
előnek urai vagyunk. Ne bajlódjunk azért
hiábavaló reminiscenciákkal, de bírjuk inkább
elszánt hazafiságunk s hív egyesülésünk által
drága anyaföldünket szebb virradásra. Sokan
azt gondolják: – Magyarország – volt; én
azt szeretem hinni – lesz!*

SZÉCHENYI.

A közel két évtizedes „Kelet Népe”* megjelenésének első pillanatától fogva a nemzeti gondolat eszméjét szolgálta minden vonatkozásban.

Szolgált azzal az erővel és azzal a lelkesedéssel, melynek gyökere és forrása volt és maradt, a nemzet legjobbjainak tömörítése és szellemi közreműködése.

Mély meghatottsággal és soha nem múló hálával emlékezem meg ehelyütt azokról a közülünk immár elköltözött nagy magyarjainkról, kik felelősségteljes szerkesztői munkámban évekig támogattak, időt és fáradságot nem kiméivé, szellemi kincsesi házuk legdrágább gyöngyeivel: Írásaikkal, bölcs tanácsadással és jóságos útbaigazítással: *Bánffy Dezső* báró, *Szögyény-Marich László* gróf, *Széll Kálmán*, *Khuen-Héderváry Károly* gróf, *Wekerle Sándor*, *Giesswein Sándor*, *Prohászka Ottokár* és *Csernoch János*.

Számos közlésünk, cikkünk, értekezésünk és önálló kiadványunk idegen nyelven jelent meg, – a háború idején Berlinben végig német nyelven, – azzal a céllal, hogy a külföld közvéleményéhez közelebb férközhessünk, hogy a magyarságnak barátait szaporítsuk.

A *Trianonnal* előállott nemzeti katasztrófa a békeszerződés *revíziójának eszméjét* kategorikus imperativusként állította minden a hazájának jövőjeért aggódó magyarnak lelki szemei

* Ezidőszerint: „A Revízió.” (Kelet Népe”).

elé. Ezt tudva és érezve, két éve „*A mai Magyarország*” című művet (franciául, németül, magyarul) jelentettük meg.

A hatalmas munka megjelentetésével a Trianon ütötte sebeink feltárása mellett vitalitásunkat óhajtottuk a külföld előtt bizonyítani, *rámutatva a békeszerződéseknek európai, de sőt világérdekből való revíziójának szükségességére*, mert a mai béke nem béke, mi magyarok pedig békében óhajtunk élni és megélni.

A könyv nem vitairásnak, hanem „informativum hungaricum”-nak készült; hazánk legjobbjai irtak benne* a *Trianon utáni Magyarországról*, – igaz, csak nagy vonásokban, de szinte reflektorral világítva a széles terület minden részére: különösen történelmi, politikai, gazdasági és kulturális vonatkozásban. Ellenségeinket – ma is csóstül vannak – igazunkról nem győztük meg ezen munka közzétételével, de barátainkat – mert ha kevesen, de ilyenek is vannak – szaporítottuk, mert hitvallást tettünk a magyarság virtualitása mellett és megállapítottuk azt, hogy ma is, post tot discrimina rerum, állami életünk ezen ránk nézve leggyászosabb korszakában is, érezzük, *Apponyi Albert* gróf megkapó szavával élve, *a magyar nemzeti lélek lüktetését, mely életet jelent és emelkedést ígér*.

De tanúságot tettünk Írásainkkal mi magyarok arról is, hogy *az elzárkózottság halálos bűnét nem vállaljuk*, az „isolation”-nak, még ha „splendid” lenne is, luxusát, mi tönkrenyomított magyarok magunknak meg nem engedjük, hogy ismerjük a „történelem legfőbb törvényét” és ismerjük a kultúrnépek létérdekeinek – az emberiség legfőbb javait tekintve – megdönthetetlen szolidaritását.

Hisszük és valljuk, hogy a történelmi igazságszolgáltatás egyszer megindult fatális folyamatát nincs hatalom, mely meg-

* Apponyi Albert gróf	Imrédy Béla dr.	Raffay Sándor dr.
Ajtay József dr.	József Ferenc dr.kir.lig.	Rotter Lajos
Aeronauticus	Józan Miklós	Ruffy Pál
Bethlen István gróf	Karafiáth Jenő dr.	Smolka János
Bárczy István dr.	Klebensberg Kunó gróf	Schandl Károly dr.
Berzevicy Albert dr.	Kresz Károly dr.	Szabó Aladár dr.
Déry Béla	Lenkei Henrik	Sömjén Géza dr.
Domonv Móric dr.	Matlekovits Sándor	Szögyény György dr.
Földes „Béla dr.	Mutschenbacher E. dr.	Szterényi József báró
Gábor Gyula dr.	Praepositus M.	Tury Zoltán dr.
Grósz Emil dr.	Pap József dr.	Végh Károly
Huszár Károly	Petrichevich-Horváth	Vikár Béla dr.
Hlatky Endre dr.	Emil báró	Várady Miklós dr.
Halmáy Elemér ifj.	Popovics Sándor dr.	Wlassics Gyula báró

akaszthatná s mi igazunkat azért kiáltjuk világgá, mert Európa fejlődésének és történelmének újból szerves részévé óhajtunk lenni és mivelhogy hiszünk és bízunk történelmi hivatottságunkban.

Némaságra végre mi sem kötelez bennünket, viszont minden arra, hogy igazunkat nap-nap után kiáltjuk világgá, mert *óriási a külföld informálása terén való mulasztásunk a múltban, nehezen helyrehozható; mérhetetlen kárára volt a magyar érdeknek és kihatásait tekintve, szinte katasztrofális: a külföldnek a múltbani teljes tájékoztatlansága a való magyar állapotok felől,* – Trianont nem csekély részben ez iránybani mulasztásunk okozta.

Ellenségeink arattak, nem mi, akik vetni elmulasztottunk.

Ma is vádlottként állunk még a világ előtt, szünetelést a védekezés munkájában magunknak ma sem engedhetünk meg.

Propaganda, propaganda, propaganda! – mondja Tisseyre – *Erre van szükségük, ha valamit a nagyhatalmagnál is el akarunk érni. Nem csökkenő éberséggel és kitartással. Itt nem szabad a magyar szalmalángnak kialudnia, ha eredményt akar elérni a magyarság. – Elhívni a világot magukhoz látogatóba és kijönni a világba kulturális és nemzeti értékeikkel, magyar művészettel, magyar kultúrával, barátokat szerezni odahaza és barátokat keresni külföldön: erre vezet a magyarság feltámadásának útja.*

Magyarországon külpolitikai közvélemény csak ma van ébredőben. Megtanultuk végre a legutóbbi évtizedek világpolitikai fejleményeiből, *hogy teljesen meddő minden hivatalos orientálódás, ha nem rezonálódik az a népek lelki és érzelmi világában, gazdasági érdekeiben.*

A magyar sors minden nyomorúságának alfája és ómegája: Trianon, *a magyarság egyeteme azért orientálódik a revíziós gondolat felé, a revíziós gondolat egyesítő hatása egymásra találtat bennünket magyarokat és egyedül képesít minket arra, hogy a mindenfelől országunkat ért és érő támadásokat sikerrel kivédjük, mert hisz annyi bizonyos, hogy amennyiben részünkről külpolitikai aktivitásról egyáltalán lehet szó, úgy azt bármiféle hatalmi eszköz és szankciók híján csakis a magunk higgadságával, óvatos körültekintéssel, bölcs előrelátással s a mindenkori helyzetből folyó észszerű kompromisszumokkal támaszthatjuk alá, vagyis minden *legális* eszközzel a revíziós gondolatnak külföldöm térfoglalására kell törekednünk.*

Vagy – vagy a politikában nincsen, a politika kompromiszsumok láncolata, s gyakorlati szempontok szemmeltartásával a politika mindenkor a múltak tanulságainak hasznosítása, a jövő szükségességeinek felismerése.

Miként a természetben, úgy a világpolitikában sincsen pihenő, nincs megállás, a sorsunkat intéző hatalmi tényezők egy pillanatig sem szünetelnek. Az események, mint az erők ütközésének és kiegyenlítésének eredményei, szakadatlan láncolatban követik egymást; a fényt, az árny, a haladást a hanyatlás, az erők végsőkéig való megfeszítését a kimerültség természetes folyamata követi, – a jövőnek titkai mindenkor a múltak fejleményeinek okszerű és szükségképeni következései.

A békéért való felelősségnek kérdése immár nem küszöbölhető ki a világpolitikából s ezen kérdés, ha tetszik, ha nem tetszik, nemcsak magyar érdekből, hanem a világbéke érdekében aktualizálja a revíziót.

Semmi őszinteség a diplomáciai helyzetben, *külön-külön pepecselnek* oly kérdéseken, melyek *csak együttesen* lennének a világra haszonnal *intézhető*k. Locarnóban is alig hogy dereng, legkevésbé nekünk, megnyomorított magyaroknak, kik hogy „fuiumus Troes”, az európai quantité négligeable-t szaporítottuk eddig.

Locarno nem érint bennünket, a magyar kérdésre *nem* terjeszkedik ki. De Locarno nélkül is megállapíthatjuk azt, hogy van még egynémely erősségünk, mellyel a nemzetközi politikában a jövőben operálhatunk, teszem:

a) hogy mi betartjuk a békét, – a többi boldogabb szerződő fél ellenben, különösen a minoritásokat tekintve, azt nap-nap után megszegi;

b) hogy minoritási bajaink más országokkal való közös bajaink;

c) hogy a „magyar kérdés”, mely az európai problémák komplexumának egyik nem éppen jelentéktelen parcellája, nemcsak a mi szerencsétlenségünk, de tövis is egyúttal fölényes és elbizakodott szomszédaink talpában;

d) hogy Trianon revíziója sem specifikus magyar probléma.

Végül sohasem szabad megfeledkeznünk arról, hogy történelmi folyamatok sodrában küzködünk, hogyha nem is irányíthatjuk sorsunkat mindenképpen a magunk akaratából, az események mindazonáltal, hogy úgy mondjam „csinálnak”,

hozzá nem mindig szükségképpen kárunkra, – végül, hogy történelmi folyamatok soha sincsenek híján bizonyos fatális igazságszolgáltatásnak.

Hogy is mondták a szétdarabolt s még nem egyesített országok?

„*Italia fara da s'e*”. Itália magától halad.

Hittek, feltétlenül hittek igazukban, hazájuk vitalitásában és egységes hazájuk feltámadásában, – újjászületésében.

A revízió a békeszerzők s a szerződésekhöz ragaszkodók szempontjából is ma már reálpolitika, dereng ugyanis annak a tudata, hogy a világbékét mi sem veszélyezteti nagyobb mértékben a békeszerzőknél.

„*Derengés*”-ről ha beszélek, igen szerényen fejezem ki magámat, mert *Rothermere* lord oly hatalom, melynek szavát meg kell hallani, struccpolitikát véle szemben ellenfeink meg nem engedhetnek maguknak.

Joggal beszélhetünk ma már a revíziós politikáról mini reálpolitikáról s elérkezett immár annak az ideje is, hogy valóra váltsuk Apponyi Albert szavát:

„A békeművet csak ezentúl kell megcsinálni, akkor, amikor arra a lélektani feltételek a műveit világ közvéleményének evolúciójában meg lesznek. Ez ma még nincs meg, erőszakos felforgatásra nem gondolunk. De ahhoz jogunk van, hogy a közvéleménynek ilyen irányban való kiérlelődését érlelni segítsük és ezt tenni kötelességünk.”

A magyarság egyetemének célkitűzése tehát nem lehet más, mint

a revíziós gondolatnak minden szavunkkal, minden betűnkkel, kül- és belföldön csakis nyílt és legális eszközökkel való ápolása, élesztése, erősítése se és terjesztése, ez érdekből: törekvés itthon a magyar társadalomnak szükségképpen egységesítésére, osztályra, felekezetre és nemzetiségre való tekintet nélkül.

Hódít annak felismerése, hogy a revízió nem csupán magyar, hanem európai, de sőt világérv és hogy nem a békeszerződések változatlan fenntartása a diplomácia legfőbb hivatása, hanem: a világbéke megóvása.

Nincs mit takarnunk, fölemelt fővel állhatunk a világ Ítélszéke elé. Sursum corda! – szól felénk szent ügyünk immár ki-dőlt hatalmas oszlopa, megdicsőült bíboros hercegprímásunk. – „Az utolsó szó az isteni gondviselésé lesz, amely ezer év alatt, sokkal válságosabb körülmények közt is érvénysült és mindig megóvta a magyar nemzetet a végső pusztulástól. A Mindenható látja a magyar nép tragikus vergődését és tudja, hogy milyen szándékok vezették a harcban. Nem a területszerzés, nem az idegen népek leigázása volt a magyar nép háborús célja; az ágyúk dörgése azt hirdette csupán, hogy – mint már annyiszor ezer év óta – ismét hazája szabadságáért harcol a magyar ... Mert ez a béke nem hozott békességet, hanem új gyűlölködésnek, új harcoknak lett a forrása, még ha alá is kellett írunk. Területben és népességben megcsonkítva, gazdasági erőforrásaitól megfosztva; pénzügyileg a legsúlyosabb terhekkal megrakva, ez a nemzet nem állhat meg, mert a békeszerződésben nincsenek meg a fejlődés, sőt a megélhetés alapföltételei sem ...

Ez a „békeszerződés” az enyészet csiráit hordja magában, össze fog dőlni ez az embertelen fantazmagória, amely a sóvárgott világbéke és nyugalom helyett új harcok és forradalmak sárkányfogait veti el Európa keletén ... *Sursum Corda!*¹

Cselekvés ma már a mi feladatunk.

A cselekvés irányára már a múlt esztendő november havában volt alkalmam rámutatni. A cselekvés eredményességének egyik leghathatósabb tényezője – tapasztalat erősbiti ezirány¹ báni megállapításunkat – a külföldön élő magyarság, mellyel való kapcsolatunkat a jövőben mélyítenünk kell.

Amerika ösztönös igazságérzete Wilsonnak a Nemzetek Szövetsége „fondeur”-jének békepolitikáját, már attól fogva nem vállalta, hogy Wilson nem fejtette ki a várt erélyes ellenállást, szemben a győzteseknek a béketárgyaláson tapasztalt brutális erőszakosságával s lépésről-lépésre engedett híres 14 pontjából, amelyekben bizva, a Központi hatalmak letették a fegyvert, – egészen *Hardingig*, kinek elnökké való megválasztása véglegesen megpecsételte Wilsonnak kudarcát; az amerikai nép Wilson politikájától teljesen elfordult s a világpolitikára való befolyását mindmáig szerfelett reális módon érvényesíti mint Európa hitelezője és bankárja. Amerika már csak ezért is, merem állí-

¹ „Kelet Népe”, Csernoch János: „*Sursum Corda*” 1920. I. sz.

tani – és ebbeli hitemben két látogatásom Amerikában 1920-ban és 1921-ben csak megerősített – a revíziós tábornak egyik éppen nem hangos, de súlyban annál jelentősebb tényezője. Amerikai vonatkozásban a külföldi magyarságnak a revíziós kérdés körüli praedesztinált volta szembeötlő. Stresemann dr. már régebben fejtegette, mily nagyjelentőségűnek látja a külföldi németiségnek a közös nagy német célok érdekébeni megmozdulását, – a külföldi, különösképpen pedig az amerikai magyarságra ez fokozott mértékben áll annál is inkább, mert Amerikába szakadt magyar testvéreink oly tömegekben élnek az Unió nagy ipari és kereskedő centrumaiban, hogy már számuknál fogva is fölötte értékes és jelentős tényezői az amerikai politikai, társadalmi és gazdasági életnek. *Rothermere* lord szerint: «Üzenetek jönnek a nép valamennyi rétegéből – tekintet nélkül osztályra, vallásra vagy politikai pártállásra – és ezekből az üzenetekből olyan megrendíthetellen nemzeti összetartás csendül ki, amelynél nagyobb aligha volt valaha. Hasonló megnyilatkozásokat kapok azoktól a magyaroktól, akik az utódállamokban, egyéb európai államokban vagy Amerikában élnek és akik a lelkesedésnek és az egységnek ugyanilyen érzelmeiről tesznek bizonyosságot. A «világszövetség» megalkotását ezért Amerikában kell kezdeményezni.

Az angol népnek, melyet a világon elsővé avatott az ősök nyelvének és hagyományainak fanatikus tisztelete, egyik már régtől fogva magyarbarátnak ismert fia, *Sydenham* lord szerint:

A vér nem ismer országhatárokat. Bárhol is lakják a magyar, ha a dicsőséges magyar nemzethez való tartozamlóságáról meg nem feledkezik, – a magyar jövőt nem kell féltetni.

Sydenham megállapítása feltétlenül helytálló, fokozott mértékben *Rothermere* lord akciója óta, miből logikusan, de sőt kategorikus imperativusként az következik, hogy

tömöríteniünk s a revízió érdekében országonként kell beszerveznünk a külföld magyarságát s illetve szerveznünk kell a revízió érdekében a magyarság egyetemét, még világosabban szólva: megalkotandó szerintem a

«Magyarok Világszövetsége a Revízióért.»

A szövetség országonként való megalakítása nemcsak az egyetemes magyarság szükséges megszervezésének alkalmas és hatásos eszköze, hanem arra is alkalmas, hogy *tiszteletbeli külső tagokként* sorakoztassuk fel igazunk mellé a külföldnek ama ma már nem csekély számú intellektueljét és politikusát, akik a világbéke érdekében revízióért eddig is már szót emeltek, a revíziós gondolatért eddig is már küzdöttek, ami igen nagy jelentőségű, s nem egyéb, mint a *«cooperation intellectuelle»*nek a revízió érdekében, való reális hasznosítása, az általunk csatlakozni felkért és beválasztott külföldi tiszteletbeli tagok közreműködésével.

Ezen koncepció sikerességét garantálja a világnak ezidő-szerint felénk forduló figyelme, nemkülönben azon körülmény is, hogy közvetlen szomszédainktól eltekintve, a hivatalos külfölddel nem kerülhetünk kollízióba, *nem lévén titkosak sem cé-lunk, sem az annak érdekében igénybe vett eszközök*, melyek közül külön is kiemelendők: informatív felolvasások, esetleg magyar kultur-estélyek rendezése külföldön, soeialis és gazdasági viszonyainkat és kultúránkat ismertető *tömör, idegennyelvű* propagatív írá-sok kiadványozása és terjesztése, itthon: propaganda (vidéki felolvasások), *amely a főváros és a vidék népe érzelmi közösségének ápolására* s a revíziós gondolat ébrentartására alkalmas.

Ezen cél érdekében összefognunk, úgy vélem, mindenképpen érdemes lesz, mert abban ugyan még is csak megegyezünk mi magyarok, kik különféle politikai hitet vallunk, hogy *«a legfőbb politikai hitvallás az, hogy magyarok vagyunk»*.

XII.

EVOLUTIÓ A REVÍZIÓS PROBLÉMA KÖRÜL.*

„Nemzetközi szerződések nem örök-
életűek, nem kripta a békeszerződés”. . .

MUSSOLINI

Külső és belső evolúcióra gondolunk. Közel kilenc éve annak, hogy a győztes „Szövetséges és Társult Hatalmak” rákényszerítették akarataikat a legyőzöttekre, – hogy meglettek a békeszerződések; a *magyar*, minden részünkröli ellenjavaslat félretételével *azért*, mert: „*A Szövetséges és Társult Hatalmak a maguk részéről nem felelhetnek el, mekkora felelősség háramlik Magyarországra a világháború kitöréseért, és általában a kettős monarchia imperialista politikájáért.*”** Szerintünk *azért*, mert: a nagy garral hirdetett Wilson-féle 14 pont a fegyverszünetről a béketárgyalásig lepergett időszakban lomtárba került, – mert: Parisban nélkülünk döntöttek rólunk, – mert: tudatlanság, felületesség, sietség, ténymeghamisítások, meghamisított etnográfiai, népesedési és statisztikai térképek motívumán épült döntésük, – s mert: mérhetetlen volt a győzők legparányibb józanság és előrelátás nem korlátozta – étvágya.

A két megállapítás közül az egyik, a rólunk való megállapításuk megdőlt azóta az internacionális köztudatban, a mi megállapításunk viszont részben saját beismerésük és közléseik alapján megerősítést nyert.

Mégis minden a régiben, – *evolúcióról* is inkább hitünk, reménységünk és élni akarásunk beszélt velünk.

Ma is, ahogy *Nitti* írja: „A Béke” című könyvében, ma is, hogy évek teltek a békekötés óta, a helyzet még bizonytalanabb, mint valaha volt. Kettős tévedés terjeng ugyanis, mely megté-

* Kisebb változtatásoktól eltekintve *ezen* fejezettéi bővült a munkának másfélesztendeje megjelent II. kiadása. (Szerző.)

** *Millerand* kísérőleveléből.

veszti a felületes politikusokat, akik népszerűségük kedvéért hajlandók, annyi ostobaságot mondani, amennyit csak akar a közvélemény. Azt hiszik, hogy a legyőzöttek elfogadták a békét, a győzők meg abban az ábrándban ringatják még magukat, hogy fentarthatják az erőszakosságok jelenlegi rendszerét: a jóvátételi politikát, katonai megszállásokat, gazdasági ellenőrzéseket stb., stb. s hogy ezzel megtörnek minden ellenállást. Azt hiszik, hogy a békeszerződésekbe való megnyugvás magától fog jönni, mert a befejezett tény mindenkire rá fogja erőszakolni magát. A Nemzetek Szövetsége csak beolajozza az erőszakosság csavarmenetét; nagyszerű elveket hirdet s amikor a szükség megkívánja, *vállalja a végrehajtás munkáját a győzők érdekében*. A nagyszerű elvek, a béke, a kölcsönös biztonsági egyezmények, a döntő bíróságok, mindmegannyi kigondolt eszköz arra, hogy valamennyi állam együttműködését megnyerje *a békeszerződések fentartására* s ezért valamennyit felelőssé tegye. Azt képzelik, hogy a jelenlegi állapot jogállapot. Németország elfogadta, hogy egyedül ő a felelős a háborúért, amely az ő és szövetségesei műve volt; meg kell fizetnie tehát a jóvátételt s ellenőrzés alá kell vetnie magát, úgy, amint történnék valamilyen bűntény elkövetőjével bármelyik civilizált országban. Németország és szövetségesei aláírtak a békeszerződéseket; következképpen jogosaknak ismerték el azokat és kötelesek azokat alkalmazni. Minden államnak tehát, ha akarja a békét, társulnia kell erre a célra. A háború előtt Európában huszonöt állam volt, beleszámítva Andorát, San-Marinot, Lichtensteint és Monacot. A békeszerződések következtében most harmincöt van, de miután a békeszerződések bizonytalanok, nem lehet tudni, hogy nincs-e több, vagy holnap már nem lesz-e több. Európa tehát balkanizálódott s a gazdasági javak, a munka és a kereskedelem mozgékonyasága egyre nehezebb lesz.* A kis államok, már katonai okokból is könnyen hajlanak a protekcionizmusra és így növelik a gazdasági zűrzavart. Európában azelőtt csak egy Ausztria-Magyarország volt, azaz csak egyetlen nagy állam, amely különböző nemzetiségek sokaságától tevődött össze. Most egész sereg állam akad, ahol vagy az uralkodó nemzetiség van számbeli kisebbségben, mint Cseh-Szlovákia, amelyben a csehek a lakosság kisebb felét alkotják, vagy pedig nem az unal-

* Értékem 13 volt háború előtt, ma 27; 38 vámterület ma, régente 26 és új 11.000 kilométer vámhatár. (Szerző.)

kode nemzetiséghez tartozó nagy kisebbségek élnek, mint Románia, Jugoszlávia.

Három év evolúciója – három éve, hogy *Nitti* könyvét megírta, – nem hogy cáfolja, de, sőt, erősíti akkori megállapításait, – éppen nem kicsiny azok tábora, kik a revíziós *pénétration pacifique* lassú folyamatán elgondolkodva, nekikesezve emlékeztetnek *Bismarck* szavára: „*Nicht durch Reden werden die grossen fragen der Zeit entschieden, sondern durch Blut und Eisen.*”

Jeanne d'Arc fegyverrel verte ki Franciaországból az angolokat – ez volt a legelső irredenta-harc a világtörténelemben, - mielőtt Reimsbe vitte megkoronázni a királyt. Washington is fegyverrel verte ki Amerikából az angolokat, – ez volt a második nagy irredenta-háború – s az angolok, hogy visszaadják a kölcsönt a franciáknak Lafayette-ért: ugyancsak fegyverrel hódították meg a francia Kanadát. A Bourbonok nem mondtak le Nápolyról és Sziciliáról, se a Habsburgok Lombardia- és Venetia-tartományokról, hanem Cavour, Garibaldi és Viktor Emánel fegyverrel kovácsolták össze az „olasz egység”-et és ez megint irredenta-háború volt. Görögország is fegyverrel vivta ki függetlenségét és Törökország épp úgy nem adta vissza a szabadságát, mint ahogy Szerbia, Oláhország és Bulgária se Konstantinápoly nagylelkűségéből vagy jog- és igazságérzetéből lett független királyság. Hiszen, ha az efféle „imponderabiliák” számítanak a reálpolitikában, akkor Lengyelországot nem lett volna szabad földarabolni 150 évvel ezelőtt, – se pedig Anglia nem tarthatná gyámság alatt Egyiptomot... a mi negyedmillió magyar testvérünk rabságáról nem is szólva...

Tagadhatatlan, nem is utópia nélkül való az a hit, hogy a háborúban szerzett zsákmányt a győztes önként visszaadná, hogy *a revíziónak részünkről nem lenne s nem kívántatnék ára és ellenértéke*, – demagógia az ellenkezőnek állítása.

Itt *Apponyi Albert* írására hivatkozom:

„A revízió kérdésére vonatkozó minden gyakorlati akció megkezdése előtt tisztában kell lenni annak fogalmával. Nem jelentheti nekünk a statusquo bárminemű csekély módosítását; azzal, hogy öt-hat falut visszaadnak a Csallóközben, *nem* érünk el számbavehető eredményt és teljesen elhibázott naiv gondolkozás az, amely az efajta jelentéktelen engedményeket elfogadhatónak véli, mint azt, ami ma elérhető, jobb időkre tartván

fenn magunknak további követelések érvényesítését. Az efajta fokozatosság a nemzetközi tranzakciók terén nem létezik. Meg-
 egyezéssel változtatás a statusquón csak úgy érhető el, ha köte-
 lezettséget vállalunk, hogy ezt azután véglegesnek tekintjük, a
 kérdést többé nem bolygatjuk; mert azoknak, akik ilyen meg-
 egyezést előmozdítani hajlandók, nem a mi igazságunk a motí-
 vum, hanem az, hogy nyugalmat teremtsenek. Okvetlen fognak
 tehát Magyarországtól olyan ünnepélyes nyilatkozatot köve-
 telni, melyben lemond minden igényéről az új rendezés által
 nem érintett területekre és ez a lemondás csakugyan a végle-
 gesség jellegével fog birni, mert önként történik, szabad elha-
 tározásból, nem pedig úgy, mint a Trianon-i „szerződés” alá-
 írása, kényszer hatása alatt. A kettő közt *jogilag* nincs különb-
 ség, mert a nemzetközi jog nem ismeri a formailag kifejezett
 hozzájárulással – valamely szerződés aláírásával – szemben,
 a kényszer kifogását. De *erkölcsileg* és *politikailag* igen nagy a
 különbség; mert a szabad elhatározásból történt hozzájárulás
erkölcsileg is kötelez, ethikai alapon is lehet követni hűség-
 betartását; ebből olyólag pedig az ilyen hozzájárulásnak ké-
 söbbi megtagadása sehol sem fogja ébreszteni azokat a szimpá-
 tiákat, amelyek a trianoni diktátum ellen való fellázadást ki-
 sérték, hanem ellenkezőleg, mindenütt a legélénkebb visszatet-
 szést fogják előidézni, amelybe okvetlenül bele kell fulladniuk.
 Eszerint minden revíziós megállapodást véglegesnek kell tar-
 tani és azért csak olyanba szabad belemennünk, amelyet mint
 a sorsnak végleges, belátható időn belül változhatlan elrende-
 zését csakugyan el is fogadhatunk, azaz olyant, mely vissza-
 adja a magyar nemzetnek az önálló, teljes, fejlődésképes nem-
 zeti létnek külső feltételeit.”*

A *komoly* leszerelésében való hit utópia. A, nagyhatal-
 mak és mi bennünket legközelebbiről érdekel, a kis entente ál-
 lamai állandóan a tőlünk rablott – általunk némi önámítással
 „megszállt”-nak nevezett – területek védelme érdekében nem
le-, hanem *felszerelnek*, pillanatra sem feledkezve meg annak a
 történelmileg igazolt s a gyakorlatban is bevált római igazmon-
 dásról: „*Si vis pacem para bellum.*”

* * *

* Lásd: A Revízió (Kelet Népe) 1929. jan.-febr. számát.

Nem egységes probléma a revízió, hanem problémáknak komplexuma, – a világpolitikának körül nem határolt ingoványa.

Történelmi jog, ha erő nem támogatja, nem oszt, nem szoroz, – igazság? az igazság istennőjének csak a mythológiában bekötött a szeme, – a nemzetközi politikában „igazság” az, amit az erős koncedál a gyengének, a gazdag a szegénynek, a háborúban nyertes a háborúban vesztesnek. Azért beszélünk revízióról s nem integritásról, azért gondolkodunk eszünkkel s nem szívünkkel. – *Mommsen* szerint: „a lehetőknek és a lehetetleneknek gondos mérlegelése különbözteti a hőst a kalandortól”.

Nyíltan megvallom, nem tehetem magamévá *Ottlik László megállapításait*:* „Nincsen jó magyar ember, aki kételkednék abban, hogy a Szent István Birodalom területi egysége előbb-utóbb helyre fog állani” – nem, mert „*előbb-utóbb*”-ok nem léteznek ott, ahol történelmi távlatok nézőszögéből kénytelenülünk a lehetőségeket keresni, – csakúgy, miként asztrológiai számok nem jutnak szerephez a gazdasági életben.

Ingoványt járunk, – nem látunk tisztán sem a revízió *mérve*, sem bekövetkezetésének *időpontja*, sem az igénybevett hajtóerők *hatályossága* tekintetében, – de minden lidércfény ellenére, (abban is volt bőven részünk) *evolútiót állapíthatunk meg a revíziós probléma körül*, – egyelőre semmi egyebet.

Az, hogy a probléma mégis csak evolutional, elsősorban *Uotheniere* lordnak, az ő pionírjainak és a külföldön hozzácsatlakozottak vitathatatlan érdeme.

Egyébként türelmet és ismét csak türelmet javasolnak barátaink, türelmet idegmegszakadásig avagy a „fű megnőttéig”.

Lloyd George Canterburyban jelentette ki, hogy az angol kormány jelenlegi politikája háború felé sodorja Európát. Megismételte azt az állítását is, hogy Európában ma 10 millió ember van háborús készültségben. „Nekem is volt valamelyes dolgom fegyverek, ágyúk, gránátok és gépfegyverek gyártásával, – mondotta *Lloyd George*. – Tanulmányoztam a kérdést és kijelenthetem, hogy a mai fegyverek nemcsak számban, de romboló erőben is túlhaladják a régieket. Itt vannak ma a mérges gázok, a betegségeket fejlesztő bacillusok, a repülőgépek ezrei, a pusztítás riasztó hadserege. Egész Európa az ördög katlanjá-

* „Új Hungária felé.” (Magyar Szemle szeptemberi szám.)

ban forr, pedig az új háború kitörése esetében az egész emberiség megrokkban a viharban.* A „Daily News”-ben pedig következő épületes vallomásai olvashatók:

— Mindenekelőtt félreérthetetlenül le kell szegezni: *Nem tudnánk kibírni még egy háborút.*

— Még csak *az elképzelése is borzalmas* egy újabb háborúnak. Egy kicsit értek a háborúhoz, tekintettel arra, hogy a legutóbbi háború során miniszter voltam, felelős állást töltöttem be a háború kitörésének napjától a háború befejezésének napjáig. Ha összehasonlítjuk, hogy milyenek voltak a hadieszközök és felszerelések *a háború kitörésekor* és milyenek voltak *a fegyverszünet megkötésekor*, láthatjuk, hogy már akkor is *milyen rohamosan fejlődött a háborús technica*. Ez a fejlődés azóta fokozott mértékben tart és egyre kegyetlenebb... *Mi azt terveztük, hogy Berlint fogjuk bombáztatni*, azonban közbejött a német fegyverszüneti ajánlat. *És ha a háború még néhány hétig tartott volna, olyan mérges gázokat vettünk volna használatba, amelynek halálos hajtása messze felülmúlta volna az eddig ismert háborús gázokat.*

A háború nagyon kegyetlen dolog. Senki sem vonhatja ki magát a háború pszichológiai hatása alól. *Mindenkiben kifejlődik a pusztítás szenvedélye. Mi annakidején elpusztítottunk virágzó francia városokat, sőt maguk a franciák is pusztították a saját városaikat csak azért, mert németek voltak bennük.* A régi és a modern háború között csak az a különbség, hogy *a mai háborúk már tudományos kannibalizmust jelentenek. A háború prostituálja a tudományt. És az ilyen módon bérbevett tudomány fejlődési lehetőségeinek nincsenek határai.*

Ha az új háború kitörne, *ez általános teljes pusztulásra vezetne.* A világháború pusztításának kiheveréséhez legalább *egy emberöltőre van szükség.* *A következő háború szörnyűségeit egy évszázad alatt sem tudná kiheverni a világ.*

Csak áztatják magukat, azok, akik arról beszélnek, hogy „humánus” háborút kell viselni. *A háború sohasem lehet humánus.* Igaz, hogy a legutóbbi háború első hónapjaiban már *ki-vontuk a forgalomból a lángszóró gépeket*, de ezt nem azért tettük, mert ezek a fegyverek borzalmas sebeket ejtettek az ellenes katonákon, hanem azért, mert *stratégiai szempontból nem, voltak megfelelőek.* Pertinax francia publicista, ennek az anketának a során azt indítványozta, hogy *a legközelebbi háború el-*

kerülése céljából Anglia és Franciaország ujtsa meg további 50 évre a szövetséget. Én azonban soha sem fogok belemenni abba, hogy Anglia Franciaország vazallusává váljék (sic!) A mi kötelességünk világos. Az első és legfontosabb teendő: erőteljesen csökkenteni a fegyverkezésünket. Ezen a téren Nagybritániának kell jó példával előljárnia (tengeren is? Szerző). További teendő: el kell fogadni a nemzetközi döntőbíráskodás elvét, meg kell szoknunk, hogy a nemzetközi vitákat döntőbíráskodás útján intézzük el. Még egy fontos teendő: ki kell vonulnunk a Rajnavidékről, Amíg német területen külföldi csapatok állnak, állandóan veszélyben forog a béke. De mégegyszer ismétlem: első és legfontosabb kötelességünk a leszerelés. Annak idején ünnepélyes és szent ígéretet tettünk Németországnak, hogyha ő leszerel, mindannyian követni fogjuk a példát. Ezt az Ígéretet kell a lehető legpontosabban betartani. Amíg ez nem történik meg, a népszövetségi szerződés üres, élettelen papírlap ...

Mac Donald a London Brotherhood Federation gyűlésén ezt mondotta: „A békeszerződéseket revideálnunk kell és újból igazságot kell tennünk ott, ahol igazságtalanságok történtek. Várjunk azonban a revízióval, amíg Genf olyasvalamit produkál, ami a háborút egyszersmindenkorra lehetetlenné teszi. Nem lehet ezeket a szerződéseket fentartani két generáción keresztül anélkül, hogy háborúba ne vigyék a világot.”**

„Míg Genf olyasvalamit produkál, ami a háborút egyszersmindenkorra lehetetlenné teszi?!” (sic).

Angolország választásra készül, – ha hatalomra jutnak, vajjon nem-e revideálják ezek a papabilék, revíziós meggyőződésüket? – avagy „Honny soit qui mal y pense?” *Baldwin*, a mai premier, a Rothermere-akcióra célozva, nemrégiben a revíziót felelőtlen elemek veszedelmes munkájának mondotta, ugyanaz a *Baldwin*, aki annak a gondolatnak, hogy a világbékét nagyobb mértékben mi sem veszélyezteti jobban a békeszerződéseknél, – époly klasszikusan, mint lapidárisan következő szavakkal adott kifejezést: „A béke a versaillesi szerződés aláírásának napján szűnt meg.”*

Ingovány és lidércfény nem frázis.

* és ** „Pesti Napló” 1927. nov. 27.

* Lásd a 89-ik oldalt

Ottlik László fentebb említett cikkének az a röviden összefoglalható lényege, hogy egykori nemzetiségeinknek, akik ezer esztendőn keresztül jó- és balsorsban együtt éltek velünk, meg kell adnunk azt a legnagyobb autonómiát és szabadságot, amit maguk kívannak. Egykori nézeteinket tehát revízió alá kell vennünk. Az új hazafiság – neopatrioizmus – önálló nemzeteknek ismeri el az egykori nemzetiségeket.

Szerző ezen koncepcióját, amelyet nagy készütséggel támaszt alá, érzésem szerint mint realitást is szívesen vállalná minden „jó” magyar, mégha nem is neopatrióta, ám ennek a koncepciónak, mely a revízió is tulmegy, realizálhatása *nem tőlünk* függ, nem is a kisentente államaitól, amelyek struktúráját megbontaná (nem úgy a revízió), hanem a nagyhatalmaktól, azok közül is elsősorban Franciaországtól.

Mit is mondott *Rothermere* s utóbb *Harmsworth*? „A békeszerződések nagy vonalainak természetesen érintetlenül kell maradniok; csak arról lehet szó, hogy azokon belül orvosoljuk az igazságtalanságokat...”

Itt is tehát az ingovány fenyeget, hacsak... hacsak Franciaország nem unta meg a kisentente sorozatos zsarolásait, hacsak Franciaország az „*Anschluss*” ellen nem keres a kisentente-nál hathatósabb biztosítékot és pedig az osztrák-magyar monarchiának megcsonkított és a változott viszonyokhoz mért Ottó király uralma alatti – feltámasztásban. Talán Franciaországban is ráeszméltek annak a gondolatnak a *raisonabilis* voltára, melyet a brit egyensúlypolitika érdekében hangoztatott valamikor légy angol államférfiú: „a habsburgi monarchiát, ha nem léteznék, meg kéne alkotni.” Hallom, de persze nem ellenőrizhetem, hogy ezen koncepció *Sixtus* páрмаi hercegtől származnék, aki a neutrális Luxemburgban nevelkedő Ottó neveltésére állítólag mind nagyobb befolyással van.

Íme szintén egy koncepció, talán egy lehetőség, mely felett érdemes elmélkedni annak, aki a revízió útját keresi, – talán lehetőség, talán csak egyik parcellája annak a határ nélkül való nemzetközi ingoványnak, melyben a folyton evolucionáló rögök oly nehezen sűrűdnek realitássá.

A francia mentalitás is csak változik az idők folyamán, látszólag fokozottan javunkra, és pedig mentül inkább igyekszik Franciaország vezető nagyhatalmi pozícióját a kontinensen erősíteni és biztosítani, – mely igyekvésében viszont a tengeri

hatalmának uralkodó pozíciójára féltékenyen őrökdő Angliában talál komoly támogatóra.

Innen *Rothermere* lord felléptének első pillanatától ismételtén Franciaországra való utalása a revízió érdekében.

Ennek a változott francia mentalitásnak egy igen érdekes dokumentuma az a cikk, melyet a Duna-államok jövőjéről közöl a német centrupárt lapja, a Germania, Jacques Seydoux-nak, a francia külügyminisztérium volt politikai igazgatójának tollából. Az általános bevezetés után, amelyben felsorolja a békeszerződések hibáit, leszögezi azt a tényt, hogy a párizsi béketárgyalások alkalmával végzetesen figyelmen kívül hagyták a gazdasági szempontokat és nem gondolták meg a határok meghúzásakor, hogy a Duna hajózása az az aorta, amely a keleti államokat friss vérrel látja el. – *Egyike a legfontosabb problémának a szomorúan összezsugorított Magyarország határainak kérdése* – írja a továbbiak során Seydoux. Igazán szükség volt-e rá, hogy idegen faj csoportokat csatoljanak az újonnan teremtett államokhoz? Én ezt biztosan nem tudom, de az kétségtelen előttem, hogy Európa jelenlegi határainak egy bizonyos hosszabb időszakon át meg kell maradniok, mert csak így derülhet ki, hogy ezek az idegen fajok asszimilálódhatnak-e az új uralom népével. Nem vagyok még elegendőképpen tájékozódva arról, vajjon mi történt a magyar határok mentén, ezeket a vidékeket az új határok megállapítása óta nem utaztam be, *de sok mindenből azt kell következtetnem, hogy ott nagy, összefüggő és tömör magyar népcsoportok laknak, amelyek vissza akarnak jutni magyar hazájukba.*

Szem előtt kell tartani azonban, hogy Magyarországra nézve ezt az égetően fontos kérdést másképpen nem lehet megoldani, mint a szomszéd államokkal egyetértőleg.

Az új határokat tagadhatatlanul nem a néprajzi viszonyoknak megfelelően és nem a gazdasági érdekek figyelembevételével, hanem tisztán katonai szempontok szerint vonták meg, de *Magyarország ennek ellenére csak józan és békés politikával érheti el, hogy visszaszerezze elvesztett területeit és tőle elszakított honfitársait.*

Az új határok abban a percben el fogják veszíteni állítólagos gazdasági és politikai jelentőségüket, mihelyt a szomszéd államok meggyőződnek róla, hogy a békeszerződésekben nekik juttatott nemzetiségi kisebbségek nem hajlandók asszimilálódni

és nem olvashatók be, mert attól a perctől fogva rá fognak jönni, hogy *saját érdekükben kell az illető területeket visszaadniuk Magyarországnak számára.*

Ez talán naivul hangzik – írja Seydoux – pedig igaz. A csehszlovák köztársaság határait csak azért húzták meg úgy, amint van, mert az új köztársaság területének könnyen védelmezhető formát akartak adni. Ha a két állam között a viszonyok úgy fognak alakulni, hogy a katonai szempontok elvesztik jelentőségüket, akkor a cseh-szlovák köztársaság biztonsága természetesen lehetőséget fog nyújtani a határok olyan megváltoztatására, hogy a tót felvidék déli szélét a magyarok kívánsága értelmében visszacsatolják Magyarországhoz és ugyanez áll a cseh-szlovák köztársaság bizonyos területeire nézve is, amelyeket tisztán gazdasági kedvezésből juttattak ennek az államnak. Itt is lépésről-lépésre ki kell kapcsolni a katonai és mezőgazdasági ellentéteket, de minden erőszakos lépés és minden szenvedélyes hang, amely Magyarország részéről a határok azonnali megváltoztatását követeli, csak ellenséges érzületeket támaszthatna nem csupán a szomszéd államokban, hanem Franciaországban, sőt egész Európában is Magyarország ellen.

Alcide Ebray pedig, aki régi francia barátunk – munkáit „*La Paix malpropre*” (A tisztátalan béke) és „*Chiffons de Papier*” (Papirrongyok) még huszonötben és huszonhatban írta — ujabban egy igen jelentős értekezést írt a „*Revue de Hongrie*”-be, melyben a békeszerződésekkel általánosságban, különösképpen pedig a „Trianon”-nal foglalkozik. Szerinte a revízió, mely Franciaország és a kiséntente érdekeit is szolgálja, elmaradhatatlan. A békeszerződésekhez igenis lehet nyúlni, a bécsi kongresszusnak (1814) és a berlini kongresszusnak (1878) határozmányai is, utóbb a történelmi fejlődés sodrában változásokon mentek keresztül. *A békeszerződések által illuzoriussá lett a népek önrendelkezési joga s tűrhetetlenné a nemzeti minoritások helyzete* – mi nem következik be, ha a legyőzöttek a *Wilson-féle* békeponthoz bízva nem teszik le eleve a fegyvert, – csak így lehettek meg a kényszerszerződések „*Clemenceau diktátumai*”. Idézi a szerző *Mussolini* súlyos és nagyjelentőségű 1928. június 5-iki szenátusi beszédéből a következőket: „*A világ halad, népek keletkeznek, növekednek, hanyatlanak, néha el is halnak ... maga a népszövetségi Paktum ama cikke, mely utat nyit lehető revízióknak, zárja ki a békeszerződések változ-*

hatlanságát, – s valóban súlyos bonyodalmak lennének azáltal elkerülhetőek, ha a szerződések közül azok, melyek revízióra rászolgáltak, megrevideíttatnának, – ezzel csak a béke szilárdíttatnék meg.” Kiemeli Ebray azt, hogy nemcsak a Magyarország és a Kis-Entente közti feszültséget kell tekinteni, hanem azt a feszültséget is, mely a Magyarország oldalán álló Itália és a Kis-Entente-t oltalmazó Franciaország között *előállhat* „Franciaország ezidőszerinti helyzete nemzetközi nézőszögből tekintve, sajátosan paradox és veszedelmes. Mivel Franciaország egyrészt tart Németország s a többi legyőzött revánshajlandóságától, másrészt nyugtalanítva érzi magát Itália által, mely joggal panaszolja, hogy vele a békekötéskor igazságtalanul bántak, – az allianceok valóságos szisztémáját eszelte ki, hogy alkalomadtán Németország és esetleg Itália ellen is védekezhessek.” „Németország ellen Lengyel- és Csehországra számít, Itália eilen Jugoszláviára. Általánosságban a Kis-Entente-re Franciaország a területiális status-quo-nak Közép-Európában való fenntartása végett támaszkodik.” „A paradoxon azonban éppen az, hogy míg Franciaország, Németország és Itália közt a megértésnek nincsen leküzdhetetlen akadálya, Franciaország mégis főleg mint Lengyelország, Csehország és Jugoszlávia szövetségese, háborúba bonyolódhatik Németországgal és Itáliával.”

... Ebray nem áll ma már egészen elszigetelve hazájában, a régebben velünk szemben ellenséges s még ma is elfogult közvélemény nem egy jelét tekintve, kezd merevségéből és abszolút elzárkózottságából engedni.

Biztonsággal realitásnak a világpolitikában ma csak a *megoldatlanságok realitása* ismerhető fel, mindenképpen megoldatlan a leszerelésnek, a minoritásoknak és a gyakorlatban problematikus értékűvé lett döntőbíróságoknak kérdése – evolúcióban minden sorsdöntő nemzetközi probléma, mely szorosan kapcsolatos a revízióval: az idő múlása pedig, *ha gazdaságilag nem erősödünk*, nem nekünk kedvez, féltő, hogyha elernyedni találunk, hovatovább úgy leszünk mi magyarok a revízióval, mint *Ottlik* tótjai az autonómiával, kik – mint a szerző írja – hajlandók engedni a magas cél eléréhez szükségelt, aktivitásból, „*hogy az élet apró szükségleteit mentsék*” anyagi létfeltételeikben való károsítottaságukban. A „*fű megnőttéig*” csak gazdasági erősbödésünk mellett tarthatjuk magunkat, – ez époly igaz-

ság, mint aminő igazság az, hogy a Wilsoni szédelgések után *Mr. Kellog* maszlagja sem fog lendíteni az emberiség jobb jövőjén, – *nem kishitőség ezek beismerése, csak káros önámitástól* való mentségünk megállapítása.

A mi revízió körüli munkánk ma még mindig *a magvetés* munkája, a *bibliai mustármagé*, „mely minden földi magnál kisebb, de minekutána elvettetik, felnevelkedik és minden kertben vetett fűnél nagyobb; és nagy ágai lesznek, úgyannyira, hogy annak árnyéka alatt az égi madarak fészket raknak...”

Két esztendeje, 1926 november havában általam is „földbe vettetett egy ici-pici mustármag, megírtam és világgá bocsátottam *„Magyarok Világszövetsége a Revízióért”* című értekezésemet. (Lásd: a 168-175. oldalakat.) őszinte örömmel állapítom meg, miről eddig nem tudtam -, hogy a magocska „felnevelkedett”, „minden kertben vetett fűnél nagyobb lett”, „nagy ágai lettek”, úgyannyira, hogy „*alatta már fészket raknak az égi madarak*”; azt olvasom, hogy *Lukács György*, aki az „Académie Diplomatique Internationale” gyűléseire Parisba érkezett, következőket jelentett ki a „*Párisi Magyarság*” munkatársa előtt:

„Ismeretes – mondotta *Lukács György* -, hogy a körülbelül tizenötmillióra becsülhető magyarságból csak hét és félmillió él Csonkamagyarországon s csaknem ugyanannyi külföldön. Elképzelhető, hogy milyen nagyjelentőségű volna az, ha az összes külföldi magyarokat közös munkára egyesíthetnők. Az amerikai Kossuth-szobor leleplezése alkalmával már kialakultak az erre vonatkozó terv körvonalai. Mint a magyar zarándokok egyik vezetője, tárgyalásokat folytattam az Amerikai Magyar Egyesületnél a gondolat keresztülviteléről. Ma már annyira haladt az előkészítés, hogy minden valószínűség szerint még ez év őszén megalakul a tengerentúli magyarok szövetsége, amely a Magyarok Világszövetségének egyik legfontosabb alkotórésze. *Épügy, mint Amerikában, a világ többi részében is szervezetbe kell tömöríteni a kivándorolt magyarokat és az így alakult szervezeteket bele kell vonni a Magyarok Világszövetségébe.*”

A „*világszövetségi*” koncepcióm gyakorlati keresztülvitele érdekében igénybevett eszközök tekintetében nem egy az aggályom; a ma megsokasodott „égi madarak” közül nem egynek általános politikai és társadalmi ideológiáját arra, hogy a belső revíziós propaganda szükségkép összhangba hozassék a külsővel, – nem mindenképpen tartom alkalmasnak – éppen azért

örömmel látom munkában *Lukács Györgyöt*, kiről hiszem, hogy egyetért velem abban, hogy a magyarság egyetemének mindene-
ket megelőző célkitűzése nem lehet más, (fentemittett értekezé-
semből idézek), „mint a revíziós gondolatnak minden szavunk-
kal, minden betűnkkel, kül- és belföldön csakis nyílt és legális
eszközökkel való ápolása, élesztése, erősítése és terjesztése, ez
érdekből: *törekvés itthon a magyar társadalomnak szükségkép-
peni egységesítésére, osztályra, felekezetre és nemzetiségre való
tekintet nélkül*”.

Ahogy *Bethlen István* mondta Nagycenken: „A mostani
generáció feladata a nemzeti erők egyesítése. Egy foszlányokra
tépett nemzetet kell újból egyesíteni. *Félre kell tennünk min-
dent, ami megoszthatja e nemzetnek fiait lélekben és felfogás-
ban, hogy mindenkit egyesíthessünk a nagy feladat megoldásá-
ban.* Az erő az, ami egyesít, félre kell tennünk mindazt, ami a
nemzetet megoszthatja”.

Itt megjegyezni kívánom, hogy a magyar társadalomnak
a revíziós érdek szempontjából való szükséges egységesítése sze-
rintem csakis *liberális és demokratikus* irányban haladhat, nem
mert *Nagy Emil angol* és mások *külföldi* politikusai ezt úgy kí-
vánják, – „weo”-sított liberalizmusra és „weo”-sított demokrá-
ciára mi szükségünk sincs, – hanem mert *Széchenyi, Kossuth,
Deák és Eötvös* magyar lélekből fakadt konstruktív liberaliz-
mus és konstruktív demokráciája bevált valami ennek a nem-
zetnek életében, annyira bevált valami, hogy *csakis* ama nagy-
jaink hatalmas szellemi hagyatékának általunk való gyakorlati
hasznosítása képesíthet minket a revízióért szükségképpen egy-
séges fronton való küzdelemre.

Ezen *bevált, életképes* demokráciáról beszélt *Apponyi Al-
bert* a Ház egyik legutóbbi ülésén (március 11.), mondván kö-
vetkezőket:

„Az emberek tisztán számszerinti egymáshozadásának
eredménye nem felel meg a demokrácia gondolatának, hanem
tekintetbe kell venni a *társadalom tagolását* is, mert *minden
korlátlan hatalom veszedelmes, magában hordja az elfajulás
csiráit.* Nem szabad olyan hatalomnak lennie – a demokrácia
hatalmának sem -, amelynél *ellensúlyokról* nem gondoskodnak.
Nézzük a világ legsikerültebb demokráciájának, az Egyesült-
Államok demokráciájának alkotmányát. Csodálatos az a böl-
csesség, hogy amikor tisztán népuralomra van fektetve az egész

állami épület, miképpen találták meg az *ellensúlyokat*, amelyekkel az egyének összességére nyersen fektetett néphatalmat a saját elfajulásai ellen megóvták. Nemcsak abban, hogy a főhatalom megoszlik az Unió és az egyes államok között, hanem ott van a gyönyörű megkülönböztetés az alkotmánytörvények és a közönséges törvények között. Ott van az *alkotmánytörvények* módosítására kontemplált az a komplikált eljárás, amely arra kényszeríti a népakaratot, hogy évekig tűnődjék e felett, mielőtt magát kialakultnak mondhatja. Ott van a *legfelsőbb bíróság hatalma*, amely lehetővé teszi, hogyha egy törvény az alkotmányba ütközik, a bírósághoz lehet fordulni ez ellen a törvény ellen. Svájc példája is mutatja, hogy *ahol a demokrácia életképesen és okosan alakul ki, ahol fejlődésképességet mutat, boldogítja a nemzeteket, mindenütt gondoskodtak a tömeguralom abszolútizmusával szemben a társadalom természetes tagoltságában rejlő egyensúlyok teremtéséről*. Ez volt az én egész koncepcióm Magyarország átalakítását illetően, hogy fentartva az élen a mai is életképes és a nemzet lelkében mélyen élő *Szent Korona Királyságának intézményét, amely nem a népjogokkal ellentétes, hanem a Szent Korona elméletével elválaszthatatlanul összefonódott hatolom*, fentartva a minden megtámadástól mentes jogcímen alapuló királyságot, mint kétség és megtámadás alá nem jöhető *kiegyenlítő hatalmat*, legyen egy *teljesen demokratikus bázisra fektetett képviselőház, általános szavazati joggal, titkos választással* s legyen mint korrektívum, egy felsőház, ahol egy másodrangú választással jelennek meg az egész nép képviselői az erkölcsi, értelmi, gazdasági, szociális érdekek képviselői és az egyéni kiválóságok. *Hiányzik azonban valami belőle*, amely okvetlenül be kell, hogy jöjjön – és az én eredeti koncepciómban benne is volt – és ez a *munkásság képvisellete*. Ezzel a kiegészítéssel a felsőház nagyjában megfelel a koncepciómnak.”

A mi „*világhírünk*” nem éppen reakciós s nem éppen antidemokratikus, legalább is nem volt méltán mindig az, itt az ismert oldalról felbujtott külföldi, közvélemény felvilágosítása nem tulnehez feladat, én magam is nem egyszer sikerrel mutatam rá külföldön arra, hogy a liberalizmus és a demokrácia Nagy-Magyarország politikai fénykorának tradíciójaként maradt ránk s hogy az én hazámban még nem is olyan régen hercegprimás lehetett egy tót napszámosnak fia: boldogemlékű

Csernoch János s horribile dictu igazságügyminiszter egy szégyen zsidó fiskális: *Vázsonyi Vilmos*.

Különben is, én legalább úgy érzem, elég volt a külföld előtti mosakodásból; akit eddig nem győztünk meg arról, *hogy nemzeti múltunk mindenképpen a világ megbecsülésére minősít és érdemesít*, az legtöbb esetben *nem akarja* magát meggyőztetni, *mert nem érdeke*, hogy meggyőzessék. Parisban azért kegyetlenkedtek velünk, mert a győzők szerint a háborút jórészt mi okoztuk, műnyelven: *minket illetett a háborúért való felelősség*. Ezen a Kis-Entente konyháján gyártott s *annak érdekében a nagyhatalmak által recipiált* hólyag rég szétpukkadt, rég nem ékessége annak a rágalomgyárnak, melynek minden ellenségünk felelőtlen munkása volt, – *de mert logikusan a bűnösség megdöntéséből nemzetközi tisztesség szerint is a büntetés revideálása következne*, amíg csak lehet, érveink elől elzárkóznak, meggyőztetni magukat nem engedik, nehogy idejekorán baj essék az ökörré fuvalkodott békákban.

Odáig pedig egymást boldogítsuk, demokratizálódjunk, legyünk jó gyerekek, kik nem bolygatják a terhünkre beati possidentesekké növelteknek akárcsak lelki nyugalmát – *demokratizálódjunk, – szeressük egymást*.

„*Szeressük egymást*”, – csak ne lapozgassunk éppen, – a fájdalom olyan korán elhunyt *Bartóky Józsefnek*, a magyar közélet ezen alapos ismerőjének fabulás könyvében (1921), ki a maga kedves modorában következőket írta meg:

Szeressük egymást.

— Testvéreim – szolt a Főföhöllő – „valljuk be töredelmesen, hogy noha ismertük a felebaráti szeretetről szóló parancsot, eddig nem éltünk aszerint. Most, hogy zord időknek mindenfele nyomorúsága szakadt ránk, javítsuk meg magunkat és szeressük egymást!

— Helyes, helyes! – zúgtak a Hollók valamennyien. – Szeressük egymást, szeressük egymást!

És a Hollók szívükben a felebaráti szeretetnek szent érzelmeivel felkerekedtek s csapatosan indultak ennivalót keresni. Nem sokáig kellett keresgélniük, hamarosan dögre akadtak. Nehogy a prédán már az első napon nagy marakodás legyen, az elővigyázatos Főföhöllő, mikor már a zsákmány körül repdestek, még egyszer megszólalt:

– Szeressük egymást s egyik Holló ne vájja ki a másik szemét. Az intő szó használt: szétszedték a prédát s a lakoma végén egy Hollónak sem hiányzott a szeme. Az igaz, hogy a Főföhöllőt az a Holló, aki a főfőméltóságra már régen vágott, úgy vágta fejbe,

hogy az öreg menten felfordult, az is igaz, hogy három Hollónak a begyét, kettőnek meg a torkát vágták fel a kapzsi marakodók, de az is szentigaz, hogy a szemét, nem, a szemét ezeknek se bántotta senki se!

A felebaráti szeretet e megható diadalán buzdulva, az új Főfőholló e szavakkal foglalta el új méltóságát:

– Testvéreim! Az én jelszavam is az marad, ami fenkölt elődöm jelszava volt: Szeressük egymást!

Úgy látom, önmagunk felett kell győzedelmeskednünk, csak úgy és csak akkor győzedelmeskedhetünk ellenségeink felett, a revízió sikerét csak úgy és akkor remélhetjük.

Ezen nézőszögből szemlélve belső állapotaink fejlődését, nem méltányolható eléggé *Váry Albert* legutóbbi felszólalása a képviselőházban:

„Az az eszme, az a gondolat, mely csak egyes osztályok érdekeit szolgálja, nem biztosíthatja a nemzet boldogulását. A kommunista eszme nem egyéb egy osztály terrorjánál. Előttünk magyarok előtt érthetetlen egyes államok állásfoglalása, amely politikai pártnak ösmeri el az állameszme ellen törő kommunista pártot. Veszélyes játék ez, aminek áldozatául eshetnek. *Bobjuk ki lelkiismeretünkéből a gyűlölködést, közeledjünk bizalommal, szeretettel egymáshoz. Kevesen vagyunk mi szegény, jjaegtiprott magyarok. Ha nem is felejthetjük el azt a szégyen-foltot, de legalább bocsássunk meg egymásnak. Megzavarodtunk itt is, ott is. Szolgáljuk önzetlenül a nemzeti gondolatot, amely az ország minden polgárát boldogítani akarja. Ha ezt a tanítást megszívleljük, akkor bizakodhatunk a magyar jövőben.*”

Pompás parafrázisa ez annak, mit a nagy *Széchenyi* mondott az apagyilkosról, – szükségképpen jut ismét szerephez *Ferenc József* historikus fátyola.

* * *

Mindez a revíziós probléma körüli *belső* evolúcióra tartozik, az is, hogy *Nagy Emil* jónak látta – igaz kortesúton – kijelenteni azt, hogy „*a kormány működésével és magatartásával akadályozza a revíziót*”.

A kormány nem szorul védelmemre, *Walkó Lajos* külügyminiszteri minőségben a nyilvánosság előtt már régen nyilatkozott: „Kétségtelen, hogy a trianoni szerződés a megoldandó problémák sorába lépett. A legkitartóbb munkára van szükség, hogy az igazságot most már valóra váltani segítsük. *Bethlen István* pedig nála is régebben, jóval *Rother mere lord sikraszallta előtt*

jelentette ki Debrecenben, hogy: „Külpolitikai végcéljaink tekintetében nem lehet magyar ember és magyar ember között különbség, hiszen az, hogy nemzetünk egyen jogosítását, függetlenségét visszaszerezzük, az, hogy senki belügyeinkbe bele ne avatkozhasson, az, hogy minden kontroll alól felszabadíttassunk, az, hogy idegen uralom alá került három és fél millió fajmagyarnak, testvéreink önrendelkezési joga valóban elismertessék, *hogy vég-eredményben a békeszerződések revíziójához juthassunk el, a népszövetségi okmány 19. szakaszában számunkra biztosított jogok alapján ezek a végcélok.*” Rögös az út, mely a törekvéstől a realizálásig vezet s nem Bethlenen s nem Walkón ruult, hogy a valamennyiünk által óhajtott „végcélokat”, a revíziót elérni, ^vagy jobban megközelíteni, eddig nem sikerült és bárminő el-entétek válasszák is el a politikai pártokat, az mindenesetre két-ségen felül áll, hogy a revízió utáni *vágy* valamennyiünk közös sóvárgása, s csupán a cél elérésének érdekében alkalmazható és igénybevehető eszközök tekintetében lehet és van közöttünk né-zeteltérés. De azt hiszem, Nagy Emil még kortesuton sem ra-gadtatta volna magát kifakadásra, ha olvasta volna a kormány-nak pár nappal később megjelent azon jegyzéket, mellyel a *Kellogg-paktumhoz való csatlakozását* jelenti az Unió budapesti követének:

„Az Egyesült-Államok kormánya előtt ismeretes, *hogy* a világháború befejezése után Magyarország olyan béke-szerződést volt kénytelen aláírni, amelyet az ilyen alkal-makkor szokásos tárgyalások nem előztek *meg, s amely* téves beállításokkal kiindulva, *igazságtalan helyzetet te-remtett.*

A békeszerződés folytán előállott helyzet Európának ebben a részében nem biztosítja a népek nyugalmit és meg-akadályozza fejlődésüket. A háború befejezése óta eltelt tíz esztendő eseményei nyilvánvalóan igazolják, *hogy ez a békeszerződés alkalmatlan arra, hogy a természetes békés fejlődést biztosítsa.*

A történelem tanúsága szerint a múltban ott, ahol a nemzetek egymás közötti viszonya nem az igazság és ész-szerűség követelményein épült fel, előbb-utóbb erőszakos összeütközések keletkeztek. A magyar kormány rendkívül értékeli az Egyesült-Államoknak a háború elítélésére irá-nyuló javaslatában megnyilvánuló, nagylelkű és humani-

tárius szempontoktól vezetett politikáját, amely a nemzetek életéből az ilyen összeütközéseket és a háborús borzalmakat ki akarja küszöbölni. De ez a törekvés természetesen csak úgy vezethet eredményre, ha amellet, hogy a szerződéses kötelezettségek révén kizárjuk a háborút a nemzeti politika eszközei közül, ehelyett *más hatékony mód áll rendelkezésre az igazságtalan vagy természetellenes helyzetekből származó bonyodalmak megoldására.*

A magyar kormány természetesen abban a feltevésben adja meg hozzájárulását az Egyesült-Államok kormányának javaslatához, hogy az Egyesült-Államok kormánya a többi aláíró állammal együtt keresni fogja a módot arra, hogy a jövőben békés utón lehessen biztosítani az igazságtalanságok orvoslását. A magyar kormány kellő időben meg fogja tenni a szükséges lépéseket, hogy hozzájárulása a magyar alkotmány elveinek értelmében teljes jogi érvényt nyerjen.”

Ezen jegyzék, nemzetközi nyelven a magyar kormány hivatalos megnyilatkozása a revízió mellett.

Hogy ez így van, annak legjobb bizonyítéka a francia kormányhoz közelálló „*Le Temps*” vezércikke, melyből következőket idézzük:

„Ami azokat az érveket illeti, – írja a lap – amelyekre a magyar kormány a Kellogg-szerződéshez való csatlakozását bejelentő jegyzékében hivatkozik, ezekhez ugyan sok szó fér, de nem tartalmaz semmi újat. Tény, hogy a budapesti kormány úgy véli, hogy az a politika, amely kiküszöbölni igyekszik a nemzetközi életből a fegyveres viszályokat, csak akkor juthat kielégítő eredményekre, ha a népek más hatékony módokkal is rendelkeznek a méltánytalan helyzetekből származó válságok békés megoldására. Mindenki jól tudja, hogy Magyarország sohasem mulasztja el, hogy sürgesse a trianoni szerződés revízióját a maga javára. *Amikor ezt teszi, épp olyan természetes dolgot cselekszik, mint amilyen természetes a Kis-Entente államainak a magatartása, amikor elleneznek minden ilyen természetű törekvést.* Csak természetes, hogy amikor Magyarország most csatlakozik a Briand-Kellogg-féle szerződéshez, ugyanakkor kifejezésre akarja juttatni azt a reményt, hogy egy napon békés eszközökkel érheti el ezt az eredményt. Egyébként

a 19. cikket éppen az ilyen természetű aggodalmakra való tekintetből vették fel a népszövetség egyezségokmányába; *ez a ciki: tényleg olyan eszközt nyújt, amelynek szükségét a budapesti kormány kötelességének véli hangsúlyozni.*”

„Az a tény a fontos, hogy a magyar kormány a szerződés aláírásával ünnepélyesen lemondott arról, hogy háborúhoz folyamodjék és ilyen módon próbálja magát kiszabadítani a trianoni szerződés „láncából”. Bizonyos érdemet jelent, hogy a budapesti kormány megteszi ezt a lépést, tekintettel a Magyarországon uralkodó lelkiállapotokra.”

Mégis csak haladás a múltakhoz képest, hogy francia oldalról és pedig a hivatalos francia körökhöz közelálló oldalról „*természetes*”-nek találják a revízióra való törekvésünket, hogy a népszövetségi Pactum 19. §-át ezúttal *ők* idézik s hogy immár tudnak a „*Magyarországon uralkodó lelkiállapotokról*”, holott nem is oly régen még sóhajunkat is ellenséges cselekménynek tekintették és hirdették.

Hogy a kormány is számít egyébként a revíziós kérdésnek alkalmas időben való felvetésének lehetőségével, annak bizonyossága *Bethlen István* fejtegetése a külügyi bizottság egyik legutóbbi ülésén kapcsolatban a *Kellogg-paktummal*: „A kormány mérlegelte azokat a szempontokat, amelyek a paktum aláírásánál tekintetbe jöhetnek. Kifejeztük azt a meggyőződésünket, hogy azok az államok, amelyek a paktumot létrehozták, gondoskodni fognak a háborús okok kiküszöböléséről. A magunk részéről eliminálni akartuk azt a felfogást is, hogy a *békés revízió* felvetése *casus bellit* jelenthet. Nyilatkozatunkban arra akartunk rámutatni, hogy a *revíziót igenis szükségesnek tartjuk* s minthogy ez ellen egyetlen állam sem tiltakozott, ezzel kizártuk annak lehetőségét, hogy velünk szemben a revízió felvetése esetén arra lehessen hivatkozni, mintha az ellentétben állana a *Kellogg-paktummal.*”

Valahogy tehát haladunk, de gondolom, annyira mégsem, hogy az egymásnak támadás luxusát magunknak megengedhetnek, hogy állandóan azt keressük, mi bennünket elválaszt, soha nem azt, mi bennünket egyesít.

Nem osztom *Rákosi Jenő* nézetét, ki a „*Mussolininál*” c. cikkében azt írja: „Két nagy kérdés megoldása oldja meg a mi életünk problémáját: a trianoni revízió és a király-kérdés”. Nem osztom nézetét, bár szerinte „a Duce véleménye is az, hogy

ezen a két kérdésen fordul meg Magyarország sorsa s hogy ennek a kettőnek kell az országos politika tengelyének lenni”.

Magyarországnak sorsdöntő kérdése csak egy van, politikájának csak egy a tengelye: a revízió. Együtt alig oldható meg a két kérdés, – előbb revízió, azután király, a, király-kérdés időleges kikapcsolása is revíziós érdek.

És ha Bethlen reformot és reorganizációt vallott programmjának Nagycenken és pedig, miként markánsan mondta: „a rombadőlt tróntól le a falusi életig” – úgy azt hiszem, inkább a falusi életen, mintsem a trónon kezdi, mivelhogy az építkezés sem éppen tetőn szokott indulni.

A trónkérdésnél szorosabb kapcsolatban van a revízió sorsa a gazdasági lerongyolódottságunkkal, – itt már Mussolinival tartok: „Politika, művészet, irodalom, tudomány, erkölcs, mind üres frázis egy éhes ember szemében. Először kenyeret és azután ábécét. Csak a jóllakott ember tud gondolkodni.”

A revízió sorsának a gazdasági erősödéssel való kapcsolata utalva, *nem a napjainkban virágzásnak indult revíziós iparra gondolok, nem a megsokasodott Jósuákra, kik, mivelhogy a harsonák egymagunkban gyenge szerszámnak bizonyultak, – hónuk alatt szobrot, képet, jelvényt, levelezőlapot szorongatva, veszik pergőtűz alá „Jerichót”, mely, hogy le nem dől, nem Bethlenen múlik. Teljesen igaza van abban, hogy „elsősorban olyan külpolitikai konstellációra van szükség, amely erős alapút üyujt arra a külpolitikai kérdésre, amelyet sürgetnek.”* E nélkül ilyen lépés eleve visszautasításra volna ítélve és csak arra volna jó, hogy a magyar ügyet a külföldön kompromittálja.

Igaza van ebben Bethlennek és épp oly igaza van abban is, hogy: *„Nagyon szerencsétlennek tartaná, ha a revízió kérdését a pártpolitika alapjává tennék. A revízió nem lehet egy párt programmja, senki nem monopolizálhatja ezt a gondolatot a maga számára, s aki ezt magának arrogálja, az mérhetetlenül túlmegy azon a határon, amelyet politikai tényezők maguknak valóban vindikálhatnak. Ez a kérdés nem a pártoknak az ügye, hanem a nemzeté.* Hiszen voltak más kísérletek is, amelyek a hazafiasságból monopóliumot akartak maguknak csinálni, az ország közvéleménye azonban tisztában van azokkal a tendenciákkal, amelyek az ilyen pártokat vezetik.”

Való igaz, hogy a demagógia s olcsó népszerűség-hajhászat, – nem tűrhetők a magyar revíziós mozgalom eszközei között.

Viszont való igaz az is, hogy a szabadságjogok helyreállítása s azok alkotmányjogi biztosítékai nélkül, feltétlen tan-szabadság nélkül, társadalmi széttagoaltság és a magángazdaság lehetetlenül veszedelmes állapotával nem fokozódik Csonka-Magyarország attraktív ereje az elcsatolt részek magyarságának relációiban.

Ide több jog, ide több kenyér kell.

És se nem vigasztaló, se nem biztató a miniszterelnök, bocsanat, afféle humorizáiása sem, mint „Néhány szavam van a titkos választójog kérdéséhez. Mindenki tudja, hogy az egységes pártnak programjában benne van a titkosság. Ha valaki a párt tagjai közül ezt nem tudná, ezennel tudomására hozom”, - de még az sem, hogy: „A külföldnek azért van bizalma irántunk, mert erős kormányzatot, rendet és gazdasági fellendülést (!) lát Magyarországon.”

Azt, hogy korszerű alkotmányjogi, gazdasági és adóügyi reformok késnek itthon, – azt, hogy a gögös állami igazgatás sok vonatkozásban súlyos sebeket ejt a mai úgysis megnyomortott magyar életen, – azt, hogy a pazarló életmód sorvasztja a társadalmi és állami életet, azt, hogy általános elszegényedés és eladósodás szakadt az országra, korántsem én diagnosztizáltam, hanem a miniszterelnöknek egy igen mérsékelt, higgadtan gondolkodó tisztelője: *Berky Gyula*.

Rothermere lordnak elévülhetlen érdeme, hogy azt, amit mi magyarok soha, semmi áron és semilyen eszközzel a magunk erejéből el nem érhattünk volna, *megcselekedte*: belevitte, tényleg belevitte a revíziós gondolatot a világpolitikába.

Közállapotaink az egész vonalon való változatlan és merev fentartása és konzerválása pedig, úgy érzem, nem éppen lendít Rothermere lord akcióján.

De való igaz az is, hogy nem lendít Rothermere lord akcióján, magának Rothermere lordnak az úgynevezett karácsonyi üzenetében foglalt azon megállapítása sem, hogy: „Az az impresszió, amely szerteszét úgy Európa, mint Amerika hivatalos köreiben és közvéleményében fennáll s amely már-már azt mondja, hogy az összeomlott Bratianu-rezsimhez hasonlítható magyar választási rendszer s a vélemény-nyilvánítás fenállá erős korlátozásai mellett a magyar nép igazi hangulata nem juthat szabadon kifejezésre, – semmikép sem kedvez Magyarország érdekeinek és tekintélyének.”

Kommentárt fűzni ezen megállapításhoz nem óhajtok, azt sem kívánom kutatni, ki vagy mi impresszionálta ily irányban nagy angol barátunkat, de legyen szabad ideiktatnom azt a meggyőződésemet, melyet ezen országban mások is osztanak, kik a háború után lezajlott általános képviselőválasztások körül egyénileg érdekelve nem voltak, hogy az azokon megnyilvánult gubernementális erőszak nem csekély részben a forradalom s bolsevista uralom által megbolygatott belső jogrend szükségképeni helyreállítását s a még csak zökögve megindult belső konszolidáció folyamatát volt hivatva biztosítani.

Hogy ez annyira-amennyire sikerült, gondolom, *Nagy Emil* szerint is – kinek nemcsak „harcrakész temperamentumát”, hanem igazságszeretetét is ismerem – nem éppen tehertétel a szerinte uralkodó „bethlenizmus” kontóján.

Az „üzenet” egyéb, mindenestre érdekes, a belső kormányzatot érintő megjegyzéseire reflektálni hivatottnak magamat nem érzem – ami azonban a *királykérdést* illeti, mulasztást követnének el, ha *Rothermere* lord s mások megnyugtatóására ide nem iktatnám *Apponyi Albert* grófnak mindenfelé lojálisán informáló kristálytisztá okfejtését:

„Mi azokat a külföldi nehézségeket jól ismerjük; tudjuk azt, hogy a tulhatalommal szembe nem szállhatunk; de *jogosnak* semmiféle idegen beavatkozást soha el nem fogunk ismerni és csak mint ténnyel számolunk vele. De nem úgy, hogy a trianoni után ezt a diktátumot is elfogadjuk, hanem akkép, hogy az u. n. királykérdésben egy lépést sem teszünk mindaddig, ameddig nincs biztosítva elhatározásuk teljes szabadsága. Kormányunknak azon nyilatkozatait, amelyek ezt az álláspontot juttatják kifejezésre, én is magamévá teszem. Csak azt a passzivitást nem helyeslem, amely nem fejt ki következetes működést ama jogtalan nehézségek elhárítására, amit én teljes meggyőződéssel lehetőknek tartok. Mert azok a nehézségek valóságban csak némi helyen állanak fent és ott is következetes munkával szereztem elháríthatók. Míg ez megtörtént, tartózkodunk minden akciótól, amely Magyarországot összeütközésbe hozná olyan hatalmi tényezőkkel, amelyekkel megküzdeni nem bír és megnyugszunk a mai állapotban, amely a stabilitásnak elegendő biztosítékát nyújtja. Alkotmányunkat és szuverenitásunkat azonban nem áldozzuk fel. Mert erről van szó: alkotmányunk megromlásáról és nem kisebb dologról; erkölcsi megcsonkításról a

trianoni anyagi megcsönkítés után. Nem csoda, ha a legélesebb eszű és legjobb indulatú idegen ezt nem érti meg a maga teljes jelentőségében és nem érzi át úgy, amint csak maga az élő szerv érezheti, amelynek életnyilvánításáról van szó. De éppen ezért: ez az a benső szentélye egy nemzet lelkének, ahová idegeneknek tilos a bejárás: vagy ne mondjuk: tilos, hanem mondjuk: megközelíthetetlen. Itt csakugyan azt kívánhatjuk idegen barátainktól, hogy ők higgyenek nekünk, nem pedig mi nekik.” (P. E. XII. 28.)

Rothermere lord egyébként, mintha aláhúzni kívánná a magyar királykérdésben elfoglalt álláspontját, egy négy oldalra (nem hasábra) terjedő, *Kiss Ferenc* által jegyzett interjúban* következőképpen nyilatkozik:

„Teljes nyomatékkal hangsúlyozni akarom egyben azt is, hogy a Habsburg-kérdésben való álláspontom *korántsem ujonnan alakult ki, hanem ezt leszögeztem mindjárt akkor, amikor néhány nappal első cikkem megjelenése után éppen egy önnek adott interjúm keretében részletesen nyilatkoztam a Habsburg-kérdésről is.*”

Újból elolvastam ekkor *Rothermere* lordnak „a néhány nappal” korábbi, világhírességgé lett cikkét: „*Hungary's Place In The Sun.*”** A királykérdésre vonatkozó passzus abban a következő:

„*A kisállamok rövidlátóinak előítéletei nem állhatnak Európa békességének útjába. A Kis-Entente egyik sokat hangoztatott alapvető kívánsága, hogy megakadályozzák Magyarországon a monarchia restaurálását. Ugyan miért ne legyen királyuk a magyaroknak, ha ők erre vágnak és ha egyébként békében, tisztességben vezetik ügyeiket? Románia és Jugoszlávia, melyek Magyarországot fegyveres támadással fenyegetik, ha visszahívja királyi családját, maguk is monarchiák.*”

A királykérdésre tartozik *Eckhardt Tibor* nyilatkozata is, mely „A békerevízió külföldi kilátásai” c. felolvasásán esett:

„A revízióval kapcsolatban fölmerült itthon a királykérdés. Bárhogy oszoljanak is meg a vélemények, egy kérdésben teljesen egyetért a magyar nemzet: a királykérdést a nemzet érdeke szerint kell megoldani. Aki Szent István koronájára aspi-

* Lásd: „*Magyarország*” 1929. február 10. „Halálraitélt miutten akció amely mögött Habsburg-restaurációt sejt Európa.”

** *Daily Mail* 1927. június 21.

rál” annak mindent a nemzet érdeke fölé kell helyeznie. Semmi-féle tiszteletreméltó érzelmek nem jöhetnek tekintetbe. A nemzet érdeke azt parancsolja, hogy a revízió kérdése legyen az az álláspont, amelyen keresztül a királykérdést megítéljük. Aki a magyar nemzet vágyait, jogos követeléseit a megvalósuláshoz segíti, automatikusan megszerezte jogát a trónra.**

Ez semmit vagy igen sokat mond, – a kommentárt a felolvasóra bízunk . . .

„*Bátorságunk remélni*” csak úgy és csak akkor lehet, ha minden erőnket megfeszítve törünk a célnak. A revízió idegek kérdése s rettenetes türelmi próba. Hála *Rothermere* lordnak s minden velünk jót akarónknak, – ám a mozgás és cselekvés elsősorban a mi feladatunk, a revízió vásznát nap-nap után kell szőnünk s munkánk eredményessége érdekében nyalábba kell kötnünk a vesszőket.

A propagandának *magyar* részről is szükséges voltára nem egy cikkében, nem egy beszédében utal lord *Rothermere*, de arra utal szinte ritka egyöntetűséggel a magyarságnak minden más külföldi barátja is, revíziós törekvéseink minden idegen pártfogója.

Ezen nyilatkozatokból serkentés is, szemrehányás is csendül felénk, – méltán, mert a *revízió* érlelése és siettetése legimminensebb politikai feladatunk: a rettenetes áldozatok árán szabaddá és függetlenné lett magyar nemzetnek *életkérdése*.

Propaganda, – idegen szó, a fogalmát teljesen fedő magyar szót nem ismerek, de azt tudom, hogy *siettetést* is jelent, *meggyőzést* is, csakúgy mint *térítést és igeterjesztést, kemény harcot és óvatos ildomot egyaránt*, – önzetlen és lelkes *apostoli munka a propaganda* csakúgy lehet, mint haszonleső, *lelketlen* agitáció, – a propaganda eszközeinek skálája az írás és szónokiasztul, – a gyilok és bombavetésig terjed.

Mindannyiunk kötelessége: a lehetőséghez képest kivenni részét a szükséges propagandából, – különösen annak, kinek tapasztalat is támogatja jószándékát, – ezért *nyílt levél* alakjában* hívtam fel a *Revíziós Liga* figyelmét néhány szerintem fontosabb momentumra. A *Revíziós Liga*éért, mert a *Rothermere* lord fellépte *után* alakult, nem olykép ugyan, mint azt én

** „Pesti Hírlap” 1020. április 7.

*Lásd: A *Revízió* 1028. májusi számút

terveztem, de mindenesetre hazafias jó szándékkal, s készséggel hozzáteszem azt is, hogy a revíziós munka eredményességének nagyobb kilátásával, hiszen egy nagy hatalomnak, *Rothermere* lord munkájának köteles alátámasztására alakultak.

A MAGYAR REVÍZIÓS LIGA SZÍVES FIGYELMÉBE.

Ezen, hogy úgy mondjam, nyílt levelemnek aktualitást ad *Harmsworth* urnak magyarországi látogatása s a hálás magyar nép által való lelkes fogadtatása, – nemkülönben *Rothermere* lord fiának búcsúzáskor esett, eléggé nem dicsérhető, józan és nyílt kijelentése: „*Nagyon sajnálnám, ha a lelkesedés a magyar nemzetet oly reménységek felé hajtaná, amelyek tulvérmesek. A jogos és törvényes magyar törekvések oly jól vannak megalapozva, oly mélyen és erősen gyökereznek, hogy igen sajnálatos körülmény volna, hogyha kivihetetlen vagy nem, gyakorlati eredmények táplálásában csucsosodná/nak ki.*”

A „tulvérnieség” részünkről véleményem szerint hármas, irányban nyilvánulhat:

- a) a revízió *mérve* tekintetében,
- b) bekövetkezhetésének *időpontja* tekintetében,
- c) a *hajtóerő* túlbecsülése tekintetében.

Az a) és b) pont tekintetében jóslásba bocsátkozni feleséges, – ám szinte végzetes lenne, ha a *Rothermere-akció* hatásainak túlbecsülése tekintetében vetnők el a súlykot, mert *nem* egy emeltyűn, bármily hatalmas is legyen az, fordul a revízió bekövetkezhetése, hanem többön.

És mivelhogy ez így van, reánk magyarokra nézve kategorikus imperativust jelent: *az emeltyűk szaporítása.*

Hogyan és mikép, erről óhajtók javaslatot tenni.

Tettnek, nem is cikknek ítéltém *Rothermere* lord első megnyilvánulását: „*Hungary's Place In The Sun*” (Daily Mail 1927. Junius 21.) annak nemzetközi jelentőségét tekintve, – ma is azt tartom, hogy revíziós hajónk vitorláiba a szelet az ő szava vitte, – ám ugyanakkor utaltam arra is, hogy nem szabad elbizakodnunk, *nem lehetünk hálátlanokká*, nem szabad, hogy a nexust veszítsük, de sőt, hogy azt erősítsük keli *azon külföldi nagyságokkal*, kikben a revíziós mozgalom *pionírjait* tiszteljük, – utaltam elsősorban *Robert Lansingra*,* – az amerikai állam-

* Néhány hete hogy meghalt. (Szerző.)

titkárra, kinek Versaillesben a béketárgyalások alkalmával köztudomás szerint igen jelentős volt a szerepe s ki úgyszólván stante sessione következőkép nyilatkozott: „Van immár békeszerződésünk, ám olyan, mely nem a tartós békét hozza, nem, mert az egoizmus homokzátonyán épült. A békefeltételek mértéktelenül kemények és megalázók, közülük sok nem teljesíthető. Az igazság mellékes, minden az erőszak. Nem állok ez irányban! nézetemmel egyedül. *Angol államférfiakkal folytattam megbeszélést*, az egybehangzó vélemény az, hogy a szerződések csel-szövények és rablási vágy eredményei, értelmetlenek és keresztülvihetetlenek”, – utaltam *Francesco Nitti* hatalmas propagandájára: „A békeszerződések politikája teljes bomlásban van, mert ellene a valóság. Nyugodtan mondhatjuk, hogy az idő előbb lerombolta, mint bárki is számíthatott volna rá. A bomlási állapot már annyira előrehaladt, hogy nem lehet tovább rejtteni azt, amit tegnap még leplezni lehetett. Előre látom, hogy Magyarország új háború és új rombolás nélkül vissza tudja venni elvesztett területeit. Ennek a kilátásnak biztosítása végett *meg* kell azonban őriznie jelenlegi józanságát és össze kell szednie magát. A nagy fájdalmak lesújtanak, de gyakran a feltámadás okai.”

Hatalmas, *Rothermere* lordot *megelőzött pionírokra* utaltam írásaimban: aktív és inaktív államférfiakra, nemcsak amerikaiakra, nemcsak angolokra és olaszokra, de *franciákra is*.

Tettem ezt azért, mert én ezekben a pionírokban nem *Rothermere* lordnak konkurensét láttam, hanem szegény hazánk régebbi jóakaróit, kik bizonyára nem idegenkednének *nitől*, hogy alkalomadtán a *Rothermere*-akció alátámaszthatásának segítségére legyenek.

Van mód ezen nagyságok megbecsülésére, újabbi érdeklődésük felkelthetésére és előzetes hozzájárulásukkal bizonyos fokig a magyar ügyszövhöz való kötöttségük külső jelzésére.

Ezen elgondolás vezetett engem akkor, mikor 1926. november havában sikra szálltam a „*Magyarok Világszövetsége a Revízióért*” megalakításának gondolata érdekében; módot véltem találni ezzel a *kerettel* arra, hogy idegen barátainkat *tiszteletbeli, külső* tagokként sorakoztassuk fel igazunk mellé; a külföldnek ama már akkor sem csekély számú s közben megszaporodott intellektueljét és politikusát, akik a revízióért a világbéke érdekében addig is már szót emeltek, a revíziós gondo-

latért addig is már küzdöttek, ami igen nagy jelentőségű lett volna, mert nem egyéb, mint a népszövetségi „cooperation intellectuelle”-nek a revízió érdekében való reális hasznosítása, az általunk csatlakozni felkért és beválasztott külföldi tiszteletbeli tagok közreműködésével.

Rothermere lord akciójának megindulta után 1927. augusztus havában kezelésemről függetlenül, helyesen és bölcsen megalkotották a Liga urai a „*Magyar Revíziós Liga*”-t. Legyen szabad fenti elgondolásomat, melyet én ma is a *Rothermere*-akció hatékony alátámasztásának vélek, szíves figyelmükbe ajánlani. Teszem ezt azért, mert senki nálam nem értékeli jobban a Revízió érdekében való összefogás szükségességét, s mert fentebb vázolt gondolat valóra váltásához szükséges keret felett ma ÚJZ urak rendelkeznek.

Elgondolásom idejét sem múlta, – a ílevízió külső hívei hál' Istennek szaporodnak, csak ma olvastam *Lady Astor*, az angol alsóház nagytekintélyű hölgytagjának jelentős nyilatkozatát: „Teljes mértékben rokonszenvezem a magyar revíziós mozgalommal. A békeszerződések aláírásakor Parisban voltain, s mérvadó politikusok egész sorával, köztük olyanokkal is, kik maguk mint aláírók szerepeltek, volt alkalmam eszmecseréi folytatni. *S már akkor majdnem valamennyien, kikkel eszmecserét folytattam, egybehangzóan azt vallották, hogy ezen osztoba ható.rok soha meg nem állhatnak.* Úgy vélem, hogy ez a legjobb bizonyíték arra nézve, hogy a határozatot mielőbb revideálni kell.*

Herczeg Ferenc, a Revíziós Liga ülésén** beszámoló- és egyúttal programtoeszédében többek között következőket mondja:

„Megállapítom, hogy a mai napon befejezettnek tekintjük, munkánk első szakaszát és áttérünk a másodikra. Ezzel együtt némileg változni fognak eddigi módszereink is. Eddig ugyanis többnyire be kellett várnunk, míg a magyar kérdés iránt érdeklődő külföld fölkeres minket; jövőben azonban magunk akarunk külföldre menni, hogy ott végezzük a felvilágosítás munkáját. Ebből a célból titkári irodákat kell alapítanunk a külföldi metropolisokban. Három ilyen titkárságunk már dolgozik és kedvező eredményeket tud felmutatni. Hasznos szolgálatokat tesz-

* Lásd: Pester Lloyd: „*Uiiterredmu/eii mit IÁIŪJI Astor*” von *George Popoff* (11)28. május 25.)

** 1929. április 20. (1. H. 21-iki szánm.)

nek különösen azzal, hogy ellensúlyozzák az ellenséges sajtó-propagandát és hogy hadsorra állítják és *polemikus fegyverekkel látják el a külföldi politikus- és publicista-barátainkat*. A titkárságok megkönnyítik egy másik programpontunk megvalósítását: a külföldi magyar-barát egyesületek alakítását. Ilyen egyesületek részben már megalakultak, részben még alakuló-félben vannak.”

Ezen bejelentés igen öröndetes dolog, mert a magam tapasztalata szerint is, minden a részünkről írott betűnél hatásosabb propaganda: a külföldi barátainkkal való szóbeli, közvetlen érintkezés.

Kevésbé öröndetes dolog, a szocialistákkal *Herczeg Ferenc* ösmert felhívása nyomán lefolytatott képviselőházi polémia. Egy pillanatra sem gyanúsítok semmiféle magyar anya szülte szocialistát, azzal, hogy neki nem kellene, vagy hogy előtte közömbös lenne a revízió, – ha mondaná, pedig mindegyik tiltakozik az inszINUÁCIÓ ellen, akkor sem hinnék neki; teljesen helytálló megállapításuk, mely szerint: „*a revíziós gondolatot nem szabad összetéveszteni a revíziós ligával*”, – a kettő nem egy» – akad nem szocialista is, ki ugyanezt vallja, – *Bethlen István* szerint is: senki fia nem válthat ez országban szabadalmat a revíziós tevékenységre, – különben is a „*getrennt marschieren und vereint schlagen*” nem egészen ismeretlen és nem egyszer bevált módszere a harcászatnak.

*

Nagy a gyötrődésünk, ijesztő mérveket ölt gazdasági lerongyolódottságunk, a múlthoz képest felénél is kisebb számú lakosú ország, hova-tovább az öngyilkosok országa lesz. A Magy. kir. Központi Statisztikai Hivatal közlése szerint a halállal végződő öngyilkosságok száma 1913-ban a Magyarbirodalomban, tehát 20,886.000 lakos mellett 4328, míg Csonkamagyarország 7½ millió lakosa mellett a halállal végződő öngyilkosságok évről-évre felszökkenő száma 1925-ben már eléri a 2450-et és. 1926-ban már 2680-at. Százalékban kifejezve a békebeli öngyilkosságok halállal végződő %-a az összes halálesetek 0.84%, adig 1925-bn már 1.7%, 1926-ban 2%. *Esztergályos János* szerint: a statisztika számai a legszörnyűbb hangon kiáltanak. Az öngyilkosok száma *a statisztikai kimutatás szerint a háború előtt ezerre négy volt, ma ezerre tizennyolc*. És szaporodik a bűnözők száma is, – ma, hogy a „*béke*” áldásait élvezzük. Élvezzük

a „béke” áldásait, a békét aláírt nagyhatalmak közül különösen: Nicaragua, Panama és Sziám jóvoltából, mert a többi kisebb békeszerzők közül egyik-másik még mindig firtatja a kék genfitó partján: *a leszerelés, a minorítások, a mandátumok, a döntő bíróságok* s egyéb lapáliák ügyét, – nem szólva azokról a külön táncokról, melyeket Amerika és Oroszország, az aféle quantité négligeable számba menő apró nemzetek lejtenek, – kívül a Nemzetek Szövetségén ...

És mégis ... mi, kik jártuk és járjuk a Golgothát: hiszünk országunk feltámadásában, mert, ahogy Apponyi Albert oly megkapóan állapítja meg: „Szerencsére, csak képletekben beszélünk, midőn „sírról” és „feltámadásról” beszélünk. Hiszem, hogy Magyarország és különösen a magyar nemzet, nem halt meg; élő teste és lelke nem annyira sirban fekszik, mint inkább börtönbe van zárva, amelynek kapuit belülről is döngethetik. Sőt e belső döngetés még a külső segítségnél is fontosabb és végeredményben sorsdöntőbb; mozgató ereje pedig az, amelynek maradandóan nem állhat ellen sem bilincs, sem vasrács: a nemzeti életnek egészséges fejlődése a maga teljességében.

Igaz, hogy külső helyzetünk ezt a teljes kifejtését nemzeti energiánknak nagyon megnehezíti, kinyújtózkodni sem tudunk egészen, hát még mozogni. Kevés a levegő egy egészséges léleketvétel szükségletéhez képest. Oxigénbelélekezésekre vagyunk utalva és szűk területeken végzett testgyakorlatokra, hogy ép-ségünket és energiánkat fentarthassuk. Pedig fen kell tartanunk, sőt fokoznunk kell, mert bármily fontos a külső segítség, bármily nélkülözhetetlen is legyen az, azért a döntő erőfeszítésnek mégis saját erőnkéből kell végbemennie.”

összeszorított ajakkal, ökölbe szorult kézzel küzdve kell minden energiánkat erkölcsi és anyagi erősödésünk szolgálá-tába állítani. A mi nemzedékünknek ez a hivatása, ez az útja.

Az idők vén fája csak hullatja leveleit; a múlton tűnődve, a jövőn töprengve járom az avart; régi írásra bukkanok; első politikai cikkeim közül való, hovatovább emberöltő előtti időből: *ideálok nélkül nincsen haladás, nincsen élet, legkevésbbé a nemzetek történetében.* „Az ideálok – mondja *Carlyle* – világitó tornyok a történelem tengerén; s ha feléjük tartva, nem mindig ér biztos révbe a társadalom hajója: – bizonyos, hogy a nagy felfedezéseknek, az emberiség fokozatos haladásá-

nak és művelődésének mindig az a remény és küzdelem volt a főrugó ja, mellyel a hajót a világitó tornyok felé kormányozták!”

Ezt vallom ma is.

Az ideál: az a Magyarország, az a birtokállomány, mely Dévény várfokától Orsováig terjed és a Kárpátoktól az Adriáig – a magyar *integritás*; a XX. század magyar gályarabjai ezen ideálra szegzett szemmel járnak a történelem tengerét, hogy a *revíziót, mint realitást* megvalósuláshoz segítsék.

Íme az út, az igazság, az élet – a mai magyar politika végső célkitűzése.

Ezt tudják ellenségeink, tudják barátaink, nincs mit véka alá rejtenünk. A hullott kévéről sokat tud a magyar történelem, kevesebbet az erők összefogásáról.

Azért irtam meg s mutattam rá ismételtelen arra, hogy osztályra és felekezetre való tekintet nélkül kell a magyarságot megszerveznünk, hogy hiába várjuk a béke revízióját szolgáló kedvezőbb atmoszférának a külföldön való érlelődését és kialakulását, ha a szükséges magábaszállás nélkül kölcsönösen meg nem értjük egymást, egymáshoz nem tudunk simulni, egyéni érzelmi világunkon nem tudunk erőt venni, ha még most sem ismertük fel *az egyetemes*, a mindannyiunk érdekét, ha *annak* nem tudjuk alárendelni osztályok, felekezetek és egyesek érdekét.

Hogy is mondja *Kossuth Lajos*?: „A magyar történelemnek minden időközön keresztül állandó vonása maradt, hogy valamilyen a szabadság, úgy a szolgaság sem volt fajhoz kötve. Volt osztályuralom, de nem volt faj uralom, volt népszolgaság, de nem volt faj szolgaság. A magyar fajú nép sorsa egy hajszálnyival nem volt enyhébb a többi fajú nép sorsánál, a nem magyar fajú nép sorsa egy hajszálnyival sem volt terhesebb a magyarénál. Egyenlően osztotta a törvény a jogokat a kiváltságos osztályoknak fajkülönbség nélkül; egyenlően terhelte a népet kötelességekkel, szintűgy fajkülönbség nélkül.”

Ne a múlton rágódjunk, a nemzetek életében a jelen, ha jó, ha rossz, csak – átmenet. Tisztábban kell lennünk végre azzal, hogy csakis ész- és nem ötletszerű külpolitikai közvélemény kialakulásával, csakis kulturális fölényünk urbi et orbi való demonstrálásával s gazdasági relációink gondos és céltudatos kiépítésével javíthatunk csupán a revíziós célunk megközelítéséhez szükséges jelentőségünk és súlyunk *nemzetközi értékelésén*.

Nincs reális célja, – ahogy *Bethlen István* bölcsen mondja, – a „kirakatpolitiká”-nak.

„Hiába hallgatnák meg azoknak tanácsát, akik legtöbbször még Budapestet is Bukaresttel tévesztik össze a belpolitikáéi irány tekintetében és hiába hallgatnék meg azoknak tanácsát, akik talán informálva vannak, de, sajnos, csak olyan baloldali politikus részéről, akik a magyar politikád élet gerinc-kérdései tekintetében helyes nézetekkel egyáltalában nem bírnak. Végeredményben külpolitikai szempontból az dönt, hogy bír-e egy állam olyan konszolidált viszonyokkal és állapotokkal, melyek lehetővé teszik, hogy ezzel az állammal komolyan szóba álljanak. Ezeket az eredményeket semmi körülmények között veszélyeztetni nem szabad.”*

Se külföldi vonatkozásban, se itthon nem engedhetjük meg magunknak a jelszavakon való nyargalászás luxusát s az sem válik a belföldi revíziós mozgalom hasznára, ha kiki a saját eszméin és saját receptjén ittasulva, türelmetlenséget mutat másnak talán eltérő, de egyazon célt követő eszméivel szemben, még kevésbé engedhető meg, hogy a *revízió nagy kérdése kormánytámadások taktikai eszközévé devalváltassák*, – mi aztán *Bethlen Istvánt* érthető módon következő kemény szavakra készítette:

„Én látok kialakulni egy kis klikket a revízió kérdésében, amely a maga kis pecsenyéjét a revízió tüzenél kívánja megsütni belpolitikai téren. És ha van klikk, ez azoknak a patentirozott hazafiaknak klikkje, akik azt hiszik, hogy egyedül ők hazafiak, egyedül az ő óhajuk és monopóliumuk a revízió, amelyhez más hozzá ne szóljon és akik ennek a kérdésnek a segítségével felül akarják bélyegezni azt a bélyeget, amelyet homlokukra süttött vagy a múlt sikertelensége, vagy a múlt politikai életben elkövetett bűneik. En ezektől féltém az egységes nemzetet, mert ezek nem tiszta kézzel nyúlnak hozzá a revízió kérdéséhez. Ha van a kormánynak feladata a nemzet egységének megteremtése érdekében, úgy az, hogy távoltartsa ezeket a nemzettől...”

Nagyon kemény szavak ezek, de nincsenek hijján az igazságnak, mert a revíziót lehet *napi imádsággá* emelni, – *napi politikává* sülyeszteni viszont, úgy gondolom, – nem szabad soha!

* Nyolcesztendő miniszterelnöksége alkalmából ünnepeltetéskor mondotta ezeket *Bethlen István*. (Szerző.)

Pártpolitika alapjává tenni a revíziót nem lehet s nem szabad, a revíziónak belpolitikai kérdésekkel való tudatos komplikálása valósággal bűn, – csakis *kifelé teljesen egységes* fronton vívható meg a revíziós küzdelem és mindig tudatában annak, hogy kiki az önmaga sorsán is javít, lendületnek segítvén a revízió ügyét, – a revíziós küzdelemnek a legfenségesebb idealizmus csakúgy a hajtó tényezője, mint a mindenképpen realitásokban gyökerező sacro egoizmo.

Menthető azonban a visszavonás és türelmetlenség is, a revíziós munka idegeinket fekszi meg. *Dosztojevszkij* szerint nincs az a *fantasztikum*, melyet néha felül nem múlna a *valóság*, – *Trianon* pedig úgy érezzük, azon valóságok közül való.

Egy időben nem határolt akcióért, mint aminő a revíziós küzdelem, tartósan a lehető legnagyobb erőt és szívósságot kifejteni, – türelmi játéknál több és több idegpróbánál, emberi erőt szinte meghaladó feladat, *ám egyesek munkája teszi járhatóvá az összesség útját* – a revízió a mi életkérdésünk.

Ha mi magyarok akarni nem tudunk, ha itthon nem tartjuk állandóan ébren a revíziós gondolatot, ha állandóan nem kémleljük annak érdekében és nézőszögéből a külpolitika horizontját, ha a rajtunk esett szörnyűséges igazságtalanságot nem süvítjük időről-időre a világpolitikába, – erre, ha egyébre nem, jó fórumnak a „Nemzetek Szövetsége”, – hovatovább még elégedettnek ítélnétek bennünket, – olyanoknak, kik az adott helyzethez törődünk, mint aféle jólnevelt fiúk, elveszítjük az önérzetes népek becsülését, s még annak a szolidaritásnak jótékony erejétől is elesünk, mely a világegyetem összes elégedetlenének és minden szerencsétlenének szinte racionális kölcsönhatásból fakadó, alkalomadtán jól kamatozó közös tőkéje, kincese, – lemaradunk.

A *járható és minden belpolitikától mentes* revíziós utat *Rákosi Jenő* következőkben jelöli meg igénytelen munkám II-ik kiadásáról írott cikkében.*

„*Apponyi Albert* gróf azzal vezeti be a könyvet, hogy a revízió eszméjét, akár eljött már az ideje, akár nem, a nemzet lelkületében állandóan ébren kell tartam, „mert *annak elhalványulása halálosabb csapást mérne a nemzetre, mint Trianon*

* Lásd: a „*Pesti Hírlap*” 1927. október 9-iki vezércikkét.

maga.” Ez megdöbbenő kijelentés, *sőt súlyos igazság.* S én azért írom e sorokat a könyvről, hogy tovább huzzam a harangot, melyet *Apponyi Albert* gróf így megkondított. Mert valóban, ez a mi életkérdésünk hasonlatos a mérleg két serpenyőjéhez: az egyik serpenyőben van a *nemzeti közvélemény*, a másikban a *külföld érdeklődése* a kérdés iránt. *A kettőnek egyensúlyt kell tartania, hogy sorsunk kellően és igazságosan kiméressék a világ által.* Ernyedetlen gondunknak kell lenni arra, hogy itthon az elkeseredés, a jogos és ellenállhatatlan *vágy* tüzét szakadatlanul tápláljuk, időközönként új anyagot adjunk neki, egy-egy hasáb fát dobjunk bele, vagy akár olajat öntsünk rá és semmi munkánk, se pihenésünk közben *egy pillanatig is meg ne felejtkezzünk róla.* *Másfelől pedig a Hülföld érdeklődését ne szűnjünk meg táplálni, míg el nem éri itthon is, ott künn is a hőfok ama mértékét, amelytől ellenállhatatlanul megindul a kívánt alakulás, – a revízió.*”

Az evolutional is több már két hatalmas barátunk szava: *Rothermere lord:* „Mindaddig nem lehet szó Európa igazi stabilizálásáról, míg egy oly nagy, büszke és páratlanul dicső múltu nemzet, mint a magyar, egy súlyos igazságtalanság terhelő érzete alatt kénytelen élni. A történelem ismételten és ismételten bebizonyította, hogy nem lehet egy országot olyan területtől megfosztani, mely évszázadokon át nemzeti örökségét képezte és melyen az ő nemzete van többségben. Előbb vagy utóbb ez a lakosság igyekezni fog eleinte békés utón és ha így nem lehetne, később erőszakkal a reájuk kényszerített mesterséges határokat és feltételeket megváltoztatni.”

„Politikai észszerűség épp úgy, mint az igazságosság követeli a trianoni szerződés revízióját”

„Az európai béke stabilitása valóságos életkérdés nemcsak Nagybritanniára, hanem minden más európai nemzetre nézve.”

„Ha Magyarország törvényes eszközökkel tovább sürgeti igazát a világ közvéleménye előtt, úgy jogos követeléseinek teljesítése nem maradhat el.”

Mussolini: „Nemzetközi szerződések nem örökéletűek, nem kripta a békeszerződés.”

„A békeszerződések tökéletlenek. Sok olyan megoldásra váró probléma van, amely a háború és béke lehetőségét fölveti,

így példának okáért a magyar probléma, a magyar nép helyzetén sürgősen könnyíteni kell.”*

Azt hiszem, hogy 1935-ig bizonyos helyzetek annyira megérnek, hogy a mostani Európában változásokra lesz szükség. Az összes békeszerződéseknek megvannak a maguk hibái. A háború és a béke sok olyan problémát vetett fel, amely megoldásra vár és szilárd meggyőződés, hogy ezek megoldására sor fog kerülni. Vannak nemzetek, amelyek egyszerűen nem élhetnek meg, ha a viszonyok nem változnak. Gondoljunk példának okáért Magyarországra. A magyarországi állapotok feltétlenül szükségessé teszik a segítséget.**

A mi feladatunk adva: *Respice finem! Suaviter in modo, fortiter in re!*

*

A többi legyőzött ország állapotához képest, revíziós vonatkozásban mi ugyancsak elpanaszolhatjuk: „*Nincs a természetben vesztes csak én*”, – természetes tehát, hogy a revízió első sorban magyar érdek, – természetes, hogy első sorban mi sürgetjük azt. Németországot különösképpen csak a rajnai időleges megszállás és a reparációs kérdés érdekli, – a mi sorsunk az általános nemzetközi politika alakulásától eltekintve, minden nemzetközi probléma fejlődésével kapcsolatos. Itt vannak a döntőbíróságok, a leszerelés, a minorítások ... Németország régi területe 540.249 négyzetkilométer volt. Ebből elveszített 70.581 négyzetkilométert, régi területének 13.7 százalékát. Magyarország területe a háború előtt 325.411 négyzetkilométer volt. Ebből Trianon elvett 92.833 négyzetkilométert, régi területének 71.5 százalékát.

Locarno is csak symptomatikus jelenségként érdekel bennünket. *Apponyi Albert* következőket írja:***

„Ha keleteurópai Locarnóról beszélnek, erre igenis lehet, sőt *kell világos választ adni*. A magam részéről csak ismételletem azt, amit néhány nap előtt írtam, amikor csak a *jugoszláv orientációról* volt szó. Ennek a lényege pedig az, hogy *kegyes vállver égetés és jóindulatúnak látszó frazeológia nem bírhat minket arra, hogy a szomszéd államokkal szemben a pusztá korrektségen túlmenő barátságosabb magatartást kövessünk*. Erre

* Lásd: „Pesti Hírlap” 1928. november 10-iki számát.

** Lásd: „Pesti Hírlap” 1928. december 25-iki számát.

*** Lásd: „Kelet Népe” 1926. decemberi számát.

csak *ellenértékek nyújtása bírhatna minket*. Aki minket arra segít, hogy abból a lealázó helyzetből kibonyolódjunk, melyben az *egyoldalú lefegyverzés* és idegen katonai ellenőrzés folytán vagyunk; aki magáévá teszi azt az elévülhetetlen követelésünket, – minden valamirevaló nemzetnek szükségszerű követelését – hogy a nemzetközi jog terén most fennálló *egyenlőtlenések megszűnjenek*; aki hatályos biztosítékot eszközöl ki számunkra, hogy idegen uralom alá jutott magyar testvéreink *kisebbségi* jogai tiszteletben tartassanak és velük a *kulturközösség* helyreállítható legyen, – *azzal igenis szóbaállatunk egy barátságosabb modus vivendi létesítése iránt*”.

Idáig el nem jutottunk, – a mi *politikai eredőnk* volt és marad – a *revízió*.

Döntőbíróságok? Az optansügyről *Szterényi József* báró, ki a románokkal tárgyalni hivatott magyar delegációnak vezetője, következőket írja:*

„*Szó sincsen arról, mintha a magyar kormány eltért volna a döntőbíróság elvétől*. Egyetlen pillanatra sem. Sőt ilyent nem is követelt tőle senki. Mellékes a mostani tárgyalás szempontjából, hogy a Népszövetségnél nem sikerült ezt a békeszerződésben biztosított, szinte egyetlen jogunkat eddig érvényesíteni. A Népszövetség természetrajzához tartozik, hogy kompromisszumokat keres minden vitás kérdés megoldásánál. Ezt tette az optansügyben is. így jött létre mindkét közvetlenül érdekelt ország hozzájárulásával az a határozat, hogy *mindkét fél fenntartja ugyan elvi, illetve jogi álláspontját*, de ennek dacára, vagy e mellett *keres gyakorlati megoldást is*. Ez a mi tárgyalásaink alapja, ez a jogfenntartás nemcsak a genfi határozatban van lefektetve, de a két kormány megegyezésével magában a megegyezési szerződésben is félremagyarázhatatlanul kifejezésre fog jutni, ha sikerül megegyezésre jutnunk. A *magyar kormány tehát semmiféle jogot fel nem adott, jogi álláspontot nem változtatott*. Helyesebben egyik fél sem, mert ez vonatkozik a román kormányra is. Erre nem is lett volna tárgyalásaink során alkalmuk a kormányoknak, mert *tárgyalásainkból minden jogi vagy elvi kérdés ki van zárva, mi kizárólag a gyakorlati megoldást keressük*. Sikerül-e vagy nem, az a jövő kérdése, ilyen tárgyalásoknál nem lehet jóslásokba bocsátkozni. Én hi-

* Lásd „Pesti Hírlap” 1929. április 16-iki számát.

szem, hogy igen, de nem zárhatom ki az ellenkezőjét sem, mert hisz nem tőlünk egyoldalulag függ. *Érdeke, tegyük hozzá fontos érdeke volna mindkét országnak. Messze az optánsügy jelentőségén túlterjedően is.*”

„*A mostani tárgyalások ismét tisztáztak egyes kérdéseket.*”

Ismét közelebb jutottunk egymáshoz.”

„Megvan-e a komoly akarat a még mindig fennálló nehézségek elhárítására? A *sanremói* tárgyalások lényeges elvi megállapodásokhoz juttattak bennünket. Románia nem áll már a negáció álszövegén, reálépett a gyakorlati megoldás terére. Tisztáztuk a megoldás módozatait, közeledtünk kölcsönös engedékenység révén az összes kérdésekben. Sajnos, még nem tudunk összejönni. Ennek elérése lett volna egyik feladata a bécsi tárgyalásnak”.

Így állunk ma, versírás lenne minden jövőndőlés.

Leszerelés? ez a probléma sem halad tapodtat sem, de, sőt, minden megtörténik elhomályosítására. Bujódsi folyik a hatalmak között, a való szándéknak nem is mesteri leleplezése. *Cushendun* lord, az angol delegátus a konferencia „eredményessége” érdekében hozzájárul a francia állásponthez, hogy a kiképzett tartalék, ne számítassék a tényleges állományhoz, (más szóval szaporulat és nem csökkentés). *Joynson-Hicks* belügyminiszter pedig egy választói gyűlésen többek közt – ha igaz – azt mondta, hogy *Anglia hajlandó ugyan a leszerelésre, de nem szabad elfelejteni, hogy a háború veszélye még mindig kísért.* Ha egyszer az ellenség megszállja Angliát, a nép joggal követelheti majd, hogy *húzzák lámpavasra a minisztereket, akik a teljes leszereléssel megfosztották az országot a védelem lehetőségétől.*

Felszerelés folyik az egész vonalon. A magyar felfogásnak újabban *Berzeviczy Albert* és *Apponyi Albert* adtak kifejezést az Interparlamentáris Unió Magyar Csoportjának ülésén. *Berzeviczy Albert* felfogásának lényege, hogy *ragaszkodunk a népszövetségi paktum 8. szakaszában lefektetett elvhez, hogy mindenféle biztonságunk első feltétele az általánosan keresztülvitt lefegyverzés és ennek az elvnek fölfordítása, amikor újabban a*

biztonságot és a lefegyverzést egyenrangú tényezőkként kezelik, illetve egyes államok ahhoz a feltételhez akarnák kötni a lefegyverzést, hogy biztosságukról eleve gondoskodjanak. Annak az elvnek, hogy általános lefegyverzés csak akkor következhet be, ha az általános közbiztonságot a nemzetközi szerződések teljesen kiépített hálózata biztosítja, ellentmond az is, hogy a legyőzött nemzeteket tényleg lefegyverezték, éppen ezért a legyőzött nemzeteknek ki kell vívniok egyenjogúságukat, mert lehetetlen fenntartani oly békeszerződéseket, amelyek az államok jogi diszparitását állandósítják...

Apponyi Albert véleménye szerint is, mindaz, ami a Nemzetek Szövetsége körében a lefegyverzés kérdésében lejátszódik, illetve a biztonság elvének föltalálása kifejezetten szabotálása a lefegyverzésnek.

Rámutat annak a francia felfogásnak a tarthatatlanságára, hogy a franciák jobban le vannak fegyverezve, mint a németek, mert a francia lakosság numerikus száma kisebb Németország lakossága számánál, vagyis a franciák arra törekednek, hogy a lakosság szám szerint való differenciájában terhükre mutató különbséget intenzívebb fegyverkezéssel egészíthessék ki. Az államok biztosságának előmozdítása ügyében a Nemzetek Szövetsége részéről igen figyelemreméltó szerződéstervezeteket dolgoztak ki, hogy azokat majd az egyes államok figyelmébe ajánlják, de ezek a szerződések is csak az államok jogegyenlősége esetén érhetik el céljukat, illetve illuzóriusokká válnak, mihelyt kivételekkel tág ajtót nyitnak a szerződések kijátszhatására. A franciák felállította elv szerint nem várhatunk kielégítő eredményt, éppen ezért az arányos és általános lefegyverzés megvalósítását kell követelnünk.

Litvinov, szovjetorosz fődelegátus, helyettes külügyi népbiztos, a genfi lefegyverzési konferencia előkészítő bizottságának ülésén kifejtette, hogy a diplomáciai tárgyalásokban leginkább érdekelt államok tanácskozásainak eredménye után az orosz delegáció a munka haladásának útjában azt az egyetlen akadály látja, hogy a kormányokban nincs meg a jóakarát és komoly szándék a leszerelés megvalósítására és ameddig ez a komoly szándék hiányzik, a leszerelést előkészítő értekezlet munkája terméketlenségre van kárhozthatva.*

* Lásd: „Pesti Hírlap” 1929. március 20-iki száma.

Nem, őszintének, ennek az úrnak a beszéde sem éppen mondható...

Hoover, Amerika új elnökének első elnöki beszédéről az ezidőszerint Amerikában időző *dr. Czakó István* azt írja, hogy a sokat emlegetett *Farmer Relief* (agrárkölcsön) és a *lefegyverzés kérdése* voltak beszédje további két főproblémája. E beszédje meglehetősen száraz, hivatalos izü volt a demokrata lapok szerint: míg a novemberi elnökjelöltből márciusi elnök lett, ezen öt hónap alatt egy csomó novemberi ígéret elkallódott.*

Nemzeti kisebbségek? Walko Lajos külügyminiszter a felsőház külügyi bizottságának III. 19-iki ülésén beszámolt azokról a benyomásokról, amelyeket a Nemzetek Szövetsége legutóbbi tanácsülésén a kisebbségi jogvédelem kérdésében megindult vitából merített. Számunkra is igen nagy jelentősége van annak, hogy a kisebbségi jogvédelem kérdése végre a Nemzeteik Szövetségének Tanácsát is foglalkoztatja, – mondotta a külügyminiszter – mert elszakított véreink sorsának alakulását nagy mértékben befolyásolhatja az, ha a kisebbségi panaszok elintézésének mai módszerében kedvező változás állana be. A trianoni szerződés aláírásánál és ratifikálásánál a magyar nemzetet részben az a feltevés is vezette, hogy – ha már e szerződés súlyos területi rendelkezésein nem volt módunkban változtatni, legalább a magyar kisebbségek sorsáról és jogainak védelméről fog a Nemzetek Szövetsége gondoskodni. Ezt a jogos várakozást azonban a Nemzetek Szövetsége, sajnos, nem váltotta be. A ma követett eljárási rend mellett a kisebbségek részéről beadott számos panasz közül eddig mindössze öt került a Nemzetek Szövetségének tanácsa elé, ami természetesen nagy mértékben megrendítette a kisebbségek bizalmát a Nemzetek Szövetségében. *Az eljárási rend* megfelelő kiépítésére irányuló javaslatok beható ismertetése után a külügyminiszter kiemelte, hogy a tanács most hozott határozatának értelmében *a Nemzetek Szövetsége valamennyi tagjának joga van arra, hogy április 15-éig észrevételeket terjesszen az elé a hármass bizottság elé*, amelynek feladata, hogy a kisebbségi eljárási rend megváltoztatására benyújtott javaslatok tárgyalását előkészítse. A magyar kormány *élni fog*

* Lásd: „Pesti Hírlap 1929. április 17-iki számát.

ezzel a joggal és emlékiratában igyekezni fog mindazt összefoglalni, ami a kisebbségi kérdésre vonatkozó elvi álláspontunknak megfelel. Most, mikor a kisebbségi jogvédelem kérdésének megvitatása a Tanácsban is megindult, számítani lehet arra, hogy ez a fokozatosan növekedő jelentőségű kérdés többé nem ejthető el. A nemzetközi közvélemény e kérdés iránt immár olyan érdeklődést tanusít, mely nem fog megszűnni mindaddig, amíg a kisebbségi jogok hatályos védelmét nem biztosítják... Dandurand szenátor, Kanada delegátusa ugyanis, az európai kisebbségi kérdést hónapokig tanulmányozta, a sérelmeket a helyszínen vizsgálta meg és járt a Magyarországtól elszakított területeken is. Tapasztalatai alapján készítette el azt az emlékiratot, amely a Nemzetek Szövetsége egész eljárási módját reformálni akarja a kisebbségi kérdésben; Titulescu és társai természetesen igyekeztek elgáncsolni Dandurandnak a kisebbségek védelmét célzó indítványát. A Tanács végül is az előadó Adatci közvetítő javaslatát fogadta el:

1. A Tanács megbízza előadóját, hogy júniusi ülészakára terjesszen eléje jelentést azokról a propozíciókról, amelyekkel Kanada és Németország képviselői foglalkoznak. Ennek során vegye figyelembe azokat a különböző szempontokat, amelyeket a Tanács egyes tagjai az emiitett javaslatokról megindult vita folyamán felhoztak.

2. A Tanács felkéri Nagybritannia és Spanyolország képviselőit, szíveskedjenek az előadót az említett jelentés előkészítése céljából közreműködésükkel támogatni.

3. Az előadó és társai mindazoknak az államoknak kormányaitól, amelyek a kisebbségek védelmére szolgáló határozmányokat fogadtak el, átvehetnek minden észrevételt, amelyet ezek a kormányok hozzájuk kívannak juttatni. A Nemzetek Szövetségének minden tagállama, ha kívánja, hasonlóképpen eléjük terjesztheti észrevételeit. Ezeknek a különböző észrevételeknek 1929 április 15-e előtt be kell érkezniök a Nemzetek Szövetsége főtítkárához.

Az ilyen módon megalakult hármashbizottság átvehet ilyen információkat és foganatosíthat minden olyan konzultációt, amelyet feladatának teljesítése érdekében szükségesnek lát.

4. A Tanács, amely bizottságként fog összeülni, a jelentést elsőnek vizsgálja meg. Ebből a célból alkalmas időpontban, de

még a legközelebbi tanácsi ülészak számára kitűzött időpont előtt összeül.

5. A Népszövetség főtitkára mindazokkal az államokkal, amelyek a kisebbségek védelmére szolgáló határozmányokat fogadtak el, valamint a Nemzetek Szövetségének minden tagállamával közölni fogja ezt a határozatot és csatolja a tanács 1929 március 6-án tartott ülésének jegyzőkönyvét.

A javaslatból folyólag a ma működő hármass bizottságnak tagjai: *Adatci, Chamberlain és Quinones de Leon.*

René Brunet, francia képviselő, egyetemi tanár, a Magyar Külügyi Társaság meghívására tartott előadásában egyebek mellett következőket mondotta: A kisebbségek jogi védelme nem új probléma Európában. Ezt a nagyon régi kérdést bizonyos békeszerződések és kisebbségi szerződések újból felvették. A kisebbségi petíciók eldöntésére hivatott úgyszólván kizárólagos szerv a Genfben székelő hármassbizottság. Több oldalról hangzottak el panaszok e bizottság működése ellen, de különösen a Népszövetségnek *a kisebbségekkel szemben* követett eljárása ellen. Néhány hónap óta Genfben az érdeklődés középpontjába került ez a kérdés, és bizottság alakult arra, hogy tanulmányozza a problémát és szükség esetén javaslatokat is tegyen. Természetesen egy kérdéssel való foglalkozás még nem jelenti a kérdés megoldását, legfeljebb csak szándékot a megoldásra. Tisztára gyakorlati szempontból nézve szükségesnek látszik, hogy a tervbe vehető javítások ne lépjék túl a szerződések által szabott kereteket, mert először a legegységibb hiányokon kell segíteni.

Az ülésen elnöklő *Berzeviczy Albert* zárószavában örömmel állapította meg, hogy előadó, miként a nagy nyugati államok képviselőinek legtöbbje, elveti *Mello Franco-nak*, a Tanács volt kisebbségügyi előadójának thézisét, mely szerint:

„Azok, akik a kisebbségek védelmének rendszerét megalkották, nem arra gondoltak, hogy bizonyos államok keretében a lakosság egy részét úgy szervezzék meg, hogy az állandóan idegen maradjon a nemzet egyetemes szervezetében, hanem ellenkezőleg, oda törekedtek, hogy ezeket az elemeket a jogi védelem olyan státusába helyezték, amely az egyéni sérthetlenséget számukra minden esetben biztosítsa és *fokozatosan előkészítse a teljes nemzeti egység megteremtésének előfeltételeit*”.

Ezen braziliánus úr szavára való emlékeztetés annál helyesebb volt, mert szerintem ellenségeink óhajának ő volt a szószólója, az övénél brutálisan őszintébb szó még nem esett a Nemzetek Szövetsége beikéiben. . .

Emlékezetes, hogy *Mello Franco* kijelentését annak idején a Tanács három tagja helyeselte: *Chamberlain*, *Benes* és a belga *Hymans*.

Chamberlain csak akkor visszakozott, mikor a Tanács ez évi március ülészakájában a kanadai *Dandurand* javaslatai kapcsán *Stresemann* nagy minoritási beszédében következőket mondotta: „Nem hagyhatom szó nélkül a Tanács régebbi előadójának, *Mello Franco*nak 1925-ben tett kijelentését, amely igen nagy feltűnést keltett, valamint azt a vitát sem, mely ezt a kijelentést követte. Ebben a kijelentésben ez az azt követő vitában a kisebbségi védelmet és a Nemzetek Szövetségének garanciáját mgállapító határozmányok céljait illetőleg olyan nézetek nyilvánultak meg, amelyek értelme szerint ezek a határozmányok csupán átmeneti jellegűek lennének s tulajdonképeni rendeltetésük az lenne, hogy végeredményben *eltüntessék a kisebbségeket, mint ilyeneket, azaz felszivassék a többség által. Ha ezek a kijelentések tényleg az asszimilációs elmélet valamely fajtáját jelentenék*, aminthogy erre vallanak a tanács későbbi üléseiből merített bizonyos megfigyelések, indítatva érezném magamat, hogy ez ellen erősen opponáljak. Egy ilyen elmélet ellenkezik azzal az elvvel, mely szerint a kisebbségek védelme állandó védelmet jelent és nemcsak átmeneti állapot oly célzattal, hogy az időleges nehézségek elsimíthatók legyenek. Egészen világos kifejezést nyert ez akkor, amidőn az új kisebbségi rendszer megállapított”.

A *Walkó Lajos* által már jelzett kormány memorandumot április 14-én nyújtotta be genfi képviseletünk a Nemzetek Szövetsége főtitkárságának. A memorandum gondolatmenete a következő:

MIÉRT ÍRTUK ALÁ A TRIANONI BÉKESZERZŐDÉST?

A magyar kormány irata abból indul ki, milyen életbevágóan fontos Magyarország szempontjából a kisebbségi jogvédelem intézménye. Az, hogy *a kisebbségek védelmét a Nemzetek Szövetsége garantálta* és hogy a magyar nemzet bízott e

garancia hatékony megvalósításában, indított bennünket arra, hogy a trianoni békeszerződést aláírjuk. A békeszerződés idegen uralom alá vetett *majdnem három és fél millió tiszta magyar lakost*, ami a mai Magyarország lakossága *negyvenkét százalékanak* felel meg, s ezenkívül *népszavazás nélkül* elszakított olyan óriási számú lakosságot, amelyet több mint ezeréves együttélés kapcsolt a magyarsághoz.

A KIÁBRÁNDULT KISEBBSÉGEK.

A kisebbségi jogvédelem új rendszerének leglényegesebb eleme, hogy a *Nemzetek Szövetségének garanciája alatt áll*. Ha tekintetbe vesszük, hogy a kisebbségi védelem milyen szoros összefüggésben van Kelet-Európa új területi rendjével, akkor megállapíthatjuk, hogy a Nemzetek Szövetségének Tanácsára és a Tanács minden egyes tagjára, akik a kisebbségi védelem tulajdonképpeni letéteményesei, *a történelem előtt rendkívül súlyos felelősség hárul*. A kisebbségeknek biztosított anyagi jogok köre sajnos meglehetősen szűk, de még ezeket is meg nem engedhető megszorító értelmezéssel még jobban *korlátozni akarják*. Érthető, hogy a kisebbségek között az a felfogás vált úrrá, hogy *a kisebbségek védelmének eszménye elhomályosodott*. A védelem hatálytalansága miatt a kisebbségek csalódása olyan mértéket öltött, hogy az utóbbi időben már teljesen *lemondtak arról, hogy kérvényeket intézzenek a Nemzetek Szövetségéhez*. Hallgatásuknak valódi oka ez a *kiábrándultság*, nem pedig az, mintha a helyzetük javult volna.

A NEMZETEK SZÖVETSÉGE GARANCIÁJA.

Ezután a kormány jegyzéke a Nemzetek Szövetsége Tanácsának 1920 októberében hozott határozata (úgy mint Tittoni-féle rezolúció) alapján „a Nemzetek Szövetsége garanciája” fogalmának szabatos értelmét állapítja meg. Ez a fogalom a Tanács határozata értelmében azt jelenti, hogy *a kisebbségekre vonatkozó határozmányok érinthetetlenek* és hogy a Nemzetek Szövetségének meg kell győződnie arról, vajjon a kisebbségek védelmére vonatkozó rendelkezéseket *rendszeresen végrehajtják-e*. Az ezidőszerint érvényben álló eljárási rend megelégszik azzal, hogy szabályokat állapít meg a Nemzetek Szövetségéhez

benyújtott petíciók kezelésére. Ellenben hiányoznak az eljárási szabályok arra, hogy a Nemzetek Szövetségének, helyesebben a Tanács tagjainak módjukban legyen meggyőződni arról, vajjon *a kisebbségek védelmére vonatkozó rendelkezéseket tényleg végrehajjták-e*. Elsősorban erre kellene figyelemmel lenni.

MEGFELELŐ TÁJÉKOZÓDÁS EGYENESEN LEHETETLEN.

A kisebbségvédelmi eljárás szabályzata nem egyéb, mint a szerződésekben világosan megállapított köteleességek teljesítésének egyik módja. Kétségtelen, hogy a Nemzetek Szövetsége Tanácsának tagjai ilyen módozatokat együttesen megállapíthatnak, hiszen a védelem reális teljesítésének felügyelete a Tanács kötelessége s a Nemzetek Szövetsége ezt garantálta is. A Nemzetek Szövetségének *becsületbeli kötelessége* tehát, hogy ne engedjen túlsúlyra kerülni az egész intézmény szellemével ellentétben álló interpretációt, amivel elvágnák a hatályos kisebbségi védelmet biztosító garancia eleven erejét. Az ezidőszerint érvényben álló eljárási rend legsúlyosabb hibája az, hogy az információszerzés nemcsak hiányos, hanem a *megfelelő tájékozódás egyenesen lehetetlenség* annak a hármashizottságnak a számára, amely elé a kisebbségi panaszok kerülnek. Ez a fogyatékoság annak az elvnek téves magyarázatából származik, hogy a kisebbségeket semmi körülmények között és az eljárás egyik szakaszában sem illeti meg a perlő fél minősége.

TELJES NYILVÁNOSSÁGOT A PANASZOKNAK.

Lehetetlen, hogy a panaszló kisebbség legalább informátor-ként ne szerepelhessen az eljárás későbbi folyamán, amikor az informátor szerepét szükségképpen már akkor betöltötte, amikor panaszát benyújtotta. A Tanács hiányos, jobban mondva *egyoldalú tájékoztatása* a múltban igen súlyos következményekkel járt. A legszerényebb kívánság tehát, hogy a *hármashizottság magától a panaszos kisebbségtől tájékoztatást szerezzen*, illetőleg szerezhessen azokról a jogi és ténybeli állításokról, amelyek a bepanaszolt állam válaszában foglaltatnak. Az egész eljárás komolyságának szempontjából nélkülözhetetlen, hogy a bepanaszolt államok részéről a kisebbségi panaszokra adott vála-

szokat *a panaszosokkal közöljék* és hogy általában *kétoldalú és kontradiktórius tájékoztatás induljon meg írásban*, vagy amennyiben erre szükség van, *személyes felvilágosítások* formájában akár a hármashbizottság, akár az azt helyettesítő szerv előtt, még pedig általában *az eljárás minden egyes szakaszában*. Az eljárás *nagyobb nyilvánosságára* is szükség van. Ez részben már a kétoldalú és kontradiktórius informálás megvalósításával biztosítva volna, de emellett szükség lenne a hármashbizottságon kívül álló tanácsstagok, valamint a Nemzetek Szövetsége közgyűlésének és a közvéleménynek behatóbb informálására is. Ezt a célt legjobban úgy lehetne elérni, ha *a Nemzetek Szövetségének főtitkársága a kisebbségi panaszokat időnként kivétel nélkül nyilvánosságra hozná* és ha a hármashbizottság jelentést tenne a Tanácsnak *valamennyi kisebbségi panaszról*, amellyel foglalkozott, tehát nemcsak azokról, amelyeknek tárgyalását a Tanács előtt szükségesnek tartja, hanem azokról is, amelyekre nézve ezt nem javasolja. A hármashbizottság jelentéseit a „Journal Officiel”-ben kellene közzétenni, végül a főtitkárságnak minden évben röviden tájékoztatni kellene a közgyűlést a beérkezett kisebbségi panaszok tartalmáról, természetéről és elintézéséről.

MI A TANÁCS MINDEN EGYES TAGJÁNAK KÖTELESSÉGE?

Elengedhetetlen annak a kérdésnek megfontolása is, hogyan lehetne átalakítani a hármashbizottságot *a Tanács valamennyi tagjának képviselőiből alakult bizottsággá*. Ezidőszerint ugyanis a Tanács legfontosabb része, nevezetesen azoknak a ténybeli és jogi kérdéseknek felderítése, amelyekre a panaszt alapították, holott a kisebbségi jogok tiszteletbentartása feletti őrködésben *a Tanács minden egyes tagjának egyformán és megkülönböztetés nélkül kötelessége részt venni*. Ha a Tanács valamennyi tagja képviselve lenne ennél a fontos ténykedésnél, ezzel egyzersmind lelkiismeretesebben teljesíthetnék ellenőrzői tevékenységüket is. Ha a hármashbizottság intézményét fentartanák, legalább azt kellene biztosítani, hogy a Tanács többi tagjai, amikor ezt szükségesnek tartják, saját elhatározásukból minden esetben *részvehessenek a hármashbizottság működésében*.

ÁLLANDÓ KISEBBSÉGI BIZOTTSÁGOT!

A kisebbségvédelem *speciális ismereteket*, az állandó ellenőrzés pedig állandó *odaadó tevékenységet* kíván meg. Ebből következik, hogy egy *állandó kisebbségi bizottság* létesítésére is nagy szükség volna. Ez a bizottság olyan személyekből állana, akiknek tekintélyük és kellő szaktudásuk van a kisebbségi kérdésben. Az állandó kisebbségi bizottság szakértőként működne és segítségére lenne a Tanácsnak a kisebbségvédelmi feladatok teljesítésében. Nagymértékben gyorsítaná az ügyek elintézését és módot nyújtana a Tanácsnak arra, hogy *szükség esetén szakértőkből álló bizottságokat küldhessen a helyszínére*, akár azért, hogy bizonyos tényekről meggyőződjen, vagy hogy az ügyek lehető elintézésére irányelveket találjon.

Végül nagy súlyt kellene fektetni az eljárási rend olyanértelmű tökéletesítésére is, amely megkönnyítené azt, hogy a kisebbségi ügyeket minden olyan esetben az *Állandó Nemzetközi Bíróság* elé lehessen vinni, amikor *jogi kérdésről* van szó. Ezt a kívánságot egyébként a Nemzetek Szövetségének közgyűlése 1922. évi szeptember 21-iki határozatában is kifejezte. A magyar kormány fentartotta magának a jogot arra, hogy megjegyzéseit kiegészítse, ha a kisebbségvédelmi eljárás reformjára készülő tervezet konkrétebb alakot öltött.

A kisebbségi kérdés jövője tekintetében teljesen helytálló *Lukács György* véleménye: *

„Ha nem töltenek is el bennünket vérmes remények a kisebbségi kérdés jobb mederbe jutását illetőleg, mégis ezt a chamberlaini színváltozást mindenesetre kedvező jel gyanánt könyvelhetjük el s ha nem merném is azt fordulópont jelentőségével felruházni, mindenesetre bátorítónak tekintem abban a tekintetben, hogy fokozott energiával kell latba vetni minden készségünket és képességünket avégből, hogy elnyomott testvéreink sorsát elviselhetőbbé tegyük. S még hogyha semmiképpen sem sikerülne is az utódállamokat a kisebbségek jogait megállapító szerződések tiszteletben tartására rászorítanunk, ez sem fog bennünket kétségbeejteni, mert *a végleges sikertelenség a kisebbségi ügy terén egyszersmind a leghatalmasabb*

* Lásd: „Magyar Külpolitika” X. évf. 8. szám.

argumentum a mai állapotok tartahatatlansága mellett s a legkézzelfoghatóbb adat a revízió elkerülhetetlenségének bizonyítására”.

* * *

Ősi az ember vágya a jövőbe tekinthetni és ősi Isten kegyelme, hogy a gyarló embernek nem adatott meg a jövődöbe láthatás képessége. Az óhajtvá sejtés, a remény éltető jótéteményétől esnénk el, elesnénk a küzdés örömétől – gyötrelmétől, – holott a revízióért folytatott küzdelemben a magyar föld minden szülőttében a *remény* tartja a lelket, mely sírig kíséri a földi halandót.

Az evolúció *kitavaszosodás* felé vezet. Megállapítható, hogy *Rothermere* lord akciója a revízió kérdésének helyet szorított a világpolitikában, hogy *Mussolinival* hivatalos hang is megszólalt ügyünk mellett, hogy itthon konszolidálódunk, – hogy külföldön szaporodnak barátaink.

Hogy ezen biztató momentumok nyomán *konkrétumok fognak-e sarjadni*, – az a jövő titka. Ez nem akar részemről szkepszis lenni, nem akarok *Apponyi Albert* szavaival élve lehangoltságot kelteni, mert az élénk tornyosult nehézségek sokaságát és súlyát tekintve, igen nagyra értékelem azt is, amit elértünk, épp ellenkezőleg: elejét szeretném venni annak a lehangoltságnak, amely a túlzott vérmességből eredő illúziók szétfoslását szokta követni. Nyugodt mérlegeléssel, óvatos elszántsággal kell előrehaladnunk, *minden lépésünknel ismerve annak a talajnak szilárdságát, amelyre lábunkat helyezük*. A „*festina lente*” a revíziós kérdés körül is bevált valami, – tapasztalati okosság.

Ma is *meddő* még minden találgatás, pláne vita a revízió *mérve*, bekövetkezhetésének *időpontja*, de sőt *fóruma* tekintetében is. A Nemzetek Szövetsége óramutatóját hiába kémleljük, ott állandóan nyári időszámítás dívik, *a haladó nem a tényleges időt jelzi*, Genf sokat ígér, keveset tart, megmaradt a háborúban győztesek *viszontbiztosító intézményének*, a *quieta non movere*, bölcsességének alfája és ómegája, szelleme, atmoszférája nem változik.

Genfben volt 1925 február havában. A „*Nemzetek Szövetsége*” egyik előkelő funkcionáriusával (francia ember volt) folytatott többszöri megbeszélés után, annak biztatására egy

memorandumszerű „note”-tal, jegyzékkel fordultam a Nemzetek Szövetségéhez, melyben következőket fejtettem ki:

A nemzetek közötti „*cooperation intellectuelle*”, a szellemi együttműködés gondolata, a Nemzetek Szövetsége által eddig felvetett és általános diszkusszió elé bocsátott ideák közül a legrokonszenvesebb, a legnépszerűbb s merem állítani, hogy az összes felvetett ideák közül relative leginkább enged *gyakorlati* eredményeket érlelni és remélni, – mert nem rejt problémákat magában, nem szaporítja a nemzetek közötti súrlódási felületeket, jellege sem nem provokáló, sem nem oktrojáló, *minden pacifisztikus propagandánál inkább szolgálja a béke, a valóságos béke eszméjét*, nem sértheti az együttműködő kulturnépeknek sem nemzeti érzékenységét, sem jogos nemzeti és tudatos önértzetét, felkelti, növeli és fokozza a kulturnépeknek az emberiség jobb jövőjének érdekében szükségképpen nem hiányolható *szolidaritási érzését*, – alkalmas hatását a köz- és nemzetközi élet minden terén, minden megnyilvánulásában éreztetni, s hogy a nemzetek szellemi együttműködésének komolyan és intenzíven végrehajtott ideája és konkretizált munkája, egyúttal leghatásosabb eszköze a népszerűnek éppen nem mondható Nemzetek Szövetsége *népszerűsítésének*, annyival is inkább, mert a nemzetek szellemi együttműködésének oly nemzetek és oly tényezők is részeseivé lehetnének, a munkából kivehetnék részüket olyanok is, kik a Nemzetek Szövetségének még *nem* tagjai: Németország (akkoriban még nem volt tag), Amerika, Oroszország, – a Vatikán.

Konkrét propozícióm pedig az volt, hogy kész vagyok egy fentebb vázolt eszmekörben mozgó és a legkiválóbb külföldi és magyar államférfiak, tudósok és írók szellemi hozzájárulásával megírt s illetve általam megszerkesztett nagyszabású munkának kiadására, feltéve, hogy

a) bírom a Nemzetek Szövetsége *erkölcsi* támogatását és *szellemi* hozzájárulását,

b) hogy a munkának *egy* jelentékeny részét a mai Magyarország (*La Hongrie d'aujourd'hui*) politikai, gazdasági és kulturális helyzete feltárásának szentelhetem.

Két nappal azután, hogy jegyzékemet benyújtottam, vettem kézhez február hó 23-án a „Nemzetek Szövetsége” hivatalos átíratát, mely velem az *elvi* hozzájárulásukat tudatja, a következő megjegyzéssel: „*Il ne me reste qu'à vous souhaiter un très*

vif succès dans cette entreprise qui si elle réussit, sera à la fois utile à votre pays hongrois et en même temps à la grande idée de la coopération des peuples que représente la Société des Nation.”*

Ugyanakkor egy második hozzájuttatott, „bizalmas”-nak („confidentiel”) jelzett átiratban tudatták velem bizonyos kikötéseiket, melyeket egészen természeteseknek találtam s nem is lehetett semmi okom azokon megütközni.

Június havában azután újból megjelentem a „Nemzetek Szövetsége” előtt s bemutattam a magyar résznek *jobban már le sem tompítható* – hiszen számoltunk azzal, hogy nemzetközi keretben irunk – legjelentősebb kéziratait.

Már másnap szóval tudatták velem, hogy ezen írások (a magyar rész) nem alkalmasok arra, hogy a „Nemzetek Szövetsége” aláírás alá, a tervbevetett keretben, megjelenjenek.**

Nem a Nemzetek Szövetsége vezetőségének jó szándékán múlott, – a terv inkább bátortalanságuk miatt dőlt meg, – az általam benyújtott kéziratokat, miként később megtudtam, a szellemi együttműködési bizottság egyik *román* tagjának adták ki „szakértői” véleményezés végett.

Csak *per exemplum* emlékeztem meg fenti kudarcokról, Genfben mindig akad *kisentente*beli, ki alkalomadtán akár kis, akár nagyobb dologban, befolyását a franciabarátság pajzsának védelme alatt ellenünk érvényesíti.

Nem is csodálom, ha mindtöbben akadnak, kik a revízió *fórumáról* elmélkedve, *Washingtonra* gondolnak, hol az egybe-hívandó *világkonferencia* részünkre mindenestre kedvezőbb atmoszférában lenne hivatva a párizskörnyéki békeatrocitások kiküszöbölésére, – persze addig sokat kellene tennünk odakint Amerikában, mi, amennyire én ösmerem az amerikai viszonyokat, *kellőképp eddig nem történt meg*, – nem lenne a részünkről revíziós propaganda Amerikában akkor sem lekcinsylenlő befektetés, ha Genf Genfnek maradna meg, s nem Washington revidéálna.

* Ez a bizonyos magyar részt azután mint önálló munkát jelentettem meg ugyanaz év végével francia, német és magyar nyelven: „*La Hongrie D’Aujourd’ hui*”, „*Das Ungarn Von Heute*”, „*A Mai Magyarország*”... (Szerző.)

** A vállalkozásának általunk óhajtott igen élénk sikere, ha az bekövetkezik, csakúgy hasznára lesz az Ön magyar hazájának, mint a népek együttműködése nagy eszméjének, melyet a Nemzetek Szövetsége reprezentál.

Hogy a revízióra miért kedvezőbb az atmoszféra Amerikában s ott miért még sok a tennivalónk, arra következőkben felelek meg. Sehol nem érzik a trianoni 1920 június 4-én kötött szerződésért, (a magyar törvénytarban az 1921. évi XXXIII. törvénycikk) *a mai békéért való felelősséget* annyira, mint Amerikában, mert a trianoni békét *első helyen irta alá* a Magas Szerződő Felek meghatalmazottai közül: *Hugh Campbell Wallace* úr, az Északamerikai Egyesült-Államok párisi rendkívüli és meghatalmazott nagykövete. *Amerika voltakép már akkor revideált*, mikor a trianoni békeszerződést *nem ratifikálta*, a Nemzetek Szövetségébe *be nem lépett* s Magyarországgal Budapesten 1921. évi augusztus hó 29-ik napján *külön békeszerződést kötött*, (a magyar törvénytarban az 1921. évi XLVIII. törvénycikk): „*Tekintettel arra, (a törvényt idézem) hogy a Trianoni Békeszerződés,¹ amelynek Magyarország is egyik szerződő fele, 1920. évi június hó U-én aláíratott és 36 h. cikkének rendelkezései értelmében életbelépett, azonban az Egyesült-Államok által nem erősített meg*”. (But has not been ratified by the United States.) Ezt a szerződést Amerika részéről mint megbízott *U. Grant-Smith*, Magyarország részéről *Bánffy Miklós* gróf m. kir. külügyminiszter írták alá. Az pedig, hogy Amerika nem ratifikált, s nem lett a Nemzetek Szövetségének tagjává, *William Edgar Borah-nak* ama világraszóló szenatusbeli beszédére vezetendő vissza első sorban, melyben bonckés alá vette *Wilson* párizsi „engedményeit”, maró gúnnyal a népek önrendelkezési jogának lényegét, a Nemzetek Szövetségét pedig Amerika jövőjére nézve nagy veszélynek mondotta. *Washington* és a régi nagy idők emlékét idézte *Wilson* tévelygéseivel szemben, – emlékeztetve Amerika hagyományos szabadság- és igazságérzetére. Azóta ismételten, *Rothermere* lord fellépte után fokozott határozottsággal nyilatkozik a trianoni békeszerződésnek Európa érdekében való revíziója mellett, a revíziót elkerülhetlen sükségnek mondja, s megírta azt is, hogy ő maga esetleg módot fog találni a revíziós mozgalomban való megfelelő részvételre.

Így *Borah*, ki ma mint Idaho állam republikánus szenátora, *a szenátus külügyi bizottságának elnöke*, – a jövő embere. Ugyanaz a *Borah*, aki legutóbb Londonból származó washingtoni jelentés szerint egy nyilatkozatában hevesen támadta *Chamberlaint* és *Chamberlainnek* a Kellog-paktumra vonatkozó

kijelentéseit. Köztudomású, – mondja a nyilatkozat – hogy *Chamberlain ellensége a Kellog-paktumnak*. A paktumot *Chamberlainnek majdnem sikerült megtorpedóznia, épügy, mint ahogy majdnem megtorpedózta a locarnói egyezményt a titkos angol-francia tengerészeti egyezménnyel*. Ezek után ne lepődjek meg *Chamberlain*, ha Amerika cirkálókat épít. A szenátor végül annak a meggyőződésének ad kifejezést, hogy *Chamberlain szavai nem fejezik ki az angol nép véleményét*.*

Pierpont Bunt *Noyes*, a háborúban a tüzelőanyagok, szén, olaj stb. teljhatalmú kormánybiztosa volt: a háború után egy évig a megszállott Rajnavidéken mint az Egyesült-Államok biztosa töltött be nagyfontosságú szerepet; a lapok szinte naponta irtak róla, számtalan cikk számolt be munkásságáról, de mert Magyarországgal nem került összeköttetésbe, kívül maradt a magyarok érdeklődésének körén. *Ma talán nincs magyar, aki ne isfjerné a nevét*. November 11-én, a világháború végét jelentő fegyverszünet tizedik évfordulóján a *Newyork Worldban jelent meg hatalmas és óriási szenzációt keltő cikke, amelyben nyíltan, fentartás nélkül és olyan igazságot követelő bátorsággal kelt a, megcsonkított Magyarország védelmére, mint azt Amerikában eddig még soha senki sem tette*.

Ezen *Noyes* úrral, ki Magyarországon is járt, igen érdekes interviewt folytatott a Pesti Napló newyorki levelezője, melyből a következőket emelem ki: Párizsból figyeltem a béketárgyalási eseményeket és már akkor az volt a véleményem, hogy *a szövetségesek végzetes hibát követnek el, amikor minden józan megfontolást félredobva csak nemzeti nagyságukra és a maguk előnyére gondolnak*. A franciák elfogadták az információkat, amit *House* ezredes szervezete szolgáltatott és kihasználták *Wilson* elnök jelenlétének erkölcsi súlyát, de *a térképet maguk akarták felosztani*. Ezt különben egyik könyvemben már megírtam. A trianoni szerződést sietve és még a többi békeszerződéseknél is meggondolatlanabban csapták össze. A konferencia jelszava *„menjünk már haza (Let's go home!)* volt. És a jelszó alapján sietve elfogadták az érdekelt kisentente államok előterjesztéseit, összecsomagoltak és szétszéledtek, *maguk mögött hagyva a történelem egyik leghetetlenebb és legigazságtalanabb békéjét*, ami mindaddig veszélyeztetni fogja Kelet-

* Lásd: „*Pesti Hírlap*” 1020. március 10-iki számát.

Európa*, illetve Európa békéjét, amíg meg nem változtatják. A Nemzetek Szövetségének erre nézve már régen lépéseket kellett volna tenni, hiszen tulajdonképpen a szerződések felülvizsgálátára alakulj De ezt nem fogja megtenni, mert a Liga tehetetlen és gyáva! (*Helpless and a coward!*)

– Nem hiszem, hogy a franciák valaha is beismerjék hibájukat. *A revízió persze más kérdés* és véleményem szerint elsősorban a franciáktól függ. Franciaország ma is változatlanul fél a németektől és volt szövetségeseitől. Ha Kelet-Európában valami történne, ami a franciáknak ezt a félelmét eloszlatná és megszűnne a kénj^szer, hogy Lengyelországot és a kisentente államait továbbra is támogassák, a revíziót rövidesen nyélbe lehetne ütni. Nézze meg a térképet, – és Magyarország hegy- és vízrajzi térképét veszi elő. – Még a laikus is láthatja, hogy a határokat katonai szempontok alapján szabták meg s ehhez a franciák s szövetségeseik sokáig ragaszkodni fognak.

– Amerika tudtommal rokonszenvvel figyeli a magyarság helyzetét. A Worldban megjelent cikkem nyomán nemcsak magyaroktól, de amerikaiaktól is sok-sok levelet kaptam. A baj abban rejlik, hogy a hivatalos Amerika, a kormány egyelőre nem foglalhat állást a kérdésben. Mi mindenkivel különbékét kötöttünk, nem tartozunk a Nemzetek Szövetségéhez, ahonnan a mozgalomnak ki kellene indulni. Természetesen a közvélemény nyomása sok mindenre kényszerítheti a kormányt, azonkívül különösen Hughes sokat tehet.

— A volt külügyminiszter?

— Igen. Őt nemrég választották meg a hágai nemzetközi bíróság tagjává és már több olyan kijelentést tett, ami arra enged következtetni, hogy a Ligával szemben elfoglalt álláspontját megváltoztatta. Ő sokat tehetne és főleg Hoovert úgy vezethetné, hogy Anglia a kérdésben maga mögött érezné Amerika támogatását. Véleményem szerint Anglia már készen állana a revízióra, de ehhez szükségszerűen Amerika támogatását (backing) szeretné maga mögött érezni.

– *A közvélemény tehet legtöbbet.* Ha Önöknek Amerikában is volna egy *bajnokuk* (champion), mint *Rothermere* lord, a dolog hamarosan megváltozna. Én nem rendelkezem oly hatalmas fegyverekkel, mint a lord, de megteszem a tőlem telhetőt, megmaradok álláspontom mellett, amelynek elfoglalására

egyedül igazságérzetem és meggyőződésem vezetett, – *de az idő holtbizonyossággal meghozza a revíziót, – remélem – hogy háború nélkül.**

Dolgoznunk kell, s ismét csak dolgoznunk. *Nulla dies sine tinea.* És ahogyan *Tirpitz* nagyadmirális mondta nékem nagy időkben: *„Ziel erkannt, Kraft gespannt.”*

Nem szívlelhető meg eléggé *Rothcrmcree* lord szava: *„Legszigorúbb önfegyelem, hallgatás és semmi illúzió, ami a legközelebbi jövőt illeti.”***

Mire munkám napvilágot lát, harangok zúgása szólítja a Szent Lélek eljövételének és a tüzes nyelvek érkeztenek megünneplésére a hívőt, – *hogy hitteteli induljunk hirdetni az Igét: a revíziót.* Csak az igénybevehető eszközök különböztetése s illetve célszerűségük felismerése választhat el minket magyarokat egymástól, soha a cél egységessége, – a történelmi fejlődés gondviselészerű sodrát nem bonthatja meg az ellenség, – egy az apostolok munkája, – egy a hadak útja. *Meg a siettetés és más az elsietés.* *Bethlen István* a revízió szükségességéről szólva *Briandnak:* hangsúlyozza, hogy a kormány nem meglepetésszerű akcióra gondol, hanem a helyzet érlelését várja, a nyugati nagyhatalmak megértését oly irányban, hogy a revízió nem sérti sem közvetlen, sem közvetett érdekeiket, sem nem veszélyezteti az európai békét.*** A *Forum Romanum*ról Csonka-magyarország fővárosába helyezett oszlop, *symbolikus jele a nemzeti nagyság újjászületésének* s gondoljunk arra is, hogy a majdan körünkben időző *Zaleski* úr, – *„ki hazajárnak hozzánk való relációt az igazságosság elvi alapjára óhajtja fektetni,”* – oly nemzetnek fia, mely *ujraegységesítését* Európa leghatalmasabb három császári trónja összeomlásának köszönheti.

Történelmi tanulságok ezek, melyek gondolkodásra készítenek, – mert szent igaz: *„a mai magyar nemzedék nem élhet illúziókkal a közeljövőt illetően,”* ám azonképen igaz az is, hogy fiaink és unokáink csak úgy és csak akkor élhetnek majdan jobb világot, ha sírjainkat járva fogják megállapíthatni: *apáink teljesítették kötelességüket.*

* Lásd: „Pesti Napló” 1928. december 16-iki számában *Kenedi Sándor*.

** Lásd: „Budapesti Hírlap”-ban 1927. október 2.: *Rothermere lord újabb üzenete.*

*** Lásd: „Pester Lloyd” pünködsi számát: *Bethlen István* a *Dépêche de Tmiloise*”-ban a magyar-francia viszonyról.

XIII.

DELENDAM ESSE . . .

*Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában!
Amen !*

Cato minden beszédét a római szenátusban azzal fejezte be: «Ceterum censeo Carthaginem esse delendam! . . . Chartagót el kell pusztítani! ... A mi magyar Carthagónknak Trianon a neve. Minden magyarnak napi imádsága, hogy a Trianonnak nevezett rettenetes nemzeti katasztrófának keresztje kerüljön le válllnkról. Hisszük, hogy ngy is lesz, mert «Isten malma lassan öröl, de megőröl minden gonoszságot.»

Aki elolvasta könyvemet, velem együtt meg fogja állapítani azt, hogy – *dereng*. Nemcsak azért, mert a világ rokonszenve a múlthoz képest ma már hatványozott mértékben fordul felénk, hanem főleg azért, mert nagy azoknak a táborá, kik menten minden elfogultságtól, olyannak Ítélik a békeszerződések által teremtett világpolitikai helyzetet és a társadalomnak nj rendjét, hogy tartós békét nem biztosíthatnak.

Tartós épületet csak reális bázison lehet emelni, – ám a béke épületének tartósságát nem garantálja a páris-környéki békeszerződések irrealitása.

... Ha a föld Isten kalapja,
Hazánk a bokkrétája rajta!

Bokkrétánk ebek harmincadjára került, négyfelé is szétszedlek északnak, délnek; keletnek, nyugatnak ...

Senki nem beszélt *Newton lord-nál* világosabban: »A magyaroknak boldog és szerencsés jövőt kívánni – mondta *Newton lord* a trianoni szerződés tárgyalása befejeztével – a jelen körülmények között annyi, mintha olyasvalakinek kívánnának boldog jövőt, akinek, miután először kétségbeesett küzdelmet vívtunk vele, levágtuk a lábait, levágtuk a karjait, szóval végképpen tönkretettük és mindezek után bejelentjük neki, hogy a jövőben minél több pénzt akarunk kipréselni belőle.»

Azonképpen az ország *bíboros hercegprimása*, Csernoch János:

«Nincs ország, amely a nemzeti önérzet megalázása, az állami terület megcsönkítése és anyagi veszteségek folytán oly súlyosan szenvedne, mint Magyarország. Sokszor gondoltuk, hogy már a megaláztatások és megsareoltatások tetőfokára értünk s több csapás nem érhet. Mindig csalódtunk. Folyton újabb keserű meglepetések értek. *Még nem ürítettük ki a szenvedések poharát.* A győzők könyörtelen közönyösséggel térdelnek rajtunk s időnként megállapítják hivatalosan, hogy még tudunk élni. Amit a halál félelmében kényszerülve aláírtunk, annak az írásnak utolsó jottáját is végrehajtják rajtunk.»

És mi mégis élünk, mert élni akarunk, vitalitásunkról barátot és ellenséget egyaránt győztünk meg, – a világ diplomáciája, mély eddig jobb ügyhöz méltó buzgalommal mindenképpen a legyőzöttekre igyekezett háritani a háborúért való felelősséget, ma már azon kezd elmélkedni: *kik felelősek a békéért?*

A békerevízióra való törekvés részünkről jogosult is, indokolt is; jogosultak vagyunk megtenni mindent, ami elősegíti a világ közvéleményének felénk hajló érdeklődését, – és indokolt, mert Apponyi Albert szavával élve: «A békeművet csak ezentúl kell megcsinálni, akkor, amikor arra a lélektani feltételek a műveit világ közvéleményének evolúciójában meglesznek.»

Nemcsak jogunk a békerevízióra való törekvés, de *kötelességünk is.* *Deák Ferenc* szerint: «A *tespedésnek életlő álma lassa halál s még inkább semmivé teszi a nemzetet s annak függetlenségét, mint a fegyveres ellenség diúlása. A feldúlt országnak eldarabolt ereje ismét összeállhat s idő és körülmények kedvezésével megtörheti az ellenség hatalmát, de a tespedésben ki-aludt nemzeti erőt semmi hatalom többé vissza nem hozza.* . . .

Dereng, ahogy mondtuk, ennél fogva fokozott mértékben

hárul ránk a kötelesség, higgadtan, óvatos körültekintéssel, bölcs előrelátással s a mindenkori helyzetből folyó észszerű kompromisszumokkal a külföldön kiérlelődő s a revíziós gondolatoknak ma már kedvezőbb politikai helyzeteket érlelésben elősegíteni, mindezt annak a tudatában, hogy az Isten is csak azokat segíti, kikben megvan a készség önmagukon segíteni.

Munkánk mindenképpen *legális munka*, bármennyire is óhajtanák ellenségeink az ellenkezőjét, – minden igénybevett eszközünk a revízióra való törekvés terén *békés* és nem titkos eszköz, – kalandra kaphatók nem vagyunk; teljesen tisztában vagyunk azzal, hogy sétapálcával nem mehetünk ágyúknak, esernyővel nem – repülőnek, – igazunkért megküzdött harcainkban a jövőben is hathatós fegyverünk marad fölényes kultúránknak megrablóinkkal szemben a világ előtt való kidomborítása. – nem lehet tartósan alacsonyabb kultúrájú népek impériuma alá kényszeríteni náluk fejlettebb kultúrájú népet, – *mi a múlt jogán ácsoljuk a jövőt.*

Erőnk hatványozódni, munkánk újabb lendületet akkor fog venni, ha a revíziós gondolat érdekében sikerül megszerveznünk a *magyarság egyetemét.*

A revízióra való törekvésünknek és harcok munkánknak gondviselészerű hajtóereje támadt *Rothermere* lordban.

Tudnak a magyar tragédiáról a világ minden sarkában, hova elér a nyomtatott betű varázsa; a «magyar kérdés» általa került bele a világpolitikába.

Ennek az angol embernek nagy a hatalma.

Akciójában őt munkájával támogatni, – hálából folyó kötelessége minden magyarnak.

Mindenekelőtt és mindenekfelett azonban dolgoznunk és ismét csak dolgoznunk kell, mert bölcsen mondotta s hagyta reánk utmutatásképp boldogemlékü *Weckerle Sándor*: «Korszakunk uralkodó bolygója a munka, annak jelében alakulhat csak ki nemzetünk jövője.

Golgothánk útja, amely igazunkhoz visz, rögzös és hosszas: van okunk keseregni, de nincs okunk kétségbeesni; kevés a barátunk, többen azok, akik kárörömmel nézik küzködésünket.. «ám elérünk fényére a csillagoknak».

20. Bizony-bizony mondom néktek;
Sirtok ti és jajgattok, e világ pedig örül;
ti pedig szomorkodtok, de a ti keserű-
seitek öröme fordul.
(János ev. XVI. rész.)

N É V M U T A T Ó .

- Adatci 59, 84, 215
d'Ambrosio Mario 105
Andrássy Gyula gróf 18, 27
Andrássy Gyula gróf idősebb 21,
141
d'Aununzio Gabriel 29
Apponyi Albert gróf 37-40, 42,
43, 52, 55, 59, 61-71, 73, 74, 76,
80-87, 133, 169, 172, 177, 178..
188, 197, 201, 209, 211, 212, 221
Ashton 90
Asquit 89
Baldwin 89, 182
Banff y Dezső báró 16, 168
Barnes Harry Elmer 99
Bartóky József 190
Bausma-nn Frédéric 99
Beaconsfield 20
Benes 137, 216
Berger Viktor 100
Berzeviczy Albert 48, 77, 211, 215
Bethlen István gróf 37, 38, 53, 131,
134, 151, 188, 191, 194, 195, 206,
277
Besant Annie 110
Bérgey abbé 141
Bismarck 20, 23, 24, 25, 152
Bonar Law 59, 90, 178
Borah 57, 224
Briand 52, 78, 79, 87, 88, 104
Brice 90
Bullitt William 90, 139
Cappa Innocenzo 129
Capasso Torre gróf 162
Garlyle 204
Casllereagh 154
Cecil Róbert lord 50, 165
Chamberlain 61, 72, 74, 75, 78-80.
91--92, 154, 215
Chiari 21
Churchill 90
Cirmeni Bencdello dr. 115
Clemenceau 37, 109, 153, 155, 167
Coolidge 52, 99
Crispi 21
Crucé Emeric 47
Csernoch János 168, 173, 177. 190
Dandurend 214
Dante 46, 131
Deák Ferenc 178
Desthieux Jean 90, 91
Do verdale lord 111
Dubois 46
Durand Julien 115
Ebray Alcide 98, 185
Eötvös József báró 188
d'Espérey Franchet 15
Escher lord 50
Esztergályos János 203
Ewart S. John 99
Fabre-Luce Alfréd 97, 108
Fay B. Sidney 99
Ferrario Carlo Antonio 15, 106
Foch maréchal 139
Földes Béla 99, 100
France Anatole 104
(iárasanin Illés 26
Ghandi Mahatma 89
Giesswein Sándor 17, 47, 120, 168
Golff Marcel 104
Gower Róbert 154
Guétan
Hambro 79
Harmsworth 200
Hegedűs Lóránt 38, 98
Henry ezredes 39
Herczeg Ferenc 133, 202, 203
Herriot 90
Henderson 90
Hughes 117
Hume 14
Jeanne d'Arc 178
János evangélista 179
Juarez Benito 126
Ishii gróf 80
Kant 46
Kellor Francis 57, 99
Kellogg 192
Keyserling Herman gróf 78

- Keynes 89
Khuen-Ilédciváry Károly gróf 168
Kossuth Lajos 20, 21, 43, 205
- Lady Aslor 202
Lansing Robert 90, 139
Lenin 121, 131, 158
Lers Vilmos báró 37, 38
Litvinov 212
Lloyd George 40, 51, 90, 92, 112,
154, 155, 166, 167, 180
Lombroso 44
Lukács György 58, 60, 187
- Macdonald 90, 91, 182
Margueritt Viktor 90
Maurice tábornok 103
Machiavelli 98
Masaryk 165
Mazzini 98
Mello Franco 215
Metternich 154
Millerand 41, 42, 56, 60, 149, 166
Monzie 90
Morei 90, 91
Mussolini Benito 23, 27, 126, 3 31,
158, 159, 176, 208, 209, 221
- Nagy Emil 160, 188
Napoleon J. 24, 46
Napoleon III. 46
Nansen Fritjof 95
Newton lord 90, 177
Nitti 13, 44, 53, 90, 106, 176
Noyes 225
NoThcliffé lord 164
- Ottlik László 180, 183
- Paish 90
Paléoloque 166
Palmerston 25
Parmoor lord 90
Pavia Angelo 90
Pignatelli di Monlecalvo herceg 127
Pitt 25
Poincaré 81, 109
Popovics Sándor 37, 38
Politis 60, 81
Podjebrád György 46
Polignac abbé 109
Praznovsziky Iván 37, 38, 39
Prohászka Ottokár 168
- Qiunones de Léon 80, 215
- Rákosi Jenő 194, 207
Ravasz László 133
Robertson 120
Romain Rolland 50, 90
Romains Jules 111
- Rothermere lord 132, 138, 140-148,
159, 164, 174, 176-179, 184, 196,
198, 208, 221, 227
- Ross Gordon 151
Rowntree 90
- Sage 90
Saint-Pierre 46
Scialoja 73
Seydoux Jaques 151, 161, 185
Simonyi-Seniadain Sándor 36
Singer Berihold 101
Smuts 91
Snowden 90, 91
Shaw Bernhard 90
Somssich László gróf 37, 38
Stresemann 71, 72, 87, 88, 99, 216
Sully 46
Sydenham lord 92, 93, 111
Szádeczky K. Lajos 18
Széchenyi István 168
Széll Kálmán 168
Szterényi József báró 210
Szögyény György dr. 58, 150
Szögyény-Marich László gróf 168
- Tagore 47
Talleyrand 154
Tamapo 90
Tamro Attilio 162
Teleki Pál gróf 37, 38
Tirpitz 25, 227
Tisz'ai István gróf
Tissevre Charles 90, 91, 110, 161.
170
Titulescu 59, 60, 72, 74
Torre Capasso 162
Travelyan 89
Troubridge Ernest 104
- Váry Albert 191
Villát Louis 113
Villegas 73
Vilmos császár 16, 25
Voldemara S 78
- Walkó Lajos 38, 191, 213, 216
Watson Selon (Scotus Viator) 97
Webster Dániel 45, 46
Wekerle Sándor 168, 179
Wellington 154
Wilson Woodrow 23, 26, 29, 30. 35.
46, 48, 54, 101, 117, 131, 155, 158,
173
Wlassics Gyula báró 46, 54
- Zaleski 227
Zelovich László 109
Zigány Árpád 131
Zinovev 123
Zola Emil 116
Zoltán Béla 38